

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10804

AFN MAYREV-FRONT IZ RUIK

Erich Maria Remarque

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

30

ערוך מאריא רעמארק

זאפן מערב-פראנט

איז רואיק

אויש: מארק ראזומני

ביכער פאר אלעמען" רינע

1

9

2

9

דְּרוֹקֶרֶי ד. אָפֶט. רֵיבֶץ, פֶּאָרֶק־נֶאָם ו־א. טעל. 22709

דאָס בוך דארף ניט זיין קיין אַנקלאַג און גוט
קיין וידוי. עס וויל נאָר מאַכן דעם פרוּואוּ צו דער-
ציילן וועגן אַ דור, וואָס איז הרוב געוואָרן דערפֿון
קריג—אויב אפילו ער האָט זיך פֿון זיינע קיילן
גערעטעוועט.

1.

מיר שטייען נײַן קילאָמעטער הינטערן פראַנט. נעכטן האָט
מען אונז אָפגעביטן; איצט האָבן מיר שוין אָנגעשטאַמפּט אונזערע
ביכער מיט ווייסע בעבלעך און מיט דינדפלייש, און מיר זיינען
זאָט און אופגעלייגט. אפילו אַף באַנאַכט האָט שוין אויך יעדער
זיך צוגעגרייט אַ פולע שיסל; אַחוץ דעם גיט מען נאָך אַרויס
טאַפּעלע פּאַרציעס ברויט און וואַרשט — אַ מחיה. אזאָ מין
פאל איז שוין אַ לאַנגע צייט ניט געווען; דער גראָבער קיכער
מיט זיין רויטן פּוריקעס-פנים וואַרפט ממש אָן דאָס עסן; ער
פאַכעט מיט זיין לעפל צו יעדערן, ווער עס גיט נאָר פאַרביי.
און גיסט אים אָן אַ קעסל פול ווי אן אויג. ער קאָן זיך פשוט
קיין עצה ניט געבן, ווי שוין גיכער אויסצוליידיקן די סאַלדאַטן-
קיד. מיאדען און מילער האָבן ערגעץ אויסגעגראָבן אַ פּאַר וואַש-
שיסלען און זיך געלאָזט אין זיי פול איינגיסן, בדי זיך צוצוגרייטן
אַף שפּעטער. מיאדען טוט דאָס צוליב זיין וולל-וסוכאדיקייט.
מילער — צוליב איינזעעניש. אָבער ס'איז אַ רעמעניש, וואו דאָס
אַלץ טוט זיך אהין פאַ מיאדען. ער איז געווען און איז געבליבן
אַן אויסגעדאַרטער הערינג.

דער עיקר איז אבער, וואָס מיר האָבן אויך באַקומען מאַ-
פעלע רויכער-פּאַרציעס. פאַר יעדן צו צען ציגאַרן, צוואַנציק
סיגאַרעטלעך און צוויי שטיקלעך קיי-טאַבאַק; דאָס איז זייער ליי-
טיש. איך האָב קאַמשינסקי אויסגעביטן מין קיי-טאַבאַק אַף סיגאַ-
רעטן, און איצט האָב איך גאַנצע פּערציק שטיק. דערמיט קאָן
מען שוין אויסקומען אַ גאַנצן טאַג.

און על-פי-דין קומט אינו גאר אייגנמלעך ניש אָט דער
גאַנצער יום-טוב. די פרייסן זיינען גארניש אַזעלכע זידענע יונגע-
לימלעך. מיר האָבן אלץ צו פארדאַנקען גאר א פשוטן
מעוה.

פאר צוויי וואָכן האָבן מיר געמוזט אַרויסגיין, כדי אנדערע
אַפצובייטן. אין אינוער ראיאָן איז געווען שמיל, און דעריבער
האַט דער קאפמענארמוס צוגעגרייט פאר אינוער צוריקקומען די
געוויינטלעכע פאַרציע שפיו. אינוער ראַטע האָט געהאַט הונדערט-
פופציק מאָן, אָבער די לעצטע מעג זיינען אינו די ענגלענדער
אוי דערגאַנגען ביזן לעבער מיט זיערע הארמאטן, אז מיר האָבן
געהאַט גרויסע אבידות און זיינען געקומען צוריק גאר מיט
אכציק מאָן.

אַנגעקומען זיינען מיר באַנאַכט און מיר האָבן זיך היבן
אדוינגעוואַלעט, כדי זיך אויסצושלאָפן ווי געהעריק; ווייל קאַט-
שינסקי איז גערעכט: ס'וואַלט גארניש אזוי שלעכט געווען אָף
מלחמה, ווען מען וואַלט גאר קאַנען כאַפן דעם אמתן דרעמל.
דאָרטן, אָפן פראַנט, קאָן מען דאָך אפילו ניש טראַכטן וועגן
דעם, און צוויי וואָכן צייט ניש צוצומאַכן קיין אויג איז גארניש
פון די גרינגע זאַכן.

מיטק-צייט ערשט זיינען עטלעכע אינוערדיקע אַרויסגעקראָכן
פון די באַראַקעס. אין אַ וויילע אַרום האָט שוין יעדער געכאַפט
זיין קעסעלע, און מיר זיינען אוועק גאָך דער גולאַש-זופ, וואָס
האַט געריסן די נאָזלעכער מיט איר פעטן און געשמאַקן ריח.
פאַראַויס גייען, פאַרשטייט זיך, די הונגעריקסטע: דער קלייניגקער
אַלבערט קראַפ, וועלכער האָט דעם קלאָרסטן מוח צווישן אינו און
דעריבער איז ער ערשט יעפּרויטער; מילער דער 5-מער, וועל-
כער שלעפט מיט זיך מיט זיינע שול-ספרים און חלומט גאָך
וועגן אָפגעבן עקזאַמען; אין רעכטן מיטן פייער הורט ער כסדר
פּיוזק; — לעער, מיטן בכבודיקן באַרד, וועלכער האָט באַזונדערש
ליב מיידלעך פון אַפיצערישע בתי-וונות; ער פאַרויכערט, אז ס'איז
פאַראַן אַ באַפעל פאַר יענע מיידלעך, זיי זאָלן טראַגן זידענע
העמדער און זיך אָפּבאָדן פאַר יעדן גאַסט נישט נידעריקער פון אַ

הויפטמאן; — דער פערטער גיי איך, פויל באַימער. אלע פיר זיינען מיר צו ניינצן יאָר אלט, אלע פיר קומען מיר אין דער מלחמה פון דעם זעלביקן קלאַס.

האַרט הינטער אונז גייען אינווערע פריינט. דער דארער שלאָסער טראַדען, אויך אווי אלט, ווי מיר, דער גרעסטער פרע-סער אין דער ראַמע. בעת ער זעצט זיך עסן, איז ער שלאַנק, און הייבן הייבט ער זיך אָף, גראָב ווי אַ מענזרחע לווז; — האַיע וועסטוס, אין דעם גלייכן עלטער, אַ מאַרף-גרענער, אַ חברה-מאַן, וואָס קאָן ווי אַ גאַרנישט אַריינגעמען אַ קאַמיספרוימל אין האַנט און פרעגן: אַנה, טרעפט, וואָס האַלט אײך אין קולאַק? — דעטערונג, אַ פויער, וואָס טראַכט נאָר וועגן זיין הויפל און וועגן זיין זייב; — און צום סוף סמאַניסלאַוו קאַטשינסקי, דער פירער פון אינווער גרופע, איינגעשפארט, כיטערע, דורכגעטריבן, פערציק יאָר אלט, מיט אַ פנים פון ערד-קאַליר, מיט בלאַע אויגן, אַראָפּהיינגעדיקע פלייצעס און מיט אַ משונהדיק-פיינעם שמעקער פאַר סבנות, פאַר גוטע שפּיו און פאַר שיינע נקבה.

אינווער גרופע איז געשמאַנען בראַש אין אַטשערעד צו דער בעלדקיך. מיר זיינען שוין געוואָרן אומגעוולדיק, ווייל דער נאָרישער קובער האָט נאָך אלץ אַף עפעס געוואַרט. ביז קאַ-טשינסקי האָט אים געזאגט: „גו, היינריך, עפן שוין דיין זאָפן-קרעמל! מײַנע דאָך, אז די בעבלעך זיינען פארטיק.“

דער קובער האָט אַן אָפּגעלאָזענעם שאַקל געמאַן מיטן קאַפּ: „קודם מוזט איר זיך אלע צונויפקלייבן.“

טראַדען האָט זיך קרום צעשמיכלט: „מיר זיינען אלע דאָ.“

דער אינווער-אַפיציר האָט נאָך נישט געמערקט. „געוויס, אַ שיינעם פנים האָט איר! וואו זיינען דען די אַנדערע?“

„היינט וועסטו זיי שוין ניט קאַרמענען! דער לאַזאַרעט און דער קבר „מוען דאָס.“

דער קובער איז ממש דערשלאָגן געווען, ווען ער האָט אויסגעפרעגט אלץ, וואָס ס'האָט פאַסירט. ער האָט זיך גע-

קווינקלמ: „אין איך האָב צוגעגרייט פֿאַר הונדערט-
פופציק מאָן.“

קראָפּ האָט אים אַ שמוץ געטאָן אין זייט. „וועלן מיר סוף-
בל-סוף איינמאַל זיך זאַט אָנעסן, גו, הויב אָן!“

מיטאַמאַל האָט באַ טיארען אין קאָפּ עפעס איפגעבליצט.
זיין שפּיציקער מייזשער פנים האָט גענומען לויכטן, די אויגן
זינען צוזאַמענגעצויגן געוואָרן פון כימערקייט, אין די באַקן האָט
אים עפעס געצופט, און ער איז צו נעענטער: „מענטש איינער,
אויב אַזוי, האָסטו דאָך פרויט אויף באַקומען פֿאַר הונדערט-
פופציק מאָן, האָז!“

דער אינטער-אַפיציר האָט צעטומלט אַ שאַקל געטאָן
אַף יאָ.

טיארען האָט אים אָנגעכאַפט פֿאַרן רעקל. „אין וואַרשע
אויך?“

דאָס רויטע פנים האָט ווייטער צוגעשאַקלט.
באַ טיארען האָבן גענומען ציטערן די ציין אין מויל.
„טאַפּאַק אויך?“
„יאָ, אַלץ.“

טיארען האָט זיך אומגעקוקט מיט אַ צעשטראַלט פנים.
„אַט דאָס הייסט האָבן מול, צו אלדי רוחות! אויב אַזוי, איז
דאָך דאָס אַלץ פֿאַר אונז! איצט וועט דאָך יעדער באַקומען —
וואַרט אַביסל — יאָ, פונקט אַ מאַפעלע פֿאַרציעו!“

איצט איז די פּוריקע סוף-בל-סוף געקומען צו זיך און
געזאָגט: „גין, דאָס וועט ניט גיין.“

אַבער מיר זינען אויף געוואָרן לעבעדיקער אין האָבן זיך
געענטער צוגערוקט.

„פֿאַרוואָס וועט דאָס ניט גיין, דו פּוריקע איינע?“ האָט
קאַטשינסקי געפרעגט.

„וואָס ס'איז צוגעגרייט פֿאַר הונדערט-פופציק מאָן, קאָן
מען דאָך ניט אַרויסגעבן פֿאַר אַכציק.“

„דאָס וועלן מיר דיר שוין ווייזן, האָט מילער געצויגן-
משעמ.

„דאָס עסן קאָנט איר פונמינמוועגן צוגעמען, אָבער פאָר-
ציעס קאָן איך אַרויסגעבן נישט מער, ווי פאר אַכציק מאָן, האָט
זיך די בוריקע פארעקשנט.

קאמשינסקי איז אין בעס געוואָרן, „דו האָסט דאָך פאָר-
מען פראַוויאָנט נישט פאר אַכציק מאָן, נאָר פאר דער 2-מער
ראַטע, און דאָס וועסטו אַרויסגעבן! די 2-מע ראַטע — דאָס
זיינען מיר.“

מיר האָבן גענומען שמאַרק צושטיין, קיינער האָט אים נישט
געקאָנט לייזן, דעם חברה-מאָן. עטלעכע טאָל האָבן מיר שוין
צוליב אים באַקומען דאָס עסן אין די שוואַגראַבנס צו שפעט און
קאַלט, דערפאַר, ווייל ער האָט פחד געהאַט צוליב די שראַפנעלן,
זיך צוצוורוקן נעענטער מיט זיין קעסל, און אינגערע עסנבריינגער
האָבן געמוזט גיין אַ פיל ווייטערן וועג, ווי די עסנבריינגערס פון
די אַנדערע ראַטעס. בולקע פון דער ערשטער ראַטע איז שוין
געווען אַ בעסערער יאָט, ער איז אַפילו געווען פעט, ווי אַ
מאָרדער אין ווינטער, אָבער בעת ס'איז נויטיק געווען, האָט ער
אליין געשלעפט די טעפּ צו דער פאָדערשטער ליניע.

מיר זיינען גראַד געווען אין דער ריכטיקער שטימונג, און
יוען אונזער לייטענאַנט וואָלט זיך נישט באַוויזן צו דער גע-
העריקער צייט, וואָלט געוויס דערגאַנגען ביז פעמטש, ער האָט
זיך נאָכגעפרעגט, וואָס דאָ איז פאר אַ האַמפּעריי, און לעת-עתה
האָט ער געוואָנט נישט מער, ווי: „יא, נעכטן האָבן מיר געהאַט
גרויסע פאַרלוסטן —“

נאָכדעם האָט ער אַריינגעקוקט אין קעסל. „עס שיינט אז
די בעבלעך זיינען נישט פאַרקאָכט.“
די בוריקע האָט צוגעשאַקלט, „ס'איז פאַרקאָכט מיט שפעק
און פלייש.“

דער לייטענאַנט האָט אונז אָנגעקוקט, ער האָט געוואוינט,
וואָס מיר טראַכטן, ער האָט בכלל געוואוינט פאַרשיידענע זאַכן,
ווייל צווישן אונז איז ער עולה לגדולה געוואָרן, און געקומען צו

אונז איז ער אן אונטער-אפיציר. ער האָט נאָכאמאָל אויפגעהויבן
דעם דעקל פון קעסל און האָט אַריינגעזופט דעם ריח. אַוועק-
גייענדיק האָט ער געזאָגט: „בריינגט מיר אויך א פולן מעלער.
און די פאַרציעס וועלן אלע פארטיילט ווערן. פאַר אונז איז
דאָס ניט איבעריק.“

די בוריקע האָט געמאַכט א לעקישעוואַסן פנים. מיאדען
האָט גענומען טאנצן ארום אים.

„דו וועסט דאָך דערביי ניט צולייגן! עפעס מאַכט ער
א פנים, ווי דער גאַנצער פראָוואַנט-אַמט וואָלט באלאנגט צו אים.
נור הויב שוין אָן, דו אלטער חלב-יעגער, און פארצייל זיך
נאָר ניט —“

„היינט זיך אָף!“ האָט די בוריקע זיך געבלאָזן. ער האָט
שיעור ניט געפלאַצט, אָמ דער קוכער, ס'האָט זיך אים פשוט
ניט געלייגט אָפן שכל, און די גאַנצע וועלט איז אים מער ניט ניהא
געווען. און ווי וועלנדיק ווייזן, אָז איצט איז שוין סיווי אלץ
פאַרשפילט, האָט ער נאָך פרייוויליק צוגעלייגט יעדן א האַלב
פונט קונסט-האַניק.

* * *

היינט איז באַרט א גוטער טאג. אפילו די פאָסט איז אויך
דאָ, און יעדער האָט באַקומען א פאר בריוו און צייטונגען.
איצט שלעפן מיר זיך צו דער לאַנקע הינטער די באַראַקעס.
קראָפּ האַלט אונטערן אָרעם א רוגנדן דעקל פון א מאַרגאַרין-
פעסל.

אָפן רעכטן ראַנד פון דער לאַנקע איז פאראן א גרויסער
אַפּטריט-אַרט, א הייזעלע מיט א דאָך. אָבער דאָס איז אן ענין
פאַר יונגע דעקרוטלעך, וועלכע האָבן זיך נאָך ניט אויסגעלערנט
יעדער זאָך ווי געהעריק אויסצונוצן, מיר זוכן עפעס בעסערס.
איבער דער גאַנצער לאַנקע שטייען צושאַטן נאָף א סך איינ-
צלנע קאסטנס פאר דעם זעלביקן צוועק. ווי זיינען אלע פיר-
קאַנטיק, זויבער, פארמאַכט ארום און ארום, אין מיט אַ באַק-
וועמען זיצברעמל.

מיר דוקן צוגויף דריי אועלכע קעסטלעך אין זעצן זיך
בהרחה אויס. פריער, ווי אין צוויי שעה ארום, וועלן מיר זיך
שוין ניט אופהייבן פון דאנען.

איך געדיינק נאך אונזער בושה, ווען זייענדיק רעקרומן אין
קאוארמע, האָבן מיר זיך געמוזט באנוצן מיטן בשותפותדיקן אָפּ-
טריט. קיין מירן זיינען דארטן ניט פאראן, צוואנציק מאָן זיצן
אויסגעזעצט איינער לעבן אנדערן, פונקט ווי אין אַ וואַגאן. מיט
אין וואָרף מיט די אויגן קאָן מען אלעמען רערוען; — דער
זעלנער מוז שטענדיק זיין אונטער אַ השגחה.

מיט דער צייט האָבן מיר זיך אויסגעלערנט אַ סך זאכן —
נאָך אַ פולע מער, ווי נאר אראפצודריקן דאָס שטיקל בושה.

אָבער דאָ, אָפּן שלאַכטפעלד, איז אט דער ענין איינגמלעך
א נחת-רוח, איך ווייס טאקע ניט, פארוואס מיר האָבן פריער
געמוזט שעמעוודיק פארבייגיין די זאכן, זיי זיינען דאָך אזוי נאָ-
טירלעך, ווי עסן און טרינקען. אין מען וואָלט אָף דעם אפשר
נאָך באזונדערש ניט גויטיק געהאט זיך אָפּצושמעלן, ווען זיי
וואָלטן ניט געשפילט פאר אונז אזא חשובע ראל און זיינען
גראד פאר אינו געווען ניי — פאר די איבעריקע זיינען זיי שוין
פון לאַנג זעלבסטפארשמענדלעך געווען.

פאר דעם זעלנער זיינען די פראַגן פון מאָגן און פאר-
דייאונג פיל געענטמער, ווי פאר יעדן אנדערן. דריי פערטל ווער-
טער פון דעם זעלנערישן שפראך-אוצר שמאמען אָפּ פון דאָרטן,
און פון יענעם קערנדיקן געביט קומען די אויסדרוקן פון העכ-
סטער פרייד און פון גרעסטן צארן. עס איז פשוט אויממעגלעך
אָף אַן אנדער אופן זיך אזוי שארף און אזוי קלאַר אויסצודריקן,
אינזערע אָנגעהעריקע און אונזערע לערערס וועלן זיך ניט ווייניק
הידושן, ווען מיר וועלן צוריק אראפקומען אַהיים, אבער דערביי
איז נישט צו מאכן, דאָ איז דאָס דער איינציקער לשון.

דאָ פילן מיר זיך בלי-ספּק בעסער, ווי אין אַ ווייס-גע-
קאפליעמן עלענאנטן קלאָזעט. דאָרטן איז אפשר היגייעניש: דאָ
אָבער איז באמת גוט.

דאָס זיינען וואונדערלעכע, פוילע און שטילע שעהן. איבער
אינו היינט אראפ דער בלאער הימל. אפן הארזאנאמ זעען זיך
ליכטיק=פאשטראלמע, געלע אויסקוק=באלאנגלעך און וויסע רויכלעך
פון די שראפנעלן. פון צייט צו צייט, ווען מען פארפאלנט אן
אערפלאץ, טוען די שראפנעלן=רויכלעך א שפריץ אין אלע זייטן.
און דעמאלט זעען זיי אויס, ווי סטויגן.

דאָס מעמפע ברומען פון פראנט זערגייט צו אינו, ווי א
ווייטער געווייטער, און ווערט פארהילכט דורכן זשומען פון פאר=
ביפליענדיקע בינען.

און ארום אינו ליגט אויסגעשפרייט די בליענדע לאַנקע.
צארמע גרעזעלעך שאַקלען זיך, לופט=בלימעלעך שימן זיך און
שוועבן אין דעם ווייכן, ווארימען ווינטל פונם שפעטזומער, מיר
לייענען בריוו און צייטונגען און רויכערן, מיר נעמען אַראָפּ אינו=
זערע היטלען און לייגן זיי אוועק דערביי, דער ווינטל שפילט
זיך מיט אינוערע האר, ער שפילט זיך מיט אינוערע ווערטער
און געדאַנקען.

די דריי קעסטלעך שטייען אין רעכטן מיטן פון לייכטונג=
דיקע, רויטע מאַן=בלומען. —

מיר לייגן אַף אינוערע קניען אוועק דעם דעקל פונם מאַר=
גארין=פעסל. איצט האָבן מיר אַ גומן אינוערלייג אַף צו שפילן
סקאַט. קראָפּ האָט די קאַרטן באַ זיך. מען וואָלט דאָ אזוי קאָ=
נען זיצן אָן אַ סוף.

פון די באַראַקעס דערנייען אַהער קלאַנגען פֿין אַ האַרמאָן=
ניק. אַנדערשטאַל לייגן מיר אָפּ די קאַרטן און קוקן זיך אָן. דע=
מאַלט זאָגט איינער: „חברה, חברה — — “ אַדער: „עס וואָלט
זיך דאָך געקאַנט אויסלאָזן פאַסקודנע — “ און מיר פאַרטיפּן זיך
אַף אַ רגע און שווייגן. אין אינו ליגט אַ שטאַרקער, פאַרהאַל=
מענער געפיל, יעדער שפירט עס, און ס'איז נאַרניט נויטיק דאָס
אַרויסצורידן מיט ווערטער. ס'וואָלט זייער לייכט געקאַנט געשען,
אַז מיר זאָלן שוין היינט ניט זיצן אַף אינוערע קעסטלעך, ס'איז
שוין זייער נאָענט געווען דערצו. און דעריבער איז פאַר אינו

איצט אלץ נ"י און שארף — דער רויטער מאן און דאָס נומע
 עסן, די סיגארעטקעס און דער זומערדיקער ווינט.
 קראָפּ פרעגט: „האַט עמיץ פון איך נאָך געזען קעמערדיכונג?“
 „ער ליגט אין „סאַנקט-יאָזעף-שפיטאַל“, האָב איך געזאגט.
 מילער מינט, אָז זיין אויבערקני-שאס איז א גומער שאנס
 אָף אָפגעלאָזן צו ווערן אַהיים.
 מיר באשליסן אים נאָכמיטיק צו באַזוכן.
 קראפּ ווייזט אונז אַ פּריוו. „אַ גערום אייף פון קאַנטאַרעקן.“
 מיר לאַכן. מילער ווארפט אוועק זיין סיגארעטל און זאגט:
 „אייף וואָלט נאָר וועלן, ער זאָל דאָ זיין.“

* * *

קאַנטאַרעק איז געווען אונזער קלאַסן-דערציער, אַ שטריינג, נידעריק מענטשל אין א גראַען שוואַלפן-דאָק און מיט אַ שפּיציק סיוויש פּנימל. ער האָט געהאַט בערך די זעלביקע פיגור, זוי דער אונטער-אַפיציר הימעלשמאַס, דער „שרעק פון קלויסטער-באַרג.“ ס'איז אינטערעסאַנט, וואָס אַלע אומגליקן קומען אָף דער זעלם רוקא דורך קליינזאָקסיקע מענטשעלעך, זיי זיינען א סך ענערגישער און פארעקשנמער, זיי די הויכגעוואקסענע, אייף האָב שטענדיק מורא געהאַט אַרײַנצופאַלן אין אַן אפטיילונג, וואו דער ליטענאַנט איז אַ קלייניקער; זיי זיינען געוויינטלעך גרויסע גולנים.

אין די גימנאַסטיק-שעהן האָט אונז קאַנטאַרעק אַזוי לאַנג געלייענט לעקציעס, ביז אונזער גאַנצער קלאַס איז אונטער זיין פּירונג אַוועק און זיך געמאָלדן צום מיליטער-שעף. איך זע אים נאָך איצט פאר מיר, זוי ער האָט אָף אונז אַרופגעקוקט דורך זיינע שפּאַקולן און מיט אַן אופגערעקטער שטים געפרעגט: „איר גיט דאָך מיט, חברים?“

באַ די דאָזיקע דערציער ליגן די געפילן אַזוי אָפט גרייט אין זייער וועסטל-קעשענע; זיי טיילן דאָס פאַנאַנדער שענהווייז. אָבער דעמאָלט האָבן מיר נאָך אַזעלכע געדאַנקען ניט געהאַט.

איינער פון אונז האט מאקע געקויינקלט זיך מיטצוהיין.
 דאס איז געווען יאָועף בעם, א דיקער, פריילעכער חברה-מאַן.
 ער האָט זיך אָבער געלאָזט איבערריידן, אחוץ דעם וואָלט מען
 אים אויך פאַרבימערט דאָס לעבן, אויב ער וואָלט געבליבן, אפשר
 האָבן נאָך א סך געהאַט אַזעלכע געדאַנקען, ווי ער; אָבער קיינער
 האָט זיך ניט געקאַנט אויסשליסן פון פּלל, ווייל אין יענער צייט
 איז דער נאָמען „פּחדן“ געלעגן אויפנאָף, און אפילו עלטערן
 האָבן מיט אַ לייכטער האַרץ זיך מיט דעם באַנוצט. מען האָט
 קיין שום באַגריף ניט געהאַט פון דעם, וואָס עס וועט נאָך
 קומען. קליינער פון אלעמען זיינען שוין געווען די פּשוטע לייט
 און די אַרימקייט; זיי האָבן באַלד פון אָנהויב איינגעזען אין דער
 מלחמה אַן אומגליק, אין דער צייט וואָס די העכערע קלאַסן
 האָבן פון שמחה אינגאַנצן פאַרלאָרן זייערע קעפּ.

קאַטשינסקי זאָגט, אַז דאָס קומט פון דער פּילדונג, זי מאַכט
 אינגאַנצן לעקישעוואַטע. און אויב קאַט זאָגט עפעס, האָט ער זיך
 דאָס שוין גוט באַטראַכט.

מערקווירדיק, אַז בעם איז געווען איינער פון די ערשטע
 געפּאַלענע. באַ אַן אָנגריף האָט ער באַקומען אַ שאָם אין די
 אויגן, און מיר האָבן אים איבערגעלאָזן אין פעלד, ווי אַ שוימן.
 אַזעקנעמען אים האָבן מיר ניט געקענט, ווייל מיר זיינען באַפּאַלן
 געוואָרן אין האָבן געמוזט אַוועק. שפעטער האָבן מיר מיטאַמאַל
 דערהערט, ווי ער שרייבט, און האָבן אים דערזען אַרוםקריכנדיק
 אין דרויסן. ער האָט נאָר פאַרלאָרן דעם באַוואוסמוין. אַזוי ווי
 ער האָט נישט געזען און איז משוגע געווען פון ווייטיק, האָט ער
 קיין שום באַהעלמעניש ניט אויסגענוצט, און דער שונא האָט אים
 אַראָפּגעשאָסן, נאָך אירער עמיץ פון אַזערע האָט באַוויזן צוצו-
 קריכן צו אים.

פאַרשטייט זיך, אַז צווישן קאַטאַרעקן און דעם פּאַל איז
 קיין צוזאַמענהאַנג ניט געווען;—אויב מען וועט דאָס אַנרופן שולד,
 איז היינט ווי זאָל מען שוין אַנרופן אַלדאָס איבעריקע שלעכטס
 פון דער וועלט. עס זיינען דאָך געווען טויזנטער אַזעלכע קאַטאַ-

דעקס, און אלע זיינען זיי איבערצייגט געווען, אז זיי מען ניט
יעדער אף דעם אופן, וועלכער איז פאר אים פאקוועס.

אָבער פאר דער צייט, וואָס זיי האָבן גערעדט אין גע-
שריבן, האָבן מיר געזען לאַזאַרעטן און גוססעז—פאַר דער צייט,
וואָס זיי האָבן געוואַלט איינרירן, אז די גרעסטע העלדישקייט איז
דינען דער מלוכה, האָבן מיר שוין געוואוסט, אז טויט-שרעק איז
נאָך שמאַרקער. דעריבער זיינען מיר ניט געוואָרן קיין בונטאַרעם,
קיין דעזערטירן, קיין פחדנים — זיי האָבן זיך דאָך אזוי ליבט
אַרומגעוואָרפן מיט די צוגעמען — מיר האָבן פונקט אזוי ווי זיי
ליב געהאַט אונזער לאַנד, און אין יעדער אַטאַקע זיינען מיר
מוטיק געגאַנגען פאַרויס, — אָבער איצט האָבן מיר געזען דעם
חילוק, מיר האָבן מיט איין מאָל זיך אויסגעלערנט זען, און מיר
האָבן געזען, אז זייער וועלט איז שוין אינגאַנצן חרוב, מיר זיינען
פלוצלינג געבליבן שטיין אליין: — און מיר האָבן אַליין געמוזט
„פאַרטיק ווערן“ דערמיט.

* * *

אידער מיר גייען צו קעמערדי, פאקן מיר איין זיינע זאכן
זיי וועלן אים אונטערזענגס געוויס צוגיין קומען.

דער לאַזאַרעט איז געפאַקט; ווי שמענדיק, מראַגן זיך
דאַרטן ריהות פון קאַרבאַל, אייטער און שווייס. אין די באַראַקעס
איז מען שוין צו א סך זאַכן צוגעוואוינט געוואָרן, אָבער דאָ קאָן
באַמת גאָר שלעכט ווערן צימוט, מיר פרעגן זיך נאָך אַף
קעמערדי; ער ליגט אין אַ קאַמער און באַגענגט אונז מיט אַ
שוואַכן אויסדרוק פון שמחה און הילפלאַזער איפרעקונג, בעת
ער איז געלעגן אָן באַוואוסטזיין, האָט מען אים אָפגעצויגן זיין
זייגער.

מילער שאַקלט מיטן קאַפּ: „איך האָב דיר דאָך שמענדיק
געזאָגט, אז אזא גוטן זייגער דאַרף מען ניט מיטנעמען.“

מילער איז א היפש פיסל אומגעשיקט, אז ניט, וואָלט ער
געוויס געהאַלטן די מויל, ווייל יעדער זעט דאָך איין אַ קעמערדי.

זועט פון דעם קאמער מער נים ארויסקומען. דאָס איז שוין גאָר
גלייך צי ער וועט זיין זיגער צוריקבאקומען.

«ווי גיט עס דיר פראַנצײזי פּרעגט קראַפּ.

קעמערײַך לאַזט זיין קאָפּ טיפּער פּאלן: «נשקשה—איך האָב

גאָר גרויסע יסורים אין פּוּס».

מיר קוקן אַרויף אַף זיין קאָלדרע. זיין פּוּס ליגט אין אַ
דראַם-געפּלעכט. דער צודעק הייבט זיך איבער דעם, ווי אַ פּאַרג.
איך טרעט אַרויף מילערן אַפּן פּוּס, ווייל ער וואַלט געפּועלט באַ
זיך אַרויסצוזאָגן אין דער הויף דאָס, וואָס די סאַניטאַרן האָבן אויב
שוין אין דרויסן דערציילט: אַז קעמערײַך האָט נים מער קיין פּוּס.
זיין פּוּס איז אים אַראָפּגענומען.

ער זעט אויס שרעקלעך, געל און בלייך. אין זיין פנים
זיינען פאַרצאָן יענע פּרעמדע שמריכן, וואָס מיר קענען שוין זייער
גוט, ווייל מיר האָבן זיי שוין הונדערטער מאל געזען. דאָס זיינען
גאָר אייגנשטעלעך נים קיין שמריכן, דאָס זיינען גיכער סימנים.
אונטער דער הויט פּולסירט שוין מער נים קיין לעבן; עס איז
שוין ארויסגעשטויסן ביזן ראַנד פּוּן לייב, פּוּן אינעווייניק שלאַגט
זיך שוין דורך דער טויט, די אויגן באַוועלטיקט ער שוין. דאָרטן
ליגט אונזער חבר קעמערײַך, וועלכער האָט נאָך דאָ נים לאַנג
געבראַמט מיט אונז פּערדן-פלייש און מיר זיינען צוזאַמען געלעגן
אין דעם טרעכטער,—דאכט זיך, ער איז דאס, און ער איז דאָס
שוין נים מער, זיין בילד איז געווארן פאַרווישט און אומבאַשטימט,
זיי אַ פּאַטאַגראַפישע פּלאַט, אַף וועלכער מ'האט אױפּגענומען צוויי
בילדער, אפילו זיין שטייט קלינגט שוין ווי אַש.

איך דערמאָן זיך, ווי מיר זיינען דעמאָלט אָפּגעפאַרן. זיין
מאַמע, אַ גוטמוטיקע, דיקע פּרויענצימער, האָט אים באַגלייט צום
באַן. זי האט געוויינט אָן אױפהער, איר פנים איז פּוּן וויינען אַזש
געשוואַלן געווען. קעמערײַך האָט געהאט צוליב איר בױונות, ווייל
זי האָט זיך ערגער פּוּן אלעמען געהאַלטן, זי איז ממש צו-
שוואַמען געוואָרן אין שטאַלץ און אין וואַסער. דערביי האָט זי
פּסדר געכאַפט מיין האַנט און מיך געבעטן, איך זאָל אױפּפאַסן
פּראַנצן אפּן שלאַכטפּעלד. ער האָט געהאַט א פנים פּוּן אַ קינד

און אוועלכע וויכע פיינער, אז באלד נאך פיר וואָכן טראָגן דאָס
דענצל האָט ער באַקומען פּלאַטשיקע פּיס. אָבער ווי קאָן מען
דען אין שלאַכטפּעלד עמיצן אָפּהיטן!

„איצט וועסטו קומען אהיים, וואָגט קראָפּ, „אזוי וואָלסטו
נאָך געהאט צו וואַרמן אָף אזרלויב לבל-הפחות דריי, פיר חדשים.“

קעמערדיג שאַקלט צו. מיר איז שווער צו קוקן אָף זיינע
הענט, זיי זיינען ווי וואַקס. אונטער די נעגל ליגט דער ברוד פון
דעם שוין-גראָפן, ער איז בלאָ-שוואַרץ, אזוי ווי גיפּט. מיר פאלט
אין אין קאָפּ, אז אט די נעגל וועלן נאָך ווייטער וואַקסן, אזוי
זיי געשפּענסטיקע שימל-שוועמלעך, לאנג נאכדעם, ווי קעמערדיג
וועט שוין מער נים אָטעמען. אײַז זע דאָס פילר: זיי קרימען זיך
אויס, ווי קארקן-ציערס און וואַקסן און וואַקסן, און צונלייף מיט
זיי אויך די האָר אָפּן צעפּוילטן שאַרבן, ווי גראָז אָף גומער ערד,
פונקט ווי גראַז, ווי איז דען דאָס אָבער מעגלעך—?

מילער בויגט זיך צו: „מיר האָבן אַהערגעבראכט דינע
זאכן, פראַנץ.“

קעמערדיג ווייזט מיטן האַנט: „לייגט זיי אוועק אונטערן
בעטי.“

מילער טוט דאָס. קעמערדיג נעמט ווייטער ריידן וועגן דעם
זיגער, ווי באַרואיקט מען אים, נים ארויסרופנדיק דערפון
זיין חשד!

מילער הייבט זיך אָף פון דער פּאַדלאָגע מיט א פּאָר
אויאַמאָר-שטיוול אין די הענט. דאָס זיינען טייערע ענגלישע שיך
פון ווייכן, געלן לעדער, צום שנירן, הויך ביז די קניען, ממש א
חלום. מילער איז נתפעל פון זייער אויסזען, ער צאצקעט זיך זימ
זי און פאַרגלייכט זייערע זיילן מיט זיינע אומגעלומפערטע
שטיוואלעס און פרעגט „וויילסט דען די שטיוול אויך מיטנעמען,
פראַנץ?“

אלע דריי טראכטן מיר דאָס זעלביקע: אויב ער וועט
אפילו געזונט ווערן, קאָן ער דאך שוין באַנוצן נים מער, ווי
איינעם, זיי האבן דאך שוין פאר אים נים קיין ווערט. אָבער פא

אָפּן מערב-פּראַנט איז רואיק 2.

דעם איצטיקן מצב איז פשוט א שאך, זיי זאלן דאָ בלייבן—ווייל
זיי נאר ער וועט שמארבן, וועלן דאס די סאניטארן פארשטייט
זיך, הייבן צונעמען.

מילער פרעגט: „וויססטו זיי דען דאָ ניט איבערלאָזן?“
קעמערדיך וויל ניט. דאָס איז זיין טייערסטער חפץ.
„מיר קאנען זיי אויסבייטן“, לייגט מילער פאָר, „דא קאָן
מען געברויכן אוועלכע זאכן“. אָבער קעמערדיך וויל דערפון ניט
הערן.

איך טרעט מילערן אַרויף אפן פוס. זיך קווינקלענדיק
לייגט ער די שיינע שמיזל ווייטער אוועק אונטערן בעט.

מיר ריידן נאך א וויילע, און נאָכדעם געזעגענען מיר זיך.
„זיי געזונט פראַנץ.“

איך זאָג אים צו מאַרגן ווייטער צו קומען. מילער זאָגט
אויך צו: ער האט אין קאָפּ די שניר-שיין און דעריבער וויל ער
זיי אפהויבן.

קעמערדיך קדעכצעט. ער האָט היין. אין דרויסן ריידן מיר
צו דעם סאניטאר, ער זאָל מאַכן דעם קראַנקן אן איינשפּריצונג.
ער זאגט זיך אפּ: „ווען מיר זאלן געבן יעדן איינעם
מארפּיז, וואלמן מיר געדארפט האָבן גאנצע פעסער—“

„דו טוסט דאס נאר פאר אפיצירן, זאגט קראָפּ מיט צאָרן.
איך מיש זיך אריין און ניט דעם סאניטאר א סינארעמ.
ער נעמט זי אן. איך פרעג: „מאָרסטו דען בכלל מאַכן אן
איינשפּריצונג?“

ער איז באליידיקט. „וויבאלד איר מיינט, אז ניט. וואס
פרעגט איר מיך?—“
איך רוק אים אַריין נאָך א פאָר סינארעמקעס. „טו אונז
די טובה—“

„נו, גוט, זאָגט ער. קראָפּ ניט מיט אים מיט. ער
טרויט אים ניט אן און וויל זיך צוקוקן. מיר וואַרטן אפּ אין
דרויסן.“

מילער נעמט וויטער ריידן וועגן די שיף. "וי וואָלמן מיר
געפאָסט. פינקט מירן מאָס. אין אָט די שיפן, וואָס איף טראַג.
פּער איף אינגאַנצן אָפּ מיינע פּיס. מיינסטו, איז ער וועט אויס=
האלטן ביז מאָרגן נאָכמיטיק? ווען ער וועט אויסגיין די נאַכט.
האָבן מיר ניט די שטייול — "

אלבערט קומט צוריק ארויס. "מינט איר —?" פרעגט ער.
"ערליידיקט. " פארענדיקט מילער.

מיר גייען צוריק צו אוינזערע באַראַקעס. איך טראַכט וועגן
דעם בריוו, וואָס איף מוז מאָרגן שרייבן צו קעמעריכס מאַמען.
מיר איז קאַלט, כּוואָלמ געטרונקען אַ גלעזל בראַנפן. מילער
צופט אויס גרעוולעך און קייט זיי. פּלוצלונג דערלאַנגט קראָפּ אַ
שלידער זיין סיגארעט, הויבט זי אָן ווילד צו טראַמפלען, קוקט
זיך אום מיט אַ פארקרימטן פנים און שטאַמלט: "פאַסקודנער
מינוף, פאַסקודנער מינוף. "

אַ צייט גייען מיר שטיל. קראָפּ האָט זיך באַרוואַקט, דאָס
איז אויבן שוין באַקאַנט, ס'איז אַן אנפאַל פון פּראַנט-טירוף, יע-
דער איינער באַקומט עס.

מילער פרעגט אים: "וואָס, אייגנמלעך, וואָס האָט קאַנ-
טאָרעק דיר געשריבן? "

ער לאַכט: "אַז מיר זיינען די אייזערנע יוגנט. "

מיר לאַכן אלע דריי מיט פארקוועטשע ציין. קראָפּ ווילד

זיך, ער איז צופרידן, וואס ער קאָן ריידן. —

יאָ, אָט אזוי טראַכטן זיי, די הונדערט-טויזנט קאַנטאַרעקס!
אייזערנע יוגנט. יוגנט! מיר זיינען אלע ניט מער, ווי צוואַנציג
יאָר. אבער יונג? יוגנט? דאָס איז שוין לאַנג אוועק. מיר זיינען
אַלטע לייב.

2.

עס איז מיר עפעס מאָדנע צו טראַכטן וועגן דעם, אַז איז-
דערהיים, אין אַ קעסטל פונם שרייבטיש, ליגט באַ מיר אַן אָג-

געוויפענע דראמע „שאל“ אין א פעקל שיריב. א סך אומנען
האָב איך אַף דעם פארבראכט, כמעט אלע האָבן מיר אַזוינס
דורכגעמאַכט; אבער איצט איז מיר דאָס געוואָרן אַזוי ניט=
ממשותדיק, אז איך קאָן זיך דאָס שוין מער גאַרניט פארשטעלן.

זינט מיר געפינען זיך דאָ, איז אונזער פריערדיק לעבן
אינגאנצן אָפגעשניטן געוואָרן. מיר פרואוון אָן אַנדערמאָל כאָפן
אָן איבערבליק איבער דעם, געפינען אַ דערקלערונג, אָבער עס
גיט זיך אונז ניט איין. גראד פאר אונז, צוואַנציק-יאָריקע, איז
אלין פאַזונדערש ניט קלאָר — פאר קראָפּ, פאר מילער, לעער.
פאר מיך, פאר אונז, וועמען קאַנטאַרעק רופט אָן „אייזערנע
יונגט.“ די עלטערע זיינען אלע פעסט פארבונדן מיט דאָס פרי-
ערדיקע, זיי האָבן אַ יסור, זיי האָבן פרויען, קינדער, באַרויפן אין
אינטערעסן, וועלכע זיינען שוין אַזוי שטאַרק, אז די מלחמה קאָן
זיי ניט צערייסן. מיר, צוואַנציק-יאָריקע, האָבן אָבער נאָר אונזערע
עלטערן, אין אַנדערע האָבן אַ מידל. דאָס איז ניט פיל — ווייל
אין אונזער עלטער איז דער נח פון די עלטערן זייער שוואַך.
און די מידלעך זיינען נאָך ניט קיין הערשעריינס. אַחוץ דעם,
האָבן מיר ווייניק-וואָס פארמאָגט; אַ ביסל פאַנטאַזיעס, אַ פאָר
ליבעס און די שול; ווייטער האָט אונזער לעבן נאָך ניט גענרייכט.
און פון דעם איז נישט געוואָרן.

קאַנטאַרעק וואָלט געוואָגט, אז מיר זיינען געשטאַנען אָפן
שוועל פון לעבן, אַזוי, לערן, איז דאָס אויך. מיר זיינען נאָך ניט
איינגעוואָרצלט געווען. די מלחמה האָט אונז אַראַפגעוואָשן. פאר
די אַנדערע, די עלטערע, איז זיי נאָר אַ הפסקה, זיי קאָנען
אַריבערטראַכטן איבער דער הפסקה. מיר זיינען אָבער אַריינס-
געכאַפט געוואָרן אינם אַפּברויז פון דעם קריג, און מיר ווייסן
ניט, ווי דאָס וועט זיך ענדיקן. דאָס איינציקע, וואָס מיר ווייסן,
איז פאַרלוויפיק נאָר, אז מיר זיינען פאַרגרעפט געוואָרן אַף אַ
משונהדיקן און אַ טרויעריקן אופן, אויב אפילו מיר האָבן שוין
אָפגעווערט אפט צו זיין טרויעריק.

* * *

אויב מילער וויל אפילו אפירשענען קעמעריכס שטייול,
נעמט ער אבער דאך ניט קיין קלענערן אנטויל אין דער צרה
ווי אן אנדערער, וועלכער דרייסט זיך ניט צו טראכטן וועגן דעם
צוליב מיטליד. ער ווייס נאך דעם חילוק, ווען די שטייול וואלטן
נאך גענוצט קעמעריכן, וואלט מילער בלי-ספק בעסער געלאפן
בארוועס איבער שטעך-דראָמ, איידער צוצוטראכטן מיטלען,
ווי אזוי די שיף צו באקומען. בא דעם איצטיקן מצב זיינען
אבער די שטייול עפעס אזוינס, וואָס האָט גארנישט צו טאָן מיט
קעמעריכס צושטאַנד, אין דער צייט, וואָס מילערן קאָנען זיי
זייער גוט נוצן. קעמעריך וועט דאָך סיי ווי שטאַרפן, און ס'איז
נאָך גלייך, ווער עס באַקומט זיי. איז פארוואס זאָל דעריבער
מילער זיי ניט באַקומען, ער האָט דאָך אַף זיי מער רעכט, ווי
א סאַטיסאַד! נאָך קעמעריכס טויט וועט שוין צו שפּעט זיין,
דעריבער נעמט זיך שוין מילער איצט דאָס אָפּצוהיימן.

מיר האָבן פארלאָרן דעם הוש פאר אנדערע צוזאַמען-
האַנגען, ווייל זיי זיינען מער ניט, ווי געקינצלט. פאר אינו זיינען
ריכטיק און וויכטיק נאָך פאַקטן. און גומע שטייול קאָן מען אויך
זעלמן באַקומען.

* * *

פריער איז אויף דערמיט אנדערש געווען. ווען מיר זיינען
גענאַנגען צום מיליטער-שעף, זיינען מיר געווען א קלאַס פון
צוואנציק יונגעלייט, און איידער מיר זיינען אריין אין קאוארמע-
הויף האָבן מיר זיך, מעשה-קונדסים, אלע צוזאַמען געלאָזט אָפּ-
ראוירן, אנדערע פון אינו צום ערשטן מאל. מיר האָבן ניט גע-
האט קיין פעסטע פלענער אָף דער צוקונפט, די געדאַנקען וועגן
קאָרענע און באַרוף זיינען כמעט בא קיינעם פראַקטיש נאָך ניט
געווען אזוי אויסגערייפּט, אז זיי זאָלן קאָנען באשטימען א לעבנס-
פאַרם; — דערפאר אבער זיינען מיר פיל געווען מיט אימ-
באשטימטע אירייען, וועלכע האָבן אין אינוערע אויגן צוגעגעבן

דעם לעבן און אויך דער מלחמה און אידעאלויזם, במעט דאָ-
מאנטישן כאַראַקטער.

אין משך פון צען וואָכן צייט האָט מען אונז אויס-
געמושטירט, און אָט די צען וואָכן האָבן אונז גרינטלעכער
איבערגעאנדערשט ווי צען יאָר אין שול, מיר האָבן זיך אויס-
געלערנט, אז א בלאַנק-אויסגעפּוזמער קנאַפּ איז וויכטיקער פון
פיר בענדער שאַפענהויער. אין אנהויב דערשטוינט, נאָכדעם פאר-
בימערט און צום סוף גלייכגילטיק, זיינען מיר געקומען צו דער
דערקענטעניש, אז ניט דער גייסט שפּילט די הויפּטראָל, נאר די
שוך-בארשט, ניט דער געדאַנק, נאר די סיסטעם, ניט די פּריו-
טיט, נאר דאס איינדרעלן אין מה. געווארן זעלנער זיינען מיר
מיט באַגריסמערונג און פון גומן ווילן אָבער מען האָט געמאָן
אַלץ, פּריו די באַגריסמערונג אָפּצומויטן אין אונז, אין דריי וואָכן
ארום איז אונז שוין מער ניט געווען אומבאַגריפּלעך דער פּאַקט,
וואס א באַבענדלמער פּריו-מערענער האָט איבער אונז מער מאַכט,
איידער פּריוער אונזערע עלמערן, אונזערע דערציער און אלע
קולטור-קרייזן פון פּלאַטאן ביז געמע צוזאַמענגענומען, מיט אונז-
זענע יונגע, אָפּענע אויגן האָבן מיר געזען, אז דער קלאַסישער
פּאַטערלאַנד-באַגריף פון אונזערע לערערס האט זיך פּאַרלויפּיק דאָ
פּאַרווירקלעכט אין אן אָפּזאָגן זיך פון דעם אייגענעם מהות, מי-
ליטעריש באַגריסן, שטיין שטראַם, פּאַראַד-מאַרש, רעכטס און
לינקס, צוזאַמענקלאַפּן די קנאַפּל, זילוליס און מויונט שיקאַנעס:
מיר האָבן אונזער ציל זיך אנדערש פּאַרגעשטעלט, און מיר זיי-
נען געקומען צום אויספיר, אז פּונקט ווי צירק-פּערד, ווערן מיר
צוגעגרייט אף צו זיין מלחמה-העלדן. אָבער מיר האָבן זיך באלד
צוגעוואוינט צו דעם. מיר האָבן אפילו באַגריפּן, אז א טייל פון
אמ דעם אלעמען איז גיטיק געווען, און א טייל איז איבעריק.
דער סאַרזאַט דערשמעקט דאָס זייער גוט.

* * *

ואלבעדריים און זאלבעפירט האָט מען אונזער קלאַם פּאַר-
טיילט איבער פּאַרשידענע אפטיילונגען, צוזאַמען מיט פּריוזשע

בישערס, פויערס, ארבעטער און בעלי-מלאכות, מיט וועמען מיר האבן זיך באלד באפריינדעט. קראָפּ, מילער, קעמערדיך און אײַך זינען אריינגעפאלן צוזאמען אין אן אפטיילונג אונטער דער פּי-רערשאפט פון אונטער-אפיציר הימעלשטאם.

ער האָט געהאט א שם פון דעם גרעסטן רוצח. און ער האט זיך דערמיט שמארק געגאווהט. ער איז געווען א קליינ-געוויקסיקער, ברייטער חברה-מאַן, צוועלף יאָר שוין אין דינסט. מיט סמארטשנדיקע וואנצעס פון פיקסענער פארב, לויט זיין ציוויל-באשעפטיקונג א בריוו-מרענער. באזונדערש האט ער זיך אָפגעלייגט אף קראָפּ, מיאדען, וועסטום און מיר, ווייל ער האט געשפּירט אונזער שטילע צולהכעסדיקייט.

איינמאָל האָב איך פּערצן מאָל בסדר איבערגעבעט זיין בעט. יעדעס מאָל איז אים עפעס אנדערש ניט געפעלן געוואָרן, און ער האָט דאָס פונסניי אַראָפגעריסן. איך האָב צוזאנציק שעה געאַרבעט — מיט הפסקה, פאַרשטייט זיך — אף דעם, כדי ווייך צו מאַכן א פּאַר אַלמע, פאַרהארטעוועטע שיך, און כּי האָב זי אזוי געמאַכט, אז אפילו הימעלשטאַם האָט מער נישט געקאָנט געפּינען קיין חטא. — איך האָב לויט זיין באפעל אויסגעשייערט א גאנצע אָפטיילונג פון דער קאזארמע מיט א ציין-בערשטל; — קראָפּ און איך האָבן געמוזט אָפרייניקן פון שניי דעם קאזארמע-הויף מיט א האַנט-באַרשט און מיט א שאר-בלעכל אין די הענט, און מיר וואָלטן זיכער געאַרבעט אזוי לאַנג, ביז מיר וואָלטן אינגאנצן פאַרפּראָרן געוואָרן, ווען צופעליק וואָלט אונז ניט גע-זען אן אריינגעקומענער לימענאַנט, וועלכער האָט אונז באפרייט און האָט געגעבן הימעלשטאַסן א גאָב. דער פּועל-יוצא פון דעם איז אָבער געווען, אז הימעלשטאַס איז געוואָרן אף אונז גאָב גרימצאָרניקער. פיר זונטיקן איינעם גאָבן אַנדערן בין איך גע-שטאַנען פאמרויל און האָב פונקט אזוי פיל זונטיקן געמוזט מאַן אַלע שטויב-אַרבעטן; — פול אנגעלאדן מיט אַלע מכשירים אין מיטן גאַנצן וואָפּן האָב איך זיך געמוזט לערנען שפּרינגען, פאלן און זיך אופהויבן אף א פריש-אופגעאַקערטן פעלד, אזוי לאַנג, ביז איך בין אינגאנצן פארוויקלט געוואָרן אין א דיקן שיכט

בלאָמע און כ'בין געפאלן אָן כחות; — אין פיר שעה אַרומ:
האָב איך שוין געווין הימעלשמאַסן מיינע אויסגערײניקטע און
בלאָנק-אויסגעפוצטע קליידער, אָבער בא דער רײניקונג האָב איך
מיר צורײבן די הענט ביז בלוט; — בא א גריטיקן פראַסט האָב
איך, צוזאמען מיט קראַפ, וועסטום און מיאדען, געמוזט שמײן
אָן הענטשקעס, באַזעגלען, און האלטן די פינגערן אָפן אייניקן
ביקס, און דערביי איז געשטאנען הימעלשמאַס און געלאַקערט
אף דער קלענסטער באַזעגונג, פדי ער זאָל קאָנען ווייטער צו
משעפענען זיך, צוויי אויגער באַנאכט האָב איך, אין איין העמד,
געמוזט אַכט מאל אַראַפלויפן פון אויבערשטן קאוואַרע-שמאַק ביז
אין הויף, ווי א שטראַף דערפאר, וואָס מיינע אונטער-הויזן האָבן
אף אַ פאַר סענטימעטער אַראַפגעהאַנגען איבערן ראַנד פון דעם
פיינקל, וואו יעדער סאַלדאַט לייגט זײנע זאַכן איבער נאכט, זײט
באַ זײט מיט מיר איז געלאָפן הימעלשמאַס און האָט מיר בסדר
געטראָטן אף די פוס-פינגערן; באַס פעכטן האָב איך שמענדיק
געהאַט פאַר א קענגער הימעלשמאַסן, איך האָב מיט מײן שווערן
אייזן-געשמעל אים גאַרנישט געקאַנט מאַן, און ער האָט זיך גע-
ווערט מיט אַ באַקוועמען האַליץ-וואָפן און האָט מיר שמענדיק
ברוין און בלאַ געמאַכט; איינמאל אָבער בין איך אַרײן אין אזא
בעס, אַז איך האָב אים אריבערגעיאָגט און א העפטיקן ועץ גע-
מאַן אין בויד, ער איז געפאלן, ווען ער האָט זיך געוואַלט באַ-
קלאַנג, האָט אים דער לייטענאַנט אויסגעלאכט און געעצהט, ער
זאָל אופפאַסן, וועט מיט אים אויבנס ניט טרעפן; ער האָט גע-
קענט הימעלשמאַסן אין האָט אים פאַרגונען די מפלה. —

בעת קראַפ און איך האָבן אין איינעם א זונטיק געשלעפט
איבערן הויף אַף א שטאַנג די עמערס פון אָפּטריט, און הימעל-
שמאַס, אָן אויסגעפוצטער צום אוועקגיין, האָט באַס פאַרבייגיין זיך
אָפגעשמעלט און געפרעגט, ווי די ארבעט געפעלט אונז, האָבן
מיר זיך בלוטרשט געשטרויכלט און האָבן אים אַרופגענאָסן די
גאַנצע חתונה אף זײן מוגדיר, ער האָט געטאַנצט, אָבער די
מאַס איז שוין געווען פאַרפולט.

„איר וועט דערפאר באקומען הפיסה, האָט ער גע-
שריען.

קראָפּ האָט שוין מער ניט געקאָנט. „פריער וועט אָבער
זיין אן אונטערזוכונג, און דארטן וועלן מיר אליין דערציילן, האָט
ער געזאָגט.

„אָט אזוי רעדט איר דאָס מיט אן אונטער-אָפיציר! האָט
דימעלשמאָס געוואלדעוועט, „איר זייט משוגע געוואָרן? וואָרט.
בזו מען וועט אייך פרעגן! וואָס ווילט איר טאָן?“

„דערציילן עפעס וועגן דעם הער אונטער-אָפיציר!“ האָט
קראָפּ געזאָגט און זיך אוועקגעשמעלט גלייך פאר אים.

דימעלשמאָס האָט געמערקט, מיט וואָס דאָס שמעקט, און
ער איז אוועק, ניט ריינדיק קיין וואָרט, איידער ער איז פאר-
שוואונדן געוואָרן, האָט ער נאָך עפעס געבורטשעט, אָבער צו
זיין מאכט האָט שוין גענומען אַ סוף. ער האָט נאָך געפרוּווט
מיט אונז פארשידענס, מיר האָבן געפאלגט יעדן באפעל, אָבער
מיר האָבן דאָס אליין אזוי פאמעלעך דורכגעפירט, אַז דימעל-
שמאָס האָט געפלאצט.

דעמאלט האָט ער אונז געלאָזט צורוי. ער האָט אונז נאָך
גערופן „היינט“. אָבער ס'איז שוין געלעגן אין דעם אַ געוויסער
דרך-ארץ.

עס זיינען אויך געווען לייטישע קאפראלן, וועלכע האָבן
קליגער געפירט. אָבער אין דער ערשמער שורה האָט יעדער
איינער געזוכט צו בלייבן אף זיין פּאָסטן דאָ אין הינטערלאַנד.
ניט צו גיין אפן פּראָגט, און אף דעם האָט ער געקאָנט האָפּן נאָר
דעמאלט, ווען ער באגייט זיך שמריינג מיט די רעקרוטן.

דערביי זיינען אף אינגער חלק אויסגעפאלן פל-המינים
קאזארמע-יסורים, און אָפּטמאָל האָבן מיר זיך פשוט געריסן די
האָר פון קאָפּ. אנדערע פון אונז זיינען צוליב דעם קראנק גע-
וואָרן, וואָלף איז אפילו געשמאָרפן פון אַ לונגען-שלאַפּקייט.
אָבער מיר וואָלטן זיך אליין פאַרגעקומען לעכערלעך, ווען מיר
וואָלטן נאָכגעגעבן. מיר זיינען געוואָרן הארט, אומצוטרילעך,
גרוואַס, גראָפּ, נקמה-דורשטיק — און דאָס איז גיט געווען:

ווייל די שמדיכן האָבן אונז גראַד געפעלט. ווען מען וואַלט אונז געשיקט אין די גראַבנס אָן אַט דער אויסבילדונג, וואַלט דאָס רוב פון אונז משוגע געוואָרן. איצט זיינען מיר אָבער צו גענרייט געווען צו דעם, האָט אונז האָט דערווארט.

מיר האָבן קיין זאך ניט צופראַכן, מיר האָבן זיך צוגעפאַסט; אונזערע צוואַנציק יאָר, וואָס האָבן פאַרשידענע זאכן אַזוי פאַר-שווער, האָבן אונז דערפֿי דוקא געהאַלפן. דער עיקר איז אָבער געווען, וואָס אין אונז האָט אופגעוואַכט אַ פעסטער, פראַקטישער געפיל פון צוזאַמענגעהערקייט, פון געמיינזאַמקייט, און אפן שלאַכט-פעלד איז זיך דאָס געפיל נאָך מער פאַנאָדערגעוואַקסן, און ס'איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין דאָס בעסטע, וואָס די מלחמה האָט אַרויסגעפראַכט: אין חברשאַפט!

* * *

איך ווײַן באַ קעמער־כס בעט. אים ווערט אלײַן ערגער און ערגער. ארום אונז איז אַ גרויסער געפילדער. ס'איז אָנגעקומען אַ לאַזאַרעט-זיג, און מען קלייבט אָפּ די פאַרוואַונדיקטע, וואָס קאָנען אַרבערגעפירט ווערן. דער דאָקטאָר גייט פאַרבי קעמער־כס בעטל. און ער קוקט אים אַפילו ניט אָן.

„דעם קומעדיקן מאָל, פראַנקײ, זאָג אײך.

ער הייבט זיך אָף פון דעם קישן און שפאַרט זיך אָן אפן עלנבוין. „זיי האָבן מיך אמפומירט״.

הייסט עס, אַז ער ווייס דאָס שוין, אײף שאַקל צו מיטן קאָפּ און ענטפער: „מענסט צופירן זיין, וואָס דו ביסט אַזוי אַפגעקומען״.

ער שווייגט.

איך רייך ווייטער: „מ'האָט דאָך ביידע פיס אײך געקאָנט אראָפּנעמען, פראַנקײ, וועגעלער האָט אָנגעוואָרן זיין רעכטע האַנט. דאָס איז בלי-ספּק ערגער. דו קומסט דאָך צוליב דעם צוריק אַהיים״.

ער קוקט מיך אָן: „מיינסט אַזוי?״

„געוויס״.

ער פרענט נאָכאמאל איבער: „מיינסטו דאָס טאקעז“
„געוויס, פראַנץ, דו דאַרפסט נאָר קומען צו זיך נאָך דער
אַפּעראַציע.“

ער ווינקט מיר, איף זאָל זיך צורוקן. איך בויג זיך איבער
אויב אַריבער, און ער שעפּטשעט: „איך גלויב ניט
אין דעם.“

„רייד ניט קיין נאַרישקייטן, פראַנץ, אין עטלעכע מעג
אַרום וועסטו דאָס אַליין איינען, אַ גרויסע זאַץ: אָפּגעשניטן אַ
פּוס; דאָ ווערן וויכטיקערע זאַכן אויך צוריק צוזאַמען=
געלאַמעט.“

ער הייבט אָף אַ האַנט. „גיב נאָר אַ קוק אָף די
פּינגער.“

„דאָס קומט אַליין פּון דער אָפּעראַציע. עס נאָר, ווי נויטיק
איז, וועט שוין אַליין גוט ווערן. באַקומט איר עפעס לימיט
צו עסן?“

ער ווייזט מיר אַ שיסל, וואָס איז נאָך פול ביזן העלפט.
איף ווער אָפּגערעקט. „פראַנץ, דו מוזט עסן. עסן איז דער
עיקר, די קעסט איז דאָך דאָ גוט.“

ער לאָזט זיך ניט איבערריידן. נאָך אַ קורצער הפסקה
זאָגט ער פאַמעלעך: „אויך האָב געוואָלט ווערן אַ וואַלד=
אָפּזעער.“

„דאָס קאָנסטו דאָך שמענדיק ווערן, טרויסט איך אים.
“ס׳זײַנען איצט פאַראַן גרויסאַרטיקע פּראָמעעס, אין זײַ מערקסטו
גאָר אַפילו ניט, און דיר פעלט עפעס. זײַ ווערן ווי פּון אײַן
שטיק מיט די מוסקלען. באַ האַנט-פּראָמעעס קאָן מען באַוועגן
מיט די פּינגער. און אַרבעטן, שרייבן אַפילו, און אַהויז דעם
ווערן נאָך אַליין מער און מער ניסן אויסגעפונען.“

ער ליגט אַ ווילע שמייל. נאָכדעם זאָגט ער: „דו קאָנסט
מיטנעמען פאַר מילערן מיינע שניר-שיך.“

איך שאַקל צו און טראַכט באַ זיך צו, וואָס איף זאָל אים
זאָגן, פּדי אים אָפּצוזונטערן. זײַנע ליפּן זײַנען פאַרווישט, זײַן
מויל איז גרעסער געוואָרן, די צײַן זײַנען אויסגעשטשירעט, ווי

זי וואלטן זיין פון קרייט. דאָס פלייש צונויט, דער שמערן
וועלכט זיך בולטער, די סקולעס טרעמן שארפער אַרויס. דער
סקעלעט שמופט זיך שוין דורך. די אויגן פאלן אריין. אין משך
פון א פּאַר שעה וועט שוין קומען דער סוף.

ער איז ניט דער ערשמער, וועמען ביזע אויז; אָבער מיר
זיינען צוזאמען אויסגעוואַקסן, און דאָ איז שוין דער ענין אַביסל
אַנדערש. איך פלעג אָפּשרייבן פון אים די שול-אַרבעטן. אין שול
האָט ער שטענדיק געמאַנגן אַ ברוין רעקל מיט אַ גורט, און
אין די אַרבל איז דאָס רעקל געווען בלאַנק אויסגעריבן. ער איז
געווען דער איינציקער צווישן אויגן, וועלכער האָט קונציק דורכ-
געפירט די גרויסע איפונג אַפּן טורן-שטאַנג. און בעת ער האָט
זיך געדרייט, זיינען אים די האַר שטענדיק געפאלן אין פנים, ווי
זייד. קאַנטאַרעק האָט צוליב דעם מיט אים שטאַלצירט. אָבער
קיין פאפיראַסן האט ער בשום אופן ניט געקאַנט פארמאַנגן. זיין
הויט איז געווען צאַרט ווייס, ער איז בכלל געווען אַ ביסל
ווייבעריש.

איך קוק אַראָפּ אַף מיינע שמיזל. זיי זיינען גרויס און
אומגעלומפערט, די הויזן זיינען אַריינגעקאַשערט אין זיי; בעת מען
הויבט זיך אויף, זעט מען אויס אין די וואַויקע ברייטע קישקעס
דיק און קרעפטיק. אָבער ווען מיר גייען זיך באַדן און טוען זיך
אויס, באַקומען מיר מיטאַמאַל ווייטער שטאַלע פים און שטאַלע
פליצעס. דעמאָלט זיינען מיר מער קיין זעלנער ניט, נאָר כמעט
אינגלעך, עס לאָזט זיך גארניט גלויבן, און מיר האָבן כּח צו
שלעפּן דאס רענצל. ס'איז אַ מאַדנע רגע, בעת מיר שטייען
נאַקעט; דעמאָלט זיינען מיר ווייטער ציוויל-מענטשן, און מיר פילן
זיך טאַקע כמעט אויף.

פראַנג קעמערדיק האט באַם באַדן זיך אויסגעווען קליין און
שמאַל, ווי אַ קינד, אט ליגט ער דאָ איצט, און פארוואס?
ס'וואלט געווען א יושר פארביצופירן די גאַנצע וועלט פאר דאס
בעמל און זאגן: דאָס איז פראַנג קעמערדיק נייגן א האלב יאר
אלט, ער וויל ניט שמאַרבן. לאזט אים ניט שמאַרבן!

מינע געדאנקען הויבן זיך אָן מיטן. די לופט פון קארבאל
און טויט פארמיסטיקט די לונגען, זי איז אַ קריכעדיקע קאשע,
וואָס ווערט.

עס ווערט מונקל. קעמעריכס פנים בלייבט זיך ארויס פון
די קישנס און שימערירט מיט זיין בלאַסקייט. די ליפן באַוועגן זיך
שמיל, איף בויג זיך צו, ער שעפטשעט: „ווען איר טיגעפינען מיין
זיגער, שיקט אים אָפּ אַהיים.“

איך רייד נישט אַנטקעגן. ס'האָט מער ניט קיין זין. מען
קאָן אים שוין ניט איבערצייגן. איף מאַטער זיך צוליב מיין אומ-
באַהאַלפנקייט, אָט דער שטערן מיט די איינגעפאלענע שלייפן, די
מויל, וואָס איז שוין מער ניט ווי אַ געפויס, די שפיציקע נאָז!
און אינדערהיים די דיקע, יאמערנדיקע מאַמע, צו וועלכער איך
מוז שרייבן. ווען איף וואָלט שוין געהאַט דעם בריוו אָפּגעשיקט.

סאַניטאַרן גייען אַרום מיט פלאַשן און עמערס. איינער
קומט צו, וואַרפט אָפּ קעמערף אַ פאַרשנדיקן קוק און גייט
ווייטער אַוועק. מען זעט, אַז ער וואַרט, מסתמא דאַרף ער נויטיק
דאָס בעמל.

איך רוק זיף צו נאָענט צו פראַנץ און רייד צו אים, פונקט
ווי דאָס וואָלט אים געקאָנט ראטעווען: „מעגלעך, פראַנץ, אַז די
וועסט אַרײַנפאלן אין דעם דערהוילונג-היים אָפּן קלויסטער-פאַרג,
צווישן די ווילעס. דאָרטן וועסטו קאָנען פון פענסטער אַרומכאַפן
מיטן אויג אַלע פעלדער, ביז צו די בידע בוימער אָפּן האָרײַזאָנג.
איצט איז די שענסטע צייט, דער קאָרן ווערט אויסגערייפּט, און
אין דער אונטערגייענדיקער זון זעען די פעלדער אויס ווי פערל-
מוטער. און די אַלייע אָפּן ראַנד פונם קלויסטער-טייכל, וואו מיר
האָבן געכאַפט פישעלעך! דעמאָלט וועסטו דיר ווייטער קאָנען
מאַכן אַן אַקוואַרום און האַדעווען פיש, די וועסט קאָנען גיין, ווען
די ווילעס, און וועסט קיינעם ניט דאַרפן פּרעגן, און ווען די
וועסט וועלן, וועסטו אפילו קאנען שפילן קלאַוויר.“

איך בויג זיך אַריבער איבער זיין פנים, וואָס ליגט אין
שאַטן. ער אַמעמט נאָך שמיל, קוים צו הערן. זיין פנים איז נאַס.

ער וויינט, יא, כ'האָב אָפּגעטאָן אַ שיינע שטיקל אַרבעט מיט מיין
נאַרישער פּלאַפּלעריי!

„פּראַנץ“—איך נעם אַרום זיין אַקסל און לייג צו מיין פּנים
צו זיינעם. „וויילסט איצט שלאָפּן?“

ער ענטפּערט נישט. די טרערן רינען אים אַדאָפּ פּון די
באַקן. איך וואָלט זיי אויסגעווישט. אָבער מיין טאַשן-מיכל איז
צו ברודיק.

אַזוי פּאַרנײַט אַ שעה. איך זײַן אָנגעשפּאַנט און היט אָפּ
יעדע מינע זיינע, אויב ער וויל נאָך אַמאל נים עפעס זאָגן. ווען
ער וואָלט נאָר עפענען די מויל און אַ געשרײַ מאָן? אָבער ער
האַלט נאָר דעם קאָפּ אָן אַ זייט און וויינט. ער רעדט נים פּון
זיין מאַמען און פּון זיינע ברידער און שוועסטער, ער זאָגט נאָר
נישט, דאָס אַלץ האָט ער שוין געלאָזן הינטער זיך; — ער איז
איצט געבליבן אַליין מיט זיין קלייניקן ניינצן-יאָריקן לעבן און ער
וויינט, וויל דאָס לעבן פּאַרלאָזט אים.

דאָס איז דער שווערסטער אָפּשײַד, וואָס איך האָב נאָר
אַריבערגעלעבט, אפילו באַ דעם גבור טיידען, וועלכער האָט געיאָ-
מערט נאָך זיין מאַמען, און האָט מיט פּאַרגלאַצמע אויגן און מיט
אַן אַנטבלויזטן שפּיץ נים צוגעלאָזן צו זיך דעם דאָקטאָר, איז
אויף נים אַזוי שוידערלעך געווען.

מיטאַמאָל קרעכצט זיך קעמערײַך אָפּ און הויבט אָן כּאַרכלען.
איך שפּרינג אויף, לויף מיט שטרויכלענדיקע פּיס אַרום און
פרעג: „וואו איז דער דאָקטאָר? וואו איז דער דאָקטאָר?“
ווען איך דערזע דעם ווייסן כּאַלאַט, פּאַרהאַלט איך אים.
„קומט אַף גיך, אַניט וועט פּראַנץ קעמערײַך אָפּשטאַרבן.“
ער באַפּרייט זיך פּון מיינע דענט און פרעגט באַ אַ
דערבײַשטייענדיקן סאַניטאַר: „וואס איז דער נומער?“
יענער זאָגט: בעט 26, אַמפּוטירט דענס אויבערקנייַ.

ער בײַזערט זיך: „פּונדזאַנען זאָל איך דאָס וויסן, איך האָב
היינט פּינף פּיס אַמפּוטירט“, שטויסט מיך אָפּ, זאָגט צום סאַני-
טאַר: „טוט אַ קוק“, און לויפט אוועק צום אפּעראַציע-זאַל.

איך גיי מיטן סאניטאר און כ'צימער אינגאנצן פון איינצע
האלמענעם בעס. ער קוקט מיך אן און זאגט: «איין אָפּעראַציע
נאָך דער אַנדערער, פון פינף אַזיגער באַניגען—ס'איז משוגע צו
ווערן, זאָג איך דיר, פאַרן היינטיקן מאָג זיינען ועכצן מאָן אַוועק—
דיינער איז דער זיבצענטער. בלי-ספּק וועט נאָך דערגיין פון
צוואַנציק».

איך ווער שוואַך, איך קאָן שוין מער ניט. איך וויל מער
ניט שילטן, ס'לוינט זיך ניט, איך וואָלט זיך וועלן אַנידערזואַרפן
און מער ניט אופשטיין.

מיר שטייען באַ קעמער־כּס בעטל. ער איז שוים, דאָס
פנים איז נאָך נאָס פון טרערן, די אויגן זיינען האַלב אָפּן, זיי
זיינען געל, ווי אַלמע פיינערנע קנעפּ.

דער סאניטאר דערלאַנגט מיר אַ טאַרקע. «וועסט מיטנעמען
זייגע זאָכן?

איך שאַקל צו.

ער זאָגט ווייטער: «מיר מוזן אים תּיכּף אַרויסטראַגן, מיר
דאַרפן נויטיק דאָס בעטל. אָף דער פּאָדלאַגע ליגט מען שוין
און מען וואַרט.

איך קלייב צוואַמען די זאָכן און קנעפל אָפּ קעמער־כּס
דערקען-צייכן. דער סאניטאר פּרעגט זיך נאָך אָפּן זעלנער-ביכל.
עס איז ניטאָ, איך זאָג, אַז ס'מוז ליגן אין קאַנצעליאַריע. היינטער
מיין פלייצע פאַקט מען שוין פּראַנצן אַרײַן אין אַ געצעלט-לייוונט.

אז איך גיי אַרויס, קומען מיר דער הושך און דער ווינט
אַנטקעגן ווי אַן אויסלייוונג. איך עמעס אָפּ ווי מײַך איך קאָן נאָר,
און שפּיר, ווי מיין פנים ווערט געצערטלט דורך אַ וואַרימער

און ווייכער לופט. מיטאַמאָל קומען מיר און געדאַנקען וועגן
מידלעך, וועגן פליענדע לאַנקעס, וועגן ווייסע וואַלקנס. מיינע
באַשטיוולטע פּיס באַוועגן זיך פּאַרווערטס, איך גיי גיך, איך לויף.

זעלנער גייען פאַרביי מיר, זייערע שמועסן רעקן מײַך און, אָבער
איך פאַרשטיי זיי ניט. די ערד איז באַפּרוכפּערט מיט פּחולות.
וועלכע דרינגען אין מיר אַרײַן דורך מיינע פּוס-טרויט און שמראַ-
מען מיך דורך. די נאַכט שפּריצט מיט עלעקטרישע פּינקן, דער

פרעגנט דונערט מעמפ, ווי א פייקל-קאָנצערט. מיינע איברים בא-
וועגן זיך עלאָסטיש, איך פיל מיינע געליינקען, איך סאָפע און
פרייך. די נאכט לעבט, איך לעב. איך דערפיל אַ הונגער, אַ
גרעסערן, ווי נאָר דעם מאָגן-הונגער. —

מילער שטייט פארן באראק און ווארט מיך אָפּ. איך גיב
אים אַוועק די שיד. מיר גייען אַרײַן, און ער פאסט זי אָן. זי
זיינען אים פונקט אין מאָס. —

ער נישטערט אין זיין שפייז-פעקל און דערלאנגט מיר אַ
גרויסן שטיק קעלפאס. דערצו איז נאָך פאראן הייסער מי
מיט ראָם.

מיר האָבן באקומען דערנאנצונג. די בלויון זיינען אויס-
געפילט געוואָרן, און באלד זיינען שוין אַלע שמרוי-זעק אין באראק
פארנומען. טיילווייז זיינען דאָס אַלמע לייט, אָבער עס זיינען אינז
אויך צוגעשיקט געוואָרן פינגי-און-צוואנציק יונגעלייט פון די
פעלדערקרויטן-קאזארמעס. זי זיינען כמעט אָף אַ יאָר אינגער פון
אונז. קראָפּ דורקעט מיר: „האַסט געזען די עופהלעך? “

איך שאקל צו מיטן קאָפּ. מיר גרויסן זיך, לאָזן זיך אָפּ-
גאָלן, האַלטן די הענט אין די הויזן-קעשענעס, באטראכטן די
דערקרויטן און פילן זיך ווי אַלמע מיליטער-לייט.

קאמשינסקי קומט אויף צו צו אונז. מיר קווערן דורך די
פערד-שטאלן און קומען צו די דערנאנצונג-סאלדאטן, צווישן וועלכע
מען טיילט גראד איצט גאָ-מאסקעס און קאפע. קאמ פּרעגט פא
איינעם פון די אינגסטע: „איר האָט שוין אוראי אַ לאַנגע צייט
גיט באקומען קיין לייטישע קעסט? “

יענער פארקרימט זיך: „אינדערפרי בוריקעס = ברויט — צו
מיטיק בוריקעס = געקעכץ, אין אַוונט בוריקעס = קאמלעטן און
בוריקעס-סאַלאַט. “

קאמשינסקי מוז אַ פייף מעשה וואוילקענער. „ברויט פון
בוריקעס? נו, האָט איר נאך מול געהאַט, זי מאכן שוין ברויט
פון זעגלשפענער אויך. אָבער וואָס וועסטו זאָגן וועגן הייסע בעב-
לעך, ווילסט אפשר אַ פארציע? “

דער אינגל פאררויטלט זיך. „צו וואָס זאלסטו מיך אויסנארן? “

קאמשינסקי ענטפערט: "נעם מיט דיין קעסעלעך."
 מיר גייען נייגערדיק נאָך. ער פירט אינגו צו צו אַ פעסל
 לעבן זיין שטרויוואק. דאָס פעסל איז אין דער אמתן ביין העלפט
 פול מיט וויסע בעבלעך און מיט רינד-פלייש.
 קאמשינסקי שמעלט זיך פאר דעם, ווי א גענעראל. און
 זאָגט: "די אויגן ארוק, די פינגער אויסציען! דאס איז דער פאָר-
 ראָל פון די פרייסן."
 מיר זיינען נשתומם. איך פרעג: "א רוח אין דיין פנים,
 קאט, ווי קומסטו צו אזא מין אוצר?"
 "דער קובער איז צופירן געווען, וואָס איך האָב דאָס
 אָפגענומען פא אים. איך האָב אים דערפאר געגעבן דר"ר רעשט-
 לעך פאראשנין-זיד. קאלטערהייט זיינען די וויסע בעבלעך גאָר
 א מין מאכל-מלכים."
 ער גיט דעם אינגל א פאַרציע מיט אַ קויפ און זאָגט:
 "ווען דו קומסט אהער אַ צווייטן מאל מיט דיין קעסעלעך, זאלסטו
 אין דיין לינקער האנט האפן א ציגאר, אָדער אַ קיי-מאפאק,
 פארשטאנען?"
 נאכדעם ווענדט ער זיך צו אינגו. "איר, פארשטייט זיך,
 באקומט אומזיסט."
 3

אָן קאמשינסקי קאן מען באמת גיט אויסקומען, ווייל ער
 פארמאגט אַ זעקסטן חוש. אוימעטזיס קאָן מען געפינען אוועלבע
 פארשינען, אבער אין דער ערשטער רגע זעט קיינער גיט, אז
 דאָס איז צוויי. יעדער ראמע האָט איינעם אָדער צוויי מענטשן
 פון דעם מין. קאמשינסקי איז דער סאמע דורכגעטריבענער, וואָס
 איך האָב נאר באגעגנט. לויט זיין פארוק איז ער, ווי מיר שיינט,
 אַ שובטער, אָפער דאָס שמערט אים לחלוטין גיט, ער פארשטייט
 יעדע מלאכה. עס איז גוט מיט אים צו זיין חכרים, מיר זיינען
 זיינע פריינט, קראפ און איך. אויך האיע וועסמוס געהערט מייל-
 ווייז צו אונזער קאמפאניע. ער איז יעדנפאלס דער אויספירנדיקער
 פּה, ווייל בעת עס מאכט זיך א שמוקל ארבעט, צו וועלכער

מען דארף האבן קולאקעס, ארבעט עד אונטערן באפעל פון קאט.
דערפאר באקומט עד דעמאלט אויף א טייל.

מיר קומען, למשל, באנאכט אן אין א לחלוטין אומבאקאנטן
ארט, א הוישכדיקן נעסט, וואו מען זעט באלד, אז אלע זיינען
דארטן קבצנים אין זיפן פאלעס. מיר שטייען איין אין א קליינעם
מונקעלן פאבריקל, וועלכער איז שוין פריער צוגעגרייט געווארן
פאר אונז. עס שטייען דארטן בעטלעך, ריכטיקער געזאגט,
נאר בעט-ראמען, א פאר הילצערנע געשטעלן, פארצויגן מיט א
דראָט-געפלעכט.

דראָט-געפלעכט איז הארט. א קאלדרע אף אונטערצולייגן
האָבן מיר ניט, אונזער קאלדרע דארפן מיר אף צוצודעקן זיך.
דאָס געצעלט-לייוונט איז דין.

קאט קוקט זיך דאס אן און זאגט צו האיע וועסטום:
"קום מיט." זי גייען אוועק אין דעם אומבאקאנטן שמעמל. אין
א האלב שעה ארום זיינען זיי דאָ צוריק, און זיי בריינגען גרויסע
קוליעס שמרוי. קאט האט געפונען א פערדן-שמאל און שמרוי
דערין. מיר וואָלטן שוין איצט געקאנט כאפן א פיינעם דרעמל.
ווען מיר וואלטן אָבער ניט געווען אזוי הונגעריק.

קראפ פרעגט פא אן ארמילעריסט, וואס איז שוין פון
לייגער אין דעם געגנט: "איז דען דאָ ערגעץ פאראן א זעלנער-
קרעמל?"

יענער לאכט: נאך א ניס, דאָ קאן מען גארנישט ניט פא-
קומען. אפילו קיין ברויט-קארקע קאָן מען דא ניט באקומען. "
זיינען דאָ גאר קיין איינוואוינער ניט פאראן?"
ער שפייט אויס. "יא, א פאר זיינען נאך געבליבן. אָבער
זיי דרייען זיך אליין ארום יעדן קיך-קעסל און בעטלען א שטיקל
ברויט."

דאָס איז א פאסקודנע זאך. מיר כוון, הייסט עס, פעסטער
אינציען דעם רימען אפן לייב און ווארטן, פון אונזער קיך וועט
מארגן פרי קומען.

איך זע אבער, ווי קאט מיט אן זיין הימל, און כיפרענ:
"וואוהין גייסטו, קאט?"

„זיך אביסל צוקוקן, וואס טימוט זיך.“ ער גייט ארויס.
דער ארמילעריסט לאכט איראניש. „קוק זיך צו! פארשאמט
זיך נאר ניט דערביי.“

מיר לייגן זיך מיט גרויס אנמוישונג און זיינען זיך מיטש, אויב מיר זאלן עפעס אפגרוזשענען פון די אייזערנע פארציעס. אבער מיאז א גרויסע ריזיקע. און מיר פרוואוון איינדרעמלען. קראפ רייסט איבער א סיגארעטל און גיט מיר די העלפס. מיאדען דערציילט וועגן זיין נאציאנאלן מאכל, גרויסע בעבלעך מיט שפעק. אים געפעלט ניט, אז מען גרייט דאָס צו אן בעב= לעך=קרויט. קודם כל מוז מען אליין אינאיינעם אויסקאכן, בשום אופן מאר מען ניט קאכן באזונדער די פולפעס, די בעבלעך און די שפעק. עמיץ פורטשעמ. אז ווען מיאדען וועט הויכף ניט אופ= הערן צו האקן א משייניק, וועט ער פון אים גופא מאכן א בעבלעך=קאשע. אין דעם גרויסן רוים ווערט רואיק, נאר אין די העלולעך פון די פלאשן ברענען א פאר ליכט, און פון צייט צו צייט שפייט דער ארמילעריסט אויס.

מיר דרעמלען שוין א ביסל, ווען די מיר עפנט זיך און קאמ קומט אריין. מיר שיינט, אז איך זע א הלום: אונטערן אָרעם האלט ער צוויי ברויטן, און אין האנט שלעפט ער א פארבלויטיקטן זאק מיט פערדן-פלייש.

באם ארמילעריסט פאלט ארויס די ליולקע פון מויל. ער באמאפט דאס ברויט. „יא, מיאז טאקע אמטדיק ברויט, און ס'איז נאך ווארים.“

קאמ רעדט ניט וועגן דעם. ער האט ברויט, דאָס איז בעריקע איז אים שוין גלייך. איך בין זיכער, אז ווען מען וועט אים לאזן אליין אפילו אין מדבר, וועט ער אין א שעה צייט זיך צוגרייטן א וועטשערע פון טייטלען, געבראמנס און וויין. ער זאגט בקיצור צו האיע: „האק אן האלין.“

נאכדעם שלעפט ער ארויס פון אונטער זיין רעקל א בראט=פאן און נעמט ארויס פון קעשענע א הויפן זאלץ און אפילו א פענעין שפעקן; — ער האט געטראכט וועגן אליין, האיע מאכט

פיער אף דער פאדלאגע. אין דעם לידיקן פאבריק-רוים נעמט קנאקן. מיר קריכן ארויס פון די בעטן.

דער ארמילעריסט ווייס נימ, וואס צו מאן. ער איז זיך מיט, צי זאל ער לויפן, כדי אים זאל אויך עפעס אפפאלן. אָבער קאמשינסקי קוקט אים גארניט אן, ער עקוסטירט גאר פאר אים נימ, אין ער גייט אוועק, זיך זיילענדיק.

קאמ ווייס ווי אזוי צוצוגריימן א ווייך פערדיש געבראמט. מען דארף נימ דאָס פלייש הייבן לייגן אפן פאן, אַניט ווערט דאס הארט. פריער מוז מען דאס אפּיסל דורכקאכן אין וואסער. מיר זעצן זיך אויס אין א רונדעל מיט אינוועדע מעסערס אין די הענט און פאקן זיך אן די פייכער.

אמ דאס איז קאמ, ווען עס זאל זיך אין ערגעץ א געגנט באווייזן עפעס עסנווארג גאר אף איין שעה אין משך פון א גאנצן יאר, וועט ער פונקט אין דער שעה, ווי געטריבן פון עפעס א רוח-הקודש, אנטאן ויין הימל, גיין גראד אהין, און ווי פון א קאמפאס געפירט, געפינען וואס ס'איז נויטיק.

ער געפינט אליין — ווען ס'איז קאלט, געפינט ער אויב וועלעך און האַליץ, היי אין שמרוי, מיטן, שמוּלן, — אָבער אין דער ערשטער שורה אכילה. עס איז פשוט א רעמעניש, עס זעט אויס, ווי ער וואַלט דאָס אליין באַקומען מיט פישוף, זיין גרעסטער אופטו איז געווען, בעת ער האָט איינמאַל דערקאזשעט פיר שאַמלעך אַמאָרעס. יעדנפאלס וואַלטן מיר צופרידענער געווען מיט שמאליין.

* * *

מיר האָבן זיך אויסגעלייגט אף דער זוניקער זייט פון די באַראַקעס. עס טראַגט מיטן ריח פון פעך, פון זומער, פון פאַר-שוויצמע פיס.

קאמ זיצט לעבן מיר, ווייל ער האָט ליב צו כאַפן אַ שמועס. היינט באַמאָג האָבן מיר זיך אַ גאַנצע שעה געאיפּט, ווי אָפּצוגעבן מיליטערישן כבוד, ווייל מיאדען האָט ניט בא-גריכט אַ כּואַר, ווי געהעריק איי, דאָס קאן קאמ בשום אופן

ניט פארגעסן. ער זאגט: «איר טייער, מיר וועלן פארשפילן דעם קריג, ווייל מיר פארשטייען זיך צו גוט אף באגרייפן».

קראָפּ שפּרינגט צו צו אונז, באַרוועס, די הויזן פאַר-
קאַשערט. ער לייגט אויס זיינע אויסגעוואשענע סקאַפּעמקעס אַפּן
גראַז צום מריקענען. קאַמ קוקט ארויף אַפּן הימל, לאָזט ארויס
אַ קלאנג, ווי א דונער, און זאָגט נאָכדעם פאַרקלערט: «יעדער
בעבל לאָזט הערן זיין קולבל».

זיי הויבן ביידע אָן זיך צו האמפערן. זיי גייען אין געוועט
אַף אַ פּלאַץ ביר בנגע דעם אויסגאנג פון אַ לופט-געפעכט,
וואָס שפּילט זיך איבער אונז אָפּ.

קאַט האלט זיך באַ דאָס זייניקע. ער האָט זיך זיין ווערמל,
וואָס ער זאָגט אַרויס אין גראמען: «וואָלמאן אלע געהאט גלייכע
שכירות און עסן, — וואָלט שוין דער קריג לאנג געווען
פארגעסן».

קראָפּ ווידער איז אַ פּילאָנאָף. ער לייגט פאַר, און אַ
מלחמה-דערקלערונג זאל זיין אַ מין פאלקס-הגא אף בילעמן און
מיט מוויק, אוי ווי אף אַקסן-קאַמפּן. און די מיניסטערס און
גענעראלן פון ביידע מדינות זאָלן אף דער ארענע זיך שלאגן
אינע מיט די אַנדערע, אנגעטאן אין פאַר-הויילעך און באוואפנט
מיט שמעקנס, ווער עס וועט ארויס גאנץ מיט די ביינער, יענעמס
מדינה האט מנצח געווען. דאס וואלט געווען פשוטער און
בעסער, ווי דא, וואו עס שלאגן זיך איינער מיטן אַנדערן ניט
די אמתע שולדיקע.

דער פארלינג האט בייפאל. נאכדעם גליטשט זיך דער
שמועס אַריבער אף דער קאזארמע-תורה.

דערביי פאלט מיר אין אַ בילד. אַ צענליטער טאָג אַפּן
קאזארמע-הויף; די היין לייגט אומבאוועגלעך איבערן פלאץ. די
קאזארמעס זעען אויס, ווי אויסגעשמארבן. אַלץ שלאפט. מען
הערט נאר, ווי פייקלערס חזרן זיך, זיי האבן זיך ערגעץ צוגעפ-
געקליבן און חזרן זיך, אומגעלומפערט, איינטאניק, טעמפ. ווי אט
די אלע דריי זאכן קלינגען זיך צוגויף; מיטיק = היין, קאזארמע-
הויף און פייקלערי!

די פענסטערן פון דער קאזארמע זיינען לידיק און מונקל.
פון אנדערע היינגען ארויס און טריקענען זיך באוועלנע הויזן.
מען קוקט מיט ביינקעניש אריבער זיי. אין די שמופן
איז קיל. —

א, איר חושבדיקע, פארשימלטע קאזארמע-שמופן מיט די
איווערנע בעמ-געשמעלן, די צעריעטע בעמן, די שריינקלעך און
די מאבורעמקעס פאר דעם! אפילו איר קאנט אויך ווערן אן
אירעאל, צו וועלכן מען שטרעבט; דא, אפן שלאכט-פעלד, זייט
איר אויך א לעגענדארישער אפגלאנג פון דער היימאט, איר
קעמערלעך, פול טשאד פון אפגעשטאנענע עסנס, פון שלאף,
רויך און פון בגדים!

קאמשינסקי שילדערט זיי מיט פארפן-פראכט און מיט
גרויסער גערוימקייט. וואס וואלמן מיר נישט אוועקגעגעבן, אז מיר
זאלן קאנען צוריק צו זיי קומען! צו קלערן וועגן עפעס בעסערס
האבן מיר שוין גאר קיין העזה נישט —

די אינסטרוקציע-שעהן אינדערפרי — „אף וועלכע מילן
צופאלט דער בויקס 198?" — די טורן-שעהן נאכמיטיק —
קלאווייר-שפילער פארויס. רעכטס. פארשרייבט זיך אין קיך אף צו
שילן בולבעס. —

מיר קוועלן פון די זכרונות. דערזייל האָט מען דעם
דייטשן אער־אָפלאן אראפגעשאטן. ער פאלט אראפ אין א וואלקן
רויף, ווי א קאמעט. קראפ האט צוליב דעם פארשפילט א פלאש
פיר און ער ציילט אומעטיק זיין געלט.

„ווי אַ בריוו-מרענער איז הימעלשמאס בלי-ספן אַ בא-
שייענער מענטשל". האב איך געזאגט, נאכדעם ווי אלבערמס
אנמוישונג האט זיך איינגעלייגט, „אבער ווי קומט דאס, אז ווי
אן אונטער-אפיציר איז ער אזא הורג-נפש?"

די פראגע מאכט ווייטער קראפן באוועגלעך. „דאס איז ניט
גאר הימעלשמאס אליין, דאס זיינען נאך אסך. ווי גאר זיי בא-
קומען בענדלעך אדער א שווערד, ווערן זיי גאר אנדערע מענטשן,
פונקט ווי זיי וואלמן זיך אנגעשלונגען מיט איין." —

„דאס מאכט דער מונדיר“, זאג איך ארויס א

מיינונג.

„אומגעפער איז דאס אזוי“, זאגט קאט און גרייט זיך צו האלטן א לאנגע דרשה, „אבער די סיבה דערפון ליגט אין עפעס אנדערש. מו נאָר אַ קוק, ווען די געוואוינסט איין אַ הונט צו פרעסן בולבעס, און דו לייגסט נאָכדעם פאר אים אוועק א שטיקל פלייש, וועט ער פונדעסטוועגן זיך ארופווארפן אף דעם, ווייל דאָס ליגט שוין אין זיין נאטור. און ווען דו ניסט אַ מענטשן אַביסל מאַכט, איז מיט אים אויך אזוי; ער כאַפט דאָס, ווי אַ פאר-הונגערטער, דאָס קומט שוין פון זיך אליין, ווייל קורס-בל איז דער מענטש אַ חיה, און ערשט נאָכדעם אַפּשר איז אַף אים, ווי אַף אַ פּוטער-ברויטל, ארופגעשטירט אַביסל לייטשקייט. דער גאַנצער ענין זעלנעריי האלט זיך נאָר אַף דעם, וואָס איינער האָט שטענדיק מאַכט איבערן אנדערן. שלעכט איז דערביי נאָר דאָס, וואָס יעדער איינער האָט שוין צופיל מאַכט; דער אונטער-אַפיציר קאָן דעם פּשוטן סאָלדאַט אזוי פארמוטשענען, אַז יענער זאָל פון זינען אַראָפּ, דער ליימענאַנט קאָן דאָסזעלביקע מאָן מיטן אונטער-אַפיציר, און דער הויפטמאַן — מיטן ליימענאַנט. און ווייל ער ווייס זיין אומבאגערענעצטע מאַכט, זוכט ער איר שוין ארויסצואווייזן. דו נעסט נאָר דעם פּשוטסטן משל: מיר גייען פון מושטירן און מיר זיינען פארמאטערט צום טויט, און מיטאַמאָל — אַ באַפעל: זינגען, נה, איז אַז אָך און ווי שוין צום געזאנג, ווייל יעדער איינער פרייט זיך, אַז ער האָט נאָך כח צו שלעפּן זיין ביקס, און היבף ווערט די ראַמע דערפאר באַשטראַפּט, זי מוז זיך צוריק אומקערן און זיך מושטירן נאָך אַ שעה. אַפּן צוריק-וועג הייסט מען ווייטער זינגען, און איצט זינגט מען שוין, ווי נויטיק איז. וואָס פאר אַ צוועק האָט דאָס אַליץ? דער ליימענאַנט האָט אויסגעפירט זינס, ווייל ער האָט די מאַכט, קיינער וועט אים דאָס ניט אופווארפן, פאַרקערט, ער באַקומט דורף דעם דעם נאָמען פון אַ שמראמען אַפיציר. און דאָס איז נאָך אַ קלייניקייט, עס זיינען פאראן נאָר אנדערע זאכן, מיט וועלכע זי פייניקן אונז. נה, פרעג איך אייך: קאָן אַ ציווילער מענטש, ווער

ער זאל אויף ניט זיין, זיך דערלויבן אזוינס און דערבוי ניט כאפן
איבערן פיסק? דאָס קאָן מען נאָר אויספירן מיט זעלנער, זעט
איר, און אזעלכע מעגלעכקייטן פארשיפורן יעדערן. און וואָס
קלענער ער איז געווען אין זיין ציוויל-פארויף, אלץ מער פאר-
שיפורט אים די מאכט.

«ס'הייסט: דיסציפלין מוז זיין, — מאכט קראָפּ פויל.

«צוגעפענישן, ברומט קאמ, האָפּן זי שמענדיק, ס'קאָן זיין.
אַבער עס דארף דאָך ניט פארוואנדל'ט ווערן אין א שיקאנע.
היינט גי קלער דאָס אויף א שלאָסער, אָדער א קנעכט, אָדער
אן ארבעטער; ער זעט נאָר איינס: אז ער ווערט געפייניקט און
נאָך דעם אָפגעשיקט אפן שלאכט-פעלד, און ער ווייס אף א האָר,
וואָס ס'איז נויטיק און וואָס ניט. איך זאָג אייך, אז ס'איז א
חידוש וואָס דער זעלנער צעפונגעוועט זיך ניט! ס'איז פשוט
א חידוש!

יעדער ניט דאָס צו וויל יעדער ווייס, אז נאָר דאָ, אין
די פּאָזיציעס, הערט אויף דאָס איינדרעלן די קאזארמע-תורה,
אַבער עטלעכע קילאָמעטער הינטערן פראָנט וויבט זיך דאָס שוין
ווייטער אן און ס'שפילט זיך אָפּ מיט דער גרעסטער אומווינקיג, מיט
מיליטערישע באַגרויסונגען און פאַרדאָ-מאַרשן. וויל ס'איז אן
איווערנער געזעץ: דער סאָלדאט מוז בכל אופן האָבן אַרבעט.
עס קומט צו לויפן מיאזען, מיט רייטע פלאמעס אין פנים,
ער איז אזוי אופגעוועקט, אז ער שמאַמלט, שמראַלנדיק זאָגט ער
וואָרט באַ וואָרט: «הימעלשמאָס איז אונטערוועגס אהער. ער קומט
אפן פראָנט».

* * *

מיאדען ברענגט אף הימעלשמאָסן ווי א פּיער, וויל יענער
האָט אים אין באַראַק געפייניקט אָף א משונהדיקן אופן. מיאדען
מאַכט זיך נאָס באנאכט, באַס שלאָפן, הימעלשמאָס האַט
געטעהנעט, אז דאָס איז ניט מער, ווי פוילקייט, און ער האָט
אויסגעפונען א באזונדערן מיטל, כדי מיאדען אויסצוהיילן.

אין דעם שכנותדיקן באראק האָט ער אויסגעטראָגן נאָך אַ סאָלדאָט מיט דעמועלביקן פעלער. יענער האָט געהייסן קינדער-פאָטער, און ער האָט אים איינקוואַרטירט צוזאַמען מיט מיאדען. אין די באַראַקעס זיינען געשטאַנען די טיפישע בעט-געשטעלן, צוויי בעטן איינס איבערס אנדערע, צווישן די ראַמען אָנגעצויגן דראָט. הימעלשטאַם האָט בירן אזוי איינפלאַצירט, אַז איינער האָט פאַקומען דאָס אויבערשטע בעטל, דער אַנדערער — דאָס איינערשטע, דער אונטערשטער איז פאַרשטייט זיך, צוליב דעם געווען אַף גרויסע צרות, דערפאַר איז ער אָבער די צווייטע נאַכט אָפגעביטן געוואָרן, און ווער ס'איז פריער געווען אונטן, דער איז היינט געקומען אויפן, פרי זיין שאַרן זאָל אים פאַרדי-טיקט ווערן. אַמ דאָס איז געווען די מעטאדע פון הימעלשטאַם, די המצאה איז געווען גראָב, אָבער די אידן איז ניט קיין שלעכטע געווען. צום באַדויערן, האט זי קיין נוצן ניט געבראַכט, ווייל די לכתחילהדיקע השערה איז געווען א פאלשע: עס איז באַ בירן ניט געווען קיין פוילקייט. דאָס האָט געקאָנט איינזען יעדער, ווער ס'האָט זיך נאָר צוגעקוקט צו זייער אַש-בלייכער הויט, געענדיקט האט זיך די זאך דערמיט, וואָס איינער פון זיי בירן האָט שמענדיק געשלאָפן אַף דער פאַרלאַנג, דערביי האָט ער זיך נאָר לייכט געקאָנט פאַרקילן.

דערווייל האָט זיך האיע אויך צוגעזעצט צו אונז. ער פינטלט מיר צו און רייבט התפעלותדיק זיין לאפע. מיר האָפן צוזאַמען אַריבערגעלעבט דעם שענסמן מאָג פון אונזער זעלנער-לעבן, דאָס איז געווען דער אָונט, איידער מיר זיינען אָפגעשיקט געוואָרן אָפן שלאכט-פעלד. מיר האָבן זיך פאַרגענומען אָפצורעכענען זיך מיט הימעלשטאַם, דאָס האָפן מיר זיך שוין געשוואָרן מיט אַ צייט צוריק, קראַפ איז אפילו אזוי ווייט אוועק, אַז ער האָט באַ-שלאסן אין פרידנס-צייט אנצוהויבן אַרבעטן אָפן פאַסט-געבויט, כדי שפעטער, ווען הימעלשטאַם וועט ווייטער ווערן אַ בריוו-טרענער, צו זיין זיין שעף. ער האט זיך געפרעגלט פון הנאה, זיך מאלנדיק די בילדער, ווי ער וועט אים פייניקן. ווייל מאַקע צוליב דעם איז אים אומגעלעך געווען אונז צו דערשלאַגן ביזן

סוף; מיר האבן שמענדיק געהאפט, אז מיר וועלן אים שוין אמאל כאפן, שפעטסמנס ווען דער קריג וועט זיך ענדיקן.

ביז וואס-ווען האבן מיר אים געוואלט ווי געהעריק אָנברעכן די ביינער. וואס האט דען מיט אונז געקאנט טרעפן, אז ער וועט אונז סיי ווי ניט דערקענען און מיר וועלן חוץ דעם מארגן פרי אָפּפארן?

מיר האבן געוואוסט, אין וועלכן טראקטיר ער זיצט יעדן אונט, ווען ער איז פון דארטן גענאנגען צוריק אין קאזאויסע, האט ער געמוזט דורכגיין א מונקעלע, פוכמע גאס. דארט האבן מיר אים אפגעווארט דינמער א קופע שטיינער. איך האב געהאט מיט זיך א ציכל פון א פערינע. מיר האבן געצימערט פון דערווארטונג, אויב ער וועט מאקע אליין פארבייגיין. צום סוף האבן מיר דערהערט זינע טריט, וועלכע מיר האבן שוין גוט געקענט. מיר האבן זי געהערט יעדן פרימארגן, בעת די מיר איז אפגעפראלט געווארן און ס'האט א ברום געמאן: "אופשטיין!" "אליין!" — איך מיט מיאדען האבן זיך געגנבעט פון יענער זייט שטיינער-קופע.

ס'האט שוין פארבייגעבלישמעט דאס שלעסל פון זיין זיימן-שפיט. ווי עס שיינט, איז די מעלשמאס געווען אביסל בגילופין; ער האט געזונגען, ער איז פארבייגעגאנגען גאָרנישט ניט מערקנדיק.

מיר האבן גענומען דאס ציכל, האבן א לייכמן שפרונג געמאן, האבן עס אים אריבערגעווארפן איבערן קאָפּ, א ריט געמאן נאך אונטן, אוי, אז ער איז געשמאנען ווי אין א ווייסן זאק און האט ניט געקאנט רירן די הענט, דאס זינגען איז אפגעשמארבן.

אין איין רגע איז שוין דא געווען האיע וועסטוס. מיט אויסגעשפרייטע ארעמס האט ער אונז אפגעשטופט צוריק, פרי ער זאל זיין דער ערשמער. ער האט זיך מיט גרויס הנאה געשמעלט אין א פאזע, האט אפגעדייבן דעם ארעם, ווי א סיגנאל-מאָסט, האט די האנט אויסגעבויגן, ווי א לאפעמע, און האט אזא זעץ

געטאן איבערן ווייסן זאק, אז ער וואלט דערמיט געקאנט מויטן א בוחי.

הימעלשטאם האָט גענומען לויפן, זיך שמרויכלענדיק, געפאלן פינף מעטער ווייטער פון אינג, אין האָט אָנגעהויבן גוואַל-דעווען. אָבער אויך פאר דעם פאל זינען מיר שוין געווען פאר-זאָרגט, ווייל מיר האָבן געהאט מיט זיך א קישן, האַיע האָט זיך צוגעזעצט מיט אונטערגעפויגענע פיס, האָט אַוועקגעלייגט דאָס קישן צו זיך אָף די קניען, האָט אַ כאַפּ געטאָן הימעלשטאָסן דאָרטן, וואו דער קאָפּ איז געווען, און האט אים אַריינגעדריקט אין קישן, הויפּף איז דער מאן געוואָרן מעמפער. האַיע האָט אים פון צייט צו צייט אָפּגעלאָזן כאַפּן לופט, דעמאָלט האָט דאָס כאַרכלען זיך פארוואנדלט אין אַ לויטן געשרי, וועלכער איז פאַלד ווידער געוואָרן איינגעהאלטן און צארט.

איצט האָט מיאדען אָפּגעקנעפלט פא הימעלשטאָסן די הויזן-טרענער און האָט אים אָפּגעשפּילעט די הויזן, דערביי האָט ער געהאַלטן דעם קאנטשיק איינגעביסן אין די ציין, נאָכדעם האָט ער זיך אפּגעשטעלט און זיך אָנגעהויבן באוועגן אהין און צוריק. ס'איז געווען אַ וואונדערלעך בילד: הימעלשטאָס אָף דער ערד, איבער אים איז געווען האַיע מיט אַ מייולאָנישן שטייכעלע און מיט אַ ברייט-געעפּנטן מויל פון הנאה, און האָט געהאַלטן פא זיך אָף די קניען הימעלשטאָסעס קאָפּ, נאָכדעם די אופצימערנדיקע, גע-שמריפטע אונטערהויזן מיט די נאך אויסווייניק אויסגעבויגענע פיס, וועלכע האָבן אין די אראפּגעלאָוענע הויזן פא יעדן שטיין געמאכט די משונהדיקסטע באוועגונגען, און איבער דעם אַלעמען האָט ווי אַ האַלץ-העקער געארבעט מיאדען און ער איז גאר-ניט איינגעמאַטערט געווארן שטיינדיק, מיר האָבן אים פשוט מיט געוואַלד געמוזט אָפּרייסן, פּריי און צו כאַפּן אַ שטיקל מצוה.

צום סוף האָט האַיע ווייטער אַוועקגעשטעלט הימעלשטאָסן אָף די פיס און האָט נאָך געגעבן אַ ספעציעלע פּאַרשטעלונג. מיט זיין רעכטער האנט ער זיך אוי פארמאסן, אז ס'האָט אויס-געווען, ווי ער וואָלט זיך גרייטן אַראָפּרייסן די שטערנס פון הימל, הימעלשטאָס האָט זיך איבערגעקערט, האַיע האט אים אפּגעהויבן,

האָט אים אוועקגעשטעלט קעגן זיך און האָט אים דערלאָנגט א צווייטן קנאק מיט דער לינקער האַנט. הימעלשמאָס האָט גענומען סקאוואַטשען און ער איז אַנמלאָפן אָף אַלע פּיר. זיין געפאַס=קעוועמער פּרוּו-מרענער=דינגן האָט שימערירט אונטער דער לבנה. מיר זיינען זיך אָף גיף פּאַנאָדערנעלאָפן. האַרע האט זיך נאַכאַמאַל אויסגעדרײַט און האָט געוואונט מיט דעפּטיקן צאַרן, געזעמיקט און אַפּוּסל אומפּאַרשטענדלעך: „קמדה איז פּלונגוואַרשט. —“

איינגעמלעך האָט הימעלשמאָס געמעגט צופּרירן זיין ווייל זיין ווערמל, און שמענדיק מוז איינער דעם אנדערן דערציען, האָט זיך אָף אים אַליין אַרויסגעוויזן. מיר זיינען געוואָרן גושע תּלמידים פּון זיין תּורה.

ער האָט זיך ניט דערוואַקט, וועמען ער האַט צו פּאַר=דאַנקען די שטיקל אַרבעט. יעדנפאַלס האַט ער דערפּי פּאַרדינט א פּערינע=ציכל; ווייל ווען מיר האָבן אין א וויילע אַרום זיך אַרומגעקוקט, איז שוין דאָס ציכל מער ניט געווען צו געפינען. אַט דער אונט איז געווען די סיבה דערפּון, וואָס מיר זיינען אָף מאַרגן אפּגעפּאַרן א ביסל מוטקער. אַ ציגן=בערדל האָט אונז זייער געיררט אַנגערופן „העלדישע יונגט.“

4.

מיר מוזן זיין פּאַרזיט צו די אַקאַפּעס. די משה=אוימאַס פּאַרן אָפּ, ווען ס'ווערט מונקל, מיר קריכן אָף זיי אַרוף, ס'איז א וואַרעמער אונט, און דער בין=השמשות קומט אונז פּאַר, ווי א דעק=מוק, אונטער וועלכן מיר פּילן זיך גוט. דער בין=השמשות בינדט אונז צונויף; אַפּילו דער קאַרגער מיאדען איז מיר מכבד מיט א סיגאַרעטל און גיט מיר פּיער.

מיר שטייען איינער לעבן אנדערן, געדיכט אַנגעשטעלט, זיצן קאָן קיינער ניט. מיר זיינען אויך ניט געוואוינט דערצו. מילער איז גוט געשמימט; ער טראָגט זינע נייע שמוול.

די זאמארן הויבן אן ברומען, די אויטאס בראנגענען און פילדערן. די שלאכטן זיינען אָפגענוצט און פול גריבער. קיין פייער מאָר מען ניט אנציונדן, דעריבער פארן מיר אין זיי אריין, אז מיר קונצן שיעור ניט ארויס פון וואָגן. אָבער דאס באַזומ-רויאקט אונז ניט. וואס קאן דען געשען? א געבראכענע האַנט איז דאך אַלץ בעסער ווי א לאך אין בויף, און אנדערע ווינטשן זיך מאַקע אזא גוטע געלעגנהייט, פדי צו קומען אהיים.

לעבן אונז פארן אין לאַנגע שורות די מוניציע-אָפּאָן. זיי איילן זיך, יאָגן אונז פסדר איין, און מיר וויצלען זיך, זיי ענטפערן.

מען דערזעט א געמויערמע וואַנט פון א הויז, וואס ליגט פאזשע וועג. איך שמריינג מימאמאָל אן די אייערן, בין איף זיך ניט מועה? און איף הער ווייטער בולט א פומפענען פון גענו. א קוק אף קאמשינסקי — א קוק פון אים צוריק; מיר פארשטייען איינער דעם אנדערן.

«קאמ, איך הער דא די שמים פון א קאנדידאט» —

ער שאַקלט צו. «סיוועט שוין זיין, צוריקוועגס. איך קלייב

זיך דא גוט פאנאנדער. »

געוויס קלייבט זיך קאט פאנאנדער. ער קען זיכער יעדע

געזענע פאָלקע אָף א מהלך פון 20 קילאמעטער.

די אויטאס קומען אן אין ראיאן פון דער ארטילעריע. די האַרמאטן זיינען פארשמעלט מיט בוימלעך קעגן אן אַערָפּלאַן, ווי אָף א מין מיליטער-מאסקאראד. די דאָזיקע סוכהלעך זעען אויס זייער פרידלעך און לוסטיק, ווען אונטער זיי וואלמן זיך נאר ניט געפינען קיין האַרמאטן.

די לופט ווערט ממשטש פון האַרמאטן-רויף און געפיל. דער ריח פון פולווער ליגט זיך מיט בימערקייט אָף דער צונג. די שאַסן קנאקן, אז אונזער אויטאָ צימערט, דער אָפּקלאַנג היילכט מומלדיק אָפּ, אַלץ וואַקלט זיך, אונזערע פנימער ענדערן זיך אומבאמערקט. מיר פאָרן אפילו ניט צו די שוין-גריבער, מיר דארפן נאָר ביזן שאַנץ, אָבער אָף יעדן פנים שטייט איצט גע-שריבן; דאָ איז דער פּראָגנא, איצט געפינען מיר זיך אין זיין מלוכה.

דאָס איז נאָך ניט קיין פּוּד. ווען עכוּיץ פּאַרמ אפּן פּראָנמ
אזוי אָפּט, ווי מיר, ווערט ער גראַפּהוּמיק. נאָר די יונגע רע-
קרוּמן ווערן אויסער זיך. קאַמ קנעלמ מיט זיי איין: „דאָס איז
געווען אַ שאַס פּון אַ 30,5. איר הערט דאָס נאָכן קלאַפּ; —
באַלד קומט דער זעץ.“

אַבער דער טעמפּער דילף פּון די זענן דערגרייכט ניט פּון
יענער זייט. ער ווערט דערמרוּנקען אין דעם געפילדער פּון
פּראָנמ. קאַמ האַרמט זיך צו: „די נאכט וועט דערלאנגען.“
מיר הערן זיך אלע צו. דער פּראָנמ איז אומרוּאיק. קראַפּ
זאָגט: „רושאַן פּול שיסט שוין.“

מען הערט דיימלעך די שאַסן פּון די ענגלישע באַטאריעס.
רעכמס פּון אונזער סעקמאַר. זיי הויבן אָן מיט אַ שעה פּריער.
באַ אונז האַפּן זיי שמענדיק אָנגעהויבן פונקט אום צען.
„וואָס מראכטן זיי זיך“, זאָגט מילער „זייערע זיגערס
לויפן מסחמא.“

„ס'וועט עפעס דערלאנגען, זאָג איך אייך, איך פיל דאָס
שוין אין די בינער.“ קאַמ מוט אַ הייב די פליצעס.

לעבן אונז צימערן אָפּ דריי שאַסן. אַ פּייער-שמראל שניידט
דורך באַלכטן דעם נעפל, די האַרמאטן ברומען און גוואלדעווען.
מיר כאפן אַ דרינגשיק און פּרייען זיך, וואָס מאַרגן אינדערפרי
וועלן מיר שוין ווייטער זיין אין די באַראקעס.

אונזערע פּנימער זיינען ניט בלאסער און ניט רויטער, ווי
שמענדיק; זיי זיינען אויך ניט אָנגעצויגענער און ניט אָפּגעלאָזענער.
אַבער זיי זיינען דאָך אַנדערש; מיר שפירן, אַז אין אונזער בלוט
איז עפעס איינגעדרייט אן עלעקטרישער קאנמאקט. דאָס איז ניט
קיין מליצה, אזוי איז עס מאקע. און דער קאנמאקט ווערט אופ-
געשרויפט אפּן פּראָנמ דורכן באַוואוסמויזן פּון פּראָנמ. אין דער
רגע, ווען עס צעפּיפּן זיך די ערשמע גראַמאטן, ווען די לופט
ווערט צעפּיזלט אונטער די שאַסן, קומט פּלוצלונג אופּ אין
אונזערע אָרערן, אין אונזערע הענט, אין אונזערע אויגן א
הכנעהדיק ווארמן, אַ לאַקערן, אַ שמארקערע וואכאמקייט, א

משונהדיקע באוועגלעכקייט פון אלע חושיים. מיט איין רוק איז דאָס לייב שוין אין פולשטענדיקער גרייטקייט.

אָפּט שיינט מיר, אז דאָס מאַנצט איבער אונז מיט א קלאנגלאָזן פּאָבענען די צעמרייִסלע, וויפּירנדיקע לופּט; אָדער ווי פּון דעם פּראָנט גופּא וואָלט אויסשמראַלן אן עלעקטריע, וואָס שפּיצט אָן גאָר אומבאקאנטע נערוון.

יעדעס מאל איז דאָס אייגענע: בעת מיר פּאָרן אָפּ, זיינען מיר וואָרמשנדיקע, אָדער גוט-געשמימטע זעלנער; — נאָך דעם הילכן די ערשטע האַרמאטן-שאַסן, און יעדעס וואָרט אונזערס באקומט שוין גאָר אן אנדער קלאַנג. —

בעת קאט שטייט באַ די באַראקעס און זאָגט: „עס וועט עפעס דערלאנגען“, — איז דאָס מער ניט ווי זיין מיינונג; — ווען ער זאָגט אָבער דאָ אָט די פּראַוע, איז זי שאַרף ווי א שפּיז אונטער דער לבנה, זי שניידט דורך די געדאַנקען פּאַר-קווער, זי איז נעענטער צו דעם אומבאקאנטן, וואָס האָט אין אונז אופּגעוואכט, און רעדט צו אים מיט אַ שונקעלן באַטייט, „עס וועט עפעס דערלאנגען.“ — אפשר צייטערט דאָס אוף אונזער אינעווייניקסטער און סודותיקסטער לעבן, און ער הייבט זיך אוף צום אָפּווער.

* * *

פאַר מיך איז דער פּראָנט א מוראדיקע קעסל-גרוב. אפילו ווען מען שווימט נאָך אין רואיקע וואסערן ווייט פון זיין צענטער, שפּירט מען שוין דעם זויגנדיקן כּח, וועלכער ציט צו זיך, פּאַר-מעלעך, אומפּאַרמיידלעך, אָן ווידערשטאַנד.

פּון דער ערד און פּון דער לופּט באַקומען מיר אָבער אָפּווער-כּחות, — באַזונדערש פּון דער ערד. פאַר קיינעם איז די ערד ניט אזוי וויכטיק, ווי פאַר דעם זעלנער. בעת ער פּרעסט זיך צו איר צו קרעפּטיק, בעת ער מוליעט זיך צו איר מיטן פנים און מיט אלע איברים אין מוּיִם-שרעק פּאַרן פּיער, דעמאָלט איז זי זיין איינציקער פּריינט, זיין ברודער, זיין מאמע, און איר שטיל-שוויגעניש און אין איר פּאַרוואָרגנטיק זיפּצעט ער אריין זיין

מורא און זיינע פרומען, זי נעמט זי אָן פון אים און לאזט אים
ווייטער אפ אף צען סעקונדן געלאף און לעבן, נעמט אים פונ-
דאסניי אָף, און אנדערע מאל שוין אף שטענדיק.

ערד — ערד — ערד !

דו ערד, מיט דייע קנייטשן און גרויפער און אויסהוילענישן,
אין וועלכע מען קאן זיך אריינארפן, אריינזופענען! ערד, דו
האסט אונז אין קראמף פון גרויל, אין פאנאנדערשפריץ פון
פארמיליקונג, אין טויט-פרוס פון די אויפרייסן געגעבן די אומ-
געווערע קעגנכוואליע פונם געוואונענעם לעבן! דער ווילדער
שמורס פון צערויסענע לעפנס האט אינם צוריק-שמראם פון דיר
געפלאסן דורך אונזערע הענט, אויז אז מיר האבן די גערומע-
וועמע אינגעגראפן אין דרך און אין שמומען צעשראקענעם גלח
פון דער ארייבערגעלעפטער מינוט האבן מיר זיך איינגעביסן אין
דיר מיט אונזערע ליפן! —

בא דעם ערשטן אָפּרוגערן פון די גראנאטן ווערן מיר אין
א טייל פון אונזער יש מיט איין רוק אוועקגעשליידערט אף
מוינטער יאָרן צוריק, דאָס וואכט אין אונז אָף דער הויזשער
אינמיטניקט, און ער פירט מיט אונז אָן און באשיצט אונז, ער
איז אומפאקאנט, ער איז א סך געשווינדער אין זיכערער פון דעם
באוואוסטויין, עס לאָזט זיך ניט דערקלערן, מען גייט און מען
טראכט וועגן גאָרנישט — מיטאמאָל ליגט מען שוין אין אן
ערד-מולטער און פון אויפן שימן זיך פון אלע זייטן און שפריצן
שפלייטערס: — אָבער מען קאָן זיך לחלוטין ניט דערמאָנען, אויב
מען האט געהערט, ווי דער גראנאט קומט אָן, און אויב מען
האָט פריער א טראכט געמאָן וועגן לייגן זיך, אז מען וואָלט זיך
געווען פארלאָזן אָף דעם, וואָלט מען שוין פון לאַנג געווען א
הויפל צעפיצלט פלייש, אָט יענס אנדערע, דאָס נביאישע דער-
שמעקן, האָט אונז א ריס געמאָן און גערומעוועט, און מיר ווייסן
גארניט, ווי אזוי ווען ניט דאָס, וואָלטן שוין פון פלאנדערן ביז
צו די וואגען פון לאַנג קיין מענטשן ניט געווען.

אז מיר פאָרן ארויס, זיינען מיר ווארמשנדיקע אָדער גוט-
געשטיממע ועלנער, — מיר קומען אין דער זאנע, וואו ס'הויבט
זיך אָן דער פראָנט, און מיר ווערן מענטשן-הוזה.

* * *

מיר פאָרן אריין אין א מאָנערן וועלדל. מיר גייען פארפיי
די סאלדאטן-קיכן. הינטערן וואלד גייען מיר אראָפּ. די אויטאָס
פאָרן צוריק. מאָרגן, איידער ס'ווערט ליכטיק, וועלן זיי אינו
צוריק אָפּפירן.

איבער די לאַנקעס שפרייט זיך א נעפל און א האַרמאָטן-
רויך און גרייכט ביז צום האַלדז. די לבנה באַשיינט אלץ, אי-
בערן וועג גייען חילות. די שמאַלענע קיווערס שימערירן מיט
מאַטע דעפלעקסן אין לבנה-ליכט. פון דעם וויסן נעפל שווימען
ארויס קעפּ און ביסקן, און זיי וואַקלען זיך.

ווייטער, צו פאָרנמטצז, פארשווינדט דער נעפל. די קעפּ
פארוואַנדלען זיך דאָרטן אין געשמאַלטן; — רעקלעך, הייזן און
שמיזל שווימען ארויס פון דעם נעפל, זיי פון א מילך-טייך. זיי
וואַקסן זיך פאנאנדער אין א קאלאנע. די קאלאנע לאָזט זיך
גראד, די געשמאַלטן בילדן אן אויסגעצויגענעם דרייעק, מען זעט
שוין מער ניט ארויס קיין איינצלנע, נאר א טונקעלער לאנגער
דרייעק רוקט זיך נאָך פאָרנט און ווערט אָף א משונהדיקן אופן
אן אופהער דערגאנצט מיט קעפּ און ביסקן, וואָס שווימען בסדר
ארויס פון דעם נעפל-טייך. א קאלאנע — קיין מענטשן אבער ניט.

פון א קווער-וועג פאָרן צו לייכטע האַרמאָטן און מוניציע-
וועגלעך. די רוקנס פון די פערד גלאנצן אין לבנה-שיין, זייערע
פאוועגונגען זיינען שיין, זיי פארוואַרפן די קעפּ, זייערע אויגן
פלישמענען, די האַרמאָטן און פורן גליטשן זיך פארפיי דעם
פארשווימענדיקן הינטערגרונט פון דער לבנה-לאנדשאפט. די
דייטער אין זייערע שמאַלענע קיווערס זעען אויס, זיי רימערס פון
אַמאָליקע צייטן, עס איז עפעס אזוי שיין און ס'פאראַכאַפּט.

מיר גייען צום סאפיאָרן-פארק, אַ מיל פון אינוועריקע פאקט זיך ארוף אף די פֿיצעס געבויענע, שפיציקע אייווערנע שטאָנען, אַנדערע טוען דורך גלאמע אייווערנע שטעקנס דורך דראָם-שולן און גייען דערמיט אוועק. די משה איז אומבאקוועם און שווער.

דער גרונט ווערט אלץ צעביסענער. פון פאָרנט קומען אָן התראות: „אופפאָסן, לינקס איז אַ טיפער גראַנט-טרעכטער“ — „פארויכט, אַ גראָבן“ —

אינווערע אויגן זיינען אָנגעשמריינגט, אינווערע פיס און שטעקנס טאפן פריער די ערד, איידער מיר טרויען איר אָן די משה פון אינווערע ליבער. מיטאמאָל בלייבט די פראָצעסיע שטיין; מען שפרינגט אַרײַן מיטן פּנוכ אין דער דראָם-שפּולקע פון דעם פאָרויסגייענדיקן, און מען זירלט זיך אויס.

דעם ווען פארשטעלן עטלעכע צעשאַסענע אויטאָס. אַ גייער באפעל. „סיגארעטן און ליולקעס פארלעשן.“ — מיר געפינען זיך הארט בא די גראָבנס.

דערווייל איז שוין גאָר טוינקל געוואָרן. מיר מיידן אויס אַ וועלדל און מיר זעען שוין פאר זיך דעם פראָנט-סעקמאר.

אָן אומבאַשטימטע, רויטלעכע ליכטיקייט פארצייט דעם האַרדוואָנט פון איין ברעג צום אַנדערן. די ליכטיקייט באוועגט זיך בסדר, דאָס פייער פון די באמארייעס צופט איר אן אופהער דורף. איבער די האַרמאָנטן הייבן זיך ליכט-קוילן, זילבערנע און רוימע פילקעס, זיי פלאצן און גיסן זיך פאנאנדער אין אַ רעגן פון ווייסע, גרינע און רוימע שטערנס. עס שיסן און פראַנצויזישע ראַקעטעס, אינדערלופטן וויקלען זיי זיך פאנאנדער, ווי אַ זיי-דענער שירעם, און לאָזן זיך פאַמעלעך אַראָפּ. זיי באַלויכטן אַליין, ווי באַטאָג, זיער שוין דערגרייכט צו אונז, מיר זעען אינווערע אייגענע שאַרפע שאַמנס אף דער ערד. זיי פליען עטלעכע מינוטן, ביז זיי ברענען אויס. הייבן הייבן זיך אומגעטום און גייע, און צווישן זיי ווייטער די גרינע, רוימע און בלאַע „שלימולי, זאָגט קאָט.

דאָס געווייטער פון די האַרמאָן שטאַרק זיך. פאַרוואַנדלען זיך אין לויטער טעמפּן דונער און צעפּאַלען באַלד ווידער אין גרופּן-שאַסן. עס מאַכט זיך דאָס טרוקענע קנאַקן פון די קוילן-וואַרפּער. די לופּט איבער אונז איז פול מיט אַז אומגעזענער יאָגעניש, ברומען, פייפּן און זשיפּן. דאָס זיינען אַליץ קלענערע האַרמאָן-פּון צייט צו צייט דונערן אויף אַריין די גרויסע פּלים. זיי וואַרפּן אין דער נאַכט אַריין אומגעהויער-שווערע גראַנאַטן, וועלכע רייסן אָפּ ווייט הינטער אונז. זייער טומל איז אַ כאַרע-לענדיקער, היזעריקער, אַ ווייטער, אַזוי ווי פון הירשן אין דער צייט פון פאַרונג, און זיי שניידן דורך זייער וועג הויך איבער דעם געפילדער און דעם פייפּן פון די קלענערע האַרמאָן.

די פּראַזשעקטאָרס הויבן אָן צו באַמאַפּן דעם שוואַרצן הימל. זיי גנבענען זיך איבער אים ווי טראַדיק-גרויסע ליגעאַלן. איין פּראַזשעקטאָר בלייבט שטיין אָפּ איין אָרט און ער ציטערט. תיכּף איז שוין באַ אים פאַראַן אַ צווייטער, זיי קווערן זיך דורך, צווישן זיי פירן קריכט אַ שוואַרצער שרצל און זוכט צו אַנטלויפּן; דער אויטאָמאָר. ער ווערט פאַרבּלענדט און פאַרשווינדלעט.

* * *

אין רענלמעסיקע אָפּשטאַנדן שמופּן מיר אַריין אין דער ערד די אייזערנע שטיינגלעך. צוויי מאַן האַלטן צו אַ ראַלקע, די אַנדערע וויקלען אָפּ די שמעץ-דראַמ, דאָס איז אַ פאַסקודנער דראַמ מיט געדיכטע, לאַנגע שמעכלקעס. איך האָב זיך שוין אָפּגעוואוינט פון דעם דראַמ-אָפּוויקלען און כ'צערעס זיך די האַנט. נאָך אַ פּאַר שעה זיינען מיר פאַרטיק. אָבער מיר האָבן נאָך צייט ביז די משא-אוימאַס וועלן קומען. מערערע פון אונז לייגן זיך אַזעק שלאַפּן. איך פּראַוו דאָס אויך מאַן. אָבער עס ווערט צו קיל. מען מערקט, אַז מיר זיינען נאָענט צום ים, מען כאַפט זיך בסדר אָפּ פון קעלמ.

איינמאַל שלאַף איך פעסט איין. בעת איך פלי מיטאַמאַל אָפּ אינדערהויך, ווייס איך נאָר נישט, וואו איך בין. איך זע די

שמערנס, איך זע די ראקעטעס און אף א רגע דאכט זיך מיר, אז איך בין איינגעשלאפן אף א גארטן יום-טוב. איך ווייס ניט, אויב עס איז פרימארגן אָדער אונט, איך ליג אין דעם בלייבן זייגעלע פון דעם מאָרגן-דעמערן און איך ווארט אף מילדע ווערטער, וואָס מוזן קומען, אף מילדע און מוליענדיקע ווערטער — וויין איך דען? איך כאפ זיך פאר די אויגן, עס איז אזוי וואונדערלעך, בין איך דען א קינד? א צארטע הויט; — נאָר איין רגעלע געדויערט דאָס, דעמאָלט דערקען איך קאמשינסקיס סילוועט. ער ויצט רואיק, דער אלטער זעלנער, און רויכערט א ליולקע, מיט א דעקל, נאָמירלעך. ווען ער זעט, אז איך בין וואך, זאָגט ער: «א פיינעם שפרונג האָסטו געמאַן. דאָס איז נאָר געווען א צינדער, וואָס האָט דאָ אין די פוימלעך אפגעזשיפעטי.

איך זען זיך; איך פיל זיך משונהדיק איינזאַם. גוט וואס קאט איז דא, ער קוקט פארטראכט אפן פראנט און זאָגט: «א גאנץ שיין פיערווערקל, ווען ס'זאל ניט אזוי געפערלעך זיין».

הינטער אזנו קלאפט אריין א גראַנאַט. א פאָר דערקרוטן שפרינגען אויף דערשראַקן. אין א פאָר מינוטן ארום פיערט עס ווידער אריין, נעענטער, ווי פריער, קאט קלאפט אויס זיין ליולקע. «אהא, זיי גיבן צונטער».

ס'הויבט זיך אָן, מיר פויוזשענען אוועק אין איילעניש, ווי ס'לאזט זיך, דער דריטער שאָס זעצט זיך אריין אין אונזער רעכטן מיטן.

א פאָר מענטשן שרייען. אפן האַריוואָנט באווייזן זיך גרינע ראקעטעס. קויט פליט אינדערהויך, שפליטערס זשומען, ווען די זעצן זיינען שוין פארשומט געוואָרן, הערט מען נאָך אלץ דעם טומל פון די אַרופפליענדיקע שפליטערס.

לעבן אזנו ליגט א צעשראַקענער רעקרוט מיט א פלאַק-סענעס קאַפּ. ער האָט איינגעפרעסט דאָס פנים אין די הענט. זיין קווער האָט זיך אַוועקגעקייקלט. איך כאפ אים צוריק און וויל אים אַרופשפארן אף זיין קאַפּ. ער קוקט ארויף, שטופט דעם קי-ווער אָפּ און קריכט ווי א קינד מיטן קאַפּ אונטער מיין אָרעם,

מוליעט זיך צו מוין ברוסמ. די שמאלע פלייצעס טריימלען זיך.
 פונקט אועלכע פלייצעס, ווי קעמערדיך האָט געהאט.
 איך לאָז אים, פרי דער קיווער זאָל אָבער צו עפעס נוצן,
 פאק אײַף אים ארוף אף זײַן געזעס, ניט פון נארישקייט, נאָר
 פון אויסרעכענונג, ווייל דאָס איז דער בולמסמער ארמ. דאָס
 פלייש איז דאָרמין אפילו גראָב, אבער ווען מען טרעפט אהין
 אריין מיט א קויל, טוט עס שמארק וויי, אַחוץ דעם מיט מען
 חדשים לאַנג ליגן אין לאוארעט אָפן בוץ און נאָכדעם בלייבט
 מען שוין א הינקעדיקער.
 ערנעץ האט א גראנאט שמארק איינגעקלאפט. צווישן אײַן
 זעץ און דעם אנדערן הערט מען קולות.

סוף-כל-סוף ווערט רואיק. דאָס פֿיער איז איבער אונז
 אוועק ווייטער און ליגט זיך איצט אף די לעצטע רעזערוו-גראבנס.
 מיר דרייסמן זיך א קוק צו מאָן. אפן הימל פלאַמערן דײַטע
 ראקעטעס, מסתמא קומט איצט אן אמאקע.
 בא אונז בלייבט עס רואיק. איך זען זיך און טרייסל דעם
 רעקרוט פאר דער פלייצע: „ס׳איז פארביי, קליינער! ס׳האָט אינו
 נאך אמאָל אפגעגליקט.“

ער קוקט זיך צעמומלט ארום. אײַך זאָג אים צו: „וועסט זיך
 שוין צוגעוואוינען.“

ער דערזעט זײַן קיווער און טוט אים אָן. פאמעלעך קומט
 ער צו זיך. מיטאמאָל ווערט ער צונמער-רויט און באקומט א פאר-
 שעמט פנים, פארזיכטיק ציט ער אויס די האנט הינטערזיילעכס
 און קוקט מיך פארמאטערט אן. איך פארשטיי: פראַנט-חולאת.
 איינגמלעך האָב אײַך ניט צו דעם צוועק דאָרמין ארופגעפאקט דעם
 קיווער, — אבער אײַך טרייסט אים: „דאָס איז קיין בזוין ניט;
 גרעסערע לייט פאר דיר האָבן בעת זײַער ערשטן פֿיער-פרואוו-
 אָנגעמאכט פולע הויזן. גי הינטערן בויםל און ווארף אוועק דײַנע
 החתונים. פארמיק.“

* * *

ער ציט אָפּ. עס ווערט שטילער, אָבער די קולות הערן
ניט אױף. ״וואָס איז דאָס, אַלבערמױ פּרעג אױף.״

״אָף יענער זײַט האַטן אױסגעלייגט אַ פּאַר קאָלאָנעס.״
מען שרייבט אַליץ. דאָס זײַנען ניט קיין מענטשן, מענטשן
קאָנען ניט אַזױ שוידערלעך שרײַען.
קאט זאָגט: ״פּאַרוואַונדיקמע פּערד.״

אײך האָב נאָך ניט געהערט, ווי פּערד שרײַען, און ס׳גלױבט
זיך מיר ניט. דאָס קרעכצן דאָרטן איז דאָס געװאָנענער פּון דער
וועלט. די געפּײניקמע זײַה, ווילדע גרויליקע יסורים. מיר זײַנען
בלײך. דעמערינג הױבט זיך אױף. ״שײַנדערס, שײַנדערס! שײַסט זײַ
דאָך אראָפּ!״

ער איז אַ לאַנדווירט און פּערד זײַנען אים נאָענט. גראַד
איצט אַזױ ווי אָף צולהכעיס, איז דאָס פּײַער כמעט אַנטשווינגן.
און די געשרײַען הערן זיך נאָך זײַמלעכער. מען ווײַס מער ניט,
פּון וואָנען דאָס קומט אין אָט דער שטילער זילבערנער לאַנד-
שאַפט, מען זעט דאָס ניט, ס׳איז געשפּענסטיק, ס׳פּאַהערשט דעם
נאַנצן רוים צווישן הימל און ערד, עס וואַקסט זיך אַליץ פּאַנאַ-
דער. אָן אַ מאָס — דעמערינג ברומט אױסער זיך: ״דערשיכט
זײ, דערשיכט זײ דאָך, צו אַלדי רוחות!״

פּריער מוז מען דאָך אַפּראַמען די מענטשן, ״זאָגט קאט.
מיר הײבן זיך אױף און זוכן דעם ארױם. ווען מען וועט זען
די פּערד, וועט לײכטער זײַן אריבערצומראַנגן. מאיער האָט בא
זיך אַ שפּאַקטיוו. מיר זעען אַ מונקעלע גרופּע סאַניטאַרן מיט
מראַנג-בעטלעך און דערבײַ שוואַרצע, גרויסע רומפּן, וואָס פּאווענן
זיך. דאָס זײַנען די פּאַרוואַונדיקמע פּערד. אָבער ניט אַלע,
אַביסל ווייטער לױפּן אַנדערע אין גאַלאַפּ, פּאַלן און לױפּן ווייטער.
בא איינעם איז אױפגעריסן דער פּוּך, די אינגעווייטן שלעפּן זיך
נאָך. דאָס פּערד פּאַרפּלאַנמערט זיך אין זײ און פּאַלמ, אָבער עס
הױבט זיך ווייטער אױף.

דעמערינג הױבט אױף זײַן ביקס און צילעוועט זיך. קאט
שטופּט אים אָפּ. ״ביסט משונע — ?״

דעמערינג מוזט אַ צײַמער און וואַרפט אױעק זײַן ביקס.

מיר זעצן זיך און האלטן צו די אויערן. אָבער דאָס שוין-
דערלעכע קלאַנג און קרעכצן און יאָמערן ברעכט זיך דורך; עס
ריסט זיך אומעמום אריין.

מיר קאָנען אלע אויסהאלטן פארשיידענעס, אָבער דאָ ניסמ
זיך פון אונג שווייס. עס ווילט זיך אַנטלויפן, גאר גלייך וואוהין,
אַבי נאר מער ניט צו הערן די געשרייען. און דערפֿי זיינען דאָך
דאָס ניט קיין מענטשן, נאָר פּערד.

פון דעם טונקעלן קנױל שוילן זיך אַרויס טראַג-בעטלעך. עס
קנאקן אפּ עטלעכע שאסן. די רומפן צאפּלען זיך און ווערן פּלאַ-
כער. ענדלעך! אבער ס׳איז נאָך ניט דער סוף. די מענטשן קו-
מען ניט צו צו די פארוואונדיקטע בעלי-חיים, וועלכע אנטלויפן
צעשראקן. מיט זייער גאנצן ווייטיק אין די ברייט אופגעריסענע
מאָרדעס. איינע פון די געשמאַלטן שמעלט זיך אָפּ קני, אַ שאַס-
אין פּערד פּאלט — נאָך אַ פּערד. דאָס לעצטע שפּארט זיך אָן
אַף די פּאָדערשמע פּיס און דרייט זיך אין אַ קרייז ווי אַ קא-
רוסליע, זיצנדיק דרייט עס זיך אין קרייז אַף די הויף אנגעשפּארמע
פּאָדערשמע, מסתמא איז זיין רוקן צעשמעטערט. דער זעלנער
לויפט צו און שיסט עס אראָפּ. פּאַמעלעך און הכנעהדיק גליטשט
זיך דאָס פּערד אראָפּ צו דער ערד.

מיר נעמען אוועק די הענט פון די אויערן. די געשרייען
זיינען פארשמומט געוואָרן. נאָר אן אויסגעצויגענער, גוססער זיפּן
היינגט נאָך אין דער לופטן. נאכדעם זעען זיך ווייטער נאר די
ראקעטעס, עס הערט זיך דאָס זינגען פון די גראנאטן, עס פינג-
לען די שמערנס, — און דאָס אַלץ איז עפעס מאָרנע.

דעמערינג גייט און שילט זיך: „כיוואָלט וועלן וויסן, וואָס
זיינען זיי שולדיק, ער קומט צו נאָכאַמאָל. זיין קול איז אופּ-
גערעקט, עס קלינגט כמעט פּייערלעך, בעת ער זאָגט: „איך זאָג
איך, ס׳איז אַ פּשוטע חזיר, וואָס מען נעמט בעלי-חיים אַף
מלחמה.“

* * *

מיר קערן זיך אום. עס איז שוין צייט צו גיין צו אונזערע אויטאָס. דער הימל איז געוואָרן אַ ברעקעלע ליכטיקער. אויגער דריי באַגניען. דער ווינט איז פֿריש און קיל, די בלייכע שעה גיט אונזערע פֿנימער צו אַ גראַקייט.

מיר טאָפֿן אונזער וועג איינער נאָכן אנדערן דורך גראַבנס און טרעכטערס און קומען ווייטער אָן אין דער נעפל-זאָנע. קאָטשניסקי איז אומדראַיק, דאָס איז אַ שלעכטער סימן.

„וואָס איז מיט דיר, קאַטז?״ פרעגט קראָפּ.

„ביװאַלט וועלן, מיר זאָלן שוין זיין אינדערהיים.״ — דאָס מינט ער די באַראַקעס.

„סױזעט שוין ניט לאַנג געדויערן, קאַטז.״

ער איז נערוויז. „ביזויים ניט, ביזויים ניט!״ —

מיר דערנרייכן די טראַנשייעס און נאָכדעם די לאַנקעס. דאָס וועלדל שווימט אַרויס; מיר קענען דאָ יעדן טריט. אָט איז שוין דער יעגער-ביז-עולם מיט די בערגלעך און די שוואַרצע צלמים.

אין דעם מאָמענט טוט הינטער אונז אַ פֿיף, עס וואַקסט זיך פֿאַנאָנדער, פֿלאַצט, דונערט. מיר האָפֿן זיך איינגעבויגן — הונדערט מעטער פֿאַר אונז האָט אַרופֿגעשניגן אַ פֿיערדיקער וואַלקן.

אין דער נאָענטסטער מינוט פֿליט אונטער אַ צווייטן קלאַפּ אָפּ אַ שטיק וואַלד לאַנגזאַם איבער די שפּיצן בוימער, דריי — פֿיר בוימער פֿליען מיט און ווערן דערביי צעפֿיצלט. איינער נאָכן אנדערן זשומען שוין די גראַנאַטן, ווי קעסל-קלאַפּאָנעס — אַ שאַרף פֿיער. —

„אַ שוין?״ שרייט עמיין — „אַ שוין!“ —

די לאַנקעס זיינען פֿלאַך, דער וואַלד איז צו ווייט און געפֿערלעך; — עס איז ניטאָ קיין אַנדער שוין, אַחוץ דעם ביז-עולם און די קברים-בערגלעך. מיר שמרויכלען אין חושך אהין אריין, ווי פֿון שדים געיאָגט, קלעפט זיך יעדער גלייך צו הינטער אַ בערגל.

סױז די רעכטע צייט. דער חושף אַרום אונז רירט זיך

פון זינען, עס כוואליעט און מומלמ. מונקלקייטן, וואָס זיינען נאָך
שוואַרצער ווי די נאַכט, מאַנצן מיט ריוויקע הויקערס פאר אונז,
איבער אונז. דאָס פּייער פון די אויפרייסן פלאַקערט איבערן
בית-עולם.

קין אויסוועג איז אין ערגעץ ניט פאַראַן. אינם אופבלייז
פון אַ גראַנאַט כאַפּ איד אַ בליק אָף די לאַנקעס, זיי זיינען, ווי
אַ צעבושעוועמער ים, מעכטיקע פלאמען פון די האַרמאַטן
שפּרינגען ארום, ווי די פּאָנטאַנעס. ס'איז פשוט אויסגעשלאָסן,
אַז עמיז זאָל זיך דערפון ארויסראַטעווען.

דער וואַלד פאַרשווינדט, ער ווערט צעשטויסן, צעריסן,
צעפליקט, מיר מוזן בלייבן דאָ אפן בית-עולם.

די ערד פאַר אונז ווערט צעשפּאַלמן, עס רעגנט מיט
שטיקער ערד. איד דערפיל א צופ. מין אַרבל איז צעפליקט גע-
וואָרן דורך אַ שפּלימער, איד קוועטש צוזאַמען דעם פּויסט, קיין
ווייטיק איז נימאָ. אָבער דאָס באַרוואַיקט מיך ניט, פאַרלעצונגען
מוען ווי ערשט שפּעטער, איד באַריר דעם אָרעס, ער איז אָנ-
געדראַפּט, אָבער גאַנץ, עס טוט א זעין אין מין שאַרבן, און
מין באַוואוסטוין שווימט ערגעץ אוועק, עס קומט מיר אָף אַ
געדאַנק, ווי אַ בלייז, נאָר ניט פאלן אין חלשות! איד טונק זיך
אָפּ אין אַ שוואַרצער קאַשע און שוויס היבן ארום פונדאָסניי, אַ
שפּלימער האָט איינגעקלאַפּט אין מין קווער, ער קומט פון אוי-
ווייט, אַז ער האָט אים ניט דורכגעדאַקט, איד וויש זיך פון די
אויגן אָפּ די בלאַטע, פאר מיר איז אַפּגעריסן אַ לאָף, איד זע
דאָס מטישטשדיק, גראַנאַטן טרעפן געוויינטלעך ניט אָן אין
דעמועלפיקן טרעכטער, דעריבער וויל איד אהין אריינקריכן, מיט
אין רוק מו איד זיך אַ צי אויס, איד ליג פלאך איבער דער
ערד, ווי אַ פיש — און דאָ פּיפּט עס ווימער, איד קריך אָף
גין אוועק, זוף אַ שוין, דערמאָפּ עפעס לינקס פון זיך, דריק מיך
צו, עס ניט נאָך, איד קרעכין, די ערד שפּאַלט זיך, דער לופט-
דריק צימערט אין מיינע אויערן, איד קריך אונטער מין נאָב-
געבנדיקן שוין, דעק זיך אריבער דערמיט, דאָס איז האַלץ, מן,
שוין, שוין, — געבעכדיקער שוין קעגן די פליענדיקע שפּלימערס.

איך עפן די אויגן; — מינע פינגער האלמן ארומגעכאפט
אן ארבל, אן אָרעם. אַ פאַרוואַנדליקער? איך שריי צו אים —
קײַן ענטפּער — אַ מױטער. מײַן האַנט מאַפּט ווײַטער אין אַ
האַלץ — איך ווײַס, אז מיר לײַג אָפּ אַ בײַט-עולם.
אַבער דאָס פּײַער איז שטאַרקער פּון אַלץ. עס פאַרהילכט
דעם שכל, איך קרײַך נאָר מײַפער אַראָפּ אונטערן אָרן, ער זאָל
מײַך באַשיצן. פאַרדעקן, און אויב אפילו אין אים לײַג דער
מױט אַלײַן.

איך זע דעם טרעכטער. איך באַטאָפּ אים מיט די אויגן.
ווי מיט הענט, מיט אײַן שפּרונג מוז איך ארײַן אַהײַן. — איך
כאַפּ אַ זעץ אין פנים, אַ האַנט כאַפּט מײַך אָן פאַר דער
פּלײַצע. — איז דער מױטער אַפּגעוואַכט? — די האַנט טרײַסלעך
מײַך, איך דרײַ אויס דעם קאַפּ, אין דעם אויגנבליקלעכן שײַן
דערזע איך קאַטשינסקײַס פנים, ער האַלט די מויל ברייט אָפּ און
ער ברוּמט, איך הער נישט, ער צופּט מײַך, דערנענטערט זיך;
ווען ס'לאָזט אַ רגע אָפּ, דערהער איך זײַן שמים:
„גאַז-גאַאז-גאַאז-גיב ווײַטער אײַבער — !“

איך רײַס אָפּ דעם גאַז-בײַטל... אַפּיסל ווײַטער פּון מיר
לײַגט עמיץ. איך טראַכט מער וועגן גאַרנישט, אחוץ אײַן זאך:
יענער דאָרטן מוז דאָס ווײַסן: „גאַאז-גאַאז — !“
איך שריי, רוק זיך צו, פּאַכע צו אים מיטן בײַטל, ער
מערקט נישט — נאָכאַמאַל, נאָכאַמאַל — ער ציט נאָר ארײַן
דעם קאַפּ — ס'איז אַ רעקרוט — איך קוק פאַרצווייפלט אין
קאַפּס זײַט, ער האָט אָנגעמאַן די מאַסקע — איך שלעפּ מײַנע
אויך ארויס, דער קױוער פליט אוועק אָן אַ זײַט, די מאַסקע
פאַרציט זיך אײַבער מײַן פנים, איך דערגרײַך דעם רעקרוט,
נעענטער פּון אַלץ לײַגט צו מיר זײַן גאַז-בײַטל. איך כאַפּ די
מאַסקע, צי זי אריבער אײַבער זײַן קאַפּ, ער נעמט זי אָן — איך
לאָז אָפּ — און מיט אײַן שפּרונג לײַג איך שױן אינס
טרעכטער.

דאָס מעטפּע קנאלן פּון די גאַז-גראַמטן מישט זיך צונויף
מיט די קלעפּ פּון די אַפּרײַסן. צווישן די אַפּרײַסן הילכט אַ

גלאַק, גאַנגען און מעטאלענע קלאפגעצייג פארשפרייטן אומעמוס
די בשורה — גאז-גאז-גאז — הינטער מיר, הער איך, פאלט
עפעס א שווערע זאך. איך וויש אויס ריין די פארצויגענע אויגן-
שיבלעך פון מיין מאסקע. איך זע, דאָס זינען קאמ, קראָפּ און
גאָד עמיץ. זאלבעפירט ליגן מיר אין שווערער, לאַקערנדיקער
געשפאנטקייט און אָמעמען גאָד שוואך, ווי שוואך ס'איז גאָד
מעגלעך.

די דאָזיקע ערשמע מינוטן אין דער מאסקע מראַגן ארויס
דעם פסק-דין אָף לעבן אָדער טויט: לאָזט זי ניט דורף? איך
קען שוין די שוידערלעכע בילדער פונם לאוארעט אויס: גאז-
קראַנקע, וועלכע ווערן זיך גאנצע מעג אָן אופהער און ברעכן
אויס שטיקלעכווייז די פארשפּעמע לונגען.

איך אָמעס פאָרויכטיק, צוגעדריקט די מויל צום פאטראַן.
איצט שלייכט דאָס פארפעסטיקטע גאז איבער דער ערד און
עסט זיך איין אין אלע פארטיפונגען. עס לייגט זיך פאנאנדער
אין אונזער טרעכטער ווי א פאנאמאטישע חיה און כארכלט.
איך מוז קאמפן א שמוץ: ס'איז בעסער ארויסצוקריכן און צו ליגן
אויבן, אידער דא, וואו עס קלייבט זיך דאס גאנצע גאז. אבער
מיר באווייזן דאס ניט צו טאן, עס הויבט זיך אן שימן אַ ניער
פיער-האגל. עס זעט אויס ניט ווי די גראנאמן וואלשן ברומען,
עס שיינט אז די ערד איז אראפ פון זינען.

אין אונזער באהעלמעניש טוט זיך מיט רעש א הויב עפעס
א שווארצע משא. הארט לעבן אינו פאלט עס אראפ: ס'איז א
הויך ארופגעשליידערטער ארון.

איך זע, ווי קאמט באַוועגט זיך און קריכט אַריבער ווייטער.
דער אָרון האָט אַ זעץ געטאָן דעם פערטן פון אונז אין דעם
אויסגעצויגענעם ארעם. ער פרואווט איצט מיט דער אַנדער האַנט
אַראָפּרייסן די גאז-מאַסקע. קראפּ פארכאפט גאָד צו דער רעכטער
צייט, פאָרדרייט אים די האַנט הינטערן רוקן און האַלט זי
פעסט צו.

קאמט און איך פּוּזשן צו, ברי צו באַפרייען דעם פארוואונ-
דיקמן ארעם.

דער דעקל פון ארון איז שוואך און צעשפאלטן, מיר קא-
נען אים אן גרויס מאמערניש אראפרייסן; דעם טוישן ווארפן מיר
ארויס, ער מוזט א פאל, ווי א זעקל, נאָכדעם פרוואוון מיר בא-
פרייען דעם אונטערשמן טייל פונם אָרון.

צום גליק פארלירט דער מאן דעם פאנאוסמוזין, און אל-
בערט קאן אונז איצט באהילפיק זיין, איצט דארפן מיר שוין
מער ניט אזוי פארזיכטיק זיין, און מיר ארבעטן, ווי מיר קענען,
ביז דער ארון גיט מיט א קרעכץ נאָך די אונטערגעשפארטע
לאַפעמעס.

עס איז ליכטיקער געוואָרן. קאט נעמט א שטיק פונם
דעקל, לייגט עס אונטערן צעבראכענעם ארעם, און מיר בינדן
אים ארום מיט אלע אינווערע פארבאנדן. מער קאנען מיר אין
דער רגע נישט אופטאן.

דער קאפ מוזלשט מיר און הודושעט אין דער גאז-מאסקע,
ער האלט באס פלאצן. די לונגען זיינען אָנגעשטריינגט, ווי כאפן
די גאנצע צייט נאָר איין און דעמועלביקן הייסן, אפגענוצטן אָטעם,
די שלייפן-אדערן ווערן אופגעשוואַלן, איך האלט באס דער-
שטיקט ווערן.

א גראָ ליכט קוקט צו אונז אריין. איבערן בית-עולם בן-
שעוועט א ווינט, איך רוק זיך אריבער דעם ראנד פון מרעכטער.
אין דער ברודיקער דעמער-ליכט לייגט פאר מיר אן אַראפגער-
סענע פוס, דער שטייזל אָף איר איז גאנץ, אין דער רגע זע איך
דאס אלץ דייטלעך. עטלעכע מעמער ווייטער הייבט זיך איצט
אָף אן אנדערער, איך פוץ אויס די מאסקע-גלעזער, זיי ווערן
פון מיין אופרעקן זיך היבן ווייטער פארצויגן, איך קוק אריבער-
יענער דאָרטן טראָגט מער ניט קיין מאסקע.

איך ווארט אָפּ נאָך עטלעכע סעקונדן — מיט אים פאסירט
נישט קיין בייז, ער קוקט זיך זוכנדיק ארום און שמעלט עטלעכע
טריט, — דער ווינט האָט צעמריבן דאָס גאז, די לופט איז
פריי, — און איך רייס אראָפּ באַרבלענדיק די מאסקע און פאל

אזעק, ווי קאלט וואסער גיסט זיך מיר אין די לאנגען אריון די
לופט, די אויגן רייסן מיר, א כוואליע פארפלייצט מיך מיט מונקל-
קייט אין לעשט מיך אויס.

* * *

די זעצן האבן זיך אפגעשמעלט. איף דריי זיך אום צום
טרעכמער אין ווינק צו די אנדערע. זיי קריכן ארויס אין רייסן
זיך אראפ די מאַסקעס. מיר כאפן ארום דעם פארוואנדעמן, איי-
נער האלט צו זיין פארפונדענעם ארעס. אזוי זיען מיר האסטיק אפ.

דער בית-הקברות איז אין הוילע חורבות. איבערן גאנצן
פעלד ליגן צעשאמן ארונות און טויטע. זיי זיינען איצט צום
צווייטן מאל געטויט געווארן; אבער יעדער פון זיי האט מיט זיין
צעפיצלט ווערן געראטעוועט עמיצן פון אונז.

דער פארקן איז חרוב, די רעלסן פון דעם פעלד-אייזנבאן
אף יענער זייט זיינען אופגערויסן, זיי מארטשען הויך אויסגעפויגן אין
גלאַצן אין דער לופטן, פאר אונז ליגט עמיץ. מיר שמעלן זיך
אַפ, נאר קראפ גייט מיטן פארוואנדריקמן ווייטער.

אף דער ערד ליגט א רעקרום. די זייט איז בא אים אין
בלוט; ער איז אזוי פארהלשט, אז איף נעם זיך צו מיין זעלנער-
פלעשל, אין וועלכער איף האָב נאך ראם מיט מיי. קאמ שמופמ
אַפ מיין האנט און פויגט זיך אריבער איבער אים: „וואו האסטו
דאס געפאקט, חבר ?”

ער באוועגט נאר מיט די אויגן; ער איז צו שוואך
צו ענטפערן.

מיר צעשניידן פארויכטיק די הויזן. ער קרעכצעט. „רואיק,
רואיק סוועט בעסער ווערן —”

אויב ער האט א בויך-שאס, מאר ער נישט טרינקען. ער
האט נישט אויסגעפראכן, דאס איז גוט. מיר אנטבליון זיין הויפט.
זי איז א הוילע קאשע פון פלייש מיט שפלימערס פון ביינער.
דאס געליינק איז אנגעטראָפן. אַט דאס אינגל וועט מער שוין
ניט קאנען גיין.

איך ריר אים אן מיטן פאנעצטן פינגער דעם שליף און גיב אים א זופ. אין זיינע אויגן פאווויזט זיך פאווענגונג. ערשט איצט דערזעען מיר, אז אויך פון זיין רעכטן ארעם גיסט זיך בלוט. קאמט צעדרייחלט צוויי פארבאנד-פעקלעך אזוי ברייט, ווי מעגלעך, זיי זאלן קאנען פארדעקן די גאנצע וואונד. איך זיך א שטיק שטאף, כדי זי אריבערצובינדן. מיר האבן גארנישט, דע-ריבער ריים איך דעם רעקרוטס הייזן אוף ווייטער, כדי צו פאר-ברויכן זיינע אונטערהייזן פאר א פארבאנד. אָבער ער טראגט ניט קיין אונטערהייזן. איך קוק זיך נעענטער צו; דאס איז דער נעכ-טיקער פלאקס-קאפ.

קאמט האָט דערווייל אַרויסגענומען באַ אַ הרוג פון די קע-שענעס נאך פעקלעך, און מיר לייגן דאָס צו צו דער וואונד. איך זאָג צום אינגל, וועלכער ליגט און קוקט אָף אונז; "מיר בריינגען אַ טראג-בעטלי."

ער עפנט די מויל און שעפטשעט ארויס: "בלייבט דאָ—"
קאמט זאָגט: "מיר קומען היכף צוריק. מיר בריינגען פאר דיר אַ טראָג-בעטלי."

סייזן נישט צו זען, אויב ער האָט עפעס פארשטאנען; ער יאמערט שמיל, ווי אַ קינד: "ניט אַזעקגיין—"
קאמט קוקט זיך אַרום און פליסטערט: "איז ניט בדאי צו נעמען אַ רעוואָלווער, כדי ער זאָל אופהערן?"

דאָס אינגל וועט מסתמא ניט אויסהאלטן דאָס אַריבערפירן, און דעכסמנס וועט עס ציען נאָך אַ פאר מעג. אָבער דאָס, וואָס סייזן ביו איצט געווען, וועט זיין נאָר אַ שיבוש אַנמקעגן דעם, וואָס ער וועט נאָך דורכמאכן ביון אָפּשטאַרפן. דערווייל איז ער נאָך באַטויבט און פילט נישט. אין אַ שעה אַרום וועט ער פארוואנדלען ווערן אין אַ ווילד-שרייענדיקן קנויל אומדערטרעגלעכע יסורים. די מעג, וואָס ער האָט נאָך צו לעבן, זיינען פאר אים איין איינציקע מאַיטריקע פּיין. און וועמען וועט דאָס אַרין, אויב ער וועט אויסמרינקען די גאנצע פּיין, אָדער ניט—
איך בין מסכים, יא, קאמט, מ'האט געדארפט נעמען אַ

רעוואָלווער."

„ניב אהער“, מאכט קאמ. ער האָט זיך באַשלאָסן, איך זע
דאָס. מיר קוקן זיך אַרום. אָבער מער זיינען מיר שוין ניט אליין.
עס קלייבט זיך צונויף אַ געזעמל, פון די מרעכטערס און גראַפֿנס
קריכן אַרויס קעפּ.

מיר בריינגען אַ מראַנג־בעטל.

קאמ שאַקלט מיטן קאָפּ. „אזעלכע יונגע יאָטן“ — ער חורט
דאָס איבער: „אזעלכע יונגע, אומשולדיקע יאָטן —“

* * *

מיר האָבן פארלאָרן ווייניקער, ווי ס׳האָט זיך פריער אויס־
געדאַכט: פינף טויבע און אַכט פאַרוואַונדעטע. ס׳איז נאָך געווען
אַ קורצע פּייער־אַטאַקע. צוויי פון אונזערע טויטע ליגן אין איינעם
פון די אופגעריסענע קברים, מיר דאַרפן זיי נאָך פאַרשימן.

מיר טרעטן אָפּ. שטילשווייגנדיק גייען מיר איינער הינטערן
אַנדערן. די פאַרוואַונדעטע ווערן אָפּגעפירט אין סאַניטאַר־פּונקט.
דער פרימאַרגן איז כּמורנע, די סאַניטאַרן לויפן אַרום מיט נומערן
און צעטלען, די פאַרלעצטע יאָמערן. אַ רעגן נעמט שפּרייען.

מיט אַ שעה שפּעטער האָבן מיר דערגרייכט אונזערע
אויטאָס און מיר קריכן אַרײַן. איצט איז אין זיי פאַראַן מער
פּלאַץ, ווי פריער.

דער רעגן שטאַרקט זיך. מיר שפּרייטן אויס געצעלט־לייוונט
איבער אונזערע קעפּ. דער רעגן פּויקט איבערן לייוונט. פון די
זייטן שמראָמען אַראָפּ לוזשעס. די אויטאָס פּלאַנטשענען איבער
די גראַפֿנס, און מיר שאַקלען זיך אין האַלבן דרעמל, אַהין
און אַהער.

צוויי מאַן שטייען אין פּאָדערשטן אויטאָ אין האַלטן לאַנגע
שטעקנס, וואָס פאַרענדיקן זיך מיט גאַפּלען. זיי הייבן אָפּ די
מעלעפּאָן־דראָסן, וואָס ציען זיך פאַרקווער איבערן וועג אוי
נידעריק, אַז זיי קאָנען אונז אַראָפּרייסן די קעפּ. די ביידע כאַפּן
זיי אויף צו דער רעכטער צייט מיט די גאַפּלען און הייבן זיי אויף

איבער אונג. מיר הערן זייער אויסרוף: «אופפאסן—דראָט, און אין שלאָף בוין מיר די קניען און גלייכן זיך ווייטער אויס. איינמאָניק וואַקלען זיך אהין און אהער די אויטאָס. איינמאָניק זיינען די אויסרוף, איינמאָניק פליזכעט דער רעגן. ער רינט אַראָפּ אַף אונזערע קעפּ און אַף די קעפּ פון די מויטע פאַרנט, אַפן קליינעם רעקרוטל מיט דער וואונד, וועלכע איז צו גרויס פאַר זיין לענד, ער גיסט איבער קעמעריכס קבר, ער טריפט אַף אונזערע הערצער.

ערגעץ וואו היילכט אַפּ אַ שאַס, מיר שפּרינגען אַהי, די אויגן ווערן אָנגעשפּאַנט, די הענט גרייטן זיך שוין ווייטער אַריבערצואוואַרפן אונזערע ליבער איבער די ווענטלעך פון אויטאָ אין די גראַבנס פּאָשע וועג.

אַבער עס געשעט נישט. —

נאָר איינמאָניקע אויסרוף: «אופפאסן — דראָט — מיר בוין אין די קניען—מיר שאלקען זיך ווייטער אין האַלפן דרעמל.

.5

עס איז גאַרניט קיין ליכטער ענין צו מייטן איין לויז בעת גאַנצע הונדערטער זיינען פאַראַן. זיי זיינען האַרטלעך. די דאָזיקע ברייהלעך, און עס הויבט שוין אָן לאַנגווייליק צו ווערן דאָס אייביקע קנאַקן מיט די נעגל. צוליב דעם האָט מייאדען אָנגעבראַכט אַ דעקל פון אַ שוין=וואַקס=קעסטל מיט אַ דראָט איבער אַ ברענעדיק ליכט. די לויז ווערן פשוט אַריינגעוואַרפן אין אַם דעם בראָם=פענדל—עס קנאַקט, און זיי ווערן פאַרטיק.

מיר זיצן אַרום אין אַ קרייז, די העמדער האַלטן מיר אַף די קניען, דעם אויבערקערפער אַנטבלויזט אין דער וואַרימער לופט, די הענט פאַרנומען מיט דער אַרבעט. האיע פאַרמאנט אַ באַזונדערש פיינעם מין לויז, מיט רויטע צלמימלעך אַף די קעפּלעך. דעריבער דערציילט ער, אז ער האָט זיי מייטגעבראַכט פון דעם לאַזערעם אין טורן, און זיי שמאַמען פון אַ שמאַב=

דאָקטאָר בכבודו ובעצמו. ער האָט אויך אַ פּלאַן אויסצונוצן דעם חלב, וואָס קלייבט זיך ביסלעכווייז אָן אין דעם בלעך=דעקל, כדי אויסצושמירן די שיד, און אין משך פון אַ האַלב שעה פּלאצט ער שיעור ניט פון געלעכטער איבער זיין ווייץ.

היינט אָבער האָט ער ווייניק דערפּאָלג; ס'איז פאַראן עפעס אַ וויכטיקערע זאַך, וואָס פאַרכאַפט אונז אינגאנצן.

דער קלאַנג איז טאַקע געווען אמת, הימעלשמאָס איז דאָ. נעכטן איז ער אראָפּגעקומען, מיר האָבן שוין געהערט זיין גוט=פּאַקאַנטן קול. ער זאָל האָבן אין קאָזאַרמע צו שמאַרק איינגע=שפּאַנט אַ פּאַר יונגע דעקרויקן. ער האָט ניט געוואוסט, אַז איינער פון זיי איז געווען דער זון פון דעם באַצירק=שעה, דערביי האָט ער געבראַכן האַל=און=נאַקן.

דאָ וועט ער נשחומס ווערן, טיאדען חורט זיך שוין שעדן=לאַנג, ווי אזוי ער זאָל אים אָפּענטפּערן. האיע קוקט פאַרטראַכט אָף זיין מאַוימדיקע לאַפּע און פינטלט צו מיר. די דעמאָליקע מעשה מיטן אָנברעכן די ביינער איז געווען דער גליקלעכסטער מאַמענט אין זיין לעבן; ער האָט מיר דערציילט, אַז אָפּטמאָל חלומט ער נאָך היינט וועגן דעם.

* * *

קראָפּ און מילער שמועסן זיך דורך. קראָפּ איז דער איינ=ציקער, וועמען ס'האָט זיך איינגעגעבן אַראָפּצוכאַפּן אַ קעסעלע לינזן, מסתמא אין דער סאַפּיאָרן=קיד. מילער קוקט אָף דעם זשערנע, אָבער ער האַלט זיך איין און פרעגט: „אַלבערט, וואָס וואָלסטו געמאָן, ווען ס'וואָלט איצט מיטאַמאָל געוואָרן שלום?“

„ס'וועט ניט זיין קיין שלום!“ האַקט אַלבערט אָפּ.

„אָבער דאָך—“ שטייט מילער צו, „וואָס וואָלסטו געמאָן?“

„זיך אָפּגעטראָגן!“ בורטשעט קראָפּ.

„דאָס איז קלאָר, און נאָכדעס!“

„זיך אָנגעזשליאַקעט“, זאָגט אַלבערט.

„האַק ניט קיין שטייניק, איך מיין דאָס ערנסט—“

„איך אויף“, זאגט אלבערטי, „וואָס זאָל מען דען אנדערש

מאָן?”

קאמט אינשמערערסירט זיך מיט דער פראגע. ער מאַנט איין
בא קראפ זיין חלק אין די לינון, באַקומט אים, מראַכט אַ וויילע
און זאָגט: „אנושליאַקן קאָן מען זיך מאַקע, אָבער היבֿף אַרויף אַפֿן
צוג—און אַוועק צו דער מאַמען. ס׳איז דאָך שלום, מענטש
אינער—“

ער נישמערט אין זיין צערצמענעם טענטל-בוך, זוכט און
אַ פאַמאָגראַפיע און ווייזט זי מיט גאָה. „מײן אַלמע!“ ער ליגט
זי ווייטער אַוועק און שילט: „פאַרשאַלמענע, פאַרלייזיקטע מלחמה—“

„דיר איז גוט צו ריידן, זאָג איך. „דו האָסט זיך דיין
ינגאַטש און דיין ווייב.“
„אמת“, שטימט ער צו, „איך מוז זאָרען דערפאַר, אַז זי
זאָלן האָבן וואָס צו קײען.“

מיר לאָבן זיך פאַנאנדער. „דאָס וועט שוין נישט פֿעלן
קאמ, אַ ניט—דעקוויירסטו.“
מילער איז הונגעריק און איז נאָך ניט צופרידנעשמעלט.
ער וועקט און האיע וועסטום פון זיינע חלומות. „האיע, וואָס
וואלסטו טאָן, ווען ס׳ווערט מיטאמאָל שלום?“

„ער וואָלט דיר געדאַרפט אָנפאַמטן אַ פולן הינטן פֿאַרן
שמעלן אַזעלכע קשיות“, זאָג איך, „ווי קומען נאָר איינגאַלעך
אַדער אַזעלכע ריידן?“
„ווי קומט קיעשע מיסט אַפֿן דאָך?“ ענטפֿערט מילער
לאַקאַניש און ווענדט זיך ווייטער צו האיע וועסטום.

מיט איינמאָל איז דאָס פֿאַר האיע צו שווער. ער שאַקלט
זיין זומער-שפּריינקלדיקן פנים: „דו מיינסט, ווען ס׳וועט קיין קריג
שוין נישט זײַן?“
„ריכטיק, דו כאַפּסט אָבער אַליין און.“
„דעמאלט וועלן דאָך ווייטער זײַן גקבור, האַז“ — האיע
באלעקט זיך.

„געוויס.“

„צו אלדי רוחות“, זאגט האיע, און זיין פנים לויכט אהן, „דעמאלט וועל איך זיך צוכאפן צו א געשמאקער נקבה, וואו ס'זאל זיין עפעס אין האנט אריינצונעמען, און איכיל היבף זיך אריינקוליענען מיט איר אין בעט! מאל דיר אויס, אן אמתע פעדער-בעט נייט א שפרונג-מאטראץ! אי, חברה, גאנצע אכט מעג צייט וועל איך פון דארטן נייט ארויס.“

אלע שווייגן, דאס פילד איז צו פרעכטיק. איבער אונזערע רוקנס גייט אריבער א סקרוד, מוף-בל-סוף קומט מילער צו זיך און פרעגט: „און נאכדעם?“

הפסקה. נאכדעם דערקלערט האיע, אביסל צוגעדריקט צום האנט: „ווען כ'זאלט געווען אונטער-אפיציר, וואלט איך נאך אף ווייטער געבלויבן דינען ב'א די פרייסן.“

„די ביסט דאך מאקע נאך מפותל, האיעי. זאג אידן. ער פרעגט מיר געמיטלעך צוריק: „האסט שוין ווען נייט איז געשניטן מאַרף? פרוואו דאס אמאל.“ ב'א די ווערטער נעמט ער ארויס זיין לעפל פון כאליעווע און לאזט זי אראפ אין אל-בערמס קעסעלע.“

„ערגער ווי די פאזיציעס אין שאמפאין קאן דאס שוין נייט זיין, ענטפער אידן.“

האיע קייט און שמייכלט ווייטיקדיק: „ס'צייט זיך אָבער ליינגער. און דארטן קאן מען זיך נייט ארויסדרייען.“ „דו מענטש איינער, בעסער ווי אינדערהיים איז דאך אָבער נייטאָ, האיעי.“

„ניט אלע מאָלי, זאגט ער און מיט אן אָפענעם מויל פארטיפט ער זיך ווייטער אין זינע רעיונות. אף זיין פנים קאן מען אויסלייענען, וואָס ער טראכט. דארטן איז אן אַרימע, בלאַטיקע קנעכט-כאלופקע, דארטן איז שווערע האַרעוואַניע פון באנינען ב'יו באַנאכט אף דער זון-פארשרפעטער, אומפרוכטבארער נחלה, דארטן איז הזנגער-לויך, דארטן זיינען ברודיקע האַרעפאשניק = בגדים — — —

„אין פרידן-צייטן האָט מען אין זעלנער-דינסט קיין דאנות
ניט“, זאָגט ער, „יעדן מאָג האָסטו דיר דין אכילה, א ניט
מאכסטו א געוואלד, האָסטו דיר דין בעט, אַלע אכטמאָג דינע
דינע וועט, ווי א פריץ, מוסט זיך דין אונטער-אַפיציר אַרבעט.
האָסטו דינע שיינע בגדים; — אינאָונט פיסטו א פריער פויגל
און גייסט זיך אין שיינקל אַרײַן.“

האיע גרויסט זיך זייער מיט זיין דומצאה. ער איז פשוט
פאַרליבט אין דעם. „און ווען דו האָסט אַפגעדינט דינע צוועלף
יאָר, באַקומסטו דין פענסיע-פיכל און דו ווערסט א דאָרפישער
זשאַנדאר. דעמאָלט קאָנסטו דעם גאַנצן מאָג פוסמע-
פאמעווען.“

ער פּרעגלט זיך אין די גליקלעכע צוקונפט-חלומות. „שמעל
זיך נאָר פאַר, וויפיל פיפּודים דו כאַפסט דעמאָלט אַרײַן, דאָ א
קאָניאַק, דאָ א האַלבן ליטער. מיט א זשאַנדאר וויל דאָך יעדער
זיין גוטפריינט.“

„דו וועסט קיינמאָל ניט ווערן קיין אונטער-אַפיציר, האיע“,
זאָרפט קאט אַרײַן.

האיע קוקט אים אָן באַליידיקט און שוויגט. אין זיינע
געדאַנקען שוועבן איצט אַרום די לויטערע האַרבסט-אַוונטן, די
זונטיקן אָף לאַנקעס, די גלאַקן פון דאָרף-קירכן, די נאַכמיטיקן
און די נעכט מיט דאָרפישע מוידן, די פּוכוויצענע פאַנקוכנס מיט
די גרויסע שטיקער חויר, די זאָרגלאָזע פלאַלערייען אין
קרעטשמע. —

מיט אזוי פיל פאַנטאזיע קאָן ער זיך אזוי גיך ניט ספּראַווי;
דעריבער וואַרמשעט ער נאָר אין בעס: „וואָס פאַר א נאַרישקייטן
איך פּרעגט דאָס צוזאַמען.“

ער ציט אַריבער דאָס העמד איבערן קאָפּ און קנעפלט
זיך צו זיין סאָלדאַטן-רעקל.

„וואָס וואָלסטו געמאַן, מיאדען?“ פּרעגט קראָפּ.

„מיאדען וויס נאָר איין זאַך. „אכטונג נעבן, אז הימעלשטאַם
זאָל זיך פון מיר ניט ארויסדרייען.“

ער וואָלט, ווי מ'שיינט, שמארק חשק געהאַט אים אריין-
צושפארן אין א שטייג און יעדן פּרומאָרגן אים אינמיטלן א
פּאַרציע מיטן שמעקן. קראַפּן רעדט ער צו: "איך אף דיין אַרמ
וואלט זיך געיאָגט נאָר צו ווערן א לייטענאנט, דעמאָלט וועסט אים
קאָנען אזוי ציען די עצמות, אז דאָס וואסער אין דוקן זאָל זיך
אים בלעזלען."

"און דו, דעמערינג", פּאַרשט מילער ווימער. מיט זיינע
קשיות איז ער ווי באשאפן געוואָרן צו זיין א לערער.
דעמערינג איז קארג אף רייד. אָבער אף דער פראגע
ענטפערט ער. ער זאָגט: "איכל נאָך צו דער רעכטער צייט
קימען אַראָפּצונעמען די גערעמעניש."

מיט די ווערטער הייבט ער זיך אָפּ און גייט אוועק.
ער האָט גרויסע דאגות. זיין ווייב מוז אליין פארזאָרגן די
גאנצע פאלעבאמישקייט. דערצו האָבן זיי נאָך אָפּגענומען בא אים
צוויי פערד. יעדן טאָג זוכט ער אין די אָנגעקומענע צייטונגען,
אויב ס'דענגט ניט חלילה אין דער אַלדענבורגער פּראָווינק,
דעמאָלט וועלן זיי דאָס היי ניט קאָנען אַראָפּפירן.

אין דער רגע באווייזט זיך הימעלשטאַם. ער קומט גראָד
צו צו אונז. מיאדענס פנים ווערט באדעקט מיט פלאמעס: ער
צייט זיך אין זיין גאנצער ליינג אויס אין גראָז, און מאכט אפילו
צו די אויגן פון גרויס אופרעקונג.

הימעלשטאַם איז אַביסל צעמומלט, ער שטעלט פאמעלעכערע
מריט. פונדעסטוועגן לאָזט ער זיך גיין גראָד צו אונז. קיינער
טראכט אפילו ניט אופצוהייבן זיך. קראַפּ קוקט אים מיט נייגע-
ריקייט אנטקעגן.

ער שטייט האַרט פאר אונז און ווארט. ער זעט, אז
קיינער רעדט ניט און ער הויבט אָן דעם שמועס מיט
א "גו?"

א פאָר סעקונדן פאַרגייען; קענטיק, אז הימעלשטאַם ווייס
ניט, ווי ער זאָל זיך דאָ פאַנעמען. ער וואָלט גרויס השק געהאַט
אונז איצט אויך צו ווייזן, ווער ס'איז עלמער. ווי עס שיינט, ווייס
ער שוין אָבער. אז דער פּראָגט איז ניט קיין קאָזארמע-הויף. ער

פרואוואט זיך נאָכאמאָל און ווענדט זיך ניט מער צו אַלעמען מיט-
אמאָל, נאָר צו איינעם. קראָפּ איז דער געענמסמער, דעריבער
טוט ער אים אָן דעם פּוּר. „נח, אויך אַ היגער?“
אַבער אַלבערט איז אים ניט קיין גומער פריינט. ער ענט-
פערט בקיצור:

„אַ קאַפּעלע לייגער פון אייך.“
די געלע וואָנצעס צימערן: „איר קענט מיך שוין מער
ניט?“

איצט עפנט מיאדען זיינע אויגן: „יאָ.“
דימעלשמאָס ווענדט זיך צו אים: „דאָס איז דאָך מיאדען,

האַ?“
מיאדען הייבט אָף זיין קאַפּ: „און ווייטמאָ ווער דו
ביסט?“

דימעלשמאָס איז פארפלעפט: „זינט ווען זיינען מיר אָף דו?
מיר האָבן דאָך צוואמען קיין חורים ניט געפאַשעט!“
ער ניט זיך לחלוטין קיין עצה ניט, וואָס צו טאָן.
ער האָט זיך ניט געריכט אָף אַזאַ אָפּענער שטאה. אַבער דער-
וויל האַלט ער זיך אָפּ; בלי-ספּק האָט מען אים שוין דערציילט
די באַבע-מעשות וועגן שיסן אין רוקן.

מיאדען ווערט וויציק. „ניין, דאָס האָסטו אַליין געטאָן.“
איצט הויבט דימעלשמאָס אָן צו ברענגען. מיאדען פאר-
לויפט אים אַבער דעם וועג. עס רופעט אים זיך צו באַפרייען
פון עפעס. „ווער דו ביסט, ווילסטו וויסן? דו ביסט אַ הוירניק,
אַ פּלב ביסטו! דאָס האָב איך דיר שוין לאַנג געוואָלט
זאָגן.“

בעת ער שיסט ארויס מיט אָט די זילזולים, לויכט פון
זיינע אויגן אַרויס די באַפרידיקונג פאר אסך פארלימענע
חדשים.

איצט האָט זיך אויף דימעלשמאָס פאַנאָדערנעגאַרטלע:
„וואָס ווילסטו, דו מינופּדיקער הונט, דו מיסטיקער מאַרף-שד?
דייבט זיך אָף און שמעלט זיך שמראם, בעת אַן עלטערער
רערט מיט אייך!“

מיאדען פינטלע מיט גדלות. "איר מענט זיך אַפּמראָנג, הימעלשמאַס. מאַרש." מיאדען איז איצט אינגאנצן אַ מין צעבושעוועטער מושטיר-רעגלאמענט. דער קיור נופא וואָלט שוין ניט געקאנט פאַלידיקטער זיין. ער שרייט אָפּן אויבער-קול: "מיאדען, איך פא-פעל אייך: הייבט זיך אָף!"

"נאָך וואָס?" פרעגט מיאדען.

"ווילט איר געהאַרען מיין באַפעל. אָדער ניט?" מיאדען ענטפערט אָפּ געלאסן און קאמעגאָריש מיטן צווייטן פּסוק פון שיר-השירים. דערפּי קערט ער זיך אום מיטן רוקן ארויף. הימעלשמאַס ציט אָפּ מיט שמורעם: "איר וועט שוין שטיין פארן קריגס-געריכט!"

מיר זעען, ווי ער פארשווינדט אָפּן וועג צו דער קאנ-צעליאריע.

האיע און מיאדען האָבן זיך פארוואנדלט אין אַ פּאַר דרומערדיקע און לאכעדיקע חיות. האיע לאכט אזוי, אז ער לינקט זיך אויס דאָס געביס און ער בלייבט מיטאמאָל שטיין אומבא-האַלפּן מיט אַן אָפענער מויל. מיט אַ געזונטן קנאק מיטן פּויסט זעצט אַלבערט דאָס געביס ווייטער אריין אָף זיין אָרם. קאט איז אומרויאיק: "ווען ער וועט דיך פארמסרן, וועט ניט גוט זיין."

"מינסט, אז ער וועט דאָס מאַן?" פרעגט מיאדען.
"געוויס" זאָג איך.

"די קלענסטע שמראָף, וואָס דו וועסט פאקומען, וועט זיין פינף טעג שווערן אַרעסט", זאָגט קאט.
דאָס אַרמ אָבער מיאדענען ניט. "דאָס הייסט, פינף טעג זיך אויסרווען."

"אין ווען דו וועסט כאפּן פעסטונג?" פאַרשט ווייטער דער פּעדאנט מילער. "פאר דער צייט, וואָס איך וועל זיצן, וועט זיך דערווייל דער קריג פארענדיקן."

מיאדען איז געפאָרן געוואָרן אין אַ העמדעלע. ער מאכט זיך פון קיין זאך קיין דאגות ניט. צוואמען מיט האיע און מיט

לעער נייט ער אוועק, בדי מען זאל אים אין דעם ערשטן רעש
ניט געפינען.

* * *

מילער האָט נאָך אליץ ניט פארענדיקט. ער נעמט זיך
ווייטער צו קראָפּן. „אלבערט, וואָס וואָלסטו געמאָן, ווען דו
וואָלסט בפועל-ממש געקומען אהיים?“

קראפּ איז שוין איצט זאט און דעריבער איז ער נאכ-
געבוקער. „וויפיל מאן וואלטן מיר דען איצט געווען אין קלאס?“
מיר חשבונען: פון צוואנציק זיינען זיבן מויט, פיר פאר-
וואונדערט, איינער איז אין משוגעים-הויז, העכסטנס, הייסט עס,
וועלן זיך צוזאמענקומען א מאן צוועלף.

„דריי פון זיי זיינען לייטענאנטן,“ זאגט מילער. „ווי מיינסטו,
וועלן זיי זיך איצט אויך לאזן זיך לערן פון קאנזארעקן?“
מיר מיינען, אז ניט, מיר וואלטן זיך שוין אויך מער ניט
לאזן זיך לערן.

פון דעם גאנצן קראפּ, מיט וועלכן מען האט אונז אין שול
אנגעשטאפט די מחוה, געדיינקען מיר שוין ניט קיין פולע. דאס
אליץ האט אונז אויך ניט געבראכט קיין נוצן. אבער קיינער האט
אונז אין שול ניט געלערנט, ווי מען זאל אנצינדן א פאפיראס
אין שטודעס און רעגן, ווי מען קאן מאכן פיער מיט נאסע
האליץ — אדער אז בעסער פון אליץ איז אריינצושטעכן דאס
באנעט אין בויך, ווייל דארטן פארטשעפעט עס זיך ניט, אזוי ווי
אין די ריפן.

מילער זאגט פארטראכט: „מיר וועלן דאך אבער סייזי
מוזן ווייטער זיצן אפן שול-באנק.“
איך האלט, אז דאס איז איממעגלעך. „אפשר וועלן מיר
אפגעבן א תנאי-עקזאמען.“

„דערצו איז דאך נויטיק צוגריימונג, און ווען דו האָלסט
שוין אויס דעם עקזאמען, איז וואס? זיין א סטודענט איז אויף

ניש בעסער. אז די האסט קיין געלט ניש, מוסטו אויף שווער הארעווען.

„אויסל בעסער איז עס דאך. אבער די נאנצע חכמה, וואס זיי האקן דיר דארטן אין סח, איז דאך אויף קיין ציבעלע ניש ווערמ.“

קראפ כאפט און אונזער שטימונג: „ווי קאן מען זיך שוין צו דעם באציען ערנסט, נאכדעם, ווי מען איז דא געווען?“

„אבער דו מוסט זיך דאך צוגרייטן צו א בארוף“, רעדט אריין מילער, פונקט ווי ער וואלט געווען קאנטארעק.

אלבערט פוצט זיך מיטן מעסער די געגל. מיר הידושן זיך, וואס ער איז געווארן אזא פראנט. אבער דאס טוט ער נאר ווייל ער איז שטארק פארטראכט. נאכדעם לייגט ער אפ דאס מעסער און זאגט: „אויז איז דאס טאקע. קאט און דעמערינג און האיע וועלן זיך ווייטער געמען צו זייערע פראפעסיעס, ווייל זיי האבן דאס שוין פון פריער געהאט. אויף הימעלשטאם. מיר האבן אבער גארנישט געהאט. און ווי קאנען מיר נאך אט דעם אלע מען“ — ער ווייזט אן אפן פראנט — „זיך איינשפאנען אין א וועלכער ניש איז באשעפטיקונג?“

„ס'וואלט זיך געפאסט צו זיין א חיה, מיזאל קאנען איינער אליין וואוינען אין א וואלד — י. זאג אויף, און פארשעם זיך היפף פאר מיינע אייגענע רייד.“

„וואס וועט פון אונז ווערן. ווען מיר וועלן קומען צוריק?“ פרעגט מילער דערשלאגן.

קראפ קוועטשט מיט די פלייצעס. „איך ווייס ניש. פריער

לאמיר אקארשט פריי זיין, און נאכדעם וועט זיך שוין ארויסווייזן.“

מיר האבן קיינער קיין עצה ניש. „וואס וואלט מען דען געקאנט טאן?“ פרעג אויף.

„איך האב צו קיין זאך קיין חשק ניש“, ענטפערט קראפ פאר-

מאטערט. „אין איינעם א טאג גייסטו דאך ס'וויי אוועק פון דער

וועלט, איז וועגן וואס קאנסטו שוין טראכטן? איך גלויב בכלל ניש

אין דעם, אז מיר וועלן זיך נאך אומקערן.“

ווען איך טראכט וועגן דעם, זאג איך און כ'דריי זיך אויס אפן רוקן, ווי איביל דערהערן דאָס וואָרט «פרידן, און דער פרידן וועט מאקע קומען, וועט דאָס מיך אויף פארשיפורן, אז איך וועל מסוגל זיין אָפצומאן עפעס אן אויסטערלישע זאך. עפעס אזוינס, וואָס צוליב דעם איז פראי געווען דאָ צו חושבן. איך קאן זיך בלויז קיין זאך ניט אָפמאַלן. די איינציקע מעגלעכקייט, וואָס כ'זע, די נאנצע חתונה מיט די פראָפעסיעט, מיטן שטודירן און מיט די שכירות און אזוי ווייטער — פון דעם אלעמען עקלט מיך, ווייל דאָס איז דאָך שוין שטענדיק געווען און ס'איז פאסקודמווע, איך זע גארנישט, אַלבערמ, איך זע גאַרנישט.

מיטאמאָל קומט מיר אַליץ פאָר האַפנונגלאָז און פאַרצווייפלט. קראָפּ טראכט אויף וועגן דעם. «מיט אונז וועט בכלל ניט גוט זיין. דאָרטן, אינדערהיים, מוזן זיי זיך אויך אנדערעמאָל ברעכן די קעפּ וועגן דערזעלביקער זאך. צוויי יאָר שיסן און האַרפּן האַנט-גראַנאַטן—דאָס קאָן מען דאָך ניט אויסמאַן פון זיך אזוי לייכט, ווי מען טוט אויס אַ זאָק—»

מיר גייען זיך אַלע צונויף אף דעם געדאַנק, אז אונז אלעמען איז גלייך; און ניט נאר אונז; אומעמוס און יעדן, ווער עס געפינט זיך נאָר אין דעם מצב, איינעם מער, איינעם ווייני-קער. דאָס איז דער אלגעמיינער גורל פון אונזער דור.

אַלבערמ זאגט דאס אַרויס: «די מלחמה האָט אונז שוין פאַר אַליץ איבערגעפירט.»

ער איז גערעכט. מיר זיינען מער ניט קיין יוגנט. מיר ווילן שוין מער ניט שטורעמען די וועלט. מיר אנטלויפן. מיר אנטלויפן אין זיך אַליין פון אונזער לעבן. מיר זיינען געווען אכצן יאָר אלט און האָבן ערשט אָנגעהויבן צו ליבן די וועלט און דאָס לעבן; דער ערשטער גראַנאַט, וואָס האָט אַייגעקלאַפּט, האָט אונז אָנגעטראָפן אין האַרצן. מיר זיינען אָפגעריסן פון מעטיקייט פון שמרעבן, פון פראָגרעסירן, מיר גלויבן מער ניט אין דעם; מיר גלויבן אין מלחמה.

* * *

די קאנצעלארעני גייט כאדאראם. הימעלשמאָס האָט זי געשמעלט אף די פיס. פראש פון דער קאלאנע לויפט דער גראבער פעלדפעבל. אלע פעלדפעבלס זיינען גראָב. נאָך אים מראגט זיך דער נקמה-לעכצנדיקער הימעלשמאָס. זיינע שטייול בלישמטן אין דער זון. מיר הייבן זיך אָף. דער פעלדפעבל פרייכט: "וואו איז

מיאדען?"

קלאר, אז קיינער ווייס ניט. הימעלשמאָס טוט אַ ביין גלאַץ מיט די אויגן. "געוויס ווייסט איר דאָס. איר ווילט נאָר ניט אויסזאגן. אַרויס מיטן לשון". דער פעלדפעבל קוקט זיך אַרום; מיאדען איז ניט פאראן. ער פרוואווט אָן אנדער מיטל. "אין משך פון צען מינוטן זאל מיאדען זיין אין קאנצעלארעני". מיט די ווערמער גייט ער אַוועק. הימעלשמאָס נאָך אים.

"עפעס זאָגט מיר דאָס הארץ, אז בעת מען וועט אונז דאָס קומעדיקע סאָל פירן אָף אַרבעט, וועט מיינע א דראָם-שפולקע אראפפאלן אף הימעלשמאסעס פּוסי, זאָגט קראָפּ. "ער וועט אונז נאָך פארשאפן אַ פולע הנאה, לאכט מילער. דאָס איז איצט אונזער איינציקער באַנער: אָנצוואויזן דעם פּרוו-מרענגער זיין ריכטיקן אָרט. —

איך גיי אין באַראק און זאג מיאדען, ווי עס האלט, פרי ער זאל זיך באַצייטנס אפּטראַגן.

נאָכדעם בייטן מיר איבער אונזער אָרט און לייגן זיך ווייטער אויס, בדי צו שפּילן אין קאָרטן. ווייל דאס קאנען מיר נוט; קאָרטן שפּילן, זידלען זיך און מלחמה האלטן. ניט קיין פולע פאר צוואַנציק יאָר — צופיל פאר צוואַנציק יאָר.

אין א האלב שעה ארום איז הימעלשמאָס ווייטער באַ אונז. קיינער קוקט זיך אף אים ניט אויס. ער פרעגט זיך נאָך אָף מיאדען. מיר קוועטשן מיט די פלייצעס. "איר האָט אים געמוזט אופּזוכן, שטייט ער צו. ווער "איר" זיי פרעגט קראָפּ.

„גו, איר דאָ—“

„איך וועל אייך בעטן אינו ניט צו דוצן“, זאגט קראפ מיט
מאן פון א פאלקאוויק.

דימעלשטאם פאלט אראָפּ פון הימל. „ווער, דוצט אייך דען?“

„איר!“

„איך?“

„יא.“

אין אים קאכט עס. ער קוקט אן קראפן מיט חשד און
אומצומרוי, ווייל ער ווייס ניט, וואס ער מיינט איינמלעך. ער
שרויט זיך אבער ניט אין דעם ענין און ער הערט אוף וועגן
דעם צו רידן. „האט איר אים ניט געזענען?“ פרעגט ער ווייטער.

קראפ ליגט זיך אפן גראז און זאגט: „זייט איר שוין
אמאל געווען אפן פראגמז?“

„דאס ארט אייך ניט“, האקט אים דימעלשטאָס אָפּ:
„איך פאָדער אן ענמפער.“

„גוט“, ענטפערט קראפ און הייבט זיך אוף. „ניט אַ קוק
אדוין, דאָרטן, וואו די קלייניקע וואַלקנדרלעך קומען אוף. דאָס
שיסן די האַרמאטן אָפּ אַערפלאַנען. מיר זיינען דאָרטן געכטן
געווען, פינף מויטע, אַכט פאַרוואַנדעטע. ווען איר וועט דעם
קומעדיקן מאָל מיטגיין מיט אונז, וועלן די זעלנער פאַרן שטארבן
זיך שטעלן פאַר אייך, כוואַטסקע צוזאַמענקלאַפן די פיס און
פרענגן דערלויבט אַוועקצוגיין דערלויבט זיך אָפּצומאַנגן אָפּ
אַזעלכע מענטשן ווי איר זייט, האָבן מיר דאָ מאַקע אויסגעקוקט
די אויגן.“

ער זעצט זיך ווייטער צו און דימעלשטאָס טראָגט זיך
אָפּ געשווינד, ווי אַ וויכער.

„דריי מענ אַרעסטיי, פרוואוּט קאמ טרעפן.“

„דעם קומעדיקן מאָל וועל איך אים דערלאַנגען“, זאָג איד
צו אַלבערטן.

אַבער עס דערגייט ניט דערצו, אינאַוונט, בעת דעם
אויסרופן, ווערן מיר פאַרגענומען. אין קאַנצעליאַריע זיצט

אונזער ליימענאנט בערמינק און לאזט אונז איינעם נאָכן אנדערן אריינרופן צו זיך.

איך מוז אויך אויסזאָגן מיין עדות, און איך דערצייל צו ליב וועלכע סיבות מיאדען האָט זיך צעפונגעוועט. די געשיכטע מיט מיאדענס נעצן זיך פאנאכט מאכט אן איינדרוק. מען רופט אריין הימעלשמאָסן, און איך חזר איבער מיין עדות-זאָגן.

«איז דאָס אמת? » פרעגט בערמינק הימעלשמאָסן.

ער צאפלט זיך, אָבער צום סוף, יוען קראָפּ דערציילט אויך די זעלבווע מעשה, מוז ער נאָכגעבן.

«פארוואָס האָט יעמאָלט קינער וועגן דעם ניט דערציילט? »

פרעגט בערמינק.

מיר שווייגן; ער דארף דאָך אליין וויסן, וואָס פאר אַ צוועק מען קאָן דערגרייכן מיטן פאקלאָגן זיך אָף אַזעלכע קלייניקייטן. איז דען אין דעם זעלנער-לעבן בכלל פאראן אָט דער מין «פאקלאָגן זיך? » ער זעט דאָס טאקע אויך, און הימעלשמאָס בא-קומט פון אים אַן אָפּשניט. ער דערקלערט אים מיט שארפע דיבורים, אַז דער פראָגט איז ניט קיין קאזארמע-הויף. נאָכדעם נעמט ער זיך צו מיאדען און פראקט אים אריין אַ לאַנגע דרשה און דריי טעג מימעלן אַרעסט. קראָפּן טיילט ער איין אַ מאָג אַרעסט און פינטלט אים צו מיטן אויג. «טיקאָן אנדערש ניט. » זאָגט ער מיט פאדויערן. ער איז ניט קיין נאר, דער ליימענאנט.

דער מיטעלער אַרעסט איז אַ מהיהדיקע זאך. דער אַרעסט-רום איז אַ געוועזענער הינער-שמעלכל; דאָ קאָנען פֿידע אַרעסט-טאנמן אופגעמען געסט, מיר פארשטייען זיך שוין, ווי צוצוקומען אהין. דער שווערער אַרעסט איז אין קעלער. פריער פלעגט מען אונז אויף צופינדן צו אַ בוים, אָבער איצט איז דאָס שוין פאר-ווערט. אנדערע מאָל פאנייט מען זיך מיט אינג, ווי מיט מענטשן.

אין אַ שעה אַרום נאָכדעם ווי מיאדען און קראָפּ זיינען אריינגעשיבעט געוואָרן הינטער די גראַמעס, גייען מיר צו זיי צו געסט. מיאדען איז אונז מקבל-פנים קרייענדיק, ווי אַ האָג. מיר

שפילן בין באנאכט אין סקאט. געווינען געווינט דער נארישער
מראָם טיאדען.

* * *

באם אוועקגיין פדעגט מיך קאט: „האלמסט עפעס פון א
געבראָטן גענול ?”

„ס'איז נישט שלעכט, ” בין איך מספּים.

מיר קריכן אַרוף אָף אַ מוניציע-פורל. די נסיעה קאָסט
צוויי סיגארעטן. קאט האָט גענוי זיך אָנגעמערקט דעם אָרט. דער
שמאַל באלאָנגט צו אַ שמאַט פון אַ פאלק. עס בלייבט, אז איך
וואָל אַרויסנעמען די גאַנז, און קאט גיט מיר די נויטיקע אָנ-
וויזונגען. דער שמאַל ליגט הינמערן וואַנט, די מיר איז פאַר-
שפאַרט מיט אַ פלעקל.

קאט האלט אונטער זיינע הענט, איך הייב זיך אַרוף און
קריך אַריבער די וואַנט. קאט גיט דערווייל אַכטונג.

אָף עמלעכע מינוטן בלייב איך שטיין, בדי צו צוגעוואוינען
די אויגן צו דעם טונקל. נאָכדעם דערקען איך דעם שמאַל. איך
גנבע זיך שטיל אַראָפּ, טאַפ אָן דאָס פלעקל, צי אים אַרויס און
כיעפן די מיר.

עס שויערירן אַרויס צוויי ווייסע פלעקן. צוויי גענז, דאָס
איז פאַסקודנע: כאַפּט מען איינע, שרייט די אַנדערע. הייסט עס,
בידע — ווען איכיל גאָר זיין פלינק, וועט זיך דאָס איינגעבן.

מיט איין שפרונג בין איך שוין באַ זיי. איינע כאַפּ איך
הויפּף, אין אַ רגע אַרום — די אַנדערע. ווי משוגע, האַק איך אָן
וואַנט זייערע קעפלעך, בדי זיי צו באַטויפּן. ווי עס שיינט אָבער,
פאַרמאָג איך נישט גענוג כח. די עופות שטיקן זיך און פאַכן מיט
די פליגלען און מיט די לאַפּקעס. איך קעמף מיט פאַרביסנקייט,
אָבער, צום שיינול, וואָס כח אַ גאַנז פאַרמאָגט דאָס! זיי רייסן
זיך אַווי, אז איך שטיי קוים איין אָף די פיס. אין דעם אַרומיקן
חושף זעען זיי פאַסקודנע אויס, אָט די פאַר ווייסע שמאַמעס, אָף
זיינע הענט זיינען אויסגעוואַקסן פליגלען, איך האָב כמעט פחד

באקומען, איך וואָל ניט אַרױפּפּלײַען צום הימל, פּונקט ווי אײַך וואָלמ
אין מײַנע פּױם-קנעכלעך געהאַט אַ פּאַר לױפּט-פּילקעס.
און דאָ הױבט שוין אָן דאָס געפּילדער זיך פּאַנאַנדער-
צוואוואַקסן; אײַן גענועשער גאַנגל האָט געפּאַקט לױפּט און ער
נעמט באַרכלעך, ווי אַ וועק-וויגער. אײדער איך קוק מיך נאָך
אַרום, לאָמט זיך עפעס אַרױן פּון דרויסן, אײַך באַקום אַ שמוץ,
ליג שוין אַף דער ערד און הער אײבער זיך אַ בײַזן וואַרטשן. אַ
הונט. אײַך כאַפּ אַ קוק אין דער זײַט; ער זוכט שוין אַרײַנצופּאַקן
מײן האַלז. איך בלײב ליגן שטיל און צי אַרױן די נאַמבע אין
קאַלנער.

אַ מאַימדיקער פּלב. נאָך אַ ווײלע, וואָס האָט זיך געצױגן
אַן אײַבקימ, נעמט ער אַוועק זײן שנוקע און זעצט זיך צו לעבן
מיר. אָבער ווען איך פּרואוּ זיך אַ ריר טאָן, וואַרטשעט ער. איך
באַטראַכט זיך. דאָס אײַנציקע, וואָס איך קאָן אופּטאָן, איז צו
דערגרייכן צו מײן קלײנעם רעוואָלווער. בכל-אופן מוז איך פּון
דאַנען אַוועק, אײדער מענטשן קומען. אײַך נעם פּאַמעלעך רוקן
די האַנט.

עס דאַכט זיך מיר, אַז עס געדויערט גאַנצע שעהן. אײַך
מאָך פּסדר שטילע באַוועגונגען, און אַף יעדער באַוועגונג ענט-
פּערט מיר אַ געפּערלעך וואַרטשן; אײַך ליג שטיל און מאָך באלד
אַ נײעם פּרואוּ. ווען אײַך האָב שוין דעם רעוואָלווער אין האַנט,
הױבט די האַנט אָן צו צײמען. אײַך רױק די האַנט צו צו דער
ערד און גרײט זיך; אַ רױס דעם רעוואָלווער אין דער הױף, אַ
שאַט, נאָך אײדער ער וועט אײס אָנכאַפּן, און הױפּף אופּגעשפּרונגען.
פּאַמעלעך אַמעס איך זיך אָפּ און כײַפּאַרואַיק זיך. מײטאַמאַל
האַלט איך אײַן דעם אַמעס, מוז אַ רױס דעם רעוואָלווער אין דער
הױף, סײדעראַנגט אַ קנאַק. סקאַוואַטשענדיק שפּרײנגט דער הונט
אָפּ אָן אַ זײַט. איך לױף צום טירל פּון שטאַל און קונץ אַרײבער
אײבער אײנער פּון די אַרױסגעלאָפּענע געגן.

אין געלאַף מוז אײַך זי אַ כאַפּ, וואַרף זי מיט שוואַונק
אַרײבער אײבערן וואַנט און קרײך אַלײן אַרוף. אײַך בין נאָך ניט
אַרײבער, איז שוין דער פּלב ווײטער מונטער און שפּרײנגט מיר

נאָף. איך קוקל זיך אף גיך אַראָפּ. צען טריט פון מיר שטייט
קאמ מיט דער גאנז אינטער אָרעס. ווי נאָר ער זעט מיך, לאָזן
מיר זיך לויפן.

ענדלעך קאָנען מיר זיך אָפּשטעלן אָפּכאַפּן דעם אָמעס. די
גאנז איז מויט, קאמ האָט אין איין רגע געמאַכט אַ סוף צו איר.
מיר ווילן זי הייבן אָפּבראַטן, בדיי קיינער זאָל נאָרנישט
מערקן. איך בריינג פון באראק האַלץ און טעפּ און מיר פאר-
קריכן אין אַ קליינעם, פארלאָזענעם שמעלכל, וואָס דינט אונז
שמענדיק פאר אַזעלכע זאַכן. דאָס איינציקע פענסטערל ווערט
געריכט פארהאַנגען. דאָרטן איז פאראן אַ מין אויוועלע, אן איי-
זערנע פלאט ליגט אף שטיינער. מיר מאַכן פייער.

קאמ פליקט אָפּ די גאנז און גרייט איר צו. די פערערן
לייגן מיר אָפּ אַן אַ זייט. מיר ווילן זיך דערפון מאַכן אַ פאָר
קליינע קישעלעך מיט אַן אויפשיפּט: „שלאָף געשמאַק אינם
קרייץ-פייער!“

די שייטעריי פון פראַנט קלאַפּט אָן אויפּהער ארום אינווער
עיר-מקלם. איבער אינווערע פנימער טאַנצט דער אָפּשיין פון אר-
טילעריע-פייער, שאַטנעם באַוועגן זיך אָפּן וואַנט. אַנדערעמאָל דער-
טראַנט זיך אַ טעמפּער זעיק, דאָס שמעלכל ציטערט אָפּ. באַמ-
בעס פון אַעראַפּלאַנען. איין מאָל הערן מיר געשרייען. דאָס האָט
מען איינגעקלאַפּט אַ באַראַק.

אַעראַפּלאַנען זשומענען; גאָר נאָענט דערטראַנט זיך אַ
שמעפּעריי פון קוילן-וואַרפּער. פון אינו זעט מען אָבער ניט קיין
שום ליכט.

אזוי זיצן מיר זיך איינער אַנטקעגן אַנדערן, קאמ און איך,
צוויי זעלנער אין אָפּגענוצטע רעקלעך, און בראַטן אינמיטן דער
נאַכט אַ גאַנז. מיר ריידן ניט קיין סוף. אָבער מיר זיינען פול
צאַרטער איינווענטיש איינער לנבי דעם אַנדערן, צאַרטער, ווי פא
אַ פארליבט פאָרל. מיר זיינען צוויי מענטשן, צוויי קליינע פונקן
לעבן, אין דרויסן הערשט די נאַכט און דער מויט. מיר זיצן אף
זייער ראַנד אונטער אַ ספּנה, איבער אינווערע פינגער טריפט שמאַלץ,
מיר זיינען נאָענט איינער צום אַנדערן מיט די הערצער. אין אָמ

די שעה איז אזוי ווי דער רוים, וואו מיר זיינען; פאשיניט דורך א מילדן פיער וואקלען זיך אהין און אהער די ליכטער און די שאַמנס פון די געפילן און איבערלעבענישן. וואָס ווייס ער וועגן מיר — וואָס ווייס איך וועגן אים, פריער וואָלט דאָך קיין איין געדאַנק אינווערער ניט געווען א שותפותדיקער — איצט זיצן מיר פא דער גאַנצן און פילן אינווער לעבן און זיינען אזוי נאָענט איי-גער צום אנדערן, אז מיר קאָנען גאָר וועגן דעם ניט ריידן.

עס נעמט לאַנג, ביז מען בראַט אַפּ אַ גאַנצן אפילו ווען זי איז יונג און פעט, מיר בייטן דעריבער אַפּ איינער דעם אנ-דערן, איינער באַניסט זי, בעת דער אנדערער כאַפט דערוויל אַ דרעמל. צו ביסלעך פאַרשפּרייט זיך אַ מחיהדיקער ריח.

די דרויסנדיקע גערוישן ווערן פאַרוואַנדלט אין אַ חלום, פא וועלכן מען פאַרלירט אָבער ניט אינגאַנצן דעם זכרון, איך זע אין האַלבן דרעמל, ווי קאט הייבט אוף און לאַזט אַראָפּ די לעפל, איך האָב אים ליב, זיינע פלייצעס, זיין ווינקלדיקע, געבויענע גע-שאַלט — און אין דער זעלביקער צייט זע איך הינטער אים וועלדער און שמערנס, און אַ גוטע שמים זאָגט ווערטער, וועלכע בריינגען מיר טרויסט, מיר, דעם זעלנער, וועלכער איז, צוזאַמען מיט זיינע גרויסע שמוואַלעס און זיין גורם, און זיין ברויט-רענצל אזוי נישטיק אונטערן רחבותדיקן הימל; וועלכער פאַרנעסט אזוי גיך און איז זעלטן אומעטיק, וועלכער גיט אַלץ ווייטער אונטער דעם ברייטן נאכט-הימל מיט דעם וועג, וואָס שפּרייט זיך פאַר אים אויס.

אַ קליינער זעלנער און אַ מילדע שמים, און ווען מען וואָלט אים צערטלען, וואָלט ער דאָס שוין אפּשר גאָרניט פאַנג-מען, אָט דער זעלנער מיט די גרויסע שמוואַלעס און מיט דאָס פאַרהאַרטעוועטע האַרץ, וועלכער טראַמפּלט, ווייל ער טראַגט שטיוול, און וועלכער האָט שוין פאַרגעסן אַלץ, אַחוץ דעם מאַרשירן. זיינען דען אַפּן האַריוואַנט ניט פאַראַן קיין בלומען און קיין לאַנד-שאַפט, וואָס ליגט אזוי שטיל, אַז אים ווילט זיך וויינען, דעם זעלנער? שטייען דען דאָרטן ניט קיין בילדער, וועלכע ער האָט גאָר צוליב דעם, ניט אָנגעוואָרן, ווייל ער האָט זי קיינמאָל

ניט פארמאגט, פארשיכורנדיקע בילדער, וועלכע זיינען אבער פאר
אים פארביי? שטייען דען דאָרמין ניט זיינע צוואנציק יאָר?
איז מײן פנים נאָס, און וואו בין איך? קאָט שטייט איבער
מיד, זיין גרויסער, געבויענער שאַטן פאלט אָף מיר, ווי
דער שאַטן פון מײן הייס, ער רעדט שמיל, ער שמויכלט און
גייט צוריק צו צום פיער.

ער זאָגט: „עס איז פארטיק,“

„יאָ, קאָט,“

איך מרייסל זיך פאָגאנדער, אינמיטן רוים לויכט דאָס
ברויע געבראָמט, מיך נעמען ארויס אונזערע צוואנענעלינגמע
נאָפלען און מאַשן-מעסערס, און ועדער שניידט אָפּ פּאָלקע, צו דעם
עסן מיר זעלנער-ברויט, געמונקט אין דעם זופ, מיר עסן פאָ-
מעלעך, מיט גרויס הנאה.

„געשמאק, קאָט?“

„גוט! שמעקט עס דיר אויך?“

„גוט, קאָט.“

מיר זיינען ברירער און מיר רוקן איינער דעם אנדערן צו
די בעסטע חלקים, נאָכן עסן רויכער איך א סיגארעט, קאָט אַ
ציגאר, פון דער גאנז איז נאָך אפולע געבליבן.

„וואָס זאָסטו, קאָט, דערצי, אז מיר זאָלן פאָר קראָפּ און
מיאדען מיטנעמען אַ שטיק?“

„גוט,“ זאָגט ער, מיר שניידן אָפּ אַ פּאַרציע און וויקלען זי
אין אין צייטונג-פּאַפּיר, דעם רעשט רעכענען מיר מיטצונעמען צו
זיך אין באַראַק; אבער קאָט לאַכט און זאָגט נאָר: „מיאדען,“
איך זע איין, אז מיר מוזן אלץ מיטנעמען, און מיר גייען
צום הינער-שטאַל, פּרײַ זיי בירן אופצואוועקן, פארן אוועקגיין ראָ-
מען מיר נאָך אוועק די פעדערן.

קראָפּ און מיאדען קוקט אָף אונז, ווי אָף א ליכטיקן חלום
אין מדבר, נאָכדעם הויבן זיי אָן צו אַרבעטן מיט די ציין, מיאדען
האלט מיט ביידע הענט פאָס מויל א פליגל, ווי אַ קינדער-דאר-
מאַניקע, און קייט, ער זופט די שמואַץ פונם טאָפּ און פאָסטאָ-
קעוועט זיך: „דאָס וועל איך אייך קיינמאָל ניט פאָרגעסן!“

מיר גייען צו אונזער באראק. דער הויכער הימל איז ווייטער
אויסגעזויט מיט שמערנס אין מיט דער אויפקומענדיקער פרימאָרגן=
דעמערונג, און אויף שלעפ זיך אונזער דעם, א זעלנער מיט
גרויסע שטיוואַלעס אין מיט א פולן בויך, א קליין זעלנערל אין
דעם פדימאָרגן — און בא מיין זייט, איינגעבויגן אין ווינקלדיק,
גיט קאט, מיין חבר.

דער סילוועט פון באראק קומט אונז אין דער דעמערונג
אנטקעגן, ווי א מיפער געשמאקער שלאָף.

6

עפעס שמועסט מען וועגן אן אטאקע. מיר גייען ארויס אפן
פראַנט מיט צוויי טעג פריער, ווי שמענדיק. אפן וועג פאָרן מיר
פארביי א זעשאַסענעם שול-בנין. דערביי שטייט אויפגעשטאפלט
א מאַפעלע, הויכע וואַנט פון גאָר גייע, העלע, ניט פאלירטע
ארונות. זיי האָבן נאָך דעם ריח פון סמאָלע, פון סאַסנעס און פון
וואַלד. דאָרטן זיינען פאראַן, לכל-הפחות, הונדערט שטיק.
"אַט דאָס הייסט זיך פארזאָרגט פאר דער אטאקע." רופט
מילער אויס, פאַרחירושט.

"דאָס איז פאַר אונז, " ווארטשעט דעמערונג.

"רייד ניט קיין נארישקייטן, " ביזערט זיך קאט.

"מענסט זיך פרייען, אויב דו וועסט אריינכאַפן אן אָרון, "
חוקט מיט יאשטשערקעס מיאדען, אָבער פאר דיין פאָדיקלעס=
פיגור וועלן זיי דאָך וועלן איבערפירן ניט מער ווי א געזעלעס=
לייוונט! "

די אנדערע וויצלען זיך אויף — אָבער אז אָף-אין-וויי איז
צו די וויצן; וואָס וואָלן מיר אַחוץ דעם טאָן? — די ארונות זיינען
דאָך אין דעראמתן פאַר אונז. אין אַזעלכע ענינים איז פא אונז
די אָרדענונג אַ מוסטערהאַפּטע.

אַף די פאָדערשטע ליניעס קאָכט עס. אין דער ערשטער
נאכט פרוואוין מיר זיך שוין אָריענטירן. עס איז כמעט ווי שטיל,

און מיר הערן, ווי הינטער דעם שונאס פראָנט גייען אן אופהער
טראַנספארטן פון באַגינגען צו קאט זאָגט, און זיי ציען ניט אָפּ.
נאָר זיי בריינגען פסדר צו מענטשן, מוניציע, האַרמאַטן.

די ענגלישע אַרמילעריע איז פאַרשטאַרקט געוואָרן, אין דעם
איבערצייגן מיר זיך היפּף-ומיד. רעכטס פון דער פערמע שטייען,
לכל-הפחות, פיר באַטאריעס מער, און הינטער דעם אָפּגעהאַקטן
טאַפּאַל זיינען איינגעבויט קיילן-וואַרפערס. אַחוץ דעם, איז נאָך
אָנגעקומען אַ היפשע צאָל פון די קליינע פראַנצויזישע חיות-רעות,
די פלאַמען-וואַרפערס.

אונזער שטימונג איז געדריקט.

אין אַ ווילע אַרום, הויבן מיר אָן צו באַקומען קלעפּ פון
דער אייגענער אַרמילעריע. דאָס איז שוין דאָס דריטע מאַל אין
משך פון פיר וואָכן. ווען דאָס וואַלט נאָך פאסירט צוליב אַ מעות,
וואַלט קיינער צו זיי נישט געהאַט. אָבער די סיבה דערפון איז
די, וואָס די האַרמאַטן-טרויבן זיינען שוין צו אָפּגענוצט, און די
שאַסן ווערן אָפּט אומזיכער. אין דער נאכט האָבן מיר דורך דעם
צוויי פארוואַנדליקטע.

* * *

דער פראָנט איז אַ שטייג, וואו מען מוז גערווייז אויסוואַרטן,
וואָס עס וועט געשען. מיר ליגן אונטער דעם געפּלעכט פון
פליעדיקע גראַנאַטן און מיר לעבן אין פסדרדיקער שאַפּאַנונג און
אומבאַשטימטקייט. איבער אונז שוועבט דער צופאַל. ווען אַ קייל
קומט, קאָן איך זיך נאָר איינבויגן, דאָס איז אלץ; אָבער וואוהין
ער וועט טרעפן. קאָן איך פשוט אופן ניט וויסן און איך קאָן
דאָס איך ניט אָפווענדן.

און אָט דער צופאַל מאַכט אונז גלייכגילטיק. מיט עטלעכע
מאָנאַט צוריק בין איך געווען אין אַ בלינדאזש אין געשפּילט
סקאַט; אין אַ ווילע אַרום האָב איך זיך אופּגעהויבן און אַוועק
צו געסט צו באַקאנטע אין אַ שכנותדיקן בלינדאזש. ווען איך בין
געקומען צוריק, איז שוין פון מיין בלינדאזש קיין זכר ניט געווען.

ער איז איינגעשלאָגן געוואָרן דורך אַ שווערן שראַפּנעל. אױף בין
 אַוועק צוריק צו מײנע שכנים, און בין געקומען גראד צו דער
 נויטיקער צײַט, בדי זױ צו העלפּן אױפּצוגראָבן, פאר דער צײַט
 איז זײער בלינדאָזש שוין אױף פארשאַטן געוואָרן.
 אױך בלײב לעבן פּונקט אױו צופעליק, ווי אױך ווער אַראָפּ-
 געשאַסן. אין דעם פארפּאנצערטן בלינדאָזש קאָן אױך צעקוועטשט
 ווערן, און אױך קאָן שטײן צען שעה אָפּן פּרײען פעלד אונטערן
 קרײץ-פּײער און בלײבן גאַנץ. יעדער סאלדאַט בלײבט לעבן נאָר
 אַדאנק טױזנטער צופּאלן, און יעדער סאלדאַט גלױבט אין דעם
 צופּאל און פארטרויט זיך אױס.

* * *

מיר מוזן אופּפּאסן אונזער ברויט. פאר דער לעצטער צײַט,
 וואָס די גראָבנס ווערן נױט מער געהאַלטן אין אָרדנונג, האָבן זײ
 אָנגעהויבן מערן די שטשורעס. דעטערײנג זאָגט, אַז דאָס איז דער
 ריכטיקסטער סימן, אַז עס וועט עפעס קומען.

די היגע שטשורעס זײנען פּאזונדערש עקלהאַפטיק דערמיט,
 וואָס זױ זײנען אױו גרויס. דאָס איז דער מין, וואָס מען רופּט
 פּנרים-שטשורעס. זױ האָבן פּאסקודנע, בײזע שנוקעס, און בער
 מען זעט זײערע לאנגע, נאַקעטע ווידלען, ווערט נױט גוט.

ווי עס שײנט, זײנען זױ שמאַרק אױסגעהונגערט געווען.
 במעט בא אלעמען האָבן זױ אױפּגעפרעסן דאָס ברויט. קראָפּ האלט
 זײן ברויט צוקאָפּנס, גוט פּארוויקלט אין געצעלט-לײוונט, אָבער
 ער קאָן נױט שלאפּן, ווײל זױ לױפּן אױס די גאַנצע נאַכט ארום
 אױבערן פנים. דעטערײנג האָט זױ געוואלט אױבערכיטערעווען; ער
 האט אנגעבראַכט אן דער סמעליע א דראט אין האָט אף דעם
 אױפּגעהאַנגען זײן פעקל ברויט. פּאַנאַכט זעט ער, פּאַס שײן פּון
 זײן מאשן-לעמפל, ווי דאָס דראט שאַקלט זיך אַהין און צוריק.
 אפּן ברויט איז געריטן א פעטער שטשור.

מיר מאכן דערצו א סוף. די שטיקער ברויט, וואָס די
 חיילעך האָבן ארוםגעגרויזשעט, שניידן מיר אױס; אַוועקווארפּן

דאָס גאנצע ברויט קאנען מיר בשום אופן ניט, ווייל דעמאָלט
 וועלן מיר מאַרגן ניט האָבן וואס צו עסן.
 די אָפגעשנימענע פענעצעס לייגן מיר צוזאמען אינמיטן,
 אף דער פּאָדלאָגע. יעדער נעמט ארויס זיין רידל און לייגט זיך
 צויעק דערביי, גרייט צו האקן. דעטערינג, קראָפּ און קאט האלטן
 אָנגעגרייט זייערע מאשן=לעמפלעך.

באלד דערהערן מיר די ערשמע שארכן. די שארכן פאר=
 שטארקן זיך, דאס זיינען שוין אפולע קליינע לאפקעס, און דאָ
 בליצן מיטאמאָל און די מאשן=לאַמפן, און אלע נעמען האקן אין
 דעם שווארצן געזעמל, וואס לויפט זיך פאנאנדער מיט א שיפן
 און פיסקן. דער רעזולטאט איז אַ גומער. מיר ווארפן ארויס די
 צעפאסקעוועטע שמשורעס איבערן גראָבן און לייגן זיך ווייטער
 לאַקערן.

נאך עמלעכע מאָל ניט זיך אונז דער קינג איין. נאכדעם
 האָבן שוין די שמשורעס עפעס געמערקט, אָדער דערשמעקט דעם
 ריח פון בלומ, מער קומען זיי שוין ניט, אבער ניט געקוקט אף
 דעם, זיינען אף מארגן אינדערפרי די ברויט=רעשמלעך אף דער
 פאדלאגע מער ניטא.

אין דעם שכנותדיקן סעקטאר זיינען די שמשורעס באפאלן
 צוויי גרויסע קעגן און א הונט, האָבן זיי צעביסן אף טויט און
 אפגעגרויזשעט שטיקער.

* * *

אפן קומעדיקן מאג קריגן מיר האלענדער קעני. יעדער
 באקומט כמעט א פערטל פון א גאנצן קעני. צום טייל איז דאס
 גוט, ווייל האלענדער איז א מאכל אין טייל צו נעמען—און צום
 טייל איז דאס ביטער, ווייל אט די גראפע, רויטע פילקעס זיינען
 ביזאדער שמענדיק געווען אן אנונג אף גרויסע צרות. אינווער
 פאָרגעפיל שטייגט נאך בעת מען הויפט אויף אָן צו טיילן
 בראנפן. מיר טרינקען דאָס; אָבער דערביי איז אינו גאָרניט
 פריילעך אפן הארצן.

מיר בריינגען צו די מעג דערמיט, וואס מיר מאכן געיעגן אף די שמשורעס און מיר בלאנקען זיך ארום. די זאפאסן קוילן און האנט-גראנאטן ווערן פולער. די באגנעטן באזוכטיקן מיר אליין. עס זיינען פאראן אזעלכע, וואס האבן אף דער מעמפער זייט ציינדלעך, ווי די זעגן. ווען יענע דארטן כאפן עמיצן מיט אזא באגנעט, מאכן זיי אים אן שום דיבורים מיט א קאפ קירצער. אין שכנותדיקן סעקטאר האבן מיר געפונען אינוועריקע, בא וועמען מען האָט מיט אָט די זעגלעך-באגנעטן אָפגעשניטן די געזער און אויסגעשטאכן די אויגן. נאָכדעם האט מען זיי פארשטאפט די נאָז און די מויל מיט זעגלשפאן און זיי דערמיט דערשטיקט.

עטלעכע רעקרוטן האָבן נאך אזעלכע באגנעטן; מיר נעמען דאָס אָפ און זיי באקומען אנדערע.

דער באגנעט האָט שוין יעדנפאלס טיילווייז פארלאָרן זיין באדייטונג. אין אמאקע צו גיין איז איצט געווארן מאדע נאר מיט האנט-גראנאטן און מיט רידלען. דער אנגעשארפטער רידל איז א ליכטערער און א פילויטיקערער וואָפּן, מען קאן אים ניט נאר אריינשטעכן אין האלז, נאר מען קאן אויך מיט אים שלאגן, ווייל ער האט מער געוויכט; באזונדערש, בעת מען טרעפט מיט אים אריין באלבסן צווישן פליצע און האלז, דעמאָלט שפאלט מען דורך ביזן ברוסט צו. דער באגנעט בלייבט אָפּט שטעקן אין לייב, און פרי אים אַרויסצובאַקומען, מוז מען זיך פעסט איינשפארן מיטן פוס אין יענעם בויד, און אין משך פון דער צייט שניידט מען אַליין אויך אָפ אפּטמאל ניט טרוקן, דערצו נאָך ברעכט זיך דאס באגנעט אַנדערעמאָל אָפּ.

באַנאַכט ניט מען נאז-סיגנאַלן. מיר ווארטן אף דער אמאקע און האַלטן די מאסקעס פאַרטיק, גרייט זיי אָפצורייסן, ווי נאר דער ערשטער שאטן וועט זיך אויפהייבן.

דער פרימארגן הויבט אן גראען, באנאכט איז גאָרנישט געשען. שמענדיק אָבער אָט דאס נערווירנדיקע רעדער-דרייען אָף יענער זייט, אייזנבאנען, משה-אויטאמאָבילן, וואס געשעט דארטן; אונזער אדמילערע פיערע אַהין אריבער פון - צייט צו צייט, אבער עס הערט אלץ ניט אָף, עס הערט אלץ ניט אָף. —

מיר האָפן אויסגעמאטערמע פנימער און קוקן ניט איינער
אפן אנדערן. „עס וועט זיין, ווי פא דער טאָמע, דארטן האפן
מיר געהאט זיבן מעת=לעת כסדר קרייץ=פיער“, זאגט קאט פאר=
כמורעט. זינט מיר זיינען דא, האט ער מער ניט קיין הומאר,
און דאס איז שלעכט, ווייל קאט איז אן אלטער פראָנט=פוקס,
און ער דערשמעקט אליין. נאר איין מיאדען איז מלא=שמחה צוליב
די גוטע פארציעס און דעם ראס; ער מיינט אפילו, אז מיר וועלן
אוועק פונקט אזוי, ווי מיר זיינען געקומען, סוועט קיין זאך ניט
פאסירן.

און עס זעט טאקע במעט אזוי אויס. איין טאג נאכן
אנדערן גייט אוועק, באנאכט זיך איך אין דער ל.ך פונם אויס=
קוק=פונקט. איבער מיך הייבן זיך ארוף און לאזן זיך אראפ די
ראקעטקעס, איך בין פארויכטיק און געשפאנט, מיין הארץ קלאפט,
איך קוק כסדר אפן זיינער מיטן לויכטנדיקן ציפערבלאט. דאס
ווייזערל וויל זיך ניט רירן, דער שלאף פלאנמערט זיך צווישן
מינע וויעס, איך דריי אין די שטיוול די פוס=פינגער, פדי ניט
איינצושלאפן. ביז איך ווער אפגעפיטן, פאסירט קיין זאך ניט; —
נאר שטענדיק דאס רעדער=דרייען אף יענער זייט. מיר בארואיקן
זיך בהדרגה און שפילן כסדר אין חורימלעך. אפשר וועלן מיר
האפן מול.

דער הימל איז גאנצע מעג פאהאנגען מיט אויסקוק=באלא=
נען, מיר דערוויסן זיך, אז דארטן גרייט מען צו פאר דער
אטאקע טאנקעס און אַעראפלאנען פאר אינפאנמעריע. דערמיט
אינמערעסירן מיר זיך אבער ווייניקער ווי מיט דעם, וואס מען
דערציילט וועגן די נייע פלאמען=ווארפערס.

* * *

אינמיטן דער נאכט כאפן מיר זיך אוף. די ערד טרייסלמ
זיך. איבער אונז ליגט זיך א שווער פיער. מיר באהאלטן זיך
אין די ווינקלעך. מיר הערן, ווי עס ארבעטן הארטאטן פון אלע
קאליברעס.

יעדער כאפט זיינע זאכן און איבערצייגט זיך יעדע רגע
פונדאסניי, אז זיי זיינען פאראן. דער בלינדאזש ציטערט, די נאכט
ברומט און בליצט.

באס שוין פון די לאנגע אופבליצן קוקן מיר זיך איבער
מיט בלאסע פנימער און מיט פארביסענע ליפן, און שאקלען מיט
די קעפ.

יעדער איינער פילט באשיינפערלעך, ווי די שווערע שראפנעלן
צערייבן דעם וואל פארן גראָבן, ווי זיי פארמיליקן דעם אופשיט,
און ווי זיי מאכן אַ הל פון די אויבערשטע בעמאָן-קלעצער. מיר
מערקן דעם ווילדן, מעמפן זעץ פון א שראפנעל, בעת ער טרעפט
אריין אין גראָבן, דעמאָלט דערמאָנט ער דעם קלאפ פון די
נעגל פון א סאָפּענדיקער רויב-היה, עטלעכע רעקרוטן זיינען גרין
און זיי ברעכן, זיי זיינען נאָך דערצו ניט געוואוינט.

פאמעלעך גיסט זיך אריין אַ שווער, גראָ ליכט אין די
גייג און גיט די בליצן צו אַ בלייכע פארב. דער פרימאָרגן איז
געקומען. איצט מישן זיך אַריין אין דעם ארטילעריע-פּיער אופ-
רייסנדיקע מינעס, זיי רופן ארויס אַן אומגלויבליעכן הורבן. דאָרטן,
וואו זיי טרעפן אָן, איז אַ פארטיקער מאסן-קבר.

די פאטרוילן גייען ארויס, די אויסקוקער קומען אריין,
צעטומלמע, מיט מיסט באוואָרפענע, ציטערנדיקע. איינער לייגט
זיך שווייגדיק אין א ווינקל און עסט, דער אנדערער, אַ דער-
גאנצונג-רעזערוויסט, כליפעט; פון דער לופט-צעטרייסלונג איז ער
צוויי מאָל אַריבערגעפלוגן איבערן וואל, און ער איז געבליבן
לעבן, נאָר א נערוון-שאַק האָט ער געכאפט דערביי.

די רעקרוטן קוקן אף אים. דאָס איז שטארק אַנשטעכנד,
מיר מוזן אופפאַסן, באַ אנדערע הויבן שוין אָן זיך צו קרימען די
מילער; ס'איז גוט, וואָס ס'ווערט שוין טאָג; אפשר וועט די
אַטאָקע נאָך אויסברעכן אינדערפרי.

דאָס פּיער ווערט ניט שוואַכער. עס לייגט זיך אויך
הינטער אונז. אף ווי ווייט מען קאָן נאָר זען, שפּריצן פאַנטאָנעס
פון אייזן און פון בלאָטע. אַ ברייטער שטח ווערט באַט-
בארדירט.

די אמאקע קומט ניט, אָבער די קלעפּ ציען זיך אָן אופֿ=
הער, מיר ווערן ביסלעכמיין אָפּגעטויבט. קיינער פֿון אינז רעדט
שוין ניט. מען קאָן זיך אויך ניט פֿאַרשמיין.

אינזער גראָבן איז כּמעט הרובֿ. אין אפּולע ערטער דער=
גרייכט זיין הויף ניט מער פֿון א האלפֿן מעטער, ער איז צע=
לעכערט, פּול מיט מרעכטערס און פּערגלעך. הארט פּא אינזער
דורכגאַנג פּלאצט א שראפּנעל. היפֿף ווערט עס פינצטער, מיר
זיינען פּאַרשאַטן און מוזן זיך אויסגראָבן. אין א שעה ארום איז
דער גאַנג ווייטער פּריי, און מיר זיינען אביסל פּעסמער פּא זיך,
ווייל מיר האָבן געהאַט עפּעס צו מאַן.

אינזער לייטענאַנט קריכט אריין און זאָגט, אן צוויי בלינד=
דאזשן זיינען פּאַרטייליקט געוואָרן. די רעקרושן פּאַרוואיקן זיך, ווען
זיי זעען אים. ער זאָגט אויף, אן היינט אָונט דאַרף געמאַכט
ווערן א פּראווא צו פּריינגען עסן.

דאָס קלינגט, ווי א טרייסט. קיינער האָט ניט געמראכט
וועגן דעם, אהוין טיאדען. אויב עס גייט נאָך איין צו פּריינגען
עסן, איז דאָך נאָך ניט אוי שלעכט, טראכטן זיך די רעקרושן.
מיר שטערן זיי ניט, מיר ווייסן, אן שפּיין איז פּונקט אוי וויכ=
טיק, ווי מוניציע, און נאָר צוליב דעם מוז דאָס געפּראכט
חערן.

אָבער עס גייט זיך ניט איין. א צווייטע פּאַרטיע גייט אָפּ.
זי קערט זיך אויף אים. צום נוף פּראווא זיך קאַמט צו גיין, און
אפּילו ער קומט אויך צוריק מיט ליידיקע הענט, קיינער קאָן ניט
דורכקומען גאַנץ דורך אזא מין פּייער.

מיר ציען פּעסמער צוזאַמען אינזערע גורטן און מעלה=
גידהן יעדן ביסן, אָבער עס קלעקט אלץ ניט; ווי צולהכּעים,
זיינען מיר דאָסמאַל שטאַרק הונגעריק, איך האָב נאָך א קראיעצל
פּרויט; דאָס ווייכע עס איך אָף, די שקאַרינקע ליגט אין מיין
פּרויט=רענצל; פֿון צייט צו צייט גרוישע איך דערפֿון אָפּ א
שטיקל.

* * *

די נאכט איז ניש צום אויסהאלטן. מיר קאָנען ניש שלאָפן.
מיר ליגן מיט פאַרגלאָצטע אויגן אָפן גרעניץ פֿון אַ שווערן
דעמל און וואכויגן. מיאדען באַדויערט, וואָס מיר האָבן פֿאַר-
שווערט אונזער ברויט אין דאָס אָפגעגעבן די שטישורעס. מיר
האָבן דאָס געדאַרפט באהאלטן. איצט וואָלט דאָס יעדער געגעסן.
וואסער פעלט אונז אויך.

קעגן פרימאַרגן, ווען ס'איז נאָך טונקל, ווערט אַ טומל.
דורכן אריינגאַנג פליט אריין אַ מחנה שטישורעס און ווארפט
זיך אָף די ווענט. די מאשן-לאָמפן באלויכטן די צערווערניש. אלע
שרייען און זידלען זיך און שלאָגן. דאָס ווערט איצט אויסגעלאָזן דער
צאָרן און די פאַרצווייבלונג פֿון אפולע שעהן. די פנימער זיינען
זווישקדיק פאַרקרימט, די הענט האקן אָן רחמנות, די שטישורעס
קוויטשן, ס'איז אַ שווער בילד, מיר הערן אָף. עס האָט ניש
פיל געפעלט, אַז מיר זאָלן אָנפאלן איינער אָפן אנדערן.

דער אויסברוך האָט אונז אויסגעמאַמערט. מיר ליגן און
ווארטן זייטער. ס'איז פשוט אַ וואונדער, וואָס אונזער בלינדאזש
האָט נאָך ניש קיין אבידות. אונזערער איז איינער פֿון דער קליי-
נער צאָל טיפע גינג, וואָס זיינען נאָך פאַרבליבן.

אן אונטער-אָפיציר קריכט אריין; ער האָט געבראַכט אַ
ברויט. דרייען האָט עס דאָך אָפגעגליקט באנאכט זיך דורכ-
צורייסן און צו בריינגען אַביסל שפייז. זיי האָבן דערציילט, אַז
דאָס פיער ליגט זיך מיט גרויסער קראפט אַזש פֿון צו די פאָ-
זיציעס פֿון דער ארטילעריע. ס'איז אַ זידוש, וואו יענע נעמען
דאָס אונז פֿיל הארמאטן.

מיר מוזן ווארטן, ווארטן. מיטיק-צייט פאַרלויפט זיך עפעס,
אָף וואָס אָף האָב שוין געווארט. איינער פֿון די רעקרויטן האָט
באַקומען אַן אָנפאל. אָף האָב שוין פֿון לאנג נאָכגעקוקט, ווי ער
האָט אן אופהער געסקריפעט מיט די ציין און האָט געבאלט די
פויסטן. אונז זיינען שוין גוט באקאנט אָמ די אָפגערייזטע, ארויס-
געקראַכענע אויגן. אין די לעצטע שעהן איז ער נאָך אויסערלעך
רואיקער געוואָרן. ער איז צוזאַמענגעפאלן, ווי אַ דורכגעפּוילמער
בוים.

איצט הייבט ער זיך אָפּ, קריכט דוויך דעם רוים, ווארט
אָפּ א ווילע און נעמט זיך גלימשן צום ארויסגאנג. איך פרעג
אים: „וואוהין ווילסטו דען?“ און פארשמעל אים דעם וועג.
„איך קום היפּף צוריק אריין,“ זאגט ער און וויל מיך
אויסמידן.

„ווארט אויס א ביסל, דאָס פייער לאָזט שוין אָפּ.“
בא די ווערטער באקומט זיין אויג א קלארן אויסדרוק.
אָבער נאר אף א רגע, באלד ווערט עס ווידער פארטריבט, ווי
בא א משוגענעם הונט. ער שוויגט און שמוצט מיך אפּ.
„נאר איין ווילעטשקע, חבר,“ זאָג איך. דערווייל דערועט
אונז קאט. אין דער רגע, ווען דער רעקרוט שמויסט מיך אפּ,
כאפט ער אים אויף אן, און מיר האלטן אים פעסט.
ער הויבט אן צו גוואלדעווען: „לאזט מיך, איך וויל ארויס,
לאזט מיך ארויס!“

ער הערט ניט אָפּ צו שרייען און פאכעט ארום זיך מיט
די פּויסטן, זיין מויל איז פארצויגן מיט שוים, און עס שימט זיך
פון איר ווערטער, האלב-פארשלונגענע, משוגענע ווערטער. דאס
איז אן אנפאל פון חיהשן שרעק, ער האט א געפיל, אז ער
ווערט דאָ דערשטיקט, און עפעס שמוצט אים ארויסצולויפן פון
דאנען. ווען מען וועט אים ארויסלאזן, וועט ער אַוועק ערגעץ
אין פרייען פעלד, וועט אויסמידן יעטווידע באדעקונג. ער איז
שוין ניט דער ערשמער.

אַזוי ווי ער איז שוין שמארק טטורף און די אויגן זיינע
פארדרייען זיך, קאן דא גארנישט העלפן, מיר מוזן אים אָנשלאָגן,
פדי ער זאל קומען צו זיך. מיר טוען דאָס אָפּ בחפזון און אומ-
רחמנותדיק, און מיר פירן דערמיט אויס, אַז ער זיצט שוין לעת-
עתה שטיל, ווי א קאמינקע. די אנדערע רעקרוטן זיינען בלאס
און צעשראקן געווארן. דאס אליץ צווענדיק; האפנטלעך, וועט זי דאס
דינען פאר א משל. דאס קרייץ-פייער איז צו הארפ פאר די
אָרימע אינגלעך; באלד פון דער קאזארמע האפן זי זיך אפּ-
געטונקט אין אזא מין צרה, וואס קאן אפילו אן אלטן מאן אויף
ברייגען צו גראַע האַר.

נאָך אַם דער געשיכטע פאלט אונז די פארשטיקטע לופט
 נאָכטער אָף די נערוון, מיר זיצן ווי אין אונזער אייגענעם קבר
 און וואַרטן נאָר אָף דעם, מען זאָל אונז פארשיטן.
 מיטאַמאָל דערטראַגט זיך אַן אומגעהויערער פיף און
 ס'מוז אַ בלישטשע, דער גאַנצער בלינדאָזש קרעכצט אונטער אַ
 האַרמאָן-זעץ, צום גליק, איז ער אָבער לייכט, און די בעטאָן-קלע-
 צער האָבן אויסגעהאַלטן. עס היילט מוראדיק אָפּ, די ווענט
 טרייסלען זיך, עס פליען קיווערס, ביקסן, ערד, בלאַטע און שטויב
 ווערט אופגעווירבלט. אַ ווערגנדיקער משאד דרינגט אַרײַן, ווען מיר
 וואַלטן, אנשטאַט דעם פעסטן בלינדאָזש, געזעסן אין איינעם פֿון
 די לייכטע אקאָפּעס, וואָס ווערן איצט געגראָבן, וואַלט שוין מער
 קיין זכר פֿון אונז ניט געווען.

צרות זיינען אָבער איצט אויף גענוג פאראן. דער פריער-
 דיקער רעקרוט מומלט שוין ווייטער, און נאָך צוויי שטייען צו
 אים צו. איינער רייסט זיך אַרויס און לויפט אַוועק. מיר האָבן
 זיך צו מאַטערן מיט די ביידע איבערגעבליבענע. איך לאָז זיך
 לויפן נאָך דעם פליט און קלער, אויב כּײַזאַל אים שיסן אין די
 פיס; — עס הייבט ווייטער אָן צו וואַיען, איך וואַרף זיך אנדער,
 און ווען איך שטיי אָפּ, איז שוין די וואַנט פֿון גראָבן באַשפּריצט
 מיט הייסע שפּליטערס, מיט צעריסן לייב און מיט שמאַמעס, איך
 קרײַך אַרײַן צוריק.

דער ערשטער רעקרוט איז, ווי עס שיינט, טאקע אַראָפּ פֿון
 זינען. ווי נאָר מען לאָזט אים אָפּ, לויפט ער ווי אַ פּאַק מיטן
 קאַפּ קעגן וואַנט. באַנאכט וועלן מיר פּרוּוואון אים אָפּפירן היינט-
 טערן פּראָגנאָ. לע-עהה בינדן מיר אים אַזוי, אַז באַ דער אַטאַקע
 זאָל מען אים הייבן ווייטער קאַנען באַפּרייען.

קאַט לייגט פּאַר שפּילן אין סקאַט; — וואָס זאָל מען טאָן,
 אפּשר וועט דעמאָלט לייכטער ווערן. אָבער עס קומט דערפֿון
 גאַרנישט אַרויס, מיר האַרכן זיך צו צו יעדן קלאַפּ און מיר זיינען
 זיך בסדר טועה פּאַס צײַלן די אויגלעך. מיר מוזן אופּהערן. מיר
 זיצן, פּונקט ווי אין אַן אָפּצײַטערנדיקן קעסל, אין וועלכן מען
 זעצט פֿון אַלע זייטן.

נאך א נאכט. מיר זיינען איצט אָפגעמעמפט פון שפּאַנונג. עם איז אַ מין טויטנדיקע שפּאַנונג, וואָס סקראַבעט איבער אונז-זער חוט-השדרה, ווי אַ מעמפער מעמער. די פּיס פּאָלגן מער ניט, די הענט מריסלען זיך, דאָס לייב איז שוין אָן אויס-געטריקנמע הויט, אַריבערגעצויגן איבער אַ שווער-איינגעהאַמעוועמער משוגעת, איבער אַן אָנספיקן סקאַוואַטשן, וואָס וועט אַט-אַט אויסברעכן, מיר האָבן מער ניט קיין פלייש און ניט קיין בוסקלען, מיר קאָנען זיך מער איינער דעם אַנדערן ניט אָנקוקן, מורא האָבנדיק פאר ניט באַרעכנמע מעשים, און מיר פּרעסן צונויף די ליפּן — עם וועט פּאַרפּיגן — עם וועט פּאַרפּיגן — אפשר וועלן מיר זיך נאָך אַרויסדרייען.

* * *

מיטאַמאַל הערן איה אַ די נאענטע קלעפּ. דאָס פּיער האַלט נאָך אָן, אָבער עם האָט זיך אַוועקגערוקט ערגעץ אַנדערש, אונזער גראָבן איז פּרײַ. מיר כאַפּן די האַנט-גראַנאַטן, טוען זיי אַ שליידער פאר דער אקאַפּע און שפּרינגען אַרויס, דאָס קרייז-פּיער האָט זיך אָפגעשטעלט, דערפאר אָבער לייגט זיך הינטער אונז אַ שווערער צווישן-פּיער. די אַטאַקע הויבט זיך אָן.

קייער וואַלט ניט געגלויבט, אז אין אַט דער צעריעטער וויסמעניש זיינען נאָך פּאַראַן מענטשן; אָבער איצט שווימען פון אַלע גראַבנס אַרויס שטאַלענע קווערס, און פּופּציק מעמער ווייט פון אונז איז שוין אַפילו אָפגעשטעלט אַ קוילן-וואַפּער, וועלכער הויבט ריכף אָן צו בילן.

די דראַט-פּאַרצוימונגען זיינען צעריסן, אַביסל אָבער זיינען זיי נאָך פּכח אָפּצוהאַלטן. מיר זעען, ווי די קעגנער קימען אַן. אונזער אַרטילעריע פּיערס. קוילן-וואַפּערס שטעפּן, זיי שניידן זיך אַרײַן פון יענער זייט. האַיע און קראַפּ הויבן אָן אַרבעטן מיט די האַנט-גראַנאַטן, זיי וואַרפּן, ווי גיך זיי קאָנען נאָר, מען דערלאַנגט זיי שוין אַרויסגעשילמע גריפּן. האַיע וואַרפּט איה אַ מהלך פון זעכציק מעטער, קראַפּ — פּופּציק מעמער, דאָס איז אַייסגעפּרוואומט

און זייער וויכטיק. יענע קאָנען אין מיטן לויפן נארנישט אופמאָן.
זי מוזן צוקומען ביז דרייסיק מעטער נאָענט.

מיר דערקענען די צערייזטע פנימער, די פלאטשיקע קי-
ווערס, דאָס זיינען פראנצויזן. ביז זיי דערגרייכן די רעשמן פון
דער דראָם-פארצוימונג, האָבן זיי שוין קענטיקע אבידות, אַ גאנצע
שורה ווערט דורכן קיילן-ווארפער אויסגעלייגט לעבן אונז; אונזער
קיילן-ווארפער ווערט דערנוייל מכולה און זיי קומען צו געענטער.

איך זע, ווי איינער פון זיי פלאָנטערט זיך אַרײַן אין א
געפלעכט פון שמעכיקן דראַם, זיין פנים איז הויך פארריסן, דער
גאַנצער גוף זינקט שויער צוזאַמען, די הענט בלייבן היינגען, ווי
ער וואָלט זיך געבעטן, ווימער פאלט דאָס ליב אינגאנצן אַוועק,
און אין דראַם בלייבן נאר פארמשעפעט די אראָפגעשאסענע הענט
מיט די אָפגעהאקטע אָרעמס.

אין דער רגע, וואָס מיר גייען ווימער, מרעטן אָפ צוריק,
הייבן זיך אונז אַנטקעגן פון דער ערד דריי פנימער. אונטער איין
קווער — אַ טונקל שפיציק בערדל און א פאר אויגן, וואָס עסן
זיך שאַרף אין מיך איין, איד הייב אָף די האַנט, אָבער איד קאָן
ניט וואַרפן אין אַט די מאָרגע אויגן, איין משוגענעס מאַמענט
דרייט זיך אַרום מיר ווי אַ צירק דאָס גאַנצע געפעכט און אָט די
פייַדע אויגן, וואָס קוקן אָן שום באַוועגונג, נאכדעם טוט זיך דער
קאַפ אָף יענער זייט אַ צי, אַ האַנט, אַ באַוועגונג, און מיין האַנט-
גראַנאַט פליט אַריבער, פליט אַרײַן.

מיר לויפן צוריק, צערייסן שמעכיקע דראַטן אין די גראַפנס
און לאָזן איבער אָף אונזער וועג אַרויסגעשילטע האַנט-גראַנאַטן,
וועלכע זיכערן אונז אַ פייַערדיקן צירקוועג, פון דער שַבנודיקער
פּאָזיציע פּיערן די קיילן-וואַרפערס.

מיר זיינען פאַרוואַנדלט געוואָרן אין געפערלעכע חיות, מיר
שלאַגן זיך ניט, מיר פאַרטיידיקן זיך קעגן דעם פאַרטייליקט ווערן.
מיר וואַרפן ניט די גראַנאַטעס אָפּ מענטשן — וואָס ווייסן מיר

דען וועגן דעם אין דער רגע, — דאָרטן, הינטער אונז, יאָגט
 דער מויט מיט הענט און מיט קיווערס, נאָך דריי מעג קאָנען
 מיר אים איצט צום ערשטן מאָל אָנקוקן פנים אל פנים, נאָך
 דריי מעג קאָנען מיר זיך צום ערשטן מאָל אָפווערן פון אים,
 אין אונז ברויזט אַ משוגענער צאָרן, מיר ליגן ניט מער און
 ווארטן ניט אָנמעכטיק אָפן עשאפאָט, מיר קאָנען חרוב מאַכן און
 מיר טויטן, פדי זיך צו ראטעווען, פדי זיך צו ראטעווען און
 נקמה צו נעמען.

מיר פאָהאלטן זיך הינטער יעשווידן ווינקל, הינטער אים=
 לעבן דראָט=געשמעל און, אידער מיר גלימשן זיך אוועק, ווארפן
 מיר פאר אונזערע פיס א נייעס פינטל אופרייסן, דאָס קנאקן פון
 די האַנט=גראנאטן ניט זיך אונז אָפ אין אונזערע אָרעמס, אין
 אונזערע פיס, מיר לויפן, געבויגן ווי די קעץ, פאָרכליניעט פון
 דער כוואליע, וועלכע טראָגט אונז, וועלכע מאַכט אונז אכזריות=
 דיק, וועלכע פארוואנדלט אונז אין גולנים, אין רוצחים, אין שדים,
 פון דער כוואליע, וועלכע פארמערט אונזערע כחות און אונזער
 מורא און גרימצאָרן און לעבנסלוסט, וועלכע זוכט און קעמפט
 פאר אונזער ראטעווען זיך. ווען דיין אייגענער מאמע וואָלט אָג=
 געקומען מיט זיי, מיט אָט יענע, וואָלסט זיך ניט א רגע גע=
 קווינקלט אויך אף אים צו ווארפן א גראנאט.

די פאָדערשטע גראָפנס ווערן אָפגעגעבן. זיינען דאָס נאָך
 גראָפנס? זיי זיינען צעשאָסן, חרוב — דאָס זיינען נאָר פאר=
 א יינצלמע גריבער, לעכער, וואָס זיינען פאָרבונדן דורף גיינג,
 טרעכטער=נעסטן, ניט מער. אָפער די אכידות פון יענע דאָרטן
 מערן זיך אליין. זיי האָבן זיך לחלוטין ניט גערעכנט אף אזא
 שארפן ווידערשטאנד.

* * *

מי'אז מיטיק=צייט. די זון ברענט, די אויגן פיסט אונז
 דער שווייס, מיר ווישן אים אַראָפ מיט די ארבל, אָפממאָל איז
 דער שווייס דורכגעמישט מיט בלוט. עס שווימט אף דער

ערשמער מער אָדער ווייניקער געשאנעוועטער גראָבן. ער איז פול אָנגעפאקט מיט מענטשן און איז גרויס צו דער קאָנמיר-אמאָקע, ער נעמט אונז אָף. אונזער ארמילערע גיט מעכטיקע קלעפּ און ריגלט אָפּ דעם שמורעם-שמה.

די זעלנער הינטער אונז בלייבן שטיין. זיי קאנען ניט גיין פאָרויס. די אמאָקע ווערט צעשמעטערט דורך אונזער ארמילערע. מיר קוקן אַרויס. דאָס פייער פאלט אָפּ הונדערט מעטער ווייטער פון אונז, און מיר טוען זיך ווייטער אַ ריט אָפּ פאָרנט. לעבן מיר ווערט באַ איינעם א יעפרייטער אראָפּגערויסן דער קאָפּ. ער לויפט נאָך אָפּ עטלעכע טריט, און דאָס פלוט שפּריצט אים ארויס פון האַלז, ווי א פּאָנטאָן.

צו א האנט-געפעכט דערגיט עס ניט, יענע מוזן אָפּטרעטן צוריק. מיר דערגרייכן פונדאָסניי אונזערע גראָפּנס און גייען איבער זיי ווייטער אַליין פאָרווערטס.

ווי שרעקלעך ס'איז בעת מען מוז זיך א קער מאַן צוריק! מען איז שוין דערלאָפּן ביז צו די רעזערוו-אָקאָפּעס, מען וואָלט שוין וועלן דורכקריכן דורך זיי, פארשווינדן- און דאָ מוז מען זיך אומקערן און פונדאָסניי אָפּמינקען זיך אין דעם גרויל. ווען מיר וואָלטן אין דער רגע ניט געווען קיין אומאָמאָטן, וואָלטן מיר בלי-ספּק אויסגעמוטשעט און אָן ווילן געבליבן ליגן. אָבער מיר ווערן ווייטער געשלעפט פאָרויס, אָן ווילן און דאָך משוגע ווילד און צאָרנדיק, מיר ווילן הרגענען, וויל יענע דארטן זיינען איצטער אונזערע שונאים, זיי הייבן קעגן אונז זייערע ביקסן און גראנאטן, פארטיליקן מיר זיי ניט, וועלן זיי אונז פארטיליקן!

די ברוינע ערד, די צעריסענע, צעריעטע ברוינע ערד, וואָס שימעריט מיט פעטקייט אונטער די זון-שטראַלן, איז דער הינטערגרונט פאר אונזער ווילד-דעשדוקער און באַטויבטער מעכאַ-נישקייט, אונזער פרייכן איז דאָס כאַרכלען פון אויסגייענדיקע פרו-זשינעס, די ליפן זיינען אויסגעטריקנט, אין קאָפּ איז נאָך פוסטער, ווי נאָך אַ שיפורער נאכט — אָט אזוי שלעפּן מיר זיך פאָרויס, און אין אונזערע, ווי זיפן דורכגעלעכערטע נשמות פויערט זיך אַרױן איינדרינגלעך און ווייטיקריק דאָס בילד פון דער ברוינער

ערד מיט דער פעמער, גלאַנציקער זין און די פאַרזאַפּלמע און
מוימע זעלנער, וואָס וואַלגערין זיך דאָ, אזוי, ווי דאָס וואָלמ גע-
מוזט זיין אזוי, וועלכע כאַפּן זיך פאַר אונזערע פּיס און שרייען,
בעת מיר שפּרינגען איבער זיי אריבער.

מיר האָבן אָנגעוואָרן יעמחידע אייגענעיש, מיר דערקענען
שוין גאַרניט איינער דעם אַנדערן. מיר זיינען מתים, וועלכע זיי-
נען נאָך פּכת, דורך עפעס אַ קיניק, דורך אַ געפּערלעכן פּישוף,
צו לויפּן און צו טויטן.

אַ יונגער פּראַנצויז שטייט אָפּ פּון די זייניקע, ער ווערט ארי-
בערגעיאָגט, אין איין האַנט האַלט ער נאָך דעם קְרעוואָלוער —
מען ווייס ניט, וויל ער שיסן אָדער זיך אונטערנעבן, — אַ זען
מיטן רירל שפּאַלט אים איבער דעם מוח. אַ צווייטער זעט דאָס
און פּראַווט ווייטער לויפּן, אַ באַגעט עסט זיך אים איין אין
רוקן. ער מוזט אַ הויכן שפּרינג, און מיט אויסגעשפּרייטע אָרעמס
און אַ ברייטגעפּנטער שרייענדיקער מויל, לויפט ער אַוועק, זיך
וואַקלענדיק, אין זיין רוקן באַוועגט זיך דאָס באַגעט. אַ דריטער
וואַרפט אַוועק דעם ביקס, טופּעט זיך איין און פאַרדעקט מיט די
הענט די אויגן. ער, מיט נאָך עטלעכע געפּאַנגענע, בלייבן
אריבערצומראַגן די פאַרוואַנדליקע.

און אזוי זיך נאָכיאָגנדיק קומען מיר פּלוצלינג צו צו דעם
שונאָס פּאַזיעס.

מיר לויפּן אזוי האַרט נאך די אַנטלויפּנדיקע שונאים, און
אונז געלינגט פּמעט צוגלייך מיט זיי אָנצוקומען אַהין. צוליב דעם
האַבן מיר ווייניק אָנווערן. אַ קוילן-וואַרפּער וואַרשעט אונז אַנט-
קעגן, אָבער מיט אַ האַנט-גראַנאט מוים מען אים אָפּ. יעדנפאַלס
האַבן די פאַר סעקונדן פּון דעם קוילן-וואַרפּער אַרבעט געסטייעט
אָף אַריינצושיסן פינף אונזעריקע אין די פּייכער. קאט צעקלאַפּט
מיט דער קאַלבע פּון ביקס דאָס פּנים פּון דעם קוילן-וואַרפּער-
שיסער און מאַכט פּון אים אַ קאַשע. די אַנדערע זעלנער דער-
שמעכן מיר, נאָך אידער זיי באַוויזן אַרויסצוכאַפּן זייערע האַנט-
גראַנאטן. נאכדעם זעפּן מיר מיט גרויס דאָרשט אויס דאָס
וואַסער, וואָס מיר געפינען דאָרטן.

פון אלע זייטן קנאקן דראָט-צוואַנגען, מיר וואָרפן מיט לאַרעם ברעטער איבער האַלץ-פארצווימונגען, מיר שפּרינגען איבער די שמאַלע גייג אין די גראַפנס אַרײַן. האַיע שניידט אַרײַן זײַן רידל אין האַלדז פון אַ הויכגעוואַקסענעם פראַנצויז אין ער וואַרפט דעם ערשטן האַנט-גראַנאַט; מיר בױגן זיך אָף אַ פאר סעקונדן אין הינטערן וואַל, און נאכדעם איז שוין פאר אונז אָפּ-געראַמט דאָס גראַדע שטיק פונם גראַפן. פארקווער אין אַ ווינקל ושיפעט אַ צווייטער גראַנאַט און מאַכט אונז פריי דעם וועג. אינס פארביילויפן פליען כסדר אין אלע בלינדאושן אָנגעלאָרענע פעקלעך, די ערד רוקט זיך, עס קנאקט, דאַמפט און קרעכעט, מיר שמרודלעך איבער גליטשיקע שטיקער פלייש, איבער וויכע קערפערס, אײַך פאל אַרײַן אין אַ צערויסענעם בויך, אײַך וועלכן עס ליגט אַ נייע, זױבערע אָפּציר-הימל.

די שלאכט הערט אױף. די פארבינדונג מיטן שונא רייסט זיך איבער. אזוי ווי מיר קאנען דאָ לאַנג זיך ניט האַלטן, מוזן מיר, אונטער דער דעקונג פון אונזער אַרטילעריע, צוריק אָפּ-טרעטן אָף אונזערע פאזיציעס. ווי נאר מיר דערוויסן זיך וועגן דעם, פאלן מיר מיט גרויס האַסט אַרײַן אין די דערבייאַקע אקאַפעס, בדי צו פארכאַפן די קאָנסערוון-שאכטלעך, וואָס זײַנען דארטן נאָך פארבליבן.

מיר קומען באלד צוריק ארויס. לעת-עתה נעמט מען ניט אױף קיין נייע אַמאַקע, איבער אַ שעה ליגן מיר, און קיינער רעדט ניט ארויס קיין וואָרט, נאר מיר פרייכן און רוען זיך. מיר זײַ-נען אזוי אויסגעמאַטערט, אז ניט געקוקט אַף אונזער שמאַרקן הונגער, טראכטן מיר נאָך ניט וועגן די קאנסערוון. גאר פאמעלעך ווערן מיר ווייטער בלומרשט ווי מענטשן.

די פלייש-קאנסערוון זייערע זײַנען באַרימט אָפּן גאַנצן פראַנט. זייער אַפט איז דאָס אפילו די הויפט-סיבה פאר אַ פלוצלונגדיקער אַמאַקע מצד אונז, ווייל אונזער קעסט איז אין אלגעמיין שלעכט; מיר זײַנען שמענדיק הונגעריק.

מיר האָבן דאָ געכאַפט פינף קעסטלעך קאנסערוון. זיי ווערן גרויסאַרטיק באַקעסטיקט, ניט אזוי ווי מיר, פארהונגערטע, מיט

אונזער פוריקעם-מארמעלאד, דאָרטן וואָרפט מען זיך מיט פלייש אַרום, מען דאַרף נאר אויסציען אַ האַנט, כּדי דאָס צו פּאַקיימען. האַיע האָט נאָך אַחוץ דעם געפּאַקט אַ דינג, פּראַנציווישע חלה און האָט זי אַריינגעשמעקט אין זיין גורם, ווי אַ רירל. אין קאַנט פּון דער חלה איז אַפּיסל אַיינגעשמירט אין בלוט, אָבער דאָס קאָן מען דאָך אַראַפּשניידן.

ס'איז פשוט אַ גליק וואָס מיר האָבן איצט געכאַפט גוט אָפּצועסן; מיר וועלן נאָך נויטיק דאַרפן אונזערע פחות. זאט אָפּצועסן איז פונקט אזוי וויכטיק, ווי אַ גוטע פּאָויזיע; דעריבער זיינען מיר מאַקע אזוי זשערנע אָף דעם, ווייל דאָס קאָן אונז ראַ-טעווען דאָס לעבן.

מיאדען האָט נאָך אַריינגעכאַפט צוויי זעלנער-פּלאַשן מיט קאַניאַק. זיי גייען באַ אונז אַרום אין רונדעל, פּון מויל צו מויל.

* * *

די נאַכט שפּריווט, פּון די טרעכטערס הייבן זיך געפּלען. עס האָט אַ פּנים, ווי די לעכער וואָלמן פּול זיין מיט געשפּענ-סטיקע סודות. די פּאַרע פּויושעט צעשראַקן אהין און צוריק, איי-דער זי דרייסט זיך אַרויסצוגלייטשן איבערן ראַנד. דעמאָלט הייבן זיך אָן צו ציען פּון טרעכטער צו טרעכטער לאַנגע פּאַסן.

עס איז קיל. איף שמי אפן וואָך און עס זיך איין מיט די אויגן אינם חשך. איך פיל זיך אזוי שוואַך, וויל שוין שמענדיק נאך אן אמאַקע, און דעריבער ווערט מיר שווער צו בלייבן אליין מיט מיינע געדאַנקען. דאָס זיינען נאר אַייגנמלעך קיין געדאַנקען ניט; דאָס זיינען זכּרונות, וועלכע קומען מיר אָף איצט, בעת מין שוואַכקייט, און שאפן מיר אַ מאָדנע שטימונג.

צום הימל הייבן זיך ראַקעמעס — און איף זע אַ ביזל, אַ זומער-פּאַרנאַכט, איף שמי אין דעם זיילגאַנג פּון קירף און קוק אָף הויכע ריין-קוסטעס, וואָס בליען אינדערמיט פּונם קליינעם קירף-הויפל. אַרום שמייען שמייערנע פיגורן, קיינער איז

נימא: — א גרויסע שטילקייט איז אויסגעגאסן איבער דעם בליענ=
דיקן גארטנרל.

די זון ליגט ווארים אף די דיקע גראַע שטיינער, איך ליג
אף דעם מיין האנט און פיל די ווארימקייט. איבערן רעכטן ווינקל
פון דעם דאך הייבט זיך דער גרינער קירך-מורעם אריין אין
דער מאַטער, וויכער בלאַקייט פון דעם אַנקומענדיקן אָונט. צווישן
די באשטראַלמע קליינע זיילכעלעך פון די אַרומיקע גייג שפרייט
זיך אַ קילע מונקלקייט, און איך שמי דאָרטן און מראַכט וועגן
דעם, ווי צו צוואַנציק יאָר וועל איך שוין דערקענען די פאַרשיבונד=
דיקע מאַכט פון פרויען.

דאָס בילד איז וואונדערלעך נאָענט, עס רירט מיך אַפּילה
ביו עס ווערט צערווען אונטערן אויפליכטן פון אַ פיער-קויל.
איך כאַפּ זיך פאַרן ביקס. דער טרויב איז נאָם, איך נעם
אויס פעסט אַרום מיט דער האַנט און צערייב מיט מייע פינגער
די פייכקייט.

צווישן די לאַנקעס הינטער אונזער שטאָט איז באַ אַ מיך
געשטאַנען אַ שורה אַלמע מאַפּאַליעס. מען האָט זיי שוין געקאָנט
זען פונדערווייטנס, און ניט געקוקט, וואָס זיי זיינען געשטאַנען
נאָר אין איין שורה, האָט מען עס גערופּן די טאַפּאַל-אַליע.
קינדער זייענדיק, האָבן מיר געהאַט אַ משונהדיקע ליבע צו זיי,
זיי האָבן אונז צוגעצויגן, נאָנצע מעג האָבן מיר באַ זיי צוגע=
בראַכט און האָבן זיך צוגעהאַרכט צו זייער שמילן רוישן. מיר
זיינען געזעסן אונטער זיי אַפּן ברעג פונם טייכל, און האָבן גע=
לאָזט אראַפּהיינגען די פיס אין די ליכטיקע, שמראַמיקע וואַסערן.
דער פרישער ריח פונם וואַסער און די מעלאָדיע פונם ווינט אין
די בוימער האָבן באַהערשט אונזער פאַנטאַזיע. מיר האָבן דאָס
אַלין שטאַרק האַלט געהאַט, און דאָס בילד פון יענע מעג איז
מיר שטאַרק איינגעבאַקן אין האַרצן.

עס איז מאָדנע, אַז אַלע זכרונות, וואָס קומען אונף, פאַר=
מאָגן צווייערליי מעלות. זיי זיינען שמענדיק פול מיט שטילקייט,
דאָס איז דאָס שטאַרקסטע אין זיי, און אפילו בעת זיי זיינען אין
דער אמתן גאָרניט געווען אזוי שמיל, מאַכן זיי אויך אַזאַ איינ=

דרוק. דאָס זײַנען קלאַנגלאַזע דערשייַנגען, וואָס רײַדן צו מיר מיט בליקן און תנועות, אָן ווערמער און פאַרשוויגן — און דוקא זײַער שוויגן דערשימערט, און דאָס צווייט מיך זיך אָנצוכאַפן פאַר מיין אַרבל און פאַר מיין פיקס, פּדי זיך צו האַלטן און זיך ניט איבערצוגעבן אינגאַנצן אָם דער פּלות-הנפש און דעם נסיון, אין וועלכן מיין ליב וויל זיך אַזוי מילד פאַנאַנדער-שווימען.

זי זײַנען אַזוי שמיל, ווײַל פאַר אונז איז דאָס אַזוי אומ-פאַרשמענדלעך. אפן פּראָגמ איז ניט פאַראַן דער מין שטילקייט, און די השפעה פון דעם פּראָגמ שפּרייט זיך אַזוי ווייט אויס, און מיר קאָנען זיך גאָר קיינמאַל ניט ארויסוויקלען פון דעם. און אויף אין די אָפּגעלעגנסטע דעפּאס און קווארטירן זשומעט און פּויקט שמענדיק אין אונזערע אויערן דער פּראָגמ. מיר זײַנען נאָך ניט אוועק אַזוי ווייט, אַז מיר זאָלן מער גאַרנישט הערן. אָבער אָט די לעצטע טעג איז דאָס שוין גאָר ניט צום דערטראָגן געווען.

און די שטילקייט איז די סיבה דערפון, וואָס די בילדער פונם עבר וועקן ניט אַזוי פאַרלאַנגען, זיי אומעט — אַן אויס-מערלישע, פאַרבײַנקטע שווער-מוטיקייט. זי זײַנען געווען — אָבער זי קערן זיך שוין ניט אום צוריק, זי זײַנען פאַרביי, זי זײַנען אן אנדער וועלט, וואָס פאַר אונז איז זי שוין אוועק, אין די קאַזאַרמעס האָבן זי נאָך ארויסגערופן א ווילדן, בונטאַרישן חשק, דעמאָלט זײַנען זי נאָך מיט אונז פאַרבונדן געווען, מיר האָבן נאָך באלאַנגט צו זי און זי צו אונז, אויב אפילו מיר זײַנען געווען צעשיידט. זי זײַנען אין אונז אופגעקומען בא די זעלנער-לירער, וואָס מיר האָבן געזונגען, בעת מיר האָבן צווישן מאָרגן-רויט און וואַלד-סילוועמן מארשירט צום פעלד זיך מושמירן, דאָס זײַנען געווען שאַרף-ריחדיקע זכרונות, וואָס האָבן אין אונז געלעבט און זײַנען פון אונז ארויסגעקומען.

דאָ אין די גראָבנס איז די וועלט אָבער פאַר אונז פאַר-לאַנגגעאַנגען, זי קומט ניט מער פון אונז אַהין; — מיר זײַנען מויט, און זי שפּייט ווייט אפן האַרזיאָנא, זי איז א דערשייַנונג,

א רעמענישפוליער אָפּשין, וועלכער פּלאַנט אונז, פאַר וועמען מיר האָבן מורא, און וועמען מיר ליבן אָן האָפּענונג. זי איז שטאַרק, און אונזער באַנער איז שטאַרק; — אָבער זי איז ניט דערנרייכבאַר, און מיר ווייסן דאָס. זי איז אומנישט, פונקט און אומנישט, ווי דאָס ווארטן צו ווערן א גענעראל.

און ווען מען וואָלט זי אונז אָפּילו צודיקנעבן, אָט דאָס לאַנד פון אונזער יוגנט, וואָלטן מיר גאָר מער ניט געוואוסט, וואָס מיט איר צו מאַן. זי קאָנען שוין מער ניט אַיפּלעבן, די צארמע און געהימע בחור, וועלכע האָבן געשטראָמט פון איר צו אונז, יא, מיר וועלן אין איר זין און אין איר זיף באוועגן; מיר וועלן זיך דערמאנען און זי ליבן, און גערירט זיין פון איר אָנפליק, אָבער ס'וואָלט געווען דאָס אייגענע, ווי זיך צו פאַר-קלערן פארן בילד פון א טוישן חבר; אמת, דאָס זיינען זיינע שטרייכן, זיין פנים, און די מעג, וואָס מיר האָבן פאַרבראכט מיט אים צוזאַמען, לעבן פונדאָסניי אהף אין אונזער זכרון. אָבער ער אליין איז דאָס שוין ניט מער.

מיר וואָלטן שוין מער ניט פאַרבינדן געווען מיט איר אַזוי, ווי מיר זיינען פריער געווען. עס האָט אונז דאָך שטענדיק צוגע-צויגן ניט די דערקענמעניש פון איר שיינקייט און פון איר שטי-מונג, נאָר דאָס בשותפותדיקע, אָט דאָס גלייכע געפיל פון פאַר-ברידערונג מיט די ענינים און די געשעענישן פון אונזער לעבן, וואס האט פאר אונז אביסל אומפאַרשטענדלעך געמאַכט די וועלט פון אונזערע עלטערן; — ווייל מיר זיינען אָף וועלכן ניט איז אופן שטענדיק זייער צערטלעך אין איר פאַרשוואומען געווען, און די קלענסטע זאַך איז פאַר אונז שטענדיק פאַרבינדן געווען מיט דער אומענדלעכקייט. אפשר איז דאָס געווען נאר די פריווילעגיע פון אונזער יוגנט; — די דערווארטונג איז שוין געוואָרן א טייל פון אונזער ליב און לעבן, די דערווארטונג, וואָס האָט אונז צונויפגעגאסן מיטן געלאָף פון אונזערע מעג.

איצט וואָלטן מיר שוין ארוימגעבלאנדושעט איבערן לאַנד פון אונזער יוגנט, ווי טוריסמן. מיר זיינען פאַרסמט דורך פאַקטן, מיר קלייבן זיך פאַנאגערע אין קאַנטראסטן, ווי סוחרים, מיר זעען

איין נויטווענדדיקייטן, ווי קצבים. מיר זיינען שוין נישט מער זארג-
לאזן, — מיר זיינען מאוימדיק גלייכגילטיק. נאט, מיר וועלן דארטן
זיין וועלן מיר זיך אבער דארטן אויסלעבן?

מיר זיינען פארלאזן, ווי קינדער, און געניט, ווי אלטע
לייט, מיר זיינען פארגרעכט און אומעמיק און אויבערפלעכלעך, —
מיר שיינט, אז מיר זיינען פארלאזן.

* * *

מיינע הענט ווערן קאלט און איבער מיין הויט נישט ארוי-
בער א ציטער; די נאכט איז אבער ווארים. נאר דער נעפל איז
קיל, דער דאזיקער גרויליקער נעפל, וואס פרוישעט איבער אונזע-
רע הרוגים און זייגט פון זיי ארויס דאס לעצט ביסל פארבא-
האלטן לעבן. מארגן וועלן זיי שוין זיין בלייך און גרוין, און זייער
בלוט וועט ווערן פארגליווערט אין שווארץ.

עס פליען נאך פסדר אוף ראקעטעס און זיי ווארפן זייער
אומרחמנותדיק ליכט איבער דעם פארשטייניקטן פייזאזש, וועלכער
איז פול מיט קראמערס און מיט קאלטן ליכט, אזוי ווי א לבנה.
דאס בלוט פארסמט מיינע געדאנקען מיט מורא אין מיט אומ-
רואיקייט. זיי ווערן אפגעשוואכט, די געדאנקען מיינע, און זיי
ציטערן, זיי ווילן האבן ווארימקייט און לעבן. זיי האבן שוין קיין
דה נישט אויסצוהאלטן אן טרייסט און אילוזיעס, זיי ווערן פאר-
טוימלט פון דעם נאקעטן יאיש-בילד.

איך הער, ווי עס בראוגענען קעטל-בלים, און כ'פאקום
היבף א העפטיקן חשק עפעס ווארימעס צו עסן, דאס וועט מיך
פארואיקן. איך טו זיך אן א פח אויסצוואווארטן, ביז איך ווער
אפגעביטן.

דעמאלט גיי איך אראפ אין בלינדאזש און געפין דארטן
פאר זיך א שייסעלע מיט גרויפן, דאס געקעכטן איז פעט און
געשמאק, און איך עס דאס וואס פאמעלעכער, אלע זיינען איצט

אפילו בעסער געשטימט, ווייל דאס פיער האט זיך איינגעלייגט
אבער איך רייד ניט קיין ווארט מיט קיינעם.

* * *

די מעג גייען און יעטוידע שעה איז אומבאגרייפלעך און
צוגלייך זעלבסטפארשמענדלעך. נאך די אמאקעס קומען קאנטר-
אמאקעס. און אפן מרעכטער-פעלד, צווישן די גראבנס ווערן
פאמעלעך אלץ גריעסערע פערג מיט מויטע. די פארוואונדיקטע,
וועלכע ליגן ניט שמארק ווייט, קאנען מיר נאך אפטמאלס אריבער-
כאפן צו זיך. אנדערע מוזן אבער זייער לאנג ליגן, און מיר
הערן, ווי זיי שמארבן.

איינעם זוכן מיר צוויי מעג פסדר, און אלץ אומזיסט. ווי
עס שיינט, ליגט ער ערגעץ אפן בויך און ער קאן זיך ניט אומ-
דרייען. אנדערש קאן מען זיך דאס גארניט דערקלערן, פארוואס
מיר געפינען אים ניט אזוי לאנג, ווייל ס'איז שווער צו געפינען
די ריכטונג, בעת עמיץ ליגט, מיט די ליפן צוגעקוועטשט צו
דער ערד, און ער שרייט אין זי אריין.

ער איז געווען אונטערגעשאסן געווארן, האט געפאקט איינע פון
יענע פאסקודנע וואונדן, וועלכע זיינען ניט אזוי שמארק, אז מען
זאל פון זיי שמארבן אין א האלב-באמזיפמן צושטאנד, און זיינען
ניט אזוי שוואך, מען זאל קאנען אריבערמראגן דעם ווייטיק אין
דער האפענונג ווייטער געזונט צו ווערן. לויט קאמס מיינונג,
דארף בא אים צעשמעמערט זיין דער הינטער-מײל, אדער מען
האט אים אריינגעשאסן אין חוט-השדרה. אין ברוסט האט ער
ניט קיין וואונד, ווייל דעמאלט וואלט ער ניט פארמאגט אזוי
פיל פח צו שרייען. און בא אן אנדער מין פארוואונדונג
וואלט מען אים דאך געזען זיך באוועגן.

ביסלעכווייז ווערט ער הייזעריק. אָבער די שמים איז אזוי
געבעכדיק, אז מען קאן זיך בשום אופן ניט כאַפן, פונגענען זי
קומט. אין דער ערשמער נאכט קריכן דריי אונזעריקע אַרויס אים
צו זוכן. אָבער ווען זיי מיינען, אז זיי האָפן שוין אויסגעפונען די

דיכטונג און זיי דערפויזשן אהייך, דערהערן זיי שוין דאָס געשרי
גאָר פון אן אנדער אָרט.

ביזן באַגינגען זוכן מיר און געפינען ניט. באַמאָג נישמען
מיר מיט שפּאַקמיוון די גאַנצע סביבה; ס'איז נישט צו זען. אָפּן
צווייטן מאָג ווערט שוין דאָס יאָמערן שטילער; עס לאָזט זיך
מערקן, אז די ליפּן און דער מויל זיינען שוין פאַרשרפעט.

דעמיעניק, ווער עס וועט אים געפינען, האָט אונזער
ליימענאָט צוגעזאָגט צו געבן אַ ספּעציעלן אורלויב און דערצו:
נאָך דריי איבעריקע טעג. דאָס איז בלי-ספּאָ אַ שמאַרקער נסיון,
אָבער אַחוץ דעם וואָלטן מיר אויך געמאָג, וואָס נאָר טעגלעך
איז; ווייל דאָס געשרי איז שוידערלעך. קאמט און קראַפּ לאָזן זיך
אפילו באַמאָג נאָכאמאָל אין וועג. דערפּו ווערט באַ אַלבערטן
אָפּגעשאַסן דאָס אויערלעפל, אָבער דעם פאַרוואַנדליקטן האָבן זיי
ניט געבראַכט.

מען קאָן קלאָר פאַרנעמען, וואָס ער שרייט. אין אָנהויב
האַט ער נאָר געבעטן הילף - אין דער צווייטער נאַכט האָט ער
שוין פון הייז גערעדט מיט זיין ווייב און מיט זיינע קינדער, מיר
הערן אפילו אָפּט דעם נאָמען עליזע, היינט וויינט ער שוין נאָר.
אינאַוונט נייט די שטים אַליץ מער אויס, עס הערט זיך נאָר אַ
קרעכצן. אָבער ער קרעכצט נאָך שטיל די גאַנצע נאַכט. מיר
הערן דאָס אזוי קלאָר, ווייל דער וויינט בלאָזט צו דער ווייט פון
אונזער גראָבן. אינדערפרי, ווען מיר מיינען, אז ער איז שוין לאַנג
אויסגעגאַנגען, דערגיט נאָך אַליץ צו אונז אַ כּאָרכלען -

די טעג זיינען הייסע און די טוימע ליגן ניט פאַנגראָבע-
נערהייט. מיר קאָנען זיי ניט אַלעמען אַריבערנעמען, מיר ווייסן
ניט, וואוהין זיך מיט זיי אַהינגיבן. זיי ווערן שוין באַגראָבן
דורך די גראַנאטן. באַ אנדערן ווערן די פייכער אָפּגעדראַלן, זיי
פּלעזירן. עס בלאָזט זיי אויף פון אינווייניק, זיי שיפּן און באוועגן
זיך. אין זיי אירן די גאָן.

דער הימל איז קלאָר און בלאָ. אין די אָונטן ווערט עס
דושנע, און די הייז הייבט זיך פון דער ערד. בעת דער וויינט
זייט אַריבער צו אונז, פריינגט ער מיט דעם ריח פון בלוט

וואָס איז אזוי האַמעטנע און עקלדיק=זיסלעך, דעם מױטן=אַמעם פֿון די טרעכטערס, וועלכער איז ווי אױסגעמישט פֿון כלאַראַפֿאַרם און פֿוילעניש; דאָס רופֿט באַ אונז אַרױס אױפֿלקײט און עס שמויסט אונז צו ברעכן.

* * *

אין די נעכט איז שמיל, און דעמאָלט לאָזט זיך דער עולם זוכן די קופּערנע רינגען פֿון די גראַנאַטן און די זײד=פֿאַראַשוטן פֿון די פֿראַנצױזישע לײכט=קױלן. קײנער פֿון אונז װײס אײנגטלעך: נײט, צוליב װאָס מען יאָגט זיך אזוי נאָך די גראַנאַטן=רײנגען. די קלאַפּערס טענהן אין אײן קול, אז דאָס זײנען טײערע חפּצײם. עס זײנען פֿאַראַן צװישן אונזערײקע אװעלכע, װאָס טראָגן מיט נאַנצע בערג פֿון אָט די רײנגען, און זײ פֿױגן זיך אונטער דער שװערקײט פֿון דער משא, װאָס זײ קומט אױס צו שלעפֿן.

דער אײנציקער, װאָס האַט אַ גרונט דאָס צו קלײבן, איז האַיע; ער װײל זײ אָפּשײקן זײן פֿלה פֿאַר זאָקן=האַלמערס. די פֿריסלענדער מאַכן זיך שטאַרק לױטטיק אײבער דעם; זײ פֿאַטשן זיך אין די בײכער, שװן אײנמאַל אַ װײץ! דער עיקר קאָן מײדען פֿשוט נײט קומען צו זיך, ער האַלט אין האַנט אַ גרויסן גראַ=נאַטן=רײנג, מעסט אױס בסדר אָן אָף זײן פֿױס און װײזט. װײפל אָרט עס בלײבט נאָך אײבער. "עך האַיע, האַיע, פֿאַרמאַגט זײ דאָס געװײס אַ פֿאַר רגלים" — זײנע געדאַנקען דראַפּענען זיך העכער — און אַ געזעס מוז זײ האָבן, זײ — זײ אַ העלפֿאַנטי. ער קאָן זיך נאָר נײט פֿאַרװאַיקן. "אַט מיט איר װאָלט אײך געװאָלט שפּילן אין פֿאַטשײנקעס, דער רוח זאָל דאָס נעמען—" האַיעס פֿנים שײנט פֿאַר שמחה, װאָס זײן פֿלה האַט אזױ פֿיל חן געפֿונען, און ער זאָגט בקיצור און מיט גרויס צופֿרידן=קײט: "זײאזי נײט קײן שלעכטע נקבה!" די זײדענע פֿאַראַשוטן קאָן מען שװן פֿראַקטישער אױסנוצן. פֿון דרײ—פֿיר שטיק קאָן מען זיך אױפֿײען אַ העמל. אײך און קראַפֿ פֿאַנזען דאָס אַנשטאַט נאָז=טײכלעך. אַנדערע שײקן עס אָפּ

אזויס. ווען די וויבער וואָלטן געזען, מיט וואָס פאר אַ מסירת-
נפש עס ווערן אָפט אויפגעקליבן אָט די דינע שמאַמעס, וואָלטן
זיי געקוויטשעט פון שרעק.

קאט כאַפט מיאדענען כאַס פרוואון אַראַפרייסן דירינגען פון
נימגעפלאַצטע גראַנאַטן. דערביי איז ער געלאַסן, ווי נימ אים
מיינט מען דאָס. באַ אן אַנדערן וואָלט דער גראַנאַט בלי-ספּק
אויפגעריסן, מיאדען האָט אָבער מול ווי שטענדיק.

אַ גאַנצן פּרימאָרגן שפילן זיך איבער אונזער גראָבן צוויי
זומער-פּויגלעך. דאָס זיינען ציטראָנען-שמעטערלינגען, זייערע געלע
פּליגלעך זיינען רויט פּאַשפּרינקלט. וואָס האָט זיי דען געבראַכט
אדער? ווייט און ברייט אַרום איז קיין זכר נימאָ פון קיין געוויקס
אָדער פון אַ קווייט. די זומער-פּויגלעך זעצן זיך אָפרוען אָף די
אויסגעשטשירעטע ציין פון אַ שאַרבן. די פּויגלעך זיינען זאַרגלאָז.
זיי האָבן זיך שוין לאַנג צוגעוואוינט צום קריג. יעדען אינדערפּדי
הייבן זיך אַרויף פון דער פּאַס צווישן די אקאַפּעס לאַרכן. פּאַ-
ראַיאָרן האָבן מיר זיך אַפילו צוגעקוקט, ווי זיי בריען אויס
עופּהלעך. איצט לאָזן אונז די שטשורעט אין די גראַבנס צור;
זיי ליגן איצט פּאַרנט — מיר ווייסן, צוליב וואָס. זיי ווערן דאָרטן
אָפּגעפּאַשעט; וואו מיר באַקומען נאָר צו זען איינעם, שיסן מיר
אים היבף אַראָפּ. אין די נעכט הערן מיר ווייטער פון יענער זייט
דאָס היילן פון רעדער. באַמאג באַשיסט מען אונז שוואַך; איצט
זיינען מיר ביכולת צורעכטצומאַכן די חרובע גראַבנס. פּאַרוויי-
לונגען זיינען אויך פּאַראן, דאָס באַזאָרגן שוין די אַערפּלאַנען.
יעשווידן שטאָג ווערן די סצענעס פון לונט-קאַמף באַטראַכט דורך
אַ גרויסן עולם.

צו דעם שונאַם פליערס האָבן מיר זיך שוין מער אָדער
ווייניקער צוגעוואוינט, דערפּאַר אָבער האָבן מיר פּיינט, ווי אַ
פּעכט, די אויסקוק-אַערפּלאַנען; ווייל זיי בריינגען אונז פון דאָרטן
מיט דאָס אַרטילעריע-פּייער. אין אַ פּאָר מינוטן אַרום נאָך זייער
אַנקומען הויבן שוין אָן צו פּייערן שראַפּנעלן און גראַנאַטן. דורך
דעם פּאַרלירן מיר אין איין טאג עלף מאָן, צווישן זיי פּינף סאַ-
נימאַרן. צוויי פון זיי ווערן אזוי צעשמעטערט, אַז לויט מיאדענס

מיינונג, קאן מען זיי מיט א לעפל אראפשאדן פון גראָבן = ווענטל
און זיי מקבר זיין אין א טעפל. בא אן אנדערן ווערט אראפ=
גערופן דאָס אונטערלייב צוזאמען מיט די פיס. ער ליגט טויטער=
הייט מיט דער ברוסט אָנגעשפארט אין גראָבן, זיין פנים איז געל,
זיי א לימענע, צווישן די באוואקסענע ליפן מליעט נאָך אַ ^{סי} _{סי}=
נארעמל. זיי מליעט, ביי זיי דערגייט צו די ליפן און זשיפעט אים.

מיר ליגן די טויטע דערוייל אָפּ אין א גרויסן טרעכטער.
דאָרטן זינען שוין אָנגעלייגט דריי שיכטן, איינע איבער דער
אנדערער.

* * *

מיטאמאָל הויבט ווייטער אן צו פיערן, מיר זיצן שוין
ווידער אין א געשפאנטער שטייפקייט, אין א פוסמעפאסנער
וואַרטעניש.

אַמאקע, קאנטר=אַמאקע, אנטשויס, קעגנשטויס — דאָס זיי=
נען מער ניט, זיי ווערטער, אָבער וואָס ליגט הינטער אָט די
ווערטער! מיר פארלירן אפולע מענטשן, דער עיקר רעקרוימן,
אונזער סעקטאר באקומט צוגעשיקט דערגאנצונגען, דאָס איז איי=
נער פון די נייע פאלקן, כמעט אלץ יונגעלייט פון די לעצטע
מאָביליזאציעס. זיי האָבן זיך קיין זאך ניט באוויזן אויסצולערנען,
זיי האָבן אפשר נאָך באקומען אַ ביסל טעאָרעטישע אויסבילדונג
פארן גיין אָפן פראָנט, וואָס אַ האנט=גראנאט איז, וויסן זיי אפילו,
אָבער אין דעם ענין פון אויסבאהאלטן זיך האָבן זיי קיין שום ידיעה
ניט, זיי האָבן נאָר קיין אויג ניט פאר דעם. אַ בערגעלע, וואָס
איז נירעדיקער פון אַ האַלבן מעטער, דערווען זיי גאָרניט.

מיר דארפן זייער נויטיק פארשטארקונג, אָבער די רעקרוימן
נוצן אונז ווייניק; מיר האָבן מיט זיי צופיל אַרבעט. זיי זינען
לחלוטין אומבאהאלפן אין אָט דער שווערער פייער=לייניע, און זיי
פאלן, זיי די פלייגן, אַ פאָויציע=שלאַכט פאָדערט קענטענישן און
געניטקייט, מען מוז האָבן פארשמענדעניש פארן אויבערפלאַך פון
לאַנד, מען מוז האָבן אַ געהער פאר די גערוישן פון די האַר=

מאמן, מען מוז קאָנען באשטימען פאָרויס, וואו די גראנאמן וועלן
איינקלאפן, ווי די שראפנעלן וועלן זיך צעשפריצן, און ווי מען
זאל זיך אויסבאהאלטן.

די יונגע דערגאנצונג=זעלנער וויסן, פארשטייט זיך, זענן
דעם גאָרנישט. זיי ווערן אויסגעראַטן, ווייל זיי וויסן אפילו ניט
דעם חילוק צווישן א שראפנעל און א גראנאט, זיי הערן זיך צו
מיט גרויס שרעק צו דעם הודושען פון די ניט געפערלעכע משע=
מאָדאנעס, וואָס שלאָגן אַרײַן ווייט הינטער זיי, און דערביי הערן
זיי גארניט דאָס שטילע, פיינדיקע זשומען פון די קלייניקע,
שפליטערדיקע שראפנעלן, אנשמאַט זיך פאנאָדערצילויפן, שפארן
זיי זיך צוזאַמען, ווי די שעפסן, און אפילו די פארוואונדיקטע
צווישן זיי ווערן אויף, ווי די קראָליקעס אַראָפגעשאָסן דורך די
פליערס.

די דאָזיקע אַרימע אינגלעך מיט זייערע בלאסע, אויס=
נעמאָנערטע פנימער, מיט זייערע נעבענדיק אייגענאַרמשעמע
פינגער, — די פארצווייפלע און יאָמערלעכע העלדישקייט פון
אַט די עלנטע ברואימלעך, וועלכע זיינען אזוי איינגעשראקן, אז
זיי דערוועגן זיך אפילו ניט צו שרייען אינדערהויף און זיי ליגן
מיט זייערע אפגעריסענע ברוסט=קאַסטנט און בייכער און הענט
און פיס, און יאמערן אינדערשמיל „מאַמע“ און ווי נאָר עמיץ
ניט אַ קוק אָף זיי, ווערן זיי היבף אנמשוויגן!

זייערע טוימע, מיט לייכמן פוך באַזאָקסענע, שפיציקע
פנימלעך, דערמאָנען מיט זייער שוידערלעכער אויסדרוקלאָזיקייט
נעשטאַרבענע קינדער.

בעת מען זעט צו, ווי זיי שפרינגען אָפּ און לויפן און
פאלן, ווילט זיך פשוט וויינען. עס ווילט זיך זיי אָפּשטייסן, וואָס
זיי זיינען זעלכע נאָרישע קינדער, און טוויילט זיך זיי נעמען אָפּן
האנט און אַזעקטראַגן פון דאַנען, דאָ איז לחלוטין ניט קיין אָרט
פאר זיי. זיי גייען אָנגעמאַן אין גראַע רעקלעך און הויזן און שטיוול.
אַבער פאַר אפולע פון זיי זיינען די מונדירן צו ברייט, זיי הייג=
גען אַראָפּ, ווי זעק, זייערע פליצעס זיינען צו שמאַל, די גופימ=

לעד זיינען ווי שמרוי, עס זיינען ניט געווען קיין מוגדירן, וואָס זאלן פאָסן צו זייער קינדער-מאָס.

א ניטדערוואַרמע גאז-אַמאקע פריינגט אום אַסאָ רעקרוּמן. זיי זיינען נאָך ניט דערוואַקסן צו באַגרייפן, וואָס עס וואַרט זיי. אין בלינדאָזש געפינען מיר אינגאנצן אָנגעפאַקט מיט בלאָע קעפּ און שוואַרצע ליפּן. אין איינעם אַ טרעכטער האָבן זיי צו פרי אויסגעטאָן די מאַסקעס; זיי האָבן ניט געוואוסט, אז אין אַ טיפּן אָרט שפּרייט זיך דאָס גאז לינגער; ווי נאר זיי האָבן דערווען, אז אויבן גייט מען שוין אָן מאַסקעס, האָבן זיי אויך אַראָפּגעריסן, און זיי האָבן באוויזן איינצושלינגען א געהעריקע פאַרציע גאַז, און פאַרברענען זייערע לונגען. ס'איז שוין קיין האָפּענונג ניטא פאַר זיי, זיי גייען אָפּ מיט בלוט אין מאַטערן זיך מיט אָנפאלן פון שטיקעניש.

* * *

אין איין אקאפּ געפין איך זיך פלוצלונג פנים-אל-פנים מיט הימעלשטאַסן. זייט פאַ זייט ליגן מיר צוזאַמען אָן אַמעס אין וואַרמן ארויסצולויפן אין אַמאקע.

איך בין אַפילו זייער אופגערעקט, אָבער ניט געקוקט אָפּ דעם, בליצט מיר אנהאָ פאַם אַרויסלייפן א געדאַנק: פאַרוואָס זע איך מער ניט הימעלשטאַסן. איך שפּרינג אָפּ גיך צוריק אַרײַן אין בלינדאָזש און זע, ווי הימעלשטאַס ליגט אין א ווינקל פלומרשט פאַרוואונדיקט. אַ פנים האַט ער פון אַן אָפּגעשמיסענעם. ער האָט א שרעק-אַנפאל, ער איז נאָך דאָ אַ פרישער, אָבער איך ווער ווילד פאַם געדאַנק, אז יענע יונגע בחוריםלעך זיינען דאָרטן, אין דרויסן, און ער ליגט זיך דאָ.

„מאַרש פון דאַנען! “ שריי איך.

ער באוועגט זיך ניט, זיינע ליפּן טרייסלען זיך, זיינע וואָג-צעס צייטערן.

„מאַרש! “ שריי איך נאַכאַמאָל.

ער ציט איין די פיס, דרוקט זיך צו צום וואנט און שמש-
רעט די צייך, ווי א הונט.

איך כאפ אים אָן פא דער האנט און וויל אים א שלעפ
מאן. אבער מינע גערוון האלטן ניט אויס, איך כאפ אים אָן באם
קאלנער, טרייסל אים אזוי, און זיין קאפ ווארפט זיך אהין און
אהער, און איך שריי אים אין פנים: „דו אויסוואורף איינער, וועסט
ארויסקריכן — דו הונט, דו היצל, דו ווילסט אויף ווערן א
געלם?“ ער גלאצט אף מיר מיט גלעזערנע אויגן, איך טו א
זעץ זיין קאפ אן וואנט — „דו דבר-אזר“ — איך טו אים א
געזונטן ברוק אין זיפעטן ריפ אריין, — דו „כלב שפפלבים“ —
איך שטופ אים ארויס פון בלינדאוש.

עס לויפט פארבי א נייע גרופע זעלנער. מיט זיי איז א
ליימענאנט. ער זעט אונז און שרייט: „פארווערטס, פארווערטס,
צושטיין, צושטיין!“ און וואָס מיינע קלעפ האָבן ניט דערגרייכט,
האָט דערגרייכט דאָס ווארט. הימעלשמאָס האָט געהערט א קול
פון אן עלטערן, ער קוקט זיך ארום, ווי אויפגעכאפט פון שלאָף,
און שטייט צו צו דער גרופע.

איך לויף נאָך אים און זע, ווי ער שפרינגט. ער איז
ווייטער געוואָרן דער ענערגישער הימעלשמאָס פון קאזארמע, ער
האָט אפילו איינגעיאָגט דעם ליימענאנט און איז שוין איצט א
גוט שטיק פאָרויס.

* * *

קרייץ-פייער, אָפהאלט-פייער, פארהיינג-פייער, מינעס, גאז,
טאנקעס, קוילן-ווארפערס, האנט-גראנאטן — דאָס זיינען אלץ
ווערטער, אָבער ווערטער, וואָס געמען ארום דאָס גאנצע גרויל
פון דער וועלט.

אינווערע פנימער זיינען ווי פארצויגן מיט א קאָרע, אינווערע
מחות זיינען חרוב, מיר זיינען פארמאטערט צום טויט, — בעת עס
קומט צו אן אטאקע, מוז מען אנדערע פון אינז געבן קלעפ,
כדי זיי זאָלן זיך אויפכאָפן און מיטגיין. — די אויגן ברענען, ווי א

פיער, די הענט זיינען צעדראפעט, די קניען זיינען פארבלומיקט,
די עלנבויונגס זיינען צעקלאפט.

גײען דען אױעק װאָכן — חדשים, יאָרן? דאָס זײַנען אָבער
נאָך מעגלעך. — מיר זעען אין די אָנפֿאַרביקע פֿנימער פֿון די גוססע,
ווי די צײַט גלױטשט זיך, מיר פרעסן, מיר לױפֿן, מיר שלײַדערן,
מיר שױסן, מיר הרגענען, מיר װאַלגערן זיך, מיר זײַנען שװאַך
און מעמפֿ, און נאָך אײַן זאך האַלט אונז אױף: סײַנען פֿאַראַן
נאָך שװאַכערע, נאָך מעמפֿערע, נאָך אומבאַהאַלפֿענערע פֿון אונז,
װעלכע קוקן אָף אונז מיט אױפֿגעריסענע אױגן, ווי אָף געמער,
װאָס זײַנען נאָך אַנדערעמאָל בֿפּח צו אנטרײַנען פֿון מױט.

אין די קנאפע שעדן פון אפרו קנעלן מיר מיט זי. אָט
זעסטו די פליעדיקע פגען דאָס איז אַ מינע! מעגסטו איצט
בלײַבן לײַגן, זי גײט װײַטער. װען זי פֿליט אָבער אָט אױף-אָ,
זאָלסטו מאַכן פֿיס! מען קאָן פֿון איר אַנטלױפֿן.

מיר לערנען זי אױס צו דערהערן דאָס לאַקערנדיקע
זשומען פֿון די קלײַנע שראַפֿנעלכלעך, װעלכע מען קאָן קױם
באַכאַפֿן מיטן אױער, און זי אױסצױטײַלן פֿון דעם גאַנצן ארומיקן
טומל; — מיר באַװײַזן זי, אַז אָט די שראַפֿנעלכלעך זײַנען נאָך
געפֿערלעכער פֿון די גרויסע, װעלכע מען הערט שױן מיט אַ
צײַט פֿריער. מיר לערנען זי, ווי זיך אױסצובאַהאַלטן פֿון פֿלײַער-
באַמבעס, ווי מען פֿאַרשטעלט זיך פֿאַר אַ מױטן, בעת די אַטאַע
פֿון יענער זײַט יאָגט אײַן, ווי מען גרײַט צו האַנט-גראַנאַטן, אַז
זי זאָלן אױפֿרײַסן אַ רגע פֿאַרן אַראַפֿפֿאַלן; — מיר לערנען זי, ווי
מען דאַרף זיך גיך ווי אַ בלײַז װאַרפֿן אין טרעכטער, װען עס
פֿליט אַ גראַנאַט מיט אַ פֿלאַם-װאַרפֿער, און מיר װײַזן זי, ווי
מען װאַרפט זיך אַרײַן אין אַ גראַפֿן מיט אַ פֿינטל גראַנאַטן אין
האַנט, מיר קלערן זי אױף דעם חילוק צװײשן אונזערע און דעם
שונאַם האַנט-גראַנאַטן, מיר לערנען זי אױס זיך פֿאַנאַנדערצױ-
קלײַבן אין דעם זשומען פֿון אַ גאַז-גראַנאַט און מיר װײַזן זי די
אַלע קונצן מיט װעלכע זי קאַנען זיך ראַטעװען פֿון מױט.
זי הערן זיך צו, זי פֿאַלן — אָבער װען עס קומט דער
מאַמענט, טוען זי אין דער אױפֿדעקונג אַליץ קאַפֿיער.

האיע וועסטוה פירט מען אראפ פון פעלד מיט אן אפונגע-
 ריסענעם רוקן; בא יעדן מאָל עטעמען זעט מען דורך דער
 וואונד, ווי עס ארבעטן זיינע לונגען, איך פארכאפ נאָך צו געבן
 אים די האַנט—"א סוף, פּוילי, קרעכצט ער און ביים זיך פאַר
 זייטיק די הענט.

מיר זעען צו, ווי עס צאָפלען זיך נאך מענטשן מיט
 אראפגעריסענע שאַרפנס, מיר זעען, ווי עס לויפן מענטשן, בא
 וועמען ביידע פיס זיינען אראפגעשאַסן, אף זיערע צעשפליטערטע
 קלומפעס דערפּוויזשען זיי נאָך ביז דער דערפּייאיקער גרוב, איין
 יעפּרייטער קריכט אָפּ אָף די הענט א מהלך פון צוויי קילא-
 מעטער און שלעפט די צעשמעטערטע קניען הינטער זיך, נאָך
 איינער גיט צום פארבאנד-פונקט, און מיט די הענט האלט ער
 פעסט צו די געדעריס, וועלכע קריכן אים פון פּויל, מיר זעען
 מענטשן אָן מילער, אָן געביסן, אָן פּנימער, מיר געפּינען איינעם,
 וואס האלט שוין צוויי שעה צייט איינגעמיכן מיט די ציין דעם
 דופק פון האנט, כדי גיט אָפּצולויפן מיט בלוט. די זון גייט
 און, די נאכט קומט, די גראַנאַטן פּייפן, עס נעמט אַ סוף
 צום לעבן.

אַבער דאָס שטיקעלע צעריעטע ערד, אף וועלכן מיר ליגן,
 האט זיך גיט אינטערגעגעבן דעם גרעסערן כּח. עס זייגן אָפּגע-
 האלטן געווארן מער גיט, ווי עטלעכע זונדערט מעטער. אָבער
 אף יעדן מעטער קומט אים צו א הרג.

* * *

מיר ווערן אָפּגעפּיטן, ווידער דרייען זיך שוין אינטער אינו
 די רעדעד פון די אויטאָס, מיר שמיען אָפּעטעמפּמע, און ווען
 עס דערגרייכט צו אינו דאָס געשריי: "אופּאַסן—דראַמ!" בויגן
 מיר אומפּאואוסטויניק איין די קניען, ווען מיר זיינען דאָ דעם
 ערשטן מאָל פארבייגעפּאַרן, איז געווען זומער, די בוימער זיינען
 נאָך געווען גריין, איצט זעען זיי שוין אויס האַרבסטיק, און די
 נאכט איז גראָ און פּייכט. די אויטאָס פלייבן שמיין, מיר

קריכן אַראָפּ, אַ דורכגעקאשעט געזעמל, דאָס רעשמל פון אַפּולע מענטשלעכע נעמען, פּאָושע וועג שטייען אין דעם חושף עפעס מענטשן און רופן אויס די נומערן פון פאלקן, פון ראָמעס. און באַ יעדן אויסרוף טיילט זיך אויס אַ הייפעלע, אַ קליין, נישטיק הייפל פון ברודיקע, אויסגעבלייכטע זעלנער, אַ מוראדיק-קליינער רעשמ.

איצט רופט עמיץ אויס דעם נומער פון אינוער ראָמע, דאָס איז אינוער לייטענאנמ, הייסט עס, ער איז אַרויס גאנץ, נאָר זיין האַנט היינט אים פארבונדן. מיר גייען צו אים צו, און איך דערקען קאמין און אַלבערמן, מיר שמעלן זיך אַוועק צוזאמען, שפּאַרן אונטער איינער דעם אנדערן און קוקן זיך אָן.

מיר הערן, ווי מען רופט אויס אינוערע נומערן צו עט- לעכע מאָל. ער קאָן רופן, ווי לאַנג ער וויל, ביז צו די לאַזארעטן און די טרעכטערס וועט זיין רוף ניט דערניין.

נאָכאַמאָל: "די צווייטע ראָמע אַהער!"

און נאָכדעם, שוין שטילער: "איז מער קיינער נימאָ פון דער צווייטער ראָמע?"

ער שווייגט אַ ווילע און פּרעגט מיט אַ הייזערדיקן קול: "דאָס זיינען שוין אַלע?" און באַפעלמ: "אויסצייילן!"

דער באַגינען איז כּמורנע, בעת מיר זיינען אַרויסגעפּאַרן, איז נאָך געווען זומער, און מיר זיינען געאען 150 מאָן. איצט ציטערן מיר פון קעלמ, ס'איז האַרבסט, די בלעטער שאַרכן, די שטימען פלאַמען מיר: "איינע-צוויי-דריי-פּיר" — און באַ צוויי-און-דרייסיק האַקן זי זיך אָפּ. און אַ צייט איז שטיל, ביז די שטים פּרעגט ווייטער: "נאָך עמיץ?" — זי וואַרט אפּ און זאגט שטיל: "אין גרופעס" — און ברעכט זיך אָפּ, און קאָן נאר פּאַר-ענדיקן מיט מאַטערניש: "צווייטע ראָמע — מאַרש!"

אין דעם באַגינען שלעפט זיך אַ קליין סחנהלע.

צוויי-און-דרייסיק מאָן.

מען פירט אונז אפ אף א מהלאך צוריק, אין א לאגער פאר פעלד-רעקרוטן, כדי פונדאָסניי פארמירט צו ווערן. צו אונז זער ראָמע מוזן צוקומען איבער הונדערט נייע סאלדאטן.

דער ווייל גייען מיר ארום לידיק. אין צוויי מעג ארום קומט הימעלשמאס צו אונז. זינט ער האָט דערפילט דעם טעם פון ליגן אין די אקאפעס, איז שוין פון אים אראָפּ דער גאנצער גלאנץ. ער לייגט אונז פאר שלום. איך בין גרייט זיך איבער צובעטן מיט אים, ווייל איך האָב געזען, ווי ער האָט געהאַלפן ארויסטראַגן פון פיער האיע וועסטום מיטן אויפגעריסענעם רוקן. ער רעדט בכלל צו דער זאך, און מיר האָבן נישט קענען דעם, וואָס ער לאָרט אונז איין אין דעם זעלנער-קרעמל. איין מיאדען מרויט אים ניט אָן און בלייבט קאלט.

אָבער ער ווערט אויף בעסער, ווייל הימעלשמאָס דערציילט, אז איצט וועט ער פארבייטן דעם קיכער, וועלכער פאָרט אין אורלויב. און ווי א באווייז דערפאר, מאכט ער אונז א מתנה — צוויי פונט צוקער, און מיאדען טיילט ער נאָך ספעציעל צו א האלב פונט פוטער. ער פועלט אפילו אויס, אז דריי מעג בסדר זאָל מען אונז שיקן אין קיך שילן בולבעט און בוריקעס. און דאָרטן קארמעט ער אונז מיט אויסגעצייכענעמען אָפיציר-קעסע.

אזוי ארום האבן מיר איצט ווייטער די ביידע זאכן, וואָס א זעלנער האָט נויטיק, כדי גליקלעך צו זיין: גוט עסן און אָפּרוג. בעת מען באמראכט זיך, איז דאָס ניט קיין סך. מיט א פאר יאר צוריק וואלטן מיר צוליב דעם געקוקט אָף זיך מיטן גרעסמן ביטול. איצט זיינען מיר כמעט צופרידן, צו אלץ ווערט מען גע-וואוינט, אפילו צו אקאפעס.

די געוואוינהייט איז די סיבה דערפון, וואס לפנים פארגעסן מיר אזוי גיך. מיט א פאר מעג צוריק זיינען מיר נאָך געלעגן אין פיער, היינט פארגעמען מיר זיך שוין מיט נארישקייטן אין

בלאנקען זיך ארום, מאָרגן גייען מיר ווייטער אין די אָקאָפּעס. אין דערמאָתן אָבער פאָרגעסן מיר גאר נישט. פּל-זמן מיר זיי-נען דאָ, ליגן אין אונז די פאָרגאָנגענע פּראָגנאָס-מעג, ווי די שטיי-נער, זיי זיינען צו שווער, מען זאָל תּיפּף קאָנען טראַכטן וועגן זיי. וואָלטן מיר וועגן זיי געמען טראַכטן, וואָלט אונז דאָס איג-נאָנען אָפּטוויסן; ווייל דאָס האָב איך געמערקט: דאָס גרויל קאָן מען אריבערלעבן גאר פּל-זמן מען בויגט פּשוט איין דעם רוקן; אָבער ווי גאר מען הויבט אָן וועגן דעם זיך צו פאָרקלערן, הרגט דאָס אינגאָנצן אוועק.

און פונקט אזוי, ווי מיר פאָרוואַנדלען זיך אין חיות, בעת מיר גייען אין פייער, — ווייל דאָס איז דאָס איינציקע, וואָס טראַגט אונז דורך, — אזוי ווערן מיר ליכטזויגיקע קאָמפּאָזיט-טריי-בער און פּוסטעפּאָסניקעס, ווען מיר רוען זיך. מיר קאָנען אַג-דערש נים, מיר ווערן פּשוט געצוואַנגען דערצו, ווייל מיר ווילן לעבן פּכל-אָפּן; קאָנען מיר זיך דאָך נים אָפּנעבן מיט אַזעלכע געפילן, וועלכע זיינען אין אַנדערע צייטן טאָקע אַ שווינדל, אָבער דאָ זיינען זיי לחלוטין פּאַלש. קעמערן איז טויט, האַיע וועסטום שטאַרבט, מיט האַנט קראַמער וועלן די מלאכים באַתחית-הסתים האָפּן גרויס האַרעוואַניע, ווייל זיי וועלן מוזן צו-זאַמענקראַצן פּון אלע ווינקעלעך זיינע איברים, וואָס זיינען צע-פּיצלט געוואָרן פּון אַ שראַפּנעל, מאַרטענס האַמ מער נים קיין פּיס, מאַיער איז טויט, מאַרקס איז טויט, באַיער איז טויט, העמערלינג איז טויט, הונדערט צוואַנציק מאַן ליגן צעזיט און פאָרוואַנדליק, עס איז אַ פּאַסקוּדנע מעשה, אָבער וואָס גייט אונז דאָס אָן, מיר לעבן דאָך. ווען מיר וואָלטן זיי קאָנען ראַמעווען, דעמאָלט איז גאר אַן אַנדער זאָך, דעמאָלט וואָלט בדיאָ געווען אַ קוק צו טאָן אָף וואָס מיר וואָלטן מסוגל געווען; פּון קיין פּחד ווייסן מיר פּכלל נים — טויט-שרעק, דאָס קענען מיר יא, אָבער דאָס איז גאר אַן אַנדער זאָך, דאָס איז פּיזיש.

אָבער אונזערע חברים זיינען טויט, מיר קאָנען זיי נים העלפּן, זיי רוען שוין — ווער ווייס דען, וואָס אונז שטייט נאָך

פאר; מיר ווילן זיך נאר שלאָפן אָרער פרעסן, וויפיל מיר זיינען
נאר בפת אריינצופאקן, שתיינען און רויבערן, פרי די צייט זאָל
אונז ניט נודיען, דאָס לעבן איז קורץ.

* * *

ווי נאר מיר דרייען אויס צום פראנט דעם דוקן, פאר-
שווינדט פאר אונז תיכף זיין גרויל, און מיר פטרן אים אפ מיט
גראבע און בייסקע גלייכווערמלעך; ווען עמיץ שמארבמ, הייסט
עס בא אונז, אז ער האָט „איינגעצויגן דעם הינטן,“ און אוי
ריידן מיר מכה אלץ, דאס ראמעוועט אונז ארויס פון משוגע-ווערן,
און אָט אַזעלכע דיבורים גיבן אונז פח אויסצוהאַלמן.

אַבער מיר פארגעסן קיין זאך ניט, דאָס זיינען אלץ נאָ-
רישקייטן, וואָס די בלעטער שרייבן וועגן דער אויסגעצייכנטער
שטימונג פון די סאַלדאַטן, און אז ווי נאָר מיר קלייבן זיך אַרויס
פון דער פּיער-ליניע, פראַווען מיר מענצלעך. מיר מאַנצן ניט
צוליב דעם, וואָס אונזער שטימונג איז אזא גלענצנדע, נאָר ווייל
מיר טון זיך מאַכן שטימונג, אַזוי וואָלט פון אונז געוואָרן אַ
באַרג אַש. לאַנג וועט שוין אַבער די חתונה ניט אָנהאַלמן, פון
מאָג צו מאַג ווערט אונזער שטימונג אלץ בימערער און פאר-
בימערער.

און איך ווייס: אלץ, וואָס בלייבט איצט אין קריג אין אונז פאר-
זנקען, ווי אַ שטיין, וועט נאָך דער מלחמה אופקומען, און דע-
מאָלט וועט זיך ערשט אָנהויבן דער קאָנפליקט אָף לעבן אין שוים.

די אלע מענ, וואָכן און יאָרן, וואָס מיר האָבן דאָ אַוועק-
געלייגט, וועלן נאָך ווען ניט איז זיך אומקערן, און דעמאָלט וועלן
אונזערע שויםע חברים זיך אַזפהייבן און גיין צוזאַמען מיט אונז,
אונזערע מוחות וועלן קלאָר זיין, מיר וועלן האָבן אַ ציל, און אוי
וועלן מיר באַרשריין, באַ אונזער זייט די שויםע חברים, הינטער
אונז — די יאָרן אַפן פראַנט: קעגן וועמען קעגן וועמען וועלן
מיר יעמאָלט גיין?

ניט לאנג צוריק איז אין דעם געגנט געווען א פראָנט-
 טעאטער. אָף אַ ברעמערנעם פארקן היינגען נאָך פונטע אַפישן
 פון די פאַרשטעלונגען. איף און קראָפּ באַקוקן זיי מיט גרויס חידוש.
 מיר קאנען זיך נאָרניט פאַרשמעלן, אַז אַזעלכע זאכן עקזיסטירן
 נאָך באַמת. אָף איין אַפיש איז פאַראן אַ בילד פון אַ מיידל אין
 אַ העלן זומער-קלייד, אַרום די לענדן טראַגט זי אַ רויטן לאַפּ-
 גירטל. איין האַנט האַלט זי אָף אַ פאַרענמש, אין דער אַנדערער
 האַנט זי אַ שמרוי-הויט. זי טראַגט ווייסע זאָקן און ווייסע שיד, פייניקע
 שנאל-שיכלעך אָף הויכע קנאָפּל. הינטער איר זעט זיך
 דער בלאַטער ים מיט עטלעכע כוואַליעכלעך אָף זיין אויבערפלאַך.
 דאָס איז אַ פּרעכטיק מיידל, מיט אַ שמאַלן נעז, מיט רויטע
 ליפּן און מיט שלאַנקע פיס, זי איז אַזוי ריין און געכאַוועט, אַז
 מען קאָן דאָס גארניט אָפּמעלן; זי באַרט זיך בליי-ספּק צוויי מאָל
 אַ טאָג, און אונטער די נעגל זיינען באַ איר ניט פאַראן קיין
 שוואַרצע פּאָסן. אפשר נאָר אַ פאַר זאמערלעך פונם ים-ברעג קאָן
 מען דאָרטן געפינען.

באַ איר זייט שטייט אַ מאַנסביל אין וויכע הויזן, אין אַ
 בלאַ יאָקל און מיט אַ מאַטראַסן-הויטל, אָבער מיט אים איז-
 מערעסירן מיר זיך שוין ווייניקער.

דאָס מיידל אָפּן פארקן איז פאַר אונז ממש אַ וואונדער.
 מיר האָבן שוין לחלוטין פאַרגעסן, אַז ס'איז נאָך פאַראן אַזאַ מין,
 און איצט ווילן מיר נאָך אויך ניט גלויבן אונזערע אויגן. יעדן-
 פאלס האָבן מיר שוין זינט יאָרן ניט געזען אַזוינס, וואָס זאָל מיט
 איר מונטערקייט שיינקייט און ליכטיקייט, לבל-הפחות, כאָטש אַ
 ביסל ענלעך זיין צו דער. מיר שפירן אין אונזער גרויסער אונט-
 רעקונג, אַז דאָס איז דער פרידן, אַז אָט אַזוי מוז ער אויסזען.
 „גיב נאר אַ קוק אָף אָט די לייכטע שיכעלעך, זי וואַלט
 דאָך אין זיי אַפילו קיין איין קילאָמעטער ניט קאנען אָפּגיין,“ זאָג
 איר, און איף קום זיך היבף פאַר, ווי אַ גרויסער שוטה, ווייל
 ס'איז דאָך גאַריש צו שטיין באַ אַזאַ בילד און גאַר צו מראַכטן
 וועגן סאַרשירן.

„ווי אלט קאן זי זיין?“ פּרעגט קראָפּ.

איך שאין: "העכסמנס צוויי-און-צוואנציק, אלבערט." "אויב אוי, איז זי דאך עלטער פון אינג. איך זאג דיר, אז זי איז נישט מער, זוי זיבעצן!" א האהדיקער ציטער לויפט אינג אויבער דעם הוקן. "זוי מינסטו אלבערט, סיוואלט געווען א פינער ביסן, הא?" ער שאקלט צו מיטן קאפ. "אינדערהיים האָב איך אויך איבערגעלאָזן א פאר ווייסע הויזן." "ווייסע הויזן, זאג איך, אָבער אזא מיידל—"

מיר באקוקן איינער דעם אנדערנס פנדים, מיר האָבן ביידע אף זיך נאר אויסגעפליכענע, פארלאטעמע און ברודיקע מזנדיקן. ס'איז א ברכה לבטלה אפילו זיך צו פארגלייכן מיט אַט דעם פראנט.

פריער פון אליין רייסט קראָפּ אראָפּ פון פארקן דעם יונגט-מאָן מיט די ווייסע הויזן. ער רייסט אים אראָפּ פארזיכטיק, כדי נישט אָנצומאן קיין שאדן דעם מיידל. דאָס איז שוין אויף א שטיקל נצחון. נאָכדעם לייגט קראָפּ פאר: "איינגטלעך, האָבן מיר זיך איצט געדארפט גוט אויספארענען."

איך בין נישט אינגאנצן מסכים דערמיט, ווייל פון דער פא-רעניש לידן המיר שמארק די פנדים, און העלפן העלפמ דאָס אויך נישט. ווייל אין א פאר שעה ארום פליאָדיען זיך שוין די ליז ווייטער אין די פאלטן. אבער נאכדעם, ווי מיר האָבן זיך ווייטער פארקוקט אָפן בילד, בין איך שוין אף דעם אויך גרייט. איך גי נאָך אפילו ווייטער. "סיוואלט גאר קיין עולה נישט געווען, כילעפן, אז מיר זאָלן זיך זען ערגעץ צו באקומען א פריש העמד" —

"אנומשעס וואָלט נאָך גויטיקער געווען צו באַקומען," מיינט אלבערט. מסתמא האָט ער עפעס א וויכטיקן גרוגט דערצו. "אפשר מאַקע אָנומשעס אויך, לאָמיר גיין אַביסל ספעקולירן." —

דאָ קומען אריין לעער און מיאדען; זיי דערזעען דעם פלאַ-קאט, און זיי הויבן אָן שימן מיט ניבול-פה. לעער איז אין אונט-זער קלאס געווען דער ערשטער, וועלכער איז געשמרויכלט גע-

וואָרן מיט אַ פּרויענצײַמער. אַזר-המעשה האָט ער דאָס אויס-
דערציילט מיט אלע פרטים. ער ווערט אויף נתפעל פון
דעם בילד, אָבער שוין אַף זײַן אופן, און מיאדען כאפט אים אין
אלץ אונטער.

מען קאָן ניט זאָגן, אַז עס זאל אונז עקלען פון די דיבורים.
ווער עס רעדט ניט קיין ניבול-פה, דער איז קיין סאלדאט ניט.
אָבער אין דער רגע איז אונזער שטימונג ניט דערבוי, דעריבער
גייען מיר אַזעק פון זיי און לאָזן זיך גיין צו דער באד מיט
אַזא געפיל, ווי דאָס וואָלט געווען אַן עלעגאַנטער מאָדע-קלייט.

* * *

די הייזער, וואו מיר זיינען איינפלאַצירט, ליגן נאָענט צום
קאַנאַל. אַף יענער זייט קאַנאַל זיינען פאַראַן שייכלעך, ארומגע-
רינגלט מיט טאָפּאָליעס; אַף יענער זייט קאַנאַל זיינען אויך
פאַראַן פּרויען.

די הייזער אַף אונזער זייט זיינען לידיק. אַף דער אַנדער
זייט זעט מען נאָך אָבער דאָ און דאָרטן איינוואוינער.
אין אַוונט באַדן מיר זיך אין מייד. אַפּן ברעג באַזויין זיך
דריי פּרויען. זיי גייען פאַמעלעך און קערן זיך ניט אָפּ, ניט גע-
קומט אַף דעם, וואָס מיר באַדן זיך אַן הייזלעך.
לעער שרייט צו זיי אַריבער. זיי שטייכלען און בלייבן
שטיין, בריי זיך צוצוקוקן. מיר שרייען זיי צו געבראַכענע פּראַנ-
ציווישע פּראַזעס; אַן אַ זיין, וואָס עס פאַלט אונז נאָר אין אין
קאָפּ, נאָר זיי זאָלן ניט אַזעקגיין. אונזערע דיבורים זיינען ניט
שטאַרק אידל, אָבער פון וואַנען זאָלן מיר נעמען די אידעלע רייך
אינע פון די פּרויען איז אַ מאַגערע, אַ ברוגעמע. אַז זיי
לאַכט, זעט מען, ווי אירע ציין בליאַשמשען. אירע באַזענגונגען
זיינען גיכע, דאָס קלייד פלאַמערט פּרוי אַרום אירע פּיס. דאָס
וואַסער איז שוין קאלט, אָבער מיר זיינען שטאַרק אופגעראַטט און
מיר זוכן זיי צו פאַראינטערעסירן, זיי זאָלן בלייבן. מיר פּראַוואַן
דערציילן ווייזן, זיי ענטפּערן אונז, אָבער מיר פאַרשטייען ניט
זייערע ענטפּערס; מיר לאַכן און ווינקען. מיאדען פאַרשטייט שוין
בעסער אַן עסק, ווי מיר. ער לויפט אַריבער אין שמוץ, בריינגט

פון דאָרטן אַ בריווט און האַלט דאָס הויף איבער זיך. דאָס
האָט דערפאַלג. די פרויען שאַקלען מיט די קעפּ און ווינקען, מיר
זאָלן אַריבערקומען. אָבער דאָס מאַרן מיר ניט. ס'איז אונז
פארווערט אַריבערצוגיין אָף יענער זייט. באַ אַלע בריקן שטייען
פאַטרוולן. אָן אַ דורכלאַז-צעמל קאָן מען ניט אַריבערקומען. מיר
זאָגן זיי, זיי זאָלן צו אונז אַריבער; אָבער זיי ווייזן אויף אָף די
בריקן. זיי לאָזט מען אויך ניט דורך.

זיי קערן זיך אום, גייען פאַמעלעך פאַזשע ברענג פון
קאנאל. מיר באַגליימן זיי שווימענדיק. מיט אַ שטיקל ווייטער
קערן זיי זיך אָפּ און ווייזן אָף אַ הויז. וואָס קוקט ארויס פון
צווישן קוסמעס. לעער פּרעגמ, אויב זיי וואוינען דאָרטן.
זיי לאכן — יא, דאָרטן איז זייער הויז.

מיר גיבן זיי צו ווייזן, אַז ווי נאָר די פאַטרוולן וועלן אונז
ניט קאָנען דערנען, קומען מיר צו זיי אַריבער. באַנאכט. די נאַכט.
אַלע דריי הייבן אויף די הענט, פאַררעקן זייערע
פנימער; זיי האַפן הייסט עס, פאַרשטאַנען, אַז מיר וועלן קומען. די
שלאַנקע ברונעטין מאַכט אַ פאַר טענצלדיקע מיינונג. די בלאַנדע
זאָגט מיט אַ פּריילעכער שטייט: „ברויט—גומ—“

מיר זאָגן זיי נאָכאַמאָל מיט צייכנס, אַז מיר וועלן מיט-
בריינגען בריווט. אויך נאָך אַפּולע גומע זאכן, מיר דרייען מיט די
אויגן און ווייזן מיט די הענט. לעער ווערט שיעור ניט דער-
ברונקען, בעת ער באַווייזט זיי, וואָס פאַר אַ שטיק וואַרשט ער
וועט בריינגען. ווען ס'וואַלט גומע געווען, וואָלטן מיר זיי צוגע-
זאָגט אַ גאַנצן פּראָוויאַנט-לאַגער. זיי גייען אַוועק און קוקן זיך
אַפּט אַרום. מיר קריכן אַרויס אָף אונזער ברענג און קוקן, אויב
זיי גייען מאַקע אַרײַן אין דעם הויז, אָף וועלכן זיי האַפן אָנגע-
זיין, ווייל ס'קאָן דאָך זיין, אַז זיי נאָרן אונז אָפּ.

אָן אַ דורכלאַז-צעמל קאָן קיינער ניט אַריבער דעם בריק,
דעריבער וועלן מיר באַנאכט פּשוט אַריבערשטימען. מיר זיינען
אין אַ געהייבענער שטימונג. פון אומגערוילד קאָנען מיר ניט איינ-
זיצן אָף איין אָרט, און מיר גייען אין זעלנער-קרעמל. דאָרטן איז
אָנגעקומען ביר און פּונש.

מיר מדינקען און דערציילן זיך איינער דעם אנדערן
משונהדיקע, אויסגעטראכטע העלדישקייטן. מיר גלויבן איינער דעם
אנדערן און יעמױדער זוכט צו דערציילן אלץ קנאקעדיקערע
זאכן און אריבערצווינגן דעם אנדערן. מיר זיינען נערוויז,
מיר פֿיפקען אָן אַ צאָל סיגארעטקעס, ביז קראָפּ זאָגט: „איינמױ-
לעך, קאנען מיר דאָך פֿאַר זיי אויך מיטנעמען עמלעכע סיגא-
רעטקעס“. דעמאָלט הערן מיר אוף צו רויכערן און לייגן די
איבערגעבליבענע סיגארעטן אריין אין אונזערע היטלען.

דער הימל הויבט אָן גרין צו ווערן, ווי אַ נױט־פֿארמיקער
עפל. מיר זיינען זאלבעפירט, אָבער גיין קאָנען נאָר דריי: מיר
מוזן ווי עס איז פֿאַר ווערן פֿון מיאדען, און מיר שמעלן אים
ביר און פֿונש, ביז ער פֿאַלט פֿון די פֿיס. ווען עס ווערט מונקל,
פירן מיר מיאדענען אָפּ אהיים. מיר ברענען פֿון אומגעדולד און פֿון
חשק צו אָנאַמיוועס. איך באַקום די ברוזעמע, די מאָגערע, דאָס
האָבן מיר שוין אָפּגערעדט צווישן זיך.

מיאדען פֿאַלט אוועק אָפּ זיין שמרוי־זאק און כראָפּעט.
איינמאָל כאַפּט ער זיך אוף און קוקט אונז אָן מיט אַזאַ כימערן
געלעכטערל. אַז מיר דערשרעקן זיך שוין און מיינען, אַז ער
האָט זיך נאָר פֿאַרשמעלט. און מיר האָבן אים אומזיסט געפֿאַעמט
מיט פֿונש. אָבער ער שלאָפּט היבך ווייטער איין.

יעדער פֿון אונז נעמט אַ גאַנצן ברויט און וויקלט עס
איין אין ציימונג־פֿאפּיר. מיר פֿאַקן נאָך דערצו איין סיגארעטקעס
און לייגן צו אחוץ דעם דריי גוטע פֿאַרציעס לעבער־וואורשט.
וואָס מיר האָבן היינט אָוינט באַקומען בעת דער חלוקה. דאָס
איז שוין אַ פֿינע מתנה.

לעת־עתה פֿאַקן מיר דאָס אלץ אריין אין די כאליעוועס.
ווייל שטייזל מוזן מיר דאָך מיטנעמען, כדי מיר זאָלן אָפּ
יענער זייט ניט אַרופּטרעטן אָפּ דראָט אָדער אָפּ שערבֿלעך.
אָבער אחוץ דעם קאָנען מיר קיין שום בגדים ניט נעמען, ווייל
מיר דאַרפֿן אריבערשווימען דעם טייך. עס איז דאָך פֿינצמער, און
זייט איז דאָס אויף ניט.

און אזוי גייען מיר ארויס און מראַגן די שמיזל אין די הענט. געשווינד גליטשן מיר זיך אריין אין וואסער, ליגן זיך אף די רוקנס, שווימען און האַלטן הויך איבער אונזערע קעפּ די שמיזל, וואו עס ליגן אונזערע מתנות.

אף יענעם ברעג קריכן מיר ארויס אף דער יבשה, נעמען ארויס די פעקלעך און טוען אָן די שמיזל, און אָמ אין אונז מין מצב, נאָס, נאָקעט, נאָר מיט שמיזל אָנגעמאָן, לאזן מיר זיך לויפן. דאָס הויז נעפינען מיר היפּף. עס ליגט פארמאיעט צווישן די קוסמעס. לעער מוט אַ פּאַל איבער אַ וואַרצל און שלאָגט זיך אָפּ דעם עלנבוין. „עמ, ס'איז נאָרנישט“, זאָגט ער אין שטארקער אונגעראממקייט.

די פענסטער זיינען פארדעקט מיט לאדנס. מיר שליכט ארום הויז און פלייסן זיך אריינצוקוקן דורך די שפארניצעס. מיר ווערן אומגעוולדיק. קראפּ חויבט זיך אָן קווינקלען. „און אויב באַ זיי זיצט אַ מאַיאָר, וואָס טוען מיר דעמאָלט?“

„דעמאלט מאכן מיר אַ ויברח“, צעלאַכט זיך לעער, „ער וועט קאָנען זען דעם נומער פון אונזער פּאָלק אָטאָראַי, און ער מוט זיך אַ פּאַטש איבערן געזעס.“

די הויז-מיר איז אפן. אַריינגייענדיק, מאַכן מיר מיט אונז-זערע שמיזלעס אַ גרויס געפילדער. עס עפנט זיך אַ מיר, אַ ליכט-שמרויף פאלט אף אונז, אַ פרוי מוט אַ דערשראָקענעם געשריי. מיר זאָגן „שאַ, שאַ—נומע פריינט“—און דרייבן אָפּ אונז-זערע פעקלעך, ווי וועלנדיק באווייזן אונזער פריינטשאפט.

איצט זעט מען שוין די אנדערע צוויי פרויען אויף, די מיר ווערט איננאנצן אונגעפראלט, מיר שטייען אין ליכט. זיי דערקענען אונז, אין זיי פלאצן שיעור גוט פון געלעכטער. זיי מריסלען זיך פון געלעכטער און שאַקלען זיך אין מיר, ווי זאנגען אין ווינט. זיי עלאסמיש זיי באוועגן זיך!

„איין מאָמענט“— זיי פארשווינדן און בריינגען אונז באלד קאָלדעס, אין וועלכע מיר פארוויקלען זיך. מיר גייען ארוין אין דעם צימער, וואו עס ברענט אַ קליין לעמפל, עס איז וואריס און עס שמעקט ליכט מיט פארפּיס. מיר פאקן אויס אונזערע

מתנות אין גופן זיי איבער די פרויען. זייערע אויגן ברענען מיט
א זשערנעם פלאם, מען זעט, אז זיי זיינען אויסגעהונגערט.
א וויילע זיינען מיר אין א פארלעגנהייט. מיר וויסן ניט
וואָס צו טאָן. לעער מאכט א זשעסט, ווי ער וואלט עסן.
דעמאלט ווערט ווייטער לעבעדיק, זיי פריינגען מעלערס און
מעסערס און ווארפן זיך אף די שפיז, ווי די היישעריקן. יעדן
פענעצל ווארשט באקוקן זיי מיט התפעלות פון אלע זייטן, אידער
זיי נעמען אים אריין אין טויל, אין מיר זיצן דערביי, שטארק
האפערדיק.

זיי פארשיטן אונז מיט רייד — מיר פארשטייען דערפון ניט
קיין פולע, אָפּער מיר באגרייפן, אז דאס זיינען פריינטלעכע
ווערטער. מעגלעך, אז מיר האבן אויף זייער יונגע פנימער. די
שווארצע גלעט מיר איבער די האָר און זאָגט, וואָס אלע פראג-
ציונישע פרויען זאגן שטענדיק: «די מלחמה—א גרויס אומגליק —
אָרימע בתורימלעך»—

איך כאפ אָן איר האנט און לייג צו מייע ליפן צו איר
האנט=פלאך. אירע פינגער נעמען ארום מיין פנים. אירע אופרייזט-
דיקע אויגן, די מילדע ברוינקייט פון איר הויט און די רויטע
ליפן לייגן הארט איבער מיך. די לעפצן מורמלען ווערטער, וואָס
איך פארשטיי זיי ניט. איך באגרייף די אויגן אויך ניט, זיי זאָגן
מער, וויפיל מיר האָבן דערווארט, בעת מיר זיינען אהער געגאנגען.
דערביי זיינען פאראן נאָך עמלעכע צימערן. אין פארבייגיין
זע איך לעערן, ער פאנעמט זיך מיט דער בלאַנדער הוצפהדיק
און דרייסט. ער איז א מאדים אף דעם. אבער איך—אין מיר איז
אונגעקומען אן אומבאשטימט, ווייט געפיל, עפעס שטילס און
אומרואיקס, איך האָב זיך אין אים אינגאנצן פארלאָרן, און איך
גיב זיך אים אונטער פיו פלות=הנפש. אין מיר האָט זיך משונה=
דיק פארפלאַכטן תאוה מיט א מין געפיל פון טרינקען זיך. פאר
די אויגן נעמט מיר שווינדלעך, דאָ איז ניט פאראן, אָן וואָס זיך
אָנצוהאלטן. אונטערע שטיוול האָבן מיר געלאזט שטיין פארן מיר,
מען האָט אונז געגעבן אָנצומאן שטוב=שיכלעך, און איצט האָב
איך מער בא זיך ניט קיין זאך, וואָס זאל מיר קאנען אונטער=

געבן זעלנערישן מוט און זיכערקייט: ניט קיין ביקס, ניט קיין גורט, ניט קיין מונדיר, ניט קיין הימל, איך לאז זיך אפטונקען אין דאס אומבאשטימטע, זאל קומען, וואס עס קומט. ווייל! ניט געקוקט אף אלץ, האב איך דאך א ביסל פחד.

די מאַנערע ברונעמין דרייט בעתן קלערן מיט די ברעמען; אבער ווען זי רעדט, ליגן זיי רואיק איבער אירע אויגן, אַנדערע: מאַל אַפילו ווערט דער קלאַנג פון איר שטים ניט פארוואנדלט אין אַ ממשותדיק וואָרט, און ער שטארבט אָפּ, אָדער ער פלאַ- מערט אוועק איבער מיך נאך ערשט אַ האַלב-פארמיקער, ווי אַ פּייל פון בויגן, ווי אַן אַוועקלויפנדיקער צוג, ווי אַ פליעדיקער שמערן. די קלאַנגען פון דער פרעמדער שפראַך, וואס איך בא- גרייף קוים-קוים, וויגן מיך איין אין עפעס אַ האַלב-באשטראַלמער ברוינקייט, אין וועלכער עס פארשווימט דאס גאַנצע צימער, אין נאר דאָס פנים איבער מיך לעבט און איז קלאַר — האָב איך דען פריער עפעס געוואוסט וועגן דעם — און וואָס ווייס איך וועגן דעם איצט?

ווי פארשידנארטיק ס'איז דאָס פנים פון אַ מינטישן, וועלכער איז נאך מיט אַ ישעה צוריק געווען אַ פרעמדער, און וועלכער איז איצט גרייט נאָענט צו ווערן מיט אַ נאָענטקייט, וואָס קומט ניט פון אים גופא, נאר פון דער צונויפשטעלצונג אין אים פון נאכט, וועלט און בלוט, אַלע ארומיקע חפצים ווערן דורך דעם איבערגעאנדערשט, זיי פאקומען עפעס אַ באזונדער אַויס- זען, און איך קרייג כמעט דרך-ארץ פאר מיין ליכטיקער הויט, אף וועלכער עס פאלט די שייך פון לאַספּ, און וואס ווערט געצערמלט דורך אַ קילער, ברוינער האנט.

עפעס גאר אנדערש איז דאָ ווי אין די פּהי-זונות, מאהדין מיר נייען מיט באזונדערע דערלויבענישן, און וואו מיר שטייען באַם אריינגאַנג אין לאַנגע אַמשערעדן, איך וויל גאר וועגן זיי זיך ניט דערמאָנען, אָבער ניט ווילנדיק מו איך וועגן דעם אַ טראכט, און איך ווער אַ פארצימערטער, ווייל אפשר וועט מען שוין מער דאָס גאַנצע לעבן זיך ניט קאַנען פאַרזייען דערפון.

איך דערפיל די לויפן פון דעם מיידל און איך רייס זיך
זי אנטקעגן, איך מאך צו די אויגן, און צוזאמען מיט דעם ווילט
זיך מיר פארנעסן אלץ, די מלחמה און די שוידערלעכקייטן און
די גראפקייטן, פרי זיך אופצוכאפן א יונגער און א גליקלעכער;
איך דערמאן זיך אן דעם מיידל אף דער אפיש, און א רגע
טראכט איך, אז מיין לעבן היינט אפ פון דעם, צי איך וועל
געווינען איר ליבע, צי ניט. — און איך טוליע זיך פעסט אין די
אָרעמס, וואָס נעמען מיך אַרום, אפשר וועט געשען א נס.

נאָכדעם קלייבן מיר זיך ווייטער אלע דריי צוזאמען. לעער
איז כוואטסקע. מיר געווענענען זיך הארציק און קריכן ווייטער
אריין אין אונזערע שמיחול. די נאָכמיקע לופט קילט אָפּ אונזערע
צעהיצטע ליבער. מאַימדיק הויך זעען אויס אין דער פינצטער די
רוישנדיקע טאפאליעס. די לבנה קוקט פון הימל און שפיגלט זיך
אָפּ אין קאַנאַל. מיר לויפן ניט, מיר גייען איינער לעבן אַנדערן
מיט גרויסע שפּרייזן.

לעער זאָגט: «ס'איז פּראַי געווען צו געבן דערפאַר א פּרויט!»
איך קאָן ניט פּוועלן בא זיך, עפעס צו זאָגן, איך בין גאָר
אפילו ניט האָפּערדיק, ווי די אַנדערע.
מיר דערהערן טריט און בויגן זיך איין היינטער א קוסם.
די טריט קומען געענטער, זיי גייען הארט פארביי אונז.
מיר דערווען א נאקעטן סאָלדאַט אין שמיחול, פונקט אזוי ווי
מיר, ער האלט א פעקל אונטערן אָרעם און לויפט אין איין
אָמעס. דאָס שפּרייזט מיאָדען אין גרויס איילעניש.
מיר לאַכן. אָט וועט ער זיך דאָס סאָרגן זידלען.
דורך קיינעם ניט געמערקט קומען מיר צוריק צו אונז
זערע בעמלעך.

* * *

מען רופט מיך אריין אין קאנצעליאריע. דער ליטענאנאם
דערלאנגט מיר אן אורלוויב-צעמל א בילעט אפן באַן, און ער

ווינמשט מיר א גומע נסיעה. איך קוק זיך איין, וויפיל אורלויב
 מען האָט מיר געגעבן. זיבעצן מעג — פּערצן אורלויב, דריי
 אָף דער נסיעה. דאָס איז ווייניק, און איך בעט, מען זאָל מיר
 געבן אָף דער נסיעה פינף מעג. בערטינק וויזט אָף מיין צעמל.
 ערשט איצט זע איך, אז נאָכן אורלויב דארף איך זיך נישט אומ-
 קערן תיכף אָפּן פּראָנט. איך דארף נאָך דורכמאַכן די דינסט-
 צייט אין פעלד-לאַגער.

מען איז מיר מקנא. קאט נישט מיר גומע עצות, ווי איך
 זאָל פּרוּואוּן זיך אינגאַנצן אַרויסדרייען. ״ווען די וועסט נאר זיין
 אַ פלינקער חברה-מאָן, קאָנסט דאָרטן בלייבן אָף ווייטער אויף.״
 מיר וואָלט זיך אינגמלעך געוואָלט וועקפּאַרן פּון דאַנען
 ערשט אין אַכטאַג אַרום; ווייל דאָ וועלן מיר נאָך זיין אַ וואָך,
 און דאָ איז אונז גאָרניט שלעכט. —

פאַרשטייט זיך, אז היינט מוז איך אויסצאָלן. מיר זיינען
 אלע שיכורלעך. איך ווער אומעטיק; אמת, זעקס וואָכן וועל איך
 דאָ נישט זיין, דאָס איז, פאַרשטייט זיך, אַ גרויס גליק, אָבער וואָס
 וועט זיין, ווען איך וועל קומען צוריק? וועל איך זי דאָ ווייטער
 אלעמען באַגעגענען? האַיע און קעמערין? זיינען שוין מער נישטא—
 וועמענס ריי איז איצטער?

מיר טרינקען. און איך קוק אן יעדן איינעם. אַלבערט זיצט
 באַ מיין זייט און רויכערט, ער איז מונטער, מיר האָבן זיך אַלע-
 מאָל געהאַלטן צוזאַמען, — אַנטקעגן זיצט קאט מיט די שיפּ-
 עדיקע פליצעס, מיט די ברייטע פינגער און מיטן געלאסענעם
 קול. — מילער מיט די סטאַרטשנדיקע ציין און מיט דאָס האַוז-
 קעדיקע געלעכטער; — טיארען מיט די מייזשע אויגן; — לעער
 מיטן בערדל, וואָס מאכט אים אויסזען, ווי אַ פּערציקער.

איבער אונזערע קעפּ שווימט אַרום אַ געדיכטער מאַבאַק-
 רויף, וואָס פאַר אַ פנים וואָלט געהאַט דער זעלנער אן מאַבאַק!
 דאָס עלנער-קרעמל איז אן עיר-מקלמ, דאָס ביר איז מער ווי אַ
 שחיה, דאָס איז אַ סימן, אז מען איז אויסער סבּנה און מען קאן

זיך רואיק אויסטשובענען. מיל טוען דאָס טאקע, די פּיס האָבן מיר אויסגעצויגן, ווי ווייט ס'איז נאר מעגלעך, און מיר שפּיען אַרום זיך, אז ס'איז נאר וואָס צו זען. מאָדנע קומט דאָס אלץ פאַר דעם, וואָס דאָרף מאָרנן אָפּפּאַרן פּון דאַנען!
 באַשאַכט זיינען מיר נאָכאמאָל אָף יענעם ברעג קאַנאַל. מיט באַהאַלטענעם פּחד דערצייל איך מיין ברויגעטע, אז איך פאַר אַוועק, און אז ווען איך וועל קומען צוריק, וועלן מיר שוין געוויס שטיין ערגעץ אַנדערש וואו; אז מיר וועלן זיך שוין, אזוי אַרום, מער ניט זען. אָבער זי שאַקלט נאָר צו מיין קאַפּ און קיין באַ- זונדערער פּאַרדרום מערקט זיך אָף איר ניט. אין אָנהויב קאָן איך ניט באַגרייפּן, פאַרוואָס דאָס איז אזוי, נאָכדעם כאַפּ איך שוין טרעפּן. לעער איז גערעכט: וואָלט איך געגאַנגען אָפּן פּראָגמ, וואָלט איך ווייטער געווען דאָס „אַרימע אינגל“; אָבער וויבאַלד איך גיי אַוועק אין אַרלויב, איז שוין דער ענין ניט אזוי אינטער- דעסאַנט. מעג זי גיין צו אַלדי רוחות מיט איר גאַנצער פּלאַפּ- לערר און זשומשערר. מען גלויבט אין ניסים, און צום סוף לאָזט זיך אויס, אז דאָס איז ניט מער, ווי א זעלנער-ברויט.

אָף מאָרנן פרי ווערן מיינע בנדים אויסגעפאַרעט און איך גיי צו דער סטאַנציע פּון פּעלר-איינזאַן. אַלבערט און קאַט באַ- גלייטן מיך. אָף דער סטאַנציע דערוויסן מיר זיך, אז ביזן אָפּפאַר וועט נאָך געדויערן אַ פאַר שעה. זיי ביידע מוזן גיין צוריק, מיר געזענענען זיך.

„וואָל דיר גוט גיין, קאַט; זיי מצליחה, אַלבערט.“

זיי גייען אַוועק און ווינקן מיר צו נאָך אַ פאַר מאָל. זיי- ערע געשטאַלטן ווערן אַלץ קלענער. מיר איז גוט באַקאַנט יעדער טריט זייערער, יעדע הנגעה, אָף דעם גרעסטן מהלך וואָלט איך זיי שוין דערקענען. זיי פאַרשווינדן.

איך זען זיך אָף מיין רענצל און וואַרט, מיטאַמאָל כאַפּט מיך אַרום אַ מיין משוגענע אומגעדולד זיך פּון דאַנען וואָס גיבער אָפּצומראָגן.

* * *

בעת דער נסיעה וועלגער איך זיך אויס אף אסך סמאג=
 ציעס: איך שמוץ זיך פאר א פולע שפייז-קעסלעך; איך ליג אף
 אסך הילצערנע ברעטער; — אָפּמאַל מאַכט אָף מיר די לאנד=
 שאַפּט אַ פּאַרקלעממאַן, שווערן און פּאַקאַנטן רושם. זי ציט זיך
 פאַרביי דיבין-השמשות-דיקע וואַגאַן-פּענסטערלעך, מיט אירע דערפ=
 לעך, וואו שטרוי-דעכער ליגן ווי הימלען איבער געמינקעוועטע
 הייזלעך, מיט קאַרן-פּעלדער, וואָס שעמערירן, אין דעם פּאַלכסונ=
 דיקן ליכט, ווי פּערלמוטער, מיט פּירות-גאַרמאַס און שמאַלן און
 אַלמע לינדבויםער.

די נעמען פון די סמאנציעס פארוואַנדלען זיך אין באגריפן,
 וואָס מאַכן אױפצױטערן מיין האַרץ. די רעזערױ קלאַפּן, אױף שױ
 באַם פּענסטער און האַלמ זיך צו פאַר דאָס הילצערנע געשמעל.
 אין אָמ די נעמען לעבט ווייטער אױף מיין יוגנט, נידעריקע לאַג=
 קעס, פּעלדער, געױנדן; — פאַראַלעל צו דער ליניע פון הא=
 ריזאַנט שלעפּט זיך אױנזאַם אױבערן שליאַך א פּורל, אַן אַראַפּ=
 געלאָוענער קווער-סלופּ, פאַר וועלכן פּויערים שױען און וואַרטן,
 קינדער, וואָס שפּילן פּאַזשע דער אױנבאַן-דאַמבע, לאַנדישע שליאַכן,
 וועגן, גלאַמע רױנע שליאַכן, אַן אַרמילעריע.

עס איז אַונט, או ווען דער צוג וואַלמ אױצט ניט געקלאַפּט
 וואַלמ איך געױס געױמערט אױנדערהױך. דאָס פּלאַכלאַנד שפּרייט
 זיך וױט אױס, אין דער אױפּקומענדיקער אַױנזאָנדיקער פּלאַקױט הױבן
 אַן זיך אַרױסצושױלן די סילדעמאַן פון די וױמע פּערג. אױף דער=
 קען די אױנגאַרטיקע ליניע פון דעם ״דאָלבענבאַרגױ, זױן צױנער=
 דיקן רוקן, וואָס ווערט מיטאַמאַל אַפּגעױקאַט דאַרמאָן, וואו עס
 פאַרשױנדט דער שױמל פּונם וואַלד. הױמער דעם ליגט די
 שױמאַט.

איבער דער וועלט צעשווימט זיך וואָס גאָלדיק-רוימע ליכט.
 דער צוג פליט דורך אױן אױסבױג און אַ צױטױט, — און עפּעס
 ווי פּאַרױאַרפן, צופּעליק און מױנקל, ווי געפּורעמט פון שאַטן, פון
 ליכט און בױנקעניש, שױען אין אַ לאַנגער שורה מאַפּאַליעס
 אױנער הױמערן אַנדערן.

דאָס פעלד צוואַמען מיט זיי דרייט זיך פאַמעלעך אוועק;
דער צוג שלעפט זיך פאַרביי די מאַפּאליעס, די רוימען צווישן
זיי ווערן אַלץ קלענער, און אין משך פון א רגע זע איך נאָך
אין בוים, אָבער פאַלד רוקן זיך אַלע ווייטער ארויס פון הינטער
דעם ערשטן, און זיי שמעכן נאָך א קורצע צייט דעם הימל, ביי
די ערשטע זיך אָנרוקנדיקע הייזער פאַרדעקן זיי.

א באַן-אַריבערפּאַר. איך שמי אַלץ באַס פענסטער און קען
זיך ניט אָפּרייסן, אַלע גרייטן שוין צו זייערע פעקלעך. איך
מורמל שטיל פאַר זיך דעם נאָמען פון דער גאַס, וועלכע מיר
שניידן איצט דורך — «ברעמער-שמראַסע» — «ברעמער-שמראַסע» —
אונטן זע איך וועלאַסיפעדיסטן, פּוּרן, פּוּסיגער; — די גאַס
איז גראָ, דער ברוק איז גראָ; — דאָס אַלץ איז מיר אוי ליב
און אוי רירנד, ווי דאָ וואַלט געווען מיין מאמע.

דער צוג שמעלט זיך אָפּ, אַנמקעגן קומט דער וואקואל
מיט זיין געפילדער, געשרייען און פּלאַקאַטן. איך מו אָן מיין
רענצל, שנוד צו די רימענס, נעם מיין ביקס אין האַנט און
קריך אַראָפּ פון די טרעפלעך.

אַפן פּערטאָן קוק איך זיך ארום. מיר איז ניט פאַקאַנט קיין
אינער פון די מענטשן, וואָס דרייען זיך דאָ ארום. א באַרימ-
האַרציקע שוועסטער באַט מיר אָן עפעס צו מרינקען. איך קער
זיך אָפּ, ווייל זי שמיכלט צו מיר מיט אַ נאַרישן פנים, דורכ-
געדונגען מיט דער וויכטיקייט פון איר שלחות, ווי זי וואַלט
זאָגן: זעט, וואָס איך מו, איך גיב א סאָלדאַט קאווע. — זי רופט
מיך «חברי» דאָס האַט מיר נאָך אויסגעפעלט.

אַפן גאַס פאַרן וואַקואל רוישט פאַרביי דער טייך, ער
ברויזט ארויס מיט א ווייסן שוים פון אונטער די שלונן פונם
מיל-בריק, דערביי שטייט דער אַלמער פירקאַנטיקער מורעם, פאַר
אים — דער גרויסער, פילפאַרביקער לינדבוים, און הינטער
אים — דער אוונט.

דאָ זיינען מיר אָפּט געוועסן — ווי לאנג דאָס איז שוין;
איבער דעם בריק זיינען מיר גענאַנגען און האָבן איינגעאַמעמט
דעם קילן, צוגעפּוילטן ריח פון שטייענדיק וואַסער; מיר האָבן זיך

אריבערגעבויגן איבער דער רואיקער וואסער-שפע פון יענער זייט
שלוז, איבער וועלכער מ'זינען פון די בריק-טלופעס אראפגעהאנגען
זומפיקע וואסער-פלאנצן; — און פון דער זייט שלוז האָבן מיר
זיך אין די הייסע מעג געקליבן, הנאה געהאט פון דעם שפריצן-
דיקן שוים און האָבן דאָ בארעדט אונזערע לערערס.

איך גיי איבערן בריק, איך קוק זיך ארום רעכטס און
לינקס; דאָס וואסער איז נאָך אלץ פול מיט זומפ-געוויקסן, און
עס פאלט נאָך אלץ אראָפּ אין א ליכטיקן בויגן; — אונטן אין
דעם טורעם-בנין, שטייען נאָך, ווי אמאָל, די וועשערינס מיט די
אנמבולויטע אָרעמס באס פלעטן גרעט, און די היץ פון די פלעט-
אייזנס טראָגט זיך פון די אָפענע פענסטערן. איבערן שמאָלן געסל
בלאָנקען זיך הינט, פאר די מירן שטייען מענטשן און קוקן מיר
נאָך, ווי איך שלעפּ זיך פארביי, אָנגעלאָדן און פארמיסטיקט.

אָט אין דער קאָנדיטאָריי האָבן מיר געגעסן געפראָרנס און
האָבן זיך געלערנט רויבערן. אין דער גאס, וואס שניידט זיך דאָ
דורך, קען איך יעדע הויז דאס שפייז-קרעמל, דעם אַפטיק-קראָם,
די בעקעריי. און אָט שטיי איך שוין פאר דער ברוינער טיר מיט
דער אפגענוצטער קליאַמקע, און מיין האנט ווערט שווער, ווי
בליי, איך עפן די טיר; עס קומט מיר אַנטקעגן א מאָדנע
פרישקייט, מינע אויגן זעען ניט גוט אין דעם האַלב-מונקל.

דער טרעפּ קרעכצעט אונטער מינע שטיוול. אויבן מקרי-
פעט אַ מיר, עמיץ קוקט אראָפּ איבערן פאַרענטש. דאָס האָט
מען געעפנט די טיר פון קיך, זיי פאקן זאָרטן גראָד פאַמפע-
שקעס, איבער דאָס גאַנצע הויז טראָגט זיך זייער ריח, היינט
איז גראָד שבת, און די וואָס האָט זיך אריבערגעבויגן איבערן
פאַרענטש, איז געוויס מיין שוועסטער. איך שעם זיך אינאָנהויב
און לאָז אראָפּ דעם קאַפּ, נאָכדעם געס איך אראָפּ דעם קיווער
און קוק ארויף. יא, דאָס איז מיין עלטסטע שוועסטער.
"פוילי, מוט זי א געשריי, "פויל זי" —

איך שאַקל צו מיטן קאַפּ, מיין רענצל קלאַפט זיך אָפּ אָן
פאַרענטש, מיין ביקס איז אזוי שווער.

זי פראלט אהר א מיר און שרייט אריין: "מאמע, מאמע, פויל איז דאָ.
 איך קאָן זיך ניט רירן פון אָרט. מאמע, מאמע, פויל איז דאָ.
 דאָ."

איך שפאר זיך צו צום וואַנט און כאפ ארום מיין קיוער און מיין ביקס, איך כאַפ זיי אַרום מיט מיין גאַנצן כּח, אָבער איך קאָן ווייטער קיין טריט ניט מאַן, דער טרעפּ פאַרשווינדט פול מינע אויגן, איך שפאר אָן די קאָלבע אָן מינע פּיס און כּיפרעס אין צאָרן צונויף די ציין, אָבער איך קאָן גאַרנישט מאַכן קעגן דעם אויסגעשרי פון מיין שוועסטער, מען קאָן גאַרנישט מאַן קעגן דעם, איך מאַמער זיך מיט אַלע כּחות צו לאַכן און עפעס צו זאָגן, אָבער איך קאָן קיין וואָרט ניט ארויסבריינגען, און אזוי שטיי איך אַלין אַפן טרעפּ, אוּמבאהאַלפּן, זיי פאַרקראַמפט, און קעגן מיין ווילן וויקט זיך מיין פנים אין טרערן.

מיין שוועסטער קומט אַראָפּ און פרעגט: "וואָס איז דאָס מיט דיר?"

דאָ נעם איך זיך שוין צוזאַמען און קרייך אַרויף אַפן טרעפּ מיין ביקס שטעל איך אוועק אין אַ ווינקל פאַדער-צימער, דאָס רענצל לייג איך אוועק באַם וואַנט, און אף דעם פאַק איך אַרויף דעם קיוער. אויך דאָס גירמל מיט די אַלע קלאַפער-געצייג וואָרף איך אַראָפּ פון זיך. נאַכדעם ביזער איך זיך אָן אַף איר: "גיב דאָך שוין אַהער אַ טיכל!"

זי נעמט מיר ארויס אַ טיכל פון שאַף, און איך וויש מיר דערמיט אויס דאָס פנים, איבער מיך היינט אַפן וואַנט אַ גלאַז-קאָסען מיט בונטע זימער-פויגעלעך, וואָס איך האָב אין די פריער-דיקע יאָרן אָנגעקליבן.

איצט הער איך די שטים פון מיין מאַמען, זי דערגייט צו מיר פון שלאָף-צימער.
 "ליגט זי דען?" פרעג איך מיין שוועסטער.
 "זי איז קראַנקי, — ענטפערט זי."

איך גיי צו איר אריין, דערלאנג איר די האנט און זאג
אזוי געלאסן, ווי איך קאָן נאָר: "אַט בין איך, מאמעשי."
זי ליגט פארהיילעט אין בין-השמשות-ליכט. איך פיל, ווי
איר בליק באמאפט מיך, און זי פּרעגט מיט שרעק: "ביסטו
פארוואונדריקט?"

"ניין, איך האָב פאקומען אורלויב".
מיין מאמע איז זייער בלייך. איך שענט מיך עפעס אופצו-
דרייען דאָס ליכט. "אנשמאָט זיך צו פרייען, זאגט זי. "ליג איך
נאָר און ווין".

"ביסטו קראנק, מאמעשי?" פּרעג איך.
"היינט וועל איך זיך אפּיסל אופהייבן, זאגט זי, און ווענדט
זיך צו דער שוועסטער, וועלכע מוז פּסדר אריינלויפן אין קיך
אופפאסן, דאָס געקעכץ זאָל ניט אָנברענען: "גלייך אונף די פלי-
מיט די פּרוקנעס-זאפט — דאָס האָסטו דאָך ליב?" פּרעגט זי
מיך.

"יא, מאמע, איך האָב דאָס שוין טאַקע אַ לאנגע צייט ניט
געגעסן".

"עפעס פונקט ווי מיר וואָלטן געפילט, אז דו דארפסט
קומען, פרייט זיך די שוועסטער, "היינט האָבן מיר גראָד דין
באליבטן מאכל, פאמפעשקעס, און דערצו נאָך מיט פּרוקנעס".
"ס'איז דאָך שבת", ענטפער איך.

"זען זיך צו מיר, זאגט די מאמע.
זי קוקט מיך אָן. אירע הענט זיינען, אין פארגלייך מיט
מייןע, קריינקלעך און ווייס און קליין. מיר ריידן נאָר געציילטע
זערטער, און אין האַרצן דאַנק איך איר שטאַרק, וואָס זי פּרעגט
נישט אויס, וואָס זאָל איך טאַקע זאָגן: ס'איז דאָך שוין געווען
פארשידנס. איך בין דורכגעקומען, און אָט זיך איך איצט בא-
איר. און אין קיך שטייט מיין שוועסטער און גרייט צו דאָס
אַונט-עסן און זינגט זיך אינדערשמיל.

"מיין טייער אינגל", זאגט מיין מאמעשי נאָר שמיל.
אין אונזער משפּחה האָבן מיר זיך קיינמאָל ניט גע-
לאשמעט איינער צום אנדערן. בא אָרימעלייט, וועלכע מוזן

האָרעווען און יעלכע האָבן אַפולע דאגות, פירט זיך ניט אוי. זי זוכט ניט צו באווייזן אף יעדן מריט דאָס, וואָס זי ווייסן אין הארצן גאנץ גוט. ווען מײן מאמע זאָגט מיר „מײער אינגליש, באַמײט דאָס שוין מער, ווי אן אנדערע וואָלט מי-יודע, וואָס אָפגעמאָן. איך בין זיכער, אז די פרוקנעס האלט זי שוין פאר מיר זינט הרשים, פונקט אוי, ווי דאָס געבעקס, מיט וועלכן זי איז מיר איצט מכבד, און וואָס האָט שוין אביסל א צוגעלעגענעס ריח. זי האָט דאָס מסתמא באקומען דורך א באזונדערער גע- לעגנהייט, און האָט דאָס תיבף אָפגעלייגט פאר מיך.

איך זיין בא איר בעט, און אין פענסטער קוקן אריין די ברוין-גאלדיגע קאַשמאַנען-פוימער פון דעם שכונת-דיקן גאַרטן. איך עמעס טיף און פאמעלעך און איך זאָג זיך פסדר: „ביסט אינדערהיים, אינדערהיים.“ אָבער איך קאן זיך נאָך אלץ ניט באפרייען פון א מיין געבונדנקייט, איך קאן זיך עפעס נאָך ניט אריינלעבן. אט איז מיין טאמע, אט איז מיין שוועסטער, אָט איז מיין קאַסטן מיט די זומער-פויגעלעך, און אָט איז דאָס מאהאגאַניע-קלאוויר — אבער איך בין נאך ניט אינגאנצן דאָ. צווישן אונז איז נאָך פארצויגן א שליער, דער לעצטער מריט איז נאָך ניט געשטעלט.

דעריבער גי איך איצט ארויס, טראג אריין מיין רענצל און פאק ארויס אלץ, וואס איך האָב געבראכט: א גאנצן האָלענ-דער קעז, וואס קאט האָט מיר צוגעשארט, צוויי זעלנער-ברויטן, דריי-פערטל פונט פומער, צוויי שאַכטלען לעבער-ווארשמ, א פונט שמאַלץ און א זעקל רייז.

„דאָס וועט אייך געוויס צונויז קומען—“ זיי זיינען מספּים. „בא אייך איז דאָ מסתמא ניט יום-טוב=דיק מיטן עסן?“, פרעג איך. „ניין, מען קאן ניט זאגן, אז מיר זאלן דאָ האָבן צופיל. און איר האָט דאָרטן גענוג?“

איך ווייז מיט א שמייכל אָן אף די געבראכטע זאכן. „אוי פיל איז אפילו ניט שטענדיק פאראן, אבער פעלן פעלט אונז נישט.“

ערנא טראנט ארויס די לעפנסמיטל. די מאמע כאפט מיטמאָל אָן מין האנט און טומ א פרעג זיך פארהעקערנדיק: „איז דאָרטן שטאַרק שלעכט געווען, פוילן!“

מאמעשי, וואס זאל איך דיר אף דעם ענטפערן! דו וועסט דאָך דאס ניט באגרייפן. דו דארפסט דאס אויף קיינמאָל ניט פארשטיין. דו פרענסט, אויב ס'איז געווען שלעכט—מאמע—איך שאַקל מיטן קאָפּ אף נין און זאג: „ניין, מאמעשי, ניט פא= זונדערש. מיר זיינען דאָך צוזאמען מיט נאך אסך, דעמאָלט איז שוין ניט אזוי שלעכט.“

„דא ניט לאנג איז פא אונז געווען היינריך ברעדעמייער און ער האט דערציילט, אז איצט טומ זיך דאָרטן אָפּ הויף מיטן גאז און מיט די אנדערע גרוילן.“

דאס אלץ זאָגט מין מאמעשי. זי זאָגט: מיטן גאז און מיט די אנדערע גרוילן. זי ווייס ניט, וואס זי זאגט, זי האט נאר פחד צוליב מיר. זאָל איך דערציילן, ווי מיר האבן איינמאל אופ= געטראפן דריי אָקאָפּעס מיט מענטשן, וועלכע זיינען אינגאנצן פארשטיינערט געווארן אזוי ווי זיי זיינען געווען, פאר די וואלן, אין די בלינדאושן—אומעמוס זיינען געשמאנען און געלעגן פאר= שטיקע מענטשן מיט בלאע פנימער.

„מאלע וואס מען רעדט, מאמע“, ענטפער איך, „ער פלאַפלט נאר גלאט אזוי זיך, אָמ דער ברעדעמייער. דו זעסט דאך, אז איך בין געזונט און אפגעקארמעט—“

אין מין מאמעס ציטערדיקן זאָרן וועגן מיר, געפין איך ווייטער מין ר. איצט קאָן איך שוין ארומגיין און שמועסן, ניט פחד האבנדיק ווייטער געצוואונגען צו זיין זיך אָנשפאָרן אָן וואנט צוליב דעם, ווייל די וועלט ווערט ווייך, ווי גומיע, און די אדערן מירבוק, ווי טרוקענע שמאמעס אפן פייער.

די מאמע וויל אפשטיין, איך גי דערווייל ארויס אין קיך צו דער שוועסטער. „וואס פעלט איר?“ פרעג איך.

זי קוועטשט מיט די פלייצעס: „שוין א פאָר חדשים, ווי זי לויגט, מיר האבן דיר ניט געוואלט שרייבן וועגן דעם. עס

זיינען שוין געווען בע איר מערערע דאָקטוירים. איינער זאָגט, אז דאס הויבט זיך ווייטער אָן דער קרעפט.

* * *

איך גיי צום באצירק-קאמאנדיר, זיך מעלדן בע אים. פאמעלעך וואנדל איך דורך די גאסן. פון צייט צו צייט האלט מיך עמיץ אן און רעדט זיך פאנאנדער. איך געזעגן זיך אָבער פאלד, ווייל עס ווילט זיך מיר קיין סך ניט ריידן.

בעת איך גיי צוריק פון קאזארמע, רופט מיך עמיץ און מיט א געשריי. איך דריי זיך אויס פארטראכט און איך זע, ווי פאר מיר שטייט א מאיאר. ער פאלט אף מיר אדנף: „זייט איר חולה צו באגריסן?“

„אנטשולדיקט, הער מאיאָר“, זאג איך צעטומלט, „איך האָב אייך ניט געזען.“

ער ווערט נאָכמער אופגעבראכט: „ריידן, ווי א מענטש, קאנט איר אויף ניט?“

מיר ווילט זיך אים אנפאטשן א פולע שנוקע, אבער איך נעם זיך צוזאמען, ווייל אָניט—איז אויס מיט מיין אורלויב; איך שמעל זיך שמראם אוועק און זאָג: „איך האב דעם הער מאיאָר ניט געזען.“

„טא גייט מיט אפענע אויגן? קאכט ער זיך. ווי הייסט איר?“

איך זאג.

זיין רויט, גראב פנים איז נאך אַלין שטארק אופגעזעקט. פון וועלכער אָפטיילונג?

איך רופ אן מיין פאלק. אָבער פאר אים איז דאס נאך ניט גענוג. „וואו געפינט איר זיך?“

איך ווער אויסער זיך: „אף דער פויער-ליניע, הער מאיאָר?“ ער ווערט אַביסל פארפלעפט. „ווי קומט איר אהער?“

איך דערקלער אים, אז מיט אַ שעה צוריק בין איך גע- קומען אף אורלויב אַהיים, און כ'מיון, אז דערמיט האָב איך אים

שוין אָפגעפטרט. אָבער איך האָב אַ מעות. ער ווערט נאָך אום-
גערייזטער; «איז ווילט איר דאָ אויך איינפירן די שיינע מנהגים
פון פראַנץ, וואָס? דאָס וועט ניט גיין! דאָ איז נאָך פאראן אַר-
דענונג, דאָנק גאָט!»

ער באַפּוילט: «צוואַנציק מרים הינטער וויילעכט, מאַרש!»
אין מיר בריווט אַ מעמפער צאָרן, אָבער איך קאָן נאָר-
נישט טאן קעגן אים, ווען ער וויל נאָר, לאָזט ער מיך היפּף
אַרעסמירן. איך גי אָפּ הינטער וויילעכט די צוואַנציק מרים, לייג
צו מיין האנט צום הימל, גי שמראם אָף אים און לאָז אַראַפּ די
האַנט ערשט ווען איך בין שוין צוואַנציק מרים הינטער אים.
ער רופט מיך ווימער צו און איז מיר מיט גרויס לייט-
זעליקייט מוריע, אַז ער לאָזט דאָסמאָל אָפּ פון דער שטריונגקייט
פון דין און איז מיר מיט גרויס חסד מוחל מיין פארברעך. אַף
וויז אים, אַז איך בין זייער דאַנקבאַר. «איר קאָנט גיין,» קאָ-
מאנדירט ער.

איך האָק אָפּ די מיליטערישע באַגרויסונג און כילויף אינ-
דערגיף אַוועק.

דער גאַנצער אַוונט גייט מיר שוין מער ניט איין. איך
לויף געשווינד אַהיים, רייס אַראַפּ פון זיך דעם מונדיר און מו-
אים אַ שלידער ווייט אין ווינקל. איך נעבן אַרויס מיין ציווילן
גארנימער און מו אים אָן.

איך בין שוין גאָר אָפגעוואוינט דערפון. דער גאַרנימער איז
מיר קורץ און שמאָל, איך בין אויסגעוואַקסן. פון קאַלנער און פון
שליפּס האָב איך גרויסע צרות, ביז מיין שוועסטער בינדט מיר
ענדלעך אויס דעם שלויף. ווי לייכט אַזאָ מין קאָסטיים איז דאָס,
מען פילט זיך, פונקט ווי מען וואָלט זיין אָנגעמאָן נאָר אין
אונטערדעש.

איך גי צו צום שפיגל. פון דאָרטן קוקט אָף מיר מיט
גרויס חידוש אָן אָפגעברענט בר-מצוה-בחוץ, וואָס איז אַרויסגע-
וואַקסן פון זיינע בגדים.

מיין מאמע פרייט זיך, וואָס זי זעט מיך ווימער אין
ציווילע בגדים. אין דעם בין איך איר עפעס געענטמער. מיין

פאָטער אָבער וואָלט מער חשק געהאַט, איך זאָל מראַנגן דעם
מונדיר, און אזוי וויל ער מיך ארוםפירן באַ זיינע פאקאנמע.
איך וויל דאָס אָבער ניט.

* * *

עס איז אזוי וואויל ערגעץ שמיל צו זיצן, א שטייגער, אין
שכניתדיקן קאַפּע-גערטעלע. אונטער די קאַשטאַנען, באַס קעגל-
פּאַן, אַפּן טיש און אַף דער ערד פּאַלן בלעטער, דערווייל זייער
ווייניק, בלוז די ערשמע. פאַר מיר שטייט אַ גלאַז ביר, אין
טילימער-דינסט האָט מען זיך שוין אויסגעלערנט טרינקען. דאָס
גלאַז איז נאָר ביזן העלפט אויסגעטרונקען, אזוי אַרום, האָב איך
נאָך אַ פּאַר מחיהדיקע, קילע זופּן, און אַחוץ דעם, אויב איך וויל
נאר, קאָן איך מיר באַשטעלן אַ צווייטע און אַ דריטע. ניטאָ קיין
אויסרוף און קיין קרייץ-פייער, דעם פּאַלעבאָם קינדער שפּילן זיך
אַפּן קעגל-פּאַן, און דער הונט לייגט מיר זיין שנוקע אַף די
קניען. דער הימל איז בלאַ, פון צווישן דער קאַשטאַנען-סוכה, קוקט זיך
דורך דער גרינער מורעם פון אַ קירד.

דאָס אַלץ איז גוט און איך האָב דאָס ליב. אָבער מיט די
מענטשן קאָן איך בשום אופן ניט פאַרטיק ווערן. די איינציקע,
וואָס שמעלט ניט קיין קשיות, איז די מאַמע. אָבער מיט דעם
טאַטן איז שוין גאָר אַנדערש. ער וואָלט וועלן, איך זאָל עפעס
דערציילן פון פּראָנט, ער האָט צו מיר טענטימענמאלע און
נאָרישע טענות, און איך האָב ניט צו אים די געהעריקע באַ-
ציאונג. ער וואָלט בסדר געוואָלט הערן מעשות, איך פאַרשטיי,
ער ווייס ניט, אַז אזוינס לאָזט זיך ניט דערציילן, און איך וואָלט
אים בלי-ספּק וועלן טאָן די טובה; אָבער איך שטיי פאַר אַ
גרויסער סכנה, ווען איך זאָל זיך פּרוואַוון דאָס איבערצוגעבן מיט
ווערטער, איך האָב מורא, אַז זיי וועלן זיך מוראדיק פּאַנאָדער-
וואַקסן און זיך מער ניט לאָזן פּאַמעכטיקן. וואו וואָלטן מיר דען
געבליבן, ווען אַלץ, וואָס ס'קומט דאָרט פאַר, וואָלט קלאָר און
בולט אופגעשטאַנען פאַר אינזערע אויגן?

און איך באגרענעץ זיך נאָר דערנויט, וואָס איך דערצייל
אויס עטלעכע לוסטיקע מעשות. ער פרעגט מיך אָבער, אויב איך
האָב שוין דורכגעמאַכט אַ געפעכט פֿנים=אל=פֿנים. איך ענטפֿער
אויס, אז נאָך ניט, און איך הייב זיך אָף, פֿדי צו גיין אָפֿיסל
אין גאַס.

אבער דאָס העלפט מיר אויך ניט. נאָכדעם, ווי כ'האָב
אין גאַס זיך עטלעכע מאָל איבערגעשראַקן, ווייל דאָס גרילצן פֿון
מראַמוואי אָף די רעלסן האָט מיך דערמאנט אָן פֿליענדיקע
גראַנאַטן, קלאַפּט מיך עמיץ אָן אין פֿלייצע. דאָס איז מיין לעדער
פֿון דייַטש, וועלכער באַפֿאַלט מיך היפּף מיט די סקארבאַווע
קשויות; נו, וואָס הערט זיך עפעס אָפֿן פֿראַגט? שוידערלעך, ניט
אמת? יא, ס'איז מאַקע שרעקלעך, אָבער מיר מוזן דאָס אויס=
האַלטן. איר האַט דארטן, לבל=הפּחות, גוטע קעסט, ווי איך האָב
געזעהרט. איר זעט אויס זייער גוט, פֿויל, זייער מוגלעך, דאָ איז,
פֿאַרשטייט זיך, ערגער, און אזוי מוז עס אויך זיין: דאָס בעסטע
דאַרף גיין פֿאַר אונזערע סאַלדאַטן!"

ער שלעפּט מיך אַרײַן אין אַ קאַפּע, צו אַ מישל. איך
באַקום דארטן אַ גרויסאַרטיקן קבלת=פֿנים, אַ דירעקטאָר דער=
לאַנגט מיר די האַנט און זאָגט: "איר קומט פֿון פֿראַנט, האַט ווי
איז דארטן דער גייסט פֿון דער אַרמיי? אַ געהייבענער, אַ געהיי=
בענער, ניט אמת?"

איך דערצייל, אַז יעדער רייסט זיך אַז קומען אַהיים.
ער שיסט אויס מיט אַ הילכיקן געלעכטער: "יא, יא, דאָס
גלויב איך אײַך! אָבער פֿריער מוזט איר גוט אָנרײַבן אַ מאַרדע
דעם פֿראַנצויז! איר רויבערמאַ? אמת, רויבערמאַ אָן. קעלנער, פֿריינגוט
פֿאַר אונזער יונגן העלד אַ גלאַז ביר."

צום באַדויערן האָב איך גענומען זיי ציגאַר, דעריבער מוז
איך בלייבן. אַלע ווערן זיי פֿשוט צעשמאַלצן פֿון נחת, קעגן דעם
איז נישט צו מאַכן. אבער איך בין דאָך צערייצט און איך פֿיסקע,
ווי גיך עס לאָזט זיך נאָר. פֿדי כאַמט עפעס צו מאַן, מרינג איך
אויס דאָס גאַנצע גלאַז ביר מיט איין זוף. היפּף באַשמעלט מען
פֿאַר מיר נאָך אַ גלאַז; זיי ווייסן, די לייט, ווי זיי מוזן זיך באַגיין

מיט א סאָלדאַט. זיי אַמפּערן זיך וועגן דעם, וואָס מיר זאלן אָפּנעמען פאַ די שונאים. מער פון אלעמען וויל דער דירעקטאָר מיטן אייזערנעם זיגער=קיימל אפן בויך: ער וויל גאַנץ בעלגיען, די פראנצויזישע קוילן=געפויטן און גרויסע חלקים פון רוסלאַנד. ער גיט אָן וויכטיקע סיבות, צוליב וואס מיר דארפן דאָס אַלץ האָבן, אין ער לאָזט זיך בשום=אופן ניט פּוּיגן, פּיו די אַנדערע גיבן אים סוף=בל=סוף נאך. דעמאלט הויבט ער אָן אַרויסצוואַנגן זיין מיינונג, וואו מען דארף דורכברעכן דעם פראנצויזישן פראָנט, און אַנב ווענדט ער זיך אויך צו מיר מיט אַן עצה; «מאַכט שוין אמאל א סוף צו אייער אייביקן שטיין אָף איין אָרט, טוט זיך אַ ריר, וואַרפט אַרויס די חברה פון זייערע פּאַזיציעס, דעמאלט וועט קומען דער שלום.»

איך ענטפער, או לויט אינוער מיינונג איז איצט אַ פראָנט=דורכרייס אוממעגלעך. זיי האָבן דאָרטן צו גרויסע רעזערוון, אַהוין דעם, זעט די מלחמה בכלל ניט אַזוי אויס, ווי מען שמעלט זיך דאָס פּאַר.

ער לאָזט זיך ניט נעמען און פּאַזיזיזם, קוקנדיה אָף מיר פון אויבן אַראָפּ, אַז איך פאַרשטיי גאַרנישט אין די ענינים. «דאָס איז נאָר די מיינונג פון יחידים», זאָגט ער, «אַבער דאָ רעדט זיך דאָך וועגן בלל. איר קאָנט דאָס ניט אַזוי זען. איר זעט נאָר אייער קליינעם סעקטאָר, און דעריבער האָט איר ניט קיין איבערבליק. איר טוט אייער חוב, איר שמעלט אייער לעבן אין קאָן, און דערפאַר קומט איך מאַקע אַ גרויסער יישר=בח — יעדער פון אייך איז ווערט צו באַקומען דאָס אייזערנע צלם, — אַבער קודם=בל מוז דורכגערויסן ווערן דעם שונאס פראָנט אין פלאַנדערן.»

ער פרייכט און ווישט זיך די פאַרד. «א חל מוז פון דעם פראָנט נעמאַכט ווערן. אין נאָכדעם — מאַרש אָף פאַרזי.»

איך וואָלט וועלן וויסן, ווי ער שמעלט זיך דאָס פּאַר, און כּיגים אין זיך אַרײַן אַ דריטע גלאַז ביר. ער הייסט תּוּכָה ברייט=גען אַ פּערטע.

אָבער איך הייב זיך אנה. ער פאקט מיר אריין אין קעשענע
נאך עטלעכע ציגארן, און מיט א פריינטלעכן פאטשן אין פלייצע
לאזט ער מיך אָפּ. «אלדאָס גוטס! לאַמיר זשאָפּן, אז אינזיכן וועלן
מיר פאקומען צו הערן פון אייך עפעס וועכטס.»

* * *

איך האָב זיך טיין אורלויב אנדערש פאָרגעשטעלט. פאָראַ=
יאָרן איז ער טאקע געווען אנדערש. ווי עס שיינט, האָב איך פאר
דער צייט זיך איבערגעאַנדערשט. צווישן היינט און דעמאָלט ליגט
א הודוס. דעמאָלט האָב איך נאָך ניט געקענט דעם קריג. מיר
זיינען געשטאַנען אין רואיקערע מקומות.

היינט מערק איך שוין, אז איך ווייס נאָר אַליין ניט, אף
וויפיל איך בין צעברעקלעכער געוואָרן. איך געפין דאָ שוין פאר
מיר מער קיין אָרט ניט, ס'איז אַ פרעמדע וועלט. אנדערע פֿרעגן,
אנדערע פרעגן ניט, און מען זעט נאָך זייערע פנימער, אז זיי
פרעגן ניט דערפאַר, ווייל זיי זיינען צו שמאַליך. אָפּטמאָל זאָגן
זיי דאָס אַפילו מיט א מינע פון מענטשן, וואָס פאַרשטייען אַליץ
אז וועגן דעם איז נימאָ וואָס צו ריידן. זיי מאַכן דעם
אָנשמעל.

בעסער פון אַליץ האָב איך האַלט צו זיין אַליין, קיינער
זאָל מיך ניט שמערן, ווייל פון אַלע דיבורים קומט מען שמענדיק
נאָר אָף איינס: ווי שלעכט עס איז, און ווי גוט עס איז, איינער
געפינט איין אוי, דער צווייטער אנדערש, אָבער שמענדיק קומען
זיי באַס שמועס תיפף צו די ענינים, וועלכע בילדן דעם אינטע=
רעס פון זייער אייגענעם לעבן. פריער האָב איך דאָן, בלי-ספּק,
אויך אוי געלעבט, אָבער איצט בינדט מיך מער נאָרנישט דער=
מיט צונויף.

זיי ריידן צופיל, זיי האַבן א וועלט מיט דאגות, צילן,
פארלאנגען, און איך קאָן דאָס בשום אופן ניט באטראכטן מיט
זייערע אויגן. אנדערעמאָל זייג איך מיט עמיצן פון זיי אין
דעם קליינעם גערטנדל און פרוואו אים אופצוקלערן, אז אָט אוי

שמיל צו זיצן, דאָס איז איינגטלעך אלץ, מער דארף מען שוין גאַרנישט, זי פארשטייען דאָס טאַקע, זיינען מסכים מיט מיר, געפינען דאָס אויך איין, אָבער נאָר מיט ווערמער, נאָר מיט ווערמער — זיי נעמען דאָס אויף נאָר אף א העלפּט, זייער אמתער מוחות איז נאָר אין עפעס אנדערש פאַרטיפּט, זיי זיינען שוין אזוי צעמיילט, קיינער נעמט דאָס ניט אויף מיט זיין גאַנץ לעבן; איף גופא קאָן אויך ניט ריכטיק ארויסזאָגן, וואָס איף מײן.

ווי איף זע זיי אזוי, אין זייערע שטיבער, אין זייערע קאַנע-טאָרן, אין זייערע פּראָפּעסיעס, ציט דאָס מיף אויף צו זייער שטאַרק, מיר ווילט זיך אויף זיין אין דעם און פאַרנעסן אָן דער מלחמה; אָבער דאָס שטויסט מיף היבף ווייטער אָפּ, דאָס אלץ איז אזוי שמאַל, ווי קאָן דען דאָס אויספילן אַ לעבן, ווי קאָן דען דאָס אלץ אזוי זיין אין דער צײַט, וואָס אפן פּראָגנאָזשומען די שראַפּעלן איבער די טרעכטערס, און די ראַקעטעס מאַנצן אונטערן הימל, וואו מען שלעפט די פאַרוואַנדיקטע אף טראָג-בעטלעך, און וואו מיינע חברים ליגן אין די אַקאַפּעס! — דאָ זיינען נאָר אנדערע מענטשן, מענטשן, וואָס איך פאַרשטיי זיי נאָרניט ריכטיק, וואָס איך בין זיי מקנא און איך פאַראַכט זיי. איף טראַכט פּסדר וועגן קאַט און אַלבערמ, און מילער, און טיאָדען, ווער ווייס, וואָס זיי טוען איצט? אפשר זיצן זיי אין דעם זעלנער-קרעמל, אָדער זיי שווימען — פּאַלד מוזן זיי דאָך שוין גיין צוריק אין פּייער.

* * *

אין מיין צייטער, לעבן וואַנט, שטייט אַ ברוינער לעדערנער דיוואַן, איך זען מיך אָף אים.

פון די ווענט קוקן אַראָפּ פאַרשיידענע בילדלעך, וואָס איף האָב פריער אויסגעשניטן פון זשורנאַלן. צווישן זיי פּאַסט-קאַרט-לעך און צייכענונגען, וואָס זיינען מיר געפעלן געוואָרן. אין ווינקל שטייט אַ קליינער אייזערנער אויוועלע, באַ דער קעגנאיבערדיקער וואַנט שטייט אַן עטאָושערקע מיט מיינע ביכער.

אין דעם צימער האָב איך געלעבט, איידער איך בין גע-
 וואָרן אַ סאָלדאַט, די ביכער האָב איך זיך פּיסלעכווייז איינגעקויפּט
 פאַר דעם געלט, וואָס איך האָב זיך אָנפאַרדינט מיט געבן שעקן.
 אפּולע ביכער האָב איך געקויפּט געניצטע, אלע קלאַסיקער, א
 שטייגער, יעדער באַנד האָט געקאָסט אַ מאַרק מיט צוואַנציק
 פעניג, און איז געבונדן אין אַ שטייפן בלאַטן לינגענעם איינבאַנד.
 איך האָב געקויפּט נאָר פּולשמענדיקע אייסגאַבעס, ווייל איך בין
 געווען גרינמלעך, באַ געקליבענע ווערק האָב איך נישט געגלויבט
 די אַרויסגעבער, אַז זיי זאָלן מאַקע האָבן אויסגעקליבן דאָס בעסטע
 פּון דעם מחבר, דעריבער האָב איך געקויפּט נאָר „אלע כתּובים“
 געלייענט האָב איך זיי מיט ערלעכער התּמדה, אָבער צום גרעסטן
 טייל האָבן זיי באַ מיר נישט באַזונדערש נושאַ-חן געווען. אפּולע
 מער האָב איך געהאַלטן פּון די אַנדערע ביכער, די מאַדערנערע,
 וועלכע האָבן אָבער אויף אַסאָ טייערער געקאָסט, צו עטלעכע פּון
 זיי בין איך אפּילו געקומען אָף אַ נישט ערלעכן אָפּן, איך האָב
 זיי געפּאָרגט באַ עמיצן און צוריק נישט אָפּגעגעבן, ווייל איך האָב
 זיך מיט זיי נישט געקאנט שידן.

אין פּאָליצע איז פאַרנומען מיט לערן-ביכער, זיי זיינען
 ווייניק געשאַנעוועט און שמאַרק אָפּגענוצט, נאַנצע זייטן פעלן,
 מען ווייס, פאַרוואָס זיי זיינען אַרויסגעריסן, און אונטן ליגן אָנגע-
 פּאַקט העפטן, פּאפּירן, פּריוו, צייכענונגען.

איך וויל זיך אַריינלעבן אין יענע צייטן, זיי עטעמען נאָך
 אין דעם צימער, איך דערפּיל דאָס הויפּף, זיי זיינען איינגעוואפּט
 אין די ווענט, מיינע הענט ליגן אָפּ אָנשפּאַר פּון דיוואַן; איך
 מאַך זיך באַקוועם און צי אויף אַרום אינדערהויך די פּיס, אָמ
 אזוי זיך איך זיך געמיטלעך אין ווינקעלע, אין די אַרעמס פּון
 דעם ברייטן דיוואַן, דאס קליינע פענסטערל איז אָפּן, דורף אים
 זע איך דאס באַקאַנטע בילד פּון דער גאס מיטן קירד-טורעם
 פּון ווייטן, אָפּן טיש שטייען אַ פאַר בלומען, פען-האַלטערס,
 בליי-פענעס, אַ ים-שקעמעלע אַרויפּצולייגן אָף די פּאפּירן, דער
 טינגער — אַליץ, ווי געווען.

אזוי וועט עס אויף זיין, ווען דאס מוזל וועט מיר צושפילן, ווען דער קריג וועט זיך פארענדיקן און איך וועל קומען צוריק אף אלעמאל. איך וועל אויף פונקט אזוי זיצן און באקוקן מיין צימער און ווארמן אף עפעס.

איך בין אפגערעקט; אבער דאס איז קעגן מיין ווילן, איך טאר דאס ניט. איך וויל ווייטער אריבערלעפן יענעם שמילן פאר- כאפט-זיין, יענעם העפטיקן דראנג, פאר וועלכן ס'איז גאר קיין נאמען ניטא, וואס איך האב אריבערגעלעבט פריער, בעת איך פלעג צוגיין צו מינע פ'כער. דער פלאטער פון די וואונטשן, וועלכער איז שמענדיק אפגעקומען פון די בונטע פ'כער-רוקנס, זאל מיך ווידער איינטוילען, ער זאל צעשמעלצן דאס שווערע טויטע שטיק בלי, וואס ליגט אין מיר. און זאל מיר ווייטער בריינגען דאס אומגעדולדיקע ווארמן אף דער צוקונפט, זאל אין מיר פונדאסניי וועקן די שמחה וואס די געדאנקען-וועלט רופט ארויס; — ער זאל מיר צוריק אומקערן דאס פארלארענע שמענע-דיק-גרייט-זיין פון מיין יוגנט.

איך זיץ און ווארט.

איך דערמאן זיך, אז איך מוז צוגיין צו קעמער'יכס מאמען; מיטעלשמעמן וואלט איך אויך געדארפט באזוכן, ער איז געווען אין קאזארטע. איך קוק ארויס פון פענסטער: — הינטער דאס זון-פאשטראלמע בילד פון דער גאס שווימט אף אין לייכטן פאר-טושטן נעפל א קייט פון בערגלעך, פארוואנדלט זיך אין א לייכטיקן הארבסטיקן טאג, און איך, זיין צוואמען מיט קאט און מיט אלבערט באס פייער און מיר עסן געבראמענע קאר-מאפל.

איך וויל אבער וועגן דעם ניט טראכטן, איך מרייב אפ דאס בילד פון זיך. איך וויל, דאס צימער זאל רידן, עס זאל מיך אריינכאפן און טראגן, איך וויל הערן און שפירן, אז איך באלאנג אהער, כדי ווען איך קום ווייטער אפן פראנט, זאל איך וויסן: באַלד, ווי נאר די כוואליע פון אומקערן זיך אהיים וועט אנקומען, וועט דער קריג אונטערגיין און אוועק אף אייביק. ער

וועט אונז ניט צעפרעסן, ער האט איבער אונז געהאט נאר אן
אויסערלעכע שליטה, אבער ניט מער!

די ביכער-רוקנס שטימען איינער לעבן אנדערן. איך קען
זי נאך נומ, איך געדיינק, ווי איך האב זי אויסגעשמעלט. איך
בעט זיך בא ווי מיט די ווינגן; רערט דאך צו מיר, — נעמט
מיך אוף — נעם מיך אוף, דו פריערדיק לעבן, — דו זארגלאז,
שיין לעבן — נעם מיך אוף פונדאסניי. —

איך ווארט, איך ווארט.

פילרער גייען פארביי, זיי ציען זיך גאר ליכט פארביי,
דאס זיינען גאר שאטנס און זכרונות.

מער נישט.

מיין אומרויאיקייט וואקסט.

אין מיר קומט פלוזלונג אוף א מוראדיק געפיל פון אפגע-
פרעמדיקייט. איך קאן ניט געפינען צוריק דעם וועג, איך בין
אויסגעשלאסן, וויפיל איך בעט אויף ניט און שמרינג זיך ניט אן,
באוועגט זיך קיין זאך ניט, איך זיין דא אומעטיק און אפגעלאזן,
ווי א פארמשפמער, און דער עבר קערט זיך פון מיר אפ. איך
שפיר אויף א שטיקל פחד, אים צו שמארק צו באשווערן, ווייל
איך ווייס ניט, וואס עס קאן דערפון ארויסקומען. איך בין דאך
א זעלנער, אין איך טאר דאס ניט פארגעסן.

איך הייב זיך אוף א מידער און קוק ארויס פון פענסטער.
נאכדעם נעם איך ארויס א בוך און בלעמער אין אים. אבער
איך שמעל דאס באלד אוועק און נעם אן אנדערן. דארט זיינען
פאראן אונטערשטרייכלטע ערמער. איך נישטער, בלעמער, נעם
נייע ביכער. לעבן מיר ליגט שוין א גאנצער פאק. געשווינד
קימען נאך צו — בלעמער, דעפטן, בריוו.

אנטשטומט שטיי איך פאר דעם. ווי פאר א בית-דין.

אן מוט.

ווערמער, ווערמער, ווערמער — זיי דערגייען נישט צו

מיר.

פאמעלעך שטעל איך די פיכער צוריק אוועק אף זייערע ערמער.

ס'איז פארביי.

שטילערהיים גיי איך ארויס פון צימער.

* * *

אבער איך גיב זיך נאך ניט אונטער. אין מיין צימער גיי איף שוין אפילו מער ניט אריין, אבער איך טרויסט זיך דערמיט, אז עטלעכע מעג קאנען נאך קיין סוף ניט באטייט, איך האב נאך — שפעטער — גאנצע יארן אף אוימציקערן דעם עבר. לעת-עתה גיי איך אין קאזארמע צו מיטעלשטעכטן, און מיר זיצן דארטן. די קאזארמע-לויפט האב איך ניט ליב, אבער איך בין שוין צוגע-וואוינט צו איר.

מיטעלשטעט האָט פאַר מיר אַ ניס, וואָס עלעקטרוירט מיך היפּף. ער דערציילט מיר, אז קאנטאַרעק איז צוגענומען גע-וואָרן אין מיליטער, ווי אַ לאַנדשטורמיסט, „שטעל זיך פּאַר,“ זאָגט ער, און נעמט אַרויס אַ פּאַר גוטע ציגאַרן, „איך קום פּון לאַזערעט אַהער און איף טרעף אים דאָ. ער ציט מיר אויס אַנט-קעגן זיין לאַפע און קוואַקעט, ווי אַ פּראַש: „זע נאָר, מיטעלשטעט, ווי גייט עס?“ — איף קוק אים שטריינג אָן און ענטפּער: „לאַנד-שטורמיסט קאנטאַרעק, דינסט איז דינסט און שנאַפּס איז שנאַפּס, דעם פּלל דאַרפט איר בעסער פּון עמיצן אַנדערן וויסן. — שטעלט זיך אוועק שטראַם, בעת איר רעדט מיט אַן עלטערן,“ — די האָסט געדאַרפט זען זיין פּנים אַ ריכטיקע זייערע אווערקע, ער האָט נאַכאַמאָל אויך געמאַכט אַ פּראַווי זיך מיט מיר צו חבּרן. דעמאָלט האָב איך אים נאָך אַ שאַרפּערע גאָב דערלאַנגט. צום סוף איז ער אַרויס מיט זיין גרעסטן טרום און האָט מיר גע-פּרעגט: „האַלט איר שוין אפּשר באַם אָפּגעבן אייער נויטווענדיקייט? עקוואַמען?“ ער האָט מיך געוואָלט, פאַרשטייט, דערמאָנען, דאָ האָט אין מיר אויסגעפּראַכן דער צאָרן און איך האָב אים אויך ערמאַנט. „לאַנדשטורמיסט קאנטאַרעק, פאַר צוויי יאַר אין דער

צייט האָט איר אונז אַזוי פארדרשנט, אַז מיר זיינען פרייוויליק
 אַוועק אָפּ מלחמה; צווישן אונז איז אויך געווען יאָזעף בעם, וועל-
 כער האָט שטארק ניט געוואָלט גיין, ער איז געפאלן מיט דריי
 חדשים פריער, ווי ער האָט איינגעזען געדארפט אַוועק אין מי-
 ליטער. ווען ניט איר, וואָלט ער נאָך אפשר געלעבט. און איצט:
 מעגט איר גיין. מיר וועלן זיך נאָך אויסריידן. " — איך האָב
 אויסגעפועלט, אַז איך זאָל ווערן דער ליטענאַנט פון דער ראַטע.
 וואו ער דינט, און דאָס ערשטע, וואָס כ'האָב געמאַן, איז געווען
 אים צו פארוואַרדן מיט גרויסארטיקע בנדיט. דו וועסט אים באלד
 זען. "

מיר גייען ארויס אין הויף. די ראַטע איז שוין אויסגעשטעלט.
 מיטעלשטעט באפעלט פארביימארשירן און באקוקט יעטווידן.

מיטאמאָל דערנע איך קאַנטאַרעקן און קוים-קוים, וואָס
 כ'האלט זיך פון לאַכן. ער איז אָנגעשאָן אין אַ מין שוואַלפן-
 ראק פון אָפגעבליאַקעוועטן בלאַען שטאַף. אין דעם רוקן און אין
 די אַרבל זיינען אַריינגענייט גרויסע טונקעלע לאַטעס. דעם ראַק
 האָט פריער געוויס געמוזט טראָגן אַ ריו. אָבער ווי גרויס דער
 אויבער-בנד איז, אַזוי קורץ זיינען די אָפגעוויבענע שוואַצע הייז-
 לעך; זיי דערגרייכן אים נאָר ביז צו דער העלפט לימקע. אָבער
 די שיך זיינע זיינען מאומדיק גרויס, פארהאַרטעוועט, שוין פון
 מלך סאַבעצקיס יאָרן, מיט הויך-ארויסגעבויענע שפיצן, צו פאר-
 שנירן פון דער זייט. און דאָס היטעלע ווידער זיינס איז קליין,
 איז עפעס באמערקעט און געבעכדיק. דער גאַנצער איינדרוק איז
 מאָדע-רחמנותדיק.

מיטעלשטעט שטעלט זיך פאר אים אָפּ: „לאַנדשטורמיס
 קאַנטאַרעק, אָט אַזוי פּוצט מען דאָס אויס קנעפּ? ווי עס שיינט,
 וועט איר די דאָזיקע חורה קיינמאָל ניט באַנעמען. ניט גוט,
 קאַנטאַרעק, ניט גוט" —

אין זיך פרום איך פון הנאה. פונקט מיט די ווערטער און
 מיט דעם טאן פלעגט קאַנטאַרעק אויסריידן מיטעלשטעטן אין שולן;
 „ניט גוט, מיטעלשטעט, ניט גוט" —

מימעלשטעט טארלע ווייטער: „קוקט זיך צו צו בעמכערן,
אָט פון אים קאָנט איר זיך באמת אראָפּנעמען אַ משל, פון אים
קאָנט איר זיך עפעס אָפּלערנען. ”

איך גלויב מייע אויגן ניט. בעמכער איז אויף דא, בעמכער,
אונזער שול-שוויצאר. און ער איז דאָס דער משל! קאנטארעק
ווארפט מיר צו אַ בליק, ווי ער וואָלט מיך געוואָלט אופעסן. איך
קוק אים אָבער אָן מיט אימפוליריקן שפאט, אזוי ווי איך וואָלט
אים גארניט געקענט.

ווי איריאטיש ער זעט אויס, אין זיין הויטעלע און אין זיין
מונדר! און פאר אזא מין נפש האָבן מיר דאָס פריער געציימערט
ווי בלעטער, ווען ער האָט זיך געשמעלט באַם קאמעדער און
האָט געטיימלט מיטן בלי-פען בעתן איינחורן די ניט-דעגלמעסיקע
פראנצויזישע צייט-ווערטער, וועלכע האָבן אונז נאָכדעם אין פראנק-
רייך סי ווי ניט גענוצט, וואָס אַ האָר ווערט איז. דאָס איז דאָך
געווען ערשט מיט צוויי יאָר צוריק, — און איצט שטייט
דאָ דער לאַנדשטורמיסט קאנטארעק, מיטאמאָל איז פון אים
אראפ דער גאנצער גלאַנץ און בישוף, מיט קרומע קניען
און אָרעמס, ווי הענטלעך פון אַ טעפל, מיט ניט-אויס-
געפוצטע קנעפ און אין אַן אומבאהאַלפענער האַלמונג, ניט
קין זעלנער — נאָר אַ פנים פון חזק. איך קאן אים בשום אופן
מער ניט צונויפבירן מיט דאָס שמריינגע בילד באַם קאמעדער,
אין איך וואָלט טאקע באמת וועלן וויסן, ווי איך וואָלט זיך בא-
נעמען, ווען אָט דער לעקיש וואָלט מיך, דעם אַלמן זעלנער, ווי-
טער אַמאָל אויסרופן און זאָגן: „באָימער, ווי וועט זיין די פאָרמע
imparfait פונם צייט-ווארט aller ?

מימעלשטעט נעמט זיך איינלערנען מיט זיינע זעלנער
פעכטן. אין זיין גומסקייט באשטימט ער קאנטארעקן פארן אָג-
פירער פון אַ גרופע.

דאָס ווערט געמאן מיט אַ געוויסער בונה. באַם פעכטן מוז
דער אָנפירער שמענדיק שמין אָף אַ מהלך פון צוואַנציק טריט
פון זיין גרופע: — ווען מען ניט אפ דאָס באפעל: זיך אומקערן!

דרייט זיך די גאנצע ליניע זעלבנער נאך אום, אָבער דער אָנפירער וועל בער געפינט זיך שוין איצט מיט צוואנציק טריט היינטער זיי גרופע, טון דעריבער לויפן אין איין אָמעס, פּדי ווייטער צו פאר- נעמען זיין אָרט צוואנציק טריט פאר זיין גרופע. סך-הכל הייסטן עס, טון ער בעתן באפעל דורכלויפן פערציק טריט. אָבער קוים איז ער אפגעלאָפן די פערציק טריט, ווערט הייבן פונדאָסני אָפגענעבן דאָס באפעל „זיך אומקערן!“ און איידער ער האָט זיך נאך באוויזן אָפצוועמען פון די ערשט-דורכגעלאָפענע פערציק טריט, טון ער זיך שוין ווייטער א לאָ מאן צוריק. און אזוי אַרום דרייט זיך די גאנצע גרופע געלאָסן אַהין און צוריק, שמענ- דיך אף איין אָרט, און איר פירער טון די גאנצע צייט שמאַיען אַהין און צוריק, ווי אַ פאריסמע מווי. דאָס איז איינער פון הימעלשמאַסעס אויסגעפרואוועט קונצן.

קאַנטאַרעק קאן איינגעלעך, גארניט וואַרטן אָף קיין אַנ- דער באַצויאונג צו זיך מצד מימעלשמעט, ווייל אין שול האָט ער אים ניט איין מאָל געפייניקט און ניט אריבערגעהויבן אין דעם העכערן קלאַס, מימעלשמעט וואָלט געווען אַ גרויסער שומה, ווען ער וואלט פארן אַוועקגיין אפן פראַנט, ניט אויסגענוצט די גע- לעגנהייט זיך נוקם צו זיין, עס גייט זיך פשוט גרינגער אוועק פון דער וועלט, נאך דעם, ווי מען האָט זיך פארשאפט אט אזא מין נחת-רוח.

דערווייל לויפט קאַנטאַרעק אַרום אַהין און צוריק, אזוי ווי אַ צעשראַקענער און געהעצמער האָט. נאָך אַ היפשער ווילע הייסט מימעלשמעט אופהערן, און איצט הויבט זיך אָן דער באַזונדערש וויכטיקער לימוד פון פּיוזשן. און האַרט לעבן אונט קריכט אין זאמד פארביי קאַנטאַרעקס פרעכטיקע געשמאלט אף די קניען און עלנבויגנס, שלעפּנדיק מיט זיך זיין ביקם. ער סאפעט שמאַרק. און זיין סאפן קלינגט, ווי מוויק.

מימעלשמעט גיט אים אונטער היין, און קארמעט אָן אופ- הער דעם זעלבנער קאַנטאַרעק מיט די פראַעס פון דעם לערער קאַנטאַרעק: „לאַנדשמורמיסט קאַנטאַרעק,“ זאגט ער צום פּיוזשענ-

דיקן זעלנער, „אף אינזער גורל איז אויסגעפאלן דאָס גליק, צו לעבן אין אַ גרויסער צייט, דעריבער מוזן מיר זיך אלע אינזער-גארטלען אין אריבערלעבן אפילו דאָס ביטערסטע.“

קאנמארעק שפייט ארויס א שטיק האַליץ, וואָס איז אים אריין אין מויל בעתן פרוזשען, און ער שוויצט, ווי א ביבער.

מיטעלשמעט בויגט זיך צו אים, און מענהט ווייטער איינ-דרינגלעך: „און צוליב קלייניקייטן טאר מען קיינמאָל ניט פאר-נעסן די גרויסע געשעענישן, לאַנדשטורמיכט קאנמארעק!“

מיך נעמט פשוט אַ חידוש, אַז קאנמארעק טראגט דאָס אַליץ אריבער, באזונדערש אין דער טורן-שעה, וואָס קומט איצט, בעת מיטעלשמעט מאכט מיט אלע פיטשעווקעס נאך דעם אסא-ליקן קאנמארעק, ער כאפט אים פארן הינטן, דרייט אים איבערן קווער-שמאנג, מאַטערט אים, אין דערצו שיט ער נאך אן אופהער מיט מוסר און מיט לעבנס-חכמות, פונקט דאָסעלפּוקע האט קאנמארעק אין פריערדיקע צייטן געמאן מיט אים.

נאָך דעם אלעמען ווערן פאַרטיילט די ווייטערדיקע ארבעטן. „קאנמארעק און בעמכער זאָלן גיין אָפּנעמען דאָס ברויט! נעמט מיט דאָס האַנט-וועגעלע!“

אין אַ מינוט ארום גייט שוין דאָס פאַרל אַרויס מיטן האַנט-וועגל. קאנמארעק האַלט טיף אַראָפּגעלאָזן דעם קאַפּ אין גרויס צאָרן, דער שווייצאר איז מלא-שמחה, וואָס ער האָט באַ-קומען אַ לייכטע ארבעט.

די ברויט-פאַבריק געפינט זיך אין אַנדער עק שטאָט, אָף אַזא אופן מוזן זיי ביידע דורכפאַרן אַהין און צוריק, דורך גאַנץ שטאט.

„שוין עטלעכע טעג, ווי איך שיק זיי אַהין,“ חווקט מיטעלשמעט. „עס זיינען שוין אפילו פאראן מענטשן, וואָס ווארטן יעדן טאָג אָף דעם, בדי זיי בירן זען צוזאמען.“

„ס'איז גרויסארטיק,“ זאָג איך, „האָט ער זיך דען אָבער נאָך ניט באקלאָנגט?“

«יא, ער האָט געפרואוונט! ווען אונזער קאָמאָנדר האָט גע-
הערט די גאנצע מעשה, האָט ער זיך געהאַלטן פארן בויך
לאַכנדיק, ער האָט פיינט מלמדים, אַהויז דעם, דרײַ אײַך זיך
נאָך ארום זײן טאָכטער. »

«ער וועט דיר אָנמאַן צרות מיטן עקזאָמען. »
«לאַך זיך אויס, » ענטפערט מיטעלשמעט געלאַסן. «זײן
באַקלאָנג זיך האָט קײן ווירקונג נישט געזאַט אײַך צוליב דעם,
ווייל אײַך האָב באַוווּן, און אײַך האָב אײַם געגעבן אַלץ לײכטע
מלאכות. »

«קאנסטו אים נישט ווי געהעריק נעמען אפן צימבל און אים
מאַכן פאַר אַ מענטשן? » פרעג אײַך.

«צו דעם איז ער מיר אַ צו גרויסער לעקישײ, ענטפערט
מיטעלשמעט מיט אַ מין ברייטקייט און פיטול.

* * *

וואָס איז אַזוינס אורלויב?—דאָס איז מער נישט, ווי אַ ווילע
לידיקניין, וואָס נאָך דעם, ווערט נאָך שווערער, שוין איצט מיט
זיך אין מינע מעג אַרײן דער אָפשיד. מײן מאמעש קוקט מײַך
שווינגנדיק אָן—אײך ווייס, אַז זי ציילט די וועג—יערן פרימאַרגן
איז זי אומעטיק, ווימער שוין מיט אַ טאָג ווייניקער. זי האָט
באַהאַלטן מײן זעלנער-רענצל, זי וויל נישט, ער זאָל איר בריינגען
אַף רעיונות.

ווען מען פאַרמיפט זיך אין געדאַנקען, לויפט די צייט גיך.
אײַך וויקל מײַך אַרויס פון די מחשבות, און גי מיט מײן שוועסטער.
זי גיט אין שלאַכט-הויז, כדי דאָרטן צו באַקומען אַ פאַר פונט
ביינער. דאָס איז אַ גרויסע טובה, און פון באַגינען שטייען שוין
דאָרטן מענטשן און מען ווארט. עס טרעפט, אַז מען פאַלט אין
חלשות, וואַרטנדיק.

מיר האָבן נישט קײן מול. נאָכדעם, ווי מיר זײנען דרײַ שעה
אומניסט געשטאַנען, דערוויסן מיר זיך, אַז קײן בײנער זײנען מער
נישט פאַראַן.

נאך גוט, וואס איך באקום מיין פארציע שפייז. איך מראג
עס אפ מיין מאמען, און מיר האפן אלע עפעס אין מויל צו
נעמען.

אלץ שווערער ווערן די מעג, מיין מאמעס אויגן ווערן אלץ
אומעטיקער. נאך פיר מעג זיינען געבליבן. איך מוז אריינגיין צו
קעמערעכס מאמען.

* * *

מען קאן דאס גארניט באשרייבן. די יאמערנדיקע פרוי,
וואס מדיסלט מיך און שרייט: „און פארוואס ביסטו נאנץ, אז ער
איז טויט?“, וועלכע גיסט איבער מיך מרערן און מענהט: „און
פארוואס זייט איר בכלל דא, אזעלכע קינדער, ווי איר—“, וועלכע
זינקט אין א שטול און וויינט: „האסטו אים געוועזן האסטו אים
נאך געוועזן ווי איז ער געשמארבן?“

איך זאג איר, אז מען האט אים אריינגעשאסן אין הארצן
און ער איז היבף געשמארבן. זי קוקט מיך אן, גלויבט ניט: „ד
לייגסט. איך ווייס דאס בעסער. איך האב געפילט, מיט וואס
פאר א יסורים ער איז געשמארבן. איך האב געהערט זיין שמים,
זיין טויט-שרעק האב איך געשפירט אין די נעכט—זאג דעם אמת,
איך וויל דאס וויסן, איך מוז דאס וויסן.“

„ניין“, זאג איך, „איך בין געווען דערביי בא אים. ער איז
היבף אפן ארט געשמארבן.“

איר שטים איז הוילע החנונים, זי בעט זיך שטיל: „זאג
מיר אויס, דו מוזט, איך ווייס, אז דו ווילסט מיך דערמיט
מדיסטן, אבער זעסטו דען ניט, אז דו בייניקסט מיך מיט דעם
לינג נאך מער, ווי מיטן אמת? איך קאן ניט אריבערמראגן די
אומבאשטימטקייט, זאג מיר, ווי עס איז פארגעקומען, זאג מיר
אלץ, אפילו דאס גרויליקסטע. דאס וועט אלץ בעסער זיין ווי
דאס, וואס איך מוז זיך פארשמעלן אין די געדאנקען.“

איך וועל דאס ניט זאגן, זי מעג מיר אפילו האקן אין
קאפ, איך האב אף איר רחמנות, אבער זי קומט מיר אויף פאר

א היפש ביסל נאריש. קעמעריף איז דאך שוין טויט, אזוי, אָדער אזוי, —היינט צוואוואָס דארף זי דאָס ניט אנדערש וויסן? ווען מען האָט געזען אזוי פיל טויטע, ווי איך, קאן מען שוין נאָרניט באַ- נעמען אזוי פיל צער און מרערן נאָך איין מויטן. איף זאָג אַפילו אומגערוילדיק: „ער איז היבף אָפגעשמאַרפן. ער האָט דאָס אפילו ניט געפילט. זיין פנים איז געבליבן נאָר רואיק און געלאסן.“

זי שוויינט. נאָכדעם פרעגט זי פאַמעלעך: „קאנסטו מיר שווערן, אז ס'איז מאקע געווען אזוי?“
„יא.“

„בא אלץ, וואָס ס'איז דיר הייליקייט?“
„נא יא, וואָס איך האָב שוין פאַר הייליקייטן!— זי בייטן זיך בא אונז זייער גיך.“

„יא. ער איז היבף געשמאַרפן.“
„וועסט מיר שווערן באַ דיין צוריקקומען פון פראַנט, אז די האַסט מיר געזאָגט דעם אמת?“
„נא, איף זאָל ניט צוריקקומען פון פראַנט, אויב ער איז היבף אָפ אַן אָרט ניט געשמאַרפן.“

איף וואָלט מי-וודע-וואָס אָפ זיך גענומען. אָבער, ווי עס שיינט, גלויבט זי מיר שוין איצט. זי קרעכצעט און וויינט. איף זאָל איר דערציילן, ווי ס'איז צוגעגאַנגען, און איך מראַכט אויס אַ באַבע-מעשה, אין וועלכער איף אַליין הויב שוין אויף פּמעט אָן צו גלויבן.

פארן גיין, גיט זי מיר אַ קוש און שיינקט מיר זיין בילד. אָפּ דעם בילד שטייט ער אין זעלנער-מונדיר, אָנגעשפּארט אָן אַ מיט פון ניט-אָפגעשילמע בעריאָוע-צווייגן. זיינטער אים איז אַ געטאָלענע דעקאָראַציע, וואס שמעלט פאַר אַ וואַלד. אפן מיט שטייט אַ ביר-קובל.

* * *

דער לעצטער אָונט אינדערהיים. אלע שווייגן. איך לייג זיך פרי אין בעט, איף כאַפ אריין די קישנס, דריק זיי פעסט צו

זיך צו, און גראָב איין אין זיי מיין קאָפּ. ווער ווייט, אויב איך
וועל נאָכאמאל ווען ניט-איז לינג אין אונז פּערער-בעט!
שפּעטער קומט אין מיין צימער אַרײַן מיין מאַמע, זי מינט,
אַז איך שלאָף, — און איך מאַך זיך מאַקע שלאָפּנדיק, עס איז
שווער צו רירן, און צו זיין.

זי ויצט כמעט ביז פאַרמאָג, ניט געקוקט, וואס זי האט
יסורים און וואָס זי בויגט זיך אָפּמאָל אונטער זייער שווערטייט.
איך קאָן שוין מער ניט, און איך מאַך דעם אנשמעל, ווי כיוואלט
זיך אויפגעכאַפט.

„גיי שלאָפּן, מאמעשי, דו וועסט זיך דאָ נאך פאַרקלין.“
זי זאָגט, „צו שלאָפּן האב איך נאך גענוג צייט.“
„איך טו זיך אַ הייב,“ איך גיי ניט הייב, אפן פראנט,
מאמע, פריער מוז איך אפגיין פיר וואכן אין לאַנער. אפשר וועל
איך נאך ארויסכאַפּן אַ זונטיק און אַריבערקומען פון דארטן.“
זי שווייגט, נאכדעם פּרעגט זי שמיל: „שרעקסטו זיך?“
„גין, מאמעשי.“

„איך וויל דיר איינס זאגן: דו זאלסט זיך היטן פון די
פראנצויזישע פרויען, זיי זיינען אויסווארפן.“
מאמעשי מינס! פאר דיך בין איך אַ קינד, פאַרוואס זאָל
איך ניט לייגן מיין קאפּ אין דיין שוים און זיך אויסוויינען?
פאַרוואָס דאַרף איך דאס אַלץ זיין דער שטאַרקערער און העלדי-
שערער, מיר ווילט זיך דאָן אויך אַמאל וויינען און געמרייטט
ווערן, איך בין דאָן כאמת ניט מער, ווי אַ קינד, אין אַלמער
היינען דאָן נאך מיינע קורצע אינגלשע הייזלעך — ס'איז דאך
ערשט אונז קורצע צייט צוועק זינט יעמאלט, פאַרוואס איז דען
דאס פאַרביי?

איך זאג רואיק, ווי נאר איך בין פּבת: „דארטן, וואו מיר
געפינען זיך, מאמעשי, זיינען קיין פרויען ניט פאַראַן.“
„און פאס זיך און אפן פראנט, פויל.“
מאמעשי, מאמעשי! פאַרוואס זאל איך דיך ניט אַרומכאַפּן
אין מיינע אַרעמס, און מיר זאלן צוויי ביידע אפשטאַרפן, וואס
פאַר אַ ביטער עלנט עס איז אף אינו ביידן!

"יאה מאמע, דאס וועל איך געוויס מאן"
 "איך וועל יעדן מאן בעמן נאט פאר דיר, פויל".
 מאמעשי, מאמעשי! לאמיר אוועקגיין פון דאנען, צוריק
 אוועקגיין צו די אלע פארגאנגענע יארן, ביז אט דאס גאנצע
 אומגליק וועט שוין מער ניט הויערן איבער אונז, לאמיר זיך
 אויסקערן צוריק צו דיר און צו מיר אליין, מאמע!
 "אפשר וועסטו באקומען עפעס אן ארבעט, וואָס זאָל ניט
 אזוי פארבונדן זיין מיט סכנה".
 "יאה, מאמע, אפשר באקום איך ארבעט אין קיך, דאס קאן
 זייער מעגלעך זיין."
 "געט די ארבעט, קימער זיך ניט וועגן דעם, וואָס די
 אנדערע ריידן—"
 "וועגן דעם קימער איך זיך ניט, מאמעשי—"
 זי זיפצט, איר פנים איז אַ ווייסע שוין אין דעם ארוימיקן
 חושך.

"דו מוזט איצט גיין שלאפן, מאמעשי."
 זי ענטפערט נישט. איך הייב זיך און און לייג איר אריבער
 איבער די פליצעס מיין קאלדרע. זי שפארט זיך אָן אן מיין
 ארעם, זי האָט יסורים, און אזוי פיר איין זי אזעק, אַ וויילע
 בלייב איך נאך בא איר. "מאמעשי, ווען איך וועל קומען צוריק, מוז
 איך דיך שוין געפינען א געזונטע."
 "יאה, יאה מיין קינד".

"איר דארפט מיר ניט שיקן קיין פעקלעך, מאמע. מיר
 האָבן גענוג צו עסן. איך וועמ דאס דא בעסער צוויי קומען."
 ווי עלגט זי ליגט אין איר בעט, זי, וועלכע ליפט מיך
 מער פון אליין. ווען איך קלייב זיך שוין אַזעקצוגיין, זאגט זי אָף
 גיך: "איך האב נאך צוגעגרייט פאר דיר צוויי פאר אונטערהוין.
 ס'איז פון גומן וואל, אין זי וועט דיר זיין ווארים. פארגעס נאר
 ניט, זי מיטצוגעמען".

איך ווייס, מאמעשי, וויפיל דיר איז אויסגעקומען זיך צו
 דערנידעריקן און אַרומצולויפן, כדי צו באַקומען די אונטערהוין.
 מאמעשי, זייערע מאמע, זיי קאן מען דאָס גאר באַגרייפן, אז

איך מוז פון דיר אוועק, ווער, אחוץ דיר, האט דען א רעכט
אף טיף. דערווייל זיין איך נאך דא, און דו ליגסט דארט, מיר
האָבן זיך נאָך אזוי פיל צו זאגן, אָבער מיר זיינען ניט בפת דאָס
צו טאָן.

“א גומע נאכט, מאמעשי.”

“א גומע נאכט, מיין קינד.”

דאס צימער איז מונקל. עס שוועפט אין אים דער אמעם
פון מיין מאמען. דאָס טיק-מאָק פון זיגער מישט זיך דערמיט
צונויף. אין דרויסן, פאר די פענסטער, ווייט א ווינט. די קאשטא-
נעס רוישן.

אין פאדער-שטוב שטרויכל איך זיך איבער מיין רענצל,
וועלכער ליגט שוין פארטיק פארפאקט, ווייל איך מוז אַמען
מארגן גאר פרי.

איך ביים מיין קישן, איך קלעם מייע פויסטן ארום די
אייזערנע שטיינגלעך פון בעט. איך האב ניט געדארפט קומען
אָהער. אָפן פראָנט פין איך געווען גלייכנולטיק און האפנונגס-
לאָז; — איצט וועל איך שוין מער ניט קאנען זיין אזוי. איך בין
געווען א זעלנער, און איצט בין איך גאר א קנויל יסורים פאר
זיך אליין, פאר מיין מאמען, פאר אליין, וואס איז אזוי ווייטיקדיק,
און וואס ציט זיך אן א סוף.

איך האב פשוט אופן ניט געמאדט גיין אין אורלויב.

.8

איך קען זיי נאך גומ, די באַראַקעס אינם פעלד-לאַגער.
דאָ איז דאָס טייערע „דערצויגן“ געוואָרן דורך הימעלשמאָסן.
איצט אָבער קען איך דאָ קיין איינעם ניט; ווי שמענדיק זיינען
שוין אלע אָפגעשיקט געוואָרן, און אָף זייער אָרט זיינען געקומען
נייע. נאָר עטלעכע פון די היגע האָב איך פריער שוין אויך אזוי
אנגריק געווען.

דעם זעלנער-דינסט מו איך אפ ריין מעכאניש. די אונטן פארבריינג איך שמענדיק אין סאלדאטן-קלוב. דארטן זיינען פארן פארשיידענע בלעמער, אָבער איך ליען זיי ניט; עס שטייט דאָ אַ קלאוויר, אָפּ וועלכן איך שפיל מיט גרויס חשק, עס באַדינען אונז צוויי מיידלעך, איינע פון זיי איז גאָר אַ יוגניקע.

דער לאַנער איז אַרומגעצוימט מיט אַ הויכן דראָמענעם פארקן. אַז מיר קערן זיך אום שפעט צוריק פון קלוב, מוזן מיר שוין האָבן דורכלאָז-צעטלען. די יעניקע, וואָס זיינען אופגעטראָגן מיטן פארמול, גייען פארשטייט זיך, אַזוי אויך דורך.

מיר מושטירן זיך יעדן מאָג אפן פעלד, צווישן בעריאָזע-וועלדלעך און בערעלעך-קוסטעס. ווען מען פאָדערט נאָר ניט פון אונז קיין ניסן, וואָלט דאָס נאָך זיין צום דערטראָגן. מיר לויפן מיר ווארפן זיך מיטאַסאַל אַנידער, און פון אינדער אַמעס בויגן זיך די שטיינגלעך פון די פעלד-בלימלעך, ווען מען קוקט לינג-דיק זיך צו צום קלאָרן זאמד, איז ער רייך, ווי אין אַ לאַבא-ראַטאַריע, און באַשטייט פון אימצייליקע פּימשינקע זעמדעלעך. אַ משונהדיקער כּח ציט עפעס איינצוגראָבן אין דעם די האַנט.

שענער פון אלץ זיינען אָבער די וועלדער מיט זיערע בעריאָזעווע ראַנדן. יעדע רגע ביימין זיי אום זיערע פארבן. אָם לייכטן די שטאמען אין בליענדיק-ווייסן קאָליר, און צווישן זיי שוועבט לופטיק, ווי אַ זידן-געוועבט, דאָס מילדע גרין פון די בלעמער; — אין אַ מאָמענט אַרום באקומט אלץ אַן אפּאַל-בלאָע פארב, וואָס גלייטשט זיך זילבערדיק פון דעם ראַנד און פארבייט דאָס גרין; — אָבער ווען די זון ווערט פארשטעלט דורך אַ וואַלקנודל, ווערט דאָס גאַנצע וועלדל היפּף פארזונקען אין אַ טיפּן, כמעט שוואַרצן שאַטן. דער שאַטן גנבעט זיך ווי אַ געשפענסט אַרום צווישן די שטאַמען, וואָס זיינען איצט גראָ ווי אַש, ער לויפט ווייטער איבער דער לאַנקע, צום האַרוואַנט צו, — און דערווייל שטייען שוין די בעריאָזעס ווייטער ווי יום-טובדיקע פּאָ-נעס אָפּ וויסע שטאַנגען אונטערן רוים-גאַלדענעם פלאַקער פון זיערע, זיך פונדאָסניי פארפאַרבנדיקע, בלעטער.

איך פארקוק זיך אָפּטמאַל אָף דאָס שפּיל פּון דעם צארטן
ליכט און דורכזיכטיקע שאַטנס, כ'פארקוק זיך אזוי, אז איך דער=
הער כמעט מער ניט די באַפעלן: — ווען מען איז איינזאם,
הויבט מען אָן זיך צו פארטיפן אין דער נאַטור און זי ליב צו
באקומען. אין איך האָב דאָ ניט קיין סך באקאַנטשאפט, איך וויל
דאָס אויך ניט. מען קען צו ווייניק איינער דעם אנדערן, און
ס'בלייבט איבער נאָר צו פלאַפלען און אין די אַוונטן צו שפּילן
אין אַן איין-אין-צוואַנציק אָדער אין חוירימלעך.

לעבן אונזערע באראקעס געפינט זיך אַ גרויס לאַגער פאר
געפאנגענע רוסי. עס איז אפילו אָפּגעטיילט פון אונז מיט אַ דראט=
פאַרקן, אָבער די געפאנגענע געלינגט דאָך זיך אריבערצוכאפן צו
אונז. זיי שיינען אלע צו זיין פחדניש און דערשלאָגן, זיי זיינען
כמעט אלע באבערדיקט און זיינען גרויס-געוואקסן; זיי זעען אויס
ווי אנגעשלאָגענע, הכנעהדיקע הינט.

זיי דרייען זיך ארום אונזערע באראקעס און זוכן אין די
אָפּפאל-פעסער. מען קאָן זיך שוין אויסמעלן, וואָס זיי געפינען
דאָרטן. באַ אונז איז דאס עסן זייער קנאפ און קודם-כל שלעכט.
מיר באקומען בודיקעס, געקאכט אין וואַסער און צעשניטן אָף
זעקס חלקים, בודיקע, ניט-אָפּגעשאכטע מייערלעך; דורכגעפוילטע
בולבעס זיינען שוין אַ נאשעריי, און דאָס בעסטע, וואָס מיר באַ=
קומען, איז אַ שיטערע זופּ פון רייז, אין וועלכער ס'שווימען וואַס
ניט-וואו ארום צעברעקלטע אָדערן פון רינד-פלייש. אָבער זיי זיינען
אזוי שטארק צעפיצלט, אז מען קאן זיי נאָר כמעט ניט געפינען.
פארשטייט זיך, אז ניט געקוקט אָף דעם, ווערט אַלין אונט=
געגעסן. און ווען עמיץ קאָן זיך פארגינגען עפעס אַן אנדער זאך
צו קויפן, ניט צו עסן די פוסטע זופּ, שטייען שוין אַרום אים
צען אנדערע, וועלכע ווארטן נאָר, ער זאל זיי אוועקגעבן זיין
פאַרציע. נאָר די רעשמלעך, צו וועלכע מען קאָן שוין מער מיט
די לעפלען ניט דערגרייכן, ווערן אויסגעשווינקט און אַרויסגעוואָרפן
אין די פעסער. דערצו ווארפט מען נאָך אפּטמאַל אַרויס אַ פאר
שטיקלעך בודיקעס-שאַלעכץ, אַ פאַרשימלטע ברויט-קארקע און
בל-ערליי אָפּפאל.

און צו אָט דעם שימערן, ברודיקן און פאסקודנעם וואסערל
ריסן זיך דאָס די געפאנגענע. זיי שעפן דאָס אלץ זשערנע ארויס
פון די עיפושדיקע פעסלעך און מראגן דאט אוועק אונמער זיי=
ערע העמדלעך.

עס איז מאָרנע, בעת מיר זעען אזוי גאענט פון זיך איז=
זערע שונאים. אז מען זעט זייערע פנימער, מוז מען זיך פאר=
מראכטן. דאָס זיינען אלץ נומע פויערשע פנימער, מיט ברייטע
שמערנס, ברייטע נעזער, ברייטע ליפן, ברייטע הענט, פארקאלטמטע
האַר. זיי דאַרפן גיין מיטן אַקער-אייזן. זיי דאַרפן נאָר קאָסיען
די פעלדער און קלייבן עפל פון די בוימער. זיי זעען נאך אויס
נוטמוטיקער פון אונזערע פריסלענדער פויערים.

ס'איז זייער טרויעריק צי צווען זייערע תנועות, זייער פאר=
הונגערמקייט און זייער פסדרדיק בעמלען עפעס צו עסן. זיי זיינען
אלע אָפגעשוואכט, ווייל זיי באַקומען עסן נאָר אזוי פיל, וויפיל
ס'איז נויטיק, כדי נישט אויסצוגיין פון הונגער. מיר אליין באַקומען
שוין אויך פון אַ צייט נישט אָפצוועסן צו זאָט. זיי קריינקען מיט
דעזינטערע, מיט זעשראָגענע בליקן באַווויזן אונז אנרערע פון זיי
בשתיקה זייערע פארבלומיקטע העמערע. זייערע רוקנס און זייערע
קאַרקן זיינען אויסגעקרימט, די קניען זיינען איינגעבוּגן,
און בעת זיי ציען אויס די האַנט און בעמלען, קוקן זייערע
פנימער קרום פון אונזן אַרויף. זיי בעמלען אָף די עמלעכע
מיימשישע ווערמער, וואָס זיי ווייסן, און מיט ווייכע, שמילע באַס=
שמומען, וועלכע דערמאָנען אָן א היימישער שמוצ און אָן א
חאַרימען אויזן.

פאַרזן אזעלכע, וואָס ענטפערן זיי נאָך מיט אַ בריק, או
זיי פאלן; — אָבער דאָס זיינען נאָר געציילטע, דער גרעסטער טייל
אונזערדיקע מוז זיי נישט. נישט פאַרביי, און מאַכט זיך גאָרנישט
זעענדיק. זיי שטייען אבער שטאַרק צו מיט זייערע רחמנותדיקע
קולות, ווערט מען צאָרנדיק און מען מוז זיי א שמויס. זיי וואַלמן
לכל-הפחות נישט אונז אָנקוקן. — וואָס פאַר אן אומעדיק עלנט
עס קאָן דאָס ארויסקוקן פון אויזן, פון צוויי קלייניקע אויגעלעך,
וועלכע מען קאן שוין מיט אַ פינגער פאַרדעקן.

אינאָוונט גייען זיי אריין אין די באַראַקעס און האַנדלען. זיי ביימן אף ברויט אלץ, וואָס זיי פארמאָגן. אָפּטמאָל מאַכן סיר געשעפט, ווייל זיי האָבן גומע שמיזול, — אונזערע שמיזול זיינען פראָסטע. דאָס לערער פון זייערע כאליעוועס איז מאָדנע ווייך. די פּויערשע זינדלעך צווישן אונז, וועלכע באַקומען פונדערהיים צו געשיקט פעמע ביסנס, ביימן מיט די רוסן. דער מקח פון אַ פּאָר שמיזול איז בערך צוויי — דריי ברויטן, אָדער א ברויט און א מיטל-גרויסער האַרטער טיי-וואַרשט.

אָבער פּעמע אלע רוסן האָבן שוין פון לאַנג אויסגעביטן אלץ, וואָס זיי האָבן פארמאָגט, איצט בריינגען זיי צוזמאַנגן פאר שוידענע געבעכדיקע חפצים, און זיי זוכן אויסצובייטן אף ברויט, שניצערדיען און צאצקעס, וואָס זיי האָבן אויסגעמאַכט פון שראַפּ געל-שפּליטערס און פון שטיקלעך קופּערנע גראַנאט-רינגען, קלאָר, און קיין גרויסע גליקן בריינגען אָמ די צאצקעס ניט איין, און ניט געקוקט אף דער האַרעוואַניע, וואָס די געפּאָנגענע האָבן צויעק געלייגט אף דעם, גיבן זיי דאָס אפּ פאר א פאר פענעצעס ברויט. אונזערע פּויערים זיינען איינגעשפּארט און כיטערע בעתן האַנדל. זיי האַלטן אזוי לאַנג פאַרן רוסנס נאָו דאָס שטיקל ברויט אָדער קעלבאַס, ביז ער ווערט בלאַס פון זשעדניקייט און ער הויבט אָן ווילד גלאַצן מיט די אויגן, — דעמאָלט איז אים שוין אלץ איינס. נאָכדעם פארפּאקן אונזערע די מציאות מיט דער גאַנצער גרויט לעכקייט, אף וועלכער זיי זיינען נאָר מסוגל, נעמען אַרויס זייער גראָבן מאַשן-מעסער, שניידן אָפּ פּאַמעלעך און מיט כּונה פאר זיך א שטיק ברויט פון זייער זאַפּאַס, און דערצו טוען זיי נאך באַ יעדן ביסן א רעכמן כּיטכע פון דעם גומן קעלבאַס און פּיכלען, אף וואָס די וועלט שטייט. עס רעקט פשוט אוף, בעת מען זעט זיי אזוי רייפּנדיק די סעודה, עס ווילט זיך זיי צעברעכן זייערע פעמע פרצופּים. זעלטן ווען זיי זיינען מכבד מיט עפעס. מען קאן זיך צו ווייניק איינער מיטן אַנדערן, בדי אוינס צו מאן.

* * *

איף שטיי אָפּט פּאַטרוול בא די רוסן. אין דעם חושף זעט מען זייערע געשמאַלטן, וואָס בלאַנקן ארום, ווי גרויסע, קראַנקע

באמשאנעם. זיי גייען צו הארמ צו די גראמעס און לייגן צו זייערע פנימער, די פינגער דראפן זיי אריין אין די דראָמ= פעמליעס. אָפּטמאָל שטייט אזוי א נאַנץ געזעמל. אָט אזוי עמעמען זיי אריין דעם ווינט, וואָס בלאָזט פון דעם פעלד און פון די וועלדער.

זיי ריידן גאר זעלטן, און דעמאלט אויף נאָר עמלעכע ווערטער. זיי באציען זיך איינער צום אנדערן מענטשלעכער, מיר דאָכט זיך אפילו, אַז ברידערלעכער, ווי מיר. אפשר אבער איז דאָס נאָר צוליב דעם, ווייל זיי פילן זיך אימגליקלעכער פון אונז. און פאַר זיי אייגנטלעך, איז דאָך שוין דער קרויג פאַרענדיקט. אָבער זיצן און וואַרטן אָף דער דעזינערע, איז אויך ניט קיין לעבן. די זעלנער, וואָס זיינען געשמעלט זיי צו היטן, דערציילן, אַז די ערשטע צייט זיינען זיי געווען לעבעדיקער. זיי שוין אין די ערמער, האָבן זיי אפילו געפראוועט מיאסע שטיק איינער מיטן אַנדערן. און מען האָט זיך דערביי געמיותט מיט מעכערן און פויסמן. איצט זיינען זיי שוין געווארן אפגעמעפט און גלייכנילטיק, זיי האָבן אפילו אפגעהערט צו אַנאנידן, אזוי אפגעשוואכט זיינען זיי.

זיי שטייען בא די גראמעס; אנדערעמאל, ווען עמיץ שלעפט זיך אזעק, פארנעמט זיין ארט היפף אַן אַנדערער. דאס רוב זיינען זיי שטיל; נאר ווען ניט ווען. בעט דער אָדער יענער א מונדשטיק פון אַן אויסגערויכערטן סיגארעט.

אויף זע זייערע מונקעלע געשטאַלטן. זייערע בערד פלא= מערן אין ווינט. איך ווייס וועגן זיי נאָרנישט, אהויז דעם, וואָס זיי זיינען געפאנגענע, און דאָס דערשימערט מיך מאַקע. זייער לעבן האָט פאַר טיף ניט קיין נאָמען און ניט קיין שולד; — אבער ווען כיוואלט געוואוסט וועגן זיי עפעס מער, ווי מען רופט זיי, ווי זיי לעבן, אָף וואָס זיי האָפן, וואָס זיי מאַמערט, וואָלט שוין מיין דערשימערונג געהאט אַ צוועק און וואָלט פאַרוואַנדלט געוואָרן אין רחמנות. איצט אָבער פיל איף אין זיי נאָר דעם ווייטיק פון לעבעדיקע באשעפענישן, די גרויליקע פאַרביינקמקייט פון לעבן און די אכזריות פון מענטשן.

לויט א באפעל זיינען אָט די שטילע געשמאלטן געוואָרן
 אונזערע שונאים; און לויט אַ באפעל קאָנען זיי אויך ווערן אונט-
 זערע פריינט. ערגעץ אָף א מיש האָבן עמלעכע פארשוניען, וואָס
 מיר קענען זיי לחלוטין ניט, אונטערגעשריבן עפעס אַ פתב, און
 צוליב דעם ווערט אָף גאנצע יאָרן א ציל פון אונזער לעבן דוקא
 אָט דאָס, צו וואָס מענטשן באציען זיך אין אן אנדער צייט מיט
 דער גרעסטער פאַראכטונג, און וואָס זיי באַשטראַפן מיט דער
 גרעסטער שטראַף. ווער קאָן דען דאָ נאָך מאַכן אַ חילוק צווישן
 פריינט און שונאים, בעת מען זעט אָט די מענטשן מיט די
 קינדישע פנימער און מיט די פאטריאַרכן-בערד! יעדער אונטער-
 אַפּיציר איז א גרעסערער שונא דעם רעקרוט, אין יעדער לערער
 האָט מער פיינט זיין שילער, ווי זיי אונז, אָבער ניט נעקומ אָף
 דעם, ווי נאָר מען וואַלט זיי באַפרייט, וואַלטן זיי ווייטער גע-
 שאָסן אָף אונז, און מיר אָף זיי.

איך דערשרעק זיך; דאָ מאַך איך שוין מער ניט טראַכטן
 דער זעג פירט אין תהום. ס'איז נאָך ניט געקומען די צייט
 דערצו; אָבער איך וויל דעם געדאַנק ניט אָנווערן, איך וויל אים
 באַ זיך באַהאַלטן, איינשליסן אין זיך, ביז צו דער מלחמה וועט
 נעמען א סוף, דאָס האַרץ קלאַפט מיר; איז דאָס מאַקע דאָס
 גרויסע ציל, וואָס מען דערגרייכט נאָר איינמאָל אין לעבן, וועגן
 וועלכן איך האָב אווי פיל געטראַכט, ליגנדיק אין שויף-גראָבן.
 דאָס, וואָס איך האב באַטראַכט, ווי די איינציקע לעבנס-מעגלעכ-
 קייט נאָך אָט דער גרויסער מפלה פון אַלין, וואָס מענטשלעך
 איז, איז דאָס א שליחות פאר דאָס שפעטערדיקע לעבן, אַ
 שליחות, וואָס זאָל אויסקויפן די אַלע גרויליקע יאָרן?

איך נעם ארויס מיינע סיגארעטן, צעברעך יעדע פון זיי
 אָף העלפט און צעמיל זיי צווישן די רוסן, זיי פאַרבויגן זיך פאר
 מיר און רויכערן זיי אָן. אָף עמלעכע פנימער פלאמען
 איצט אָף רויטע פונקטן, זיי זיינען פאַר מיך א טרייסט, זיי זעען
 אויס ווי קליינע פענסטערלעך אין שונקעלע דאָרפישע הייזלעך,

וועלכע דערציילן מיט זייער ליכט, אז היינטער זיי זיינען פאראן
צימערן, פול געמיטלעכער באהעלטעניש.

* * *

די מעג גייען. אין א געפליקן פרימארגן פאגראבמ מען
ווייטער א רוסי; כמעט יעדן טאג שטארבט עמיץ פון זיי. בעת
מען איז אים מקבר, שטיי איף גראד פאטרויל. די געפאנגענע
זינגען א כאראל, עס זינגען א פולע שטימען, און עס קלינגט
אפ גארניט ווי מענטשן וואלן דאס געוונגען, נאר ווי דאס וואלט
געשפילט אן ארגל ערגעץ ווייט אין פעלד.

די באגרעבעניש געדויערט ניט לאנג.

אינאונט שטייען זיי ווייטער בא די גראבעס, און דער
זינגט פון די בעריאוע-וועלדער גרייכט צו זיי. די שטערנס פיינק-
לען קאלט.

איף קען איצט עמלעכע פון זיי, וואס קאנען זיך גאנץ גוט
צוזאמענרירן אף טייטשיש, צווישן זיי איז פאראן א בלי-זמר, ער
דערציילט, אז ער איז געווען א פירלער אין בערלין. ווען ער
הערט, אז איך שפיל אבימל קלאוויר, בריינגט ער זיין פירל און
שפילט פאר מיר.

די אנדערע זעצן זיך און שפארן זיך אן מיט די רוקנס צו
די גראבעס. ער שטייט און שפילט, אָפּט באקומט זיין פנים
יענעם פארלאָרענעם אויסדרוק פון די שפילער, בעת זיי מאכן צו
די אויגן, נאכדעם באוועגט ער זיין פירל צום טאקט און קוקט
מיך אן מיט א שמייכל.

ער שפילט געוויס פאלקס-לידער; ווייל די אנדערע מרג-
קענען מיט. זיי זעען אויס ווי טונקעלע בערגלעך, וואָס ערגעץ
אונטער זייער אויבערפלאַך זשומט עס. איבער די בערגלעך
הייבט זיך די פירל, ווי א שלאַנקע מיידל, איר געשמאלט איז
ליכטיק און איינזאם. דאָס געזאנג הערט אָפּ, און עס בלייבט נאר
די שטים פון פירל — אין דער נאכט טיילט זי זיך אויס אזוי דין,
פרי זי צו הערן, מוז מען האָרט דערפון שטיין, אין א צימער

וואָלט דאָס בעסער געקלונגען; — דאָ אין דרויסן קומט אויף אַן
אומעט, בעה מען הערט זי אזוי אליין אַרומבלאָנדשענדיק.

* * *

די וונטיקס לאָזט מען מיך ניט אָפּ, ווייל איך בין אָקארשט
געקומען פון אַ גרעסערן אורלויב. אין דעם לעצטן וונטיק פאר
מיין אָפּפאר באזוכן מיך מיין פאטער און מיין עלטסטע שוועס=
טער. דעם גאנצן מאָג זיצן מיר אין זעלנער=קלוב. וואוהין זאָלן
מיר דען גיין, אין באַראק ווילן מיר ניט בלייבן. שפעטער גייען
מיר זיך אויס איבערן פעלד.

דאָס זיינען געמאטערטע שעהן; מיר וויסן גארניט, וועגן
וואס מיר זאָלן אָנהויבן ריידן. מיר ריידן וועגן דער מאַמעס
קריינק. ס'איז שוין קיין סוד ניט, אַז ס'איז קרעפּס, זי ליגט שוין
אין שפיטאל און וועט באלד געשניטן ווערן. די דאָקטוירים האָפּן
אפילו, אַז זי וועט ווערן געזונט, אָבער מיר האבן נאך ניט גע=
הערט, מען זאל זיך אויסהיילן פון אַ קרעפּס.
"וואו ליגט זי דען?" פּרעג אויף.
"אין לואיזן=שפיטאל, " זאגט מיין פעטער.
"אין וועלכן קלאס?"

"אין דריטן. מיר מוזן אויסווארטן, וואָס די אפּעראַציע וועט
קאסמן. זי האט אליין געוואלט ליגן אין דריטן. דארטן וועט איר
זיין הימלעכער, זאגט זי. עס קאסט אויך אסך ביליקער."

"זי ליגט דארטן מיט אזוי פיל קראנקע צוזאמען. ווער ווייס,
אויב זי קאן שלאָפן אין די נעכט. "

מיין פאטער איז מסכים מיט מיר. זיין פנים איז אויס=
געמאטערט און צעקנייטשט. מיין מאַמע האָט זייער לאַנג גע=
קריינקט; אין שפיטאל איז זי אפילו געגאנגען נאר איצט, אין
דער לעצטער רגע, אבער איר קריינק האָט אונז אסך געלט
אפגעקאסט, און מיין פאטער האט זיך מקריב געווען.
"ווען איך וואָלט נאר געוואוסט, וויפיל די אָפּעראַציע וועט
קאסמן, " זאגט ער.

„האמ איר דען ניט געפרעגט ?”

„מען קאן דאך ניט פשוט שמעלן אזא פראגע — מען קאן דערמיט איינגעגערן דעם דאקטאר, און דאס טויג ניט, ווייל ער מוז דאך אפערירן דער מאמען.”

אט אזוי זיינען מיר, מראכט איך מיט ביטערניש, אָט אזוי זיינען די ארימעלייט, זי האָבן ניט די העוה זיך נאכצופרעגן אפן מקח, און זיי גייען ניכער איין אף פּינלעכע ספיקות, אבער פאר די יעניקע, וועלכע דארפן דאָס ניט מאן, פאר זיי איז זעלבסטפארשמענדלעך פריער צו פרעגן אפן פרייז. אף זיי וועט שוין דער דאקטאר ניט זיין ברוג.

„אחוץ דעם, זיינען די פארבאנדן אויף אזוי טייער, זאָגט מײן פאָטער.”

„ניט דען די קראַנקען-קאסע ניט צושטייער, פרעג איך.

„די מאמע קריינקט שוין צו לאנג.”

„האמ איר דען עפעס געלמוי?”

ער שאַקלט מימן קאָפּ. „ניין, אָבער איך האָב איצט ווייטער

א מעגלעכקייט צו אַרבעטן איבער-שעהן.”

איך ווייס: ער וועט פיו צוועלף באנאכט שמיין באַס מיש און קנייטשן און קלעפן און שניידן, אום אַכט אזויגער וועט ער כאַפן אַ פאר ביסנס פון יענער שוואכער קעסט, וואָס זיי באַקומען לויט קאַרמן. נאָכדעם וועט ער איינגעמען אַ פראַשעק קעגן קאפווייטיק און וועט זיך ווייטער געמען צו דער אַרבעט.

ברי אים א קאפעמאשקע אופצומונטערן, דערצייל איך אים עטלעכע מעשיות, וואָס פאלן מיר גראַד אריין אין קאָפּ, זעלנער-גלייכווערט'עך און קאמאווועסלעך וועגן גענעראַלן און פעלדפעבלט, וואָס מען האמ זיי אָפגעמאָן שפּיצלעך.

נאָכדעם פיר איך זיי בידן אָפּ צום וואַקואַל. זיי לאָזן מיר איבער אַ באַנקע איינגעמאכט און אַ פעקל פאַמפּעשקעס, וואָס די מאַמע האָט נאָך אויסגעבאַקן פאר מײַן.

נאכדעם פאָרן זיי אָפּ, און איך גיי צוריק אַוועק.

אינאָנונט באַשמיר איך אַ פאמפעשקע מיט מאַרמעלאַד אין
 עס, איך געפֿין אין דעם קיין מעם נימ. איך ניי אַרויס פֿון
 באַראַק, ברי צו פארטיילן די פאמפעשקעס צווישן די רוסי.
 נאָכדעם דערמאָן איך זיך, אַז די מאַמע האַט זיי געבאַקן מיט
 אירע אייגענע הענט, און אַז זי האַט נאך אַפּשר געהאַט ווייטיקן, בעת זי
 איז געשטאַנען באַם היסן פּליט, איך לייג דאָס פּעקל צוריק
 אַרײַן אין מיין רענצל און נעם דערפֿון אַרויס נאָר צוויי שטיק
 פֿאַר די רוסי.

9

מיר פארן עמלעכע טעג, אפן הימל באוויזן זיך די ערשטע
 פליערס. עס ציען זיך פארביי טראַנספּאָרט-צוגן. האַרמאַטן,
 האַרמאַטן. מיר נייען אַריבער אין דעם פעלד-אייזנבאַן. איך זיך
 מיין פּאַלק. קיינער ווייס נימ, וואו ער געפינט זיך. איך בלייב
 ערגעץ איבערנעכטיקן. אינדערפרי באַקום איך ערגעץ פּראָוויאַנט
 און פּאַרנעפּלמע אָנוויזונגען. און אוי, שלעפּנדיק אַף זיך דאָס
 רענצל און דעם ביקס, לאָז איך זיך ווייטער אין וועג.

ווען איך קום אָן, איז שוין אין דעם צעשטאַטענעם פּלאַץ
 קיינער פֿון אונזעריקע מער נימאָ. איך דערווייס זיך, אַז מיר זיינען
 פּאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ באַוועגלעכער דיוויזיע, וועלכע ווערט
 אַריבערגעהיפּן אומעמוס, וואו נאָר עס שמעקט מיט פּוילוער. מען
 קאן נימ זאָגן, אַז די ידיעה זאָל מיך שמאַרק דערפרייען. מען
 דערציילט מיר וועגן גרויסע אָנווערן, וואָס מיר זאלן האַפּן
 געהאַט. איך פּרעג זיך נאך אַף קאַט און אַלבערט. קיינער ווייס
 גארנישט וועגן זיי.

איך לאָז זיך ווייטער זוכן און בלאַנדזשע אַרום, דאַס איז
 אַ מאַדנער געפּיל. שוין אין משפּך פֿון עמלעכע נעכט לייג איך
 אפּן פּרייען פעלד, ווי אַן אינדיאַנער. צום סוף באַקום איך שוין
 זיכערע ידיעות און איך דערשיין אין דער קאַנצעלאַריע פֿון מיין
 אָפּטייל.

דער פערלדפעבל לאָזט מיך דאָ איבער. די ראָמע וועמ
קומען אהער אין צוויי מעג אַרום. דעריבער לוינט זיך שוין נימ
מיר נאכצושיקן. ״ווי איז עס געגאַנגען אין אורלויב?״ פרעגט ער.
״שיין, שיין, האַז״
״מילווויזי, זאַג איך.

״יאה, יאה, זיפצט ער זיך אָפּ. ס׳זאלט גומ געווען, ווען
מען זאל נימ דארפן צוריק אוועק. די צווייטע העלפט פון אורלויב
ווערט שוין פאַרבימערט צוליב דעם.״

איך דריי זיך אַרום אָן אַרבעט, ביז די ראַמע קומט אָן.
די סאלדאטן זינען גראָ, שמוציק, פארדראַסיק, כמורנע. איך שמוץ
זיך צווישן זיי אריין, איך נישטער מיט די אויגן, דא איז מיידען,
דארטן שטייט מילער און פרייכט, אָמ זינען אוועק קאט און
קראפּ. מיר לייגן אינזערע שמרוי-זעק אויס איינער באַם אנדערן.
אז איך קוק זיי אָן, פיל איך זיך עפעס שולדיק לגבי זיי, אָבער
איך האב דאך גארניט קיין גרונט דערצו. פארן שלאָפן גיין, נעם
איך ארויס די נאָכגעבליבענע פאמפעשקעס און איינגעמאכטן, פרי
זיי זאלן אויף פארוזכן דעם מעם דערפון.

די בידע איבערשמע זינען שוין אַפּיסל באַדעקט מיט
שימל, מען קאן זיי נאָך אָבער עסן. איך נעם זיי פאר זיך, אין
די פרישערע גיב איך אוועק קאט און קראפּ.

קאט קייט און פרעגט: ״דאָס איז אוויאי פון דער מאמען?״
איך גיב צו.

״זיי זינען באַמעמט,״ זאגט ער, ״מען דערפילט דאָס
מאקע הויפּף.״

מיר ווילט זיך וויינען. איך דערקען מער נימ זיך אליין.
אָבער עס וועט שוין ווערן בעסער, דא, מיט קאט און אלבערט
און די איבעריקע, אעט שוין אָנגיין. איך באלאנג אהער.

״דו האָסט מזלי,״ שעפּטשעט מיר קראפּ באַם איינשלאָפן.
״מען זאָגט, אז מיר גייען קיין רוסלאַנד.״

קיין רוסלאַנד. דארטן איז שוין מער נישט קיין מלחמה.

פונדערווייטן דונערט דער פראנט. די ווענט פון די בארא
קעס צימערן.

* * *

מען נעמט אונז ריכטיק אין דער ארבעט. איין אויסרוף
קומט נאכן אנדערן. מען באקומט אונז פון אלע זייטן. אווערע
צעריסענע בגדים ווערן אומגעפיטן אף נייע. איך כאפ דערביי אן
אויסגעצייכנטן נייען רעקל, בא קאטן, פארשטייט זיך, בלייבט א
פולשמענדיק נייע אויסמונדירונג. עס קומט אף א קלאנג, אז
ס'איז שוין שלום. אָבער, עס גלויבט זיך מער אין דער אנדער
מברה: אז מיר ווערן אפגעשיקט קיין רוסלאנד. אבער צוואואס
דארפן מיר האבן פאר רוסלאנד בעסערע בגדים? צום סוף קומט
ארויס דער אמת: דער קיסר קומט אונז. באקוקן. דערפאר האט
אין זיך גענומען אונז אזוי פיל מושמירן.

אין משך פון אכטאָג האָט עס אויסגעזען בא אונז, ווי אין
א רעקרוטן-קאָזארמע, אזוי מיכטיק האָבן מיר געמוזט ארבעטן און
זיך מושמירן. אלע זיינען פארדראָטיק און גערוויז, ווייל דער
קאָפּ ליגט אונז גאָר ווייניק אין דעם שטארקן פּוּצן זיך און אין
די פּאַראַד-מאַרשן. אזעלכע זאָכן ערגערן דעם סאָלאַט נאָך מער,
ווי די אקאפע.

ענדלעך איז געקומען די רגע. מיר שטייען שטראם, און
דער קיסר גייט פארביי. מיר זיינען זייער נייגעריק צו זען, וואָס
פאר א פנים ער האָט. ער גייט דורך די גאַנצע שורה, און איף
בין, אייגנטלעך, אַפּוּסל אַנמױשט: וועדליק די בילדער, האָט ער
מיר געשיינט צו זיין העכער און מעכטיקער, קודם-בּל — מיט א
דונערדיקער שטייב.

ער טיילט פּאַנאַנדער אייזערנע צלמימלעך און וואַרפּט זיך
איבער אַ וואַרט מיט דעם און מיט יענעם.
מען לאָזט אונז אָפּ.

נאָכדעם שמועסן מיר צווישן זיך. טיאָדען זאָגט פּאַרזידזשט:
„האָס איז דאָך שוין דער העכסטער פּוּץ אַלעמען. פאַר אים מוז

דאך יעדער איינער שטיין אין פראַנט, אָן אויסנאַם! ער פאַר-
טראַכט זיך: „הינדענבורג אַליין שטייט דאָך אורדאי אויך פאר אים.
האָז?”

„געוויס“, באַשמעטיקט קאַט.

מיאַדען איז נאָך ניט פאַרטיק. ער קלערט לאַנג, אין
נאַכדעם פּרעגט ער: „און ווי איז מיט אַ קעניג? ער מוז אויך
שטיין שמראַם פאַר אַ קיסר?”

קיינער ווייס דאָס ניט פאַשטימט, אָבער מיר האַלטן, אַז
ס'איז ניט אַזוי. זיי זיינען ביידע אַזעלכע הויכגעשטעלטע לייט, אַז
צווישן זיי קאָן שוין נאָך מער קיין רייד ניט זיין וועגן שטיין
שמראַם.

„וואָס בריסטו דאָרטן אויס פאַר אַ שמתים“, זאָגט קאַט.
„דער עיקר איז דאָך, אַז דו אַליין מוזט שטיין שמראַם, און וועגן
אַנהערן זאָלסטו זיך ניט זאָרגן.“

אָבער מיאַדען איז אינגאנצן ווי פאַרפלאַכטן אין אַ ראַ-
מאַנטישער נעץ, זיין שמענדיק טרוקענע פאַנטאַזיע האָט זיך איצט
פאַנאַנדערגענאַרטלט. „איך קאָן דאָס בשום אופן ניט פאַנדיפן.
מענזשט ער, „אַז אַ קיסר זאָל אויך גיין אין בית-הכסא, פונקט ווי
איך.“

„אין דעם קאָנסטו גאַנץ זיכער זיין, לאַכט קראָפּ.“

„בקיצור, מיאַדען, איך זע, אַז דו ביסט משוגע“, זאָגט
קאַט, „אַז לויז איז דיר אַרײַנגעקראַכן אין מח; לויף דו נאָר
אַליין וואָס זיכער אין בית-הכסא, כדי דו זאָלסט באַקומען אַ
קלאָרן קאַפּ און ניט ריידן, ווי אַ חדר-אינגל.“
מיאַדען פאַרשווינדט.

„אין זאך וואָלט איך אָבער געוואָלט וויסן, הויבט אַלבערמ
אָן צו ריידן, אויב ס'וואָלט געווען אַ מלחמה אויף דעמאָלט.
ווען דער קיסר וואלט געוואָגט גיין.“
„געוויס וואלט געווען“, זאָג איך, „ער האט דאך אינגאנצהויב
שאַקעט ניט געוואלט.“

„גו, גוט, אויב ניט ער אַליין, וואָלט אָבער אַפּשר דאָך

דערצו ניט געקומען, ווען א צוואנציק, דרייסיק מאן אין נאָר
דער וועלט וואָלמן זיך איינגעשמעלט.

„דאָס יאָ“, גיב איך צו, „אַבער זיי האָבן דאָס גראַד גע-
וואָלט.“

„עס איז באמת אַ קאָמעדיע, בעת מען טראכט זיך אין
דעם אַרײַן“, זאָגט קראָפּ ווייטער, „מיר זײַנען דאָך דאָ, פרי צו
פארמידיקן אונזער פּאָטערלאַנד. אַבער די פראנצויזן זײַנען דאָך
דאָ אויך פרי צו פארמידיקן זײַער פּאָטערלאַנד. ווער איז אייגנט-
לעך דער גערעכטער?“

„אפשר זײַנען פירע גערעכט“, זאָג איך, און איך גלויב
אַליין ניט אין מינע רײד.

„לאַמיר זאָגן, און ס׳איז טאקע אויף“, וויל מיך אַלבערט
צושפארן צום וואַנט, „אַבער אונזערע פּראָפּעסאָרן און די גלחים
און די בלעמער טענהן דאָך אין איין קול, און נאָר מיר זײַנען
די גערעכטע, און האָפּנטלעך, וועט זיך דאָס טאקע אויף ארויס-
ווייזן; — אַבער די פראנצויזישע פּראָפּעסאָרן און גלחים און
בלעמער שרײַען ווידער, אַז נאָר זיי זײַנען גערעכט, איז זיי וועט
דאָס טאקע זײַן דערמיט?“

„דאָס ווייס איך ניט, זאָג איך, „ווי עס זאָל אַבער ניט
זײַן — די מלחמה פּושעוועט און עס שטייען פּסדר צו איר צו
אַלין נייע מלוכות.“

מיאדען קומט ווייטער אָן, ער איז נאָך אַלין האָפּערדיק
און ער מישט זיך היכף אַרײַן אין דעם שמועס. קודם-בל וויל
ער וויסן, ווי אויף עס קומט פּכלל צו אַ מלחמה.

„דאָס רוב הויבט זיך דאָס אָן דערמיט, וואָס איין לאַנד
באַליידיקט שטארק די אנדערע“, ענטפערט אַלבערט מיט אַ
מינע פון אן עלטערן.

מיאדען מאַכט זיך דאָס אַבער ניט פאגרייפנדיק. „אַ לאַנד?
דאָס פארישטיי איך ניט, אַ דימשער פארג קאָן דאָך ניט פא-
ליידיקן קיין פראנצויזישן פארג. אַדער אַ מיך, אדער אַ וואַלד,
אדער אַ פעלד.“

„ביסמו מאַקע אַזאָ גולם, אדער דו מאַכסט זיך נארזײן
פורטשעט קראַפּ. „איך מײן דאך דאס ניט אַזוי. אין פּאַלק באַ-
לידיקט דאס אַנדערע“ —

„אויב אַזוי האב איך דא ניט וואס צו מאַן, ענטפערט
מיאדען, „איך פיל זיך לחלוטין ניט באלידיקט.“
„מען קאן דען מיט דיר ריידן, ווי מיט א מענטשן, דו
פערדישער מחזײ, ווערט קראַפּ ברוגז. „וועגן דעם אויב דו ביסט
באלידיקט, אדער ניט, פּרעגט דיר דאך קיינער ניט.“

„אויב אַזוי, קאן איך דאך געוויס גיין אַהיים, שפּאַרט זיך
מיאדען אין, און אַלע לאכן זיך פּאַנאָדער.
„בדומה איינע, דאס מיינט מען דאך דאס פּאַלק, ווי א
גאַנצן פּלל, דאס מיינט מען די מלוכה“ — שרייב
מילער.

„מלוכה, מלוכה“ — מיאדען טוט א ביטולדיקן קנאק מיט
די פינגער און פינטלט כיטרע צו — פּעלד-זשאַנדראַן, פּאַליציי,
שטייערן, אט דאס איז אייער מלוכה. אויב דו מיינסט מאַקע דאס,
קומט דיר דאך אַדאַנק אין נאָז.“

„אמת“, זאגט קאַט, „דאס ערשטע מאל האסטו געזאגט אַ
ריכטיקע זאך, מיאדען, מלוכה און היימלאַנד, צווישן די פּיידע
זאכן איז אַ גרויסער חילוק.“

„אבער זיי האבן דאך אַ נאענטע שייכות איינער צום
אַנדערן“, מיינט קראַפּ. „קײן היימלאַנד אן א מלוכה איז דאך
ניט פּאַראַן.“

„דו ביסט גערעכט, אָבער דערמאָן זיך, אַז מיר אַלע זיינען דאָך
גאָר פשוטע מענטשן. און אין פּראַנקרייך זיינען דאָך סײַרוב
מענטשן אויך אַרבעטער, בעלי-מלאכות אָדער קליינע אָנגעשטעלמע.
פּאַרוואָס אייגנטלעך זאָל אַ פּראַנצויזישער שלאָסער אָדער שוּט-
מער אויגו וועלן מאַן שלעכטס? גיין, דאָס זיינען גאָר די רעגו-
רינגען. ביז איך בין געקומען אַהער, האָב איך גאָר קיינמאַל קיין
פּראַנצויז אין די אויגן ניט געזען, און מיט דעם גרעסטן טייל
פון די פּראַנצויזן איז אויף מסתמא דאָסעלביקע. באַ זיי פּרעגט
מען פּונקט אַזוי ווייניק, ווי באַ אונז.“

„איז פארוואס האלט מען בכלל מלחמה? “ פּרעגט מיאדען.
קאמ קוועטשט מיט די פלייצעס. „סייזינען בלי-ספּק פאראן
מענטשן, וועמען דער קריג לוינט זיך. “
„נח, איך פאלאנג געוויס ניט צו די-אָ,“ לאַכט מיאדען
בימער.

„דו ניט, און קיינער ניט פון אונז. “
„ווער דען?“, שטייט מיאדען צו, „דעם קיסער אָבריינגט ער
דאָך אויך ניט קיין נוצן. אים פעלט דאָך סיי-ווי גאַרנישט. “
„זאג דאָס ניט,“ קלערט אים קאט אָף, „קיין מלחמה האָט
ער נאָך פון איצט ניט געהאַט. און יעדער חשובערער קיסר מוז
פירן לכל-הפחות כאַמט אײן קריג, אַניט ווערט ער ניט באַרימט.
טו נאָר אַ קוק אין דינע שול-ביכער. “
„גענעראלן ווערן אויך באַרימט דורך מלחמות,“ זאָגט
דעמערינג.

„נאָך באַרימטער פון די קיסרים,“ באַשמעטיקט קאט.
„געוויס זיינען נאָך אין דעם אַריינגעמישט אַנדערע פאר-
שוניגען, וואָס ווילן ארויסשלאָגן ריוח פון קריג,“ וואָרטשעמ
דעמערינג.

„מיר דאַכט, אַז גיכער ווי אַלין איז דאָס אַ מין קריינק,“
זאָגט אַלבערט. „קיינער וויל ניט קיין מלחמה, און מיטאמאָל
פלאַצט זי דאָך ארויס. מיר האָבן דעם קריג ניט געוואָלט, די
אַנדערע טענהן דאָסגלייכן — און ניט געקוקט אָף דעם אַלעמען,
איז אַ האַלבע וועלט פארוויקלט אין דעם. “

„זיי האַקן אָבער מער שקרים, ווי מיר,“ זאָג אײַף, „דער-
מאָנט זיך נאר אָן די פּלוג-בלעטלעך, וואָס די געפּאַנגענע האָבן
געהאַט פּא זיך ווי דאָרטן איז געזאָגט געווען, אַז מיר פּרעסן
בעלגישע קינדער. מען האָט געדאַרפט אויסהיינגען אָט יענע, וואָס
שרייבן אַזעלכע זאַכן. זיי זיינען דאָס די אמתע שולדיקע. “
„מילער הייבט זיך אָף, „יערנפאַלס איז בעסער, וואָס די
מלחמה קומט פּאַר דאָ. קוקט נאָר אָן די הרוכע און צערעמע
פּעלדער!“

„דאָס איז אמת,“ גיט אים מיאדען גערעכט. „אַבער נאָך בעסער וואָלט געווען, ווען ס׳וואָלט גאָר גיט געווען קיין קריג.“ ער גיט אַוועק שטאַלץ, ווייל ער האָט ווי גויטיק איז, איינ-געקנעלט מיט אונז, מיט די געבילדעטע.

אַלבערט ליגט זיך צו אין גראָז און זאָגט פארדראָמיק: „בעסער איז שוין גאַרניט צו ריידן וועגן דעם גאנצן ענין.“

„מיטן ריידן וועלן מיר טי-ווי גאַרנישט אויספירן,“ גיט אויך קאָט צו.

ווי אַ צוגאב צו אונזערע צרות מוזן מיר נאָך צוריק אָפּ-געבן אונזערע נייע בגדים און צוריק אַרומשלעפּן אָף זיך די פארטשאַבעמע שטאמעס. די נומע בגדים זיינען נאר געווען פארן פאראד.

* * *

אַנשטאַט רוסלאַנד, טרייבט מען אינז ווייטער אָפּן פראַגמא, אָף אינזער וועג גייען מיר דורך אַ שיטערן וועלדל מיט צעשאַ-מענע בוימער און מיט צעריעמער ערד. אין עמלעכע ערטער זיי-נען פאראן מוראדיקע גריבער. „דער רוז וואָל דאָס נעמען, אָט דאָס הייסט אַריינגעקלאַפּט,“ זאָג איך צו קאָטן.

„מינע-וואַרפערס,“ ענטפערט ער און ווייזט אינדערהויף. „אָף די צווייגן זיינען הרונים, אַ נאַקעמער זעלנער ליגט פארטשעפעט אין אַ צווייגן-געפלעכט, אָף זיין קאָפּ איז אָנגעטאָן דער קווער, אַבער אַחוץ דעם האָט ער אָף זיך גאַרנישט. נאָר אַ העלפט פון אים זיצט אויבן, אַ גוף אָן פיס. וואָס באַטייט דאָס?“ פּרעג איך.

„די מינע האָט אים אַרויסגעשטופּט פון זיינע קליידער,“ זאָרטשעט מיאדען.

קאָט זאָגט: „ס׳איז אַ מאַדנע זאַך, מיר האָבן דאָס שוין אַ פאר מאָל צוגעווען. ווען אזא מינע טוט אַ זעץ, ווערט מען פשוט אַרויסגעשטופּט פון די קליידער. דאָס איז צוליבן לופט-דרוק.“

איך זוף ווייטער. ס'איז טאקע אזוי. דאָ היינגען צעריסענע
מונדירן, דאָרטן זעט מען אַ בלוטיקע קאשע, וואָס אמאָל זיינען
דאָס געווען מענטשלעכע איברים. אָט ליגט אַ קערפער, מיט איין
פוס אָנגעטאן אין אַן אונטערהויז, און אַפן האַלז איז נאך גע-
בליבן דער קאָלנער פון מונדיר. אַחוץ דעם איז ער נאקעט.
זיינע בנדים היינגען אָף די צווייגן. כּיידע אַרעמס זיינען ווי אַרויס-
געשרויפט געוואָרן פון ליב. איינעם פון זיי האָב איך געזען אין
די קוסטעס מיט אַ צוואַנציק טריט ווייטער.

דער מרת ליגט אפן פנים. די ערד אונטער אים איז שוואַרץ
פון בלוט. דאָס גראָו אונטער זיינע פּיס איז צעריבן, עס שיינט,
אַז דער פארוואונדיקטער האָט זיך שטארק געצאָפלט.

„איין קלייניקייט,“ סאָך איך צו קאָמ.

„אַ גראַנאַט-שפּליטער אין בוידן איז אויך וואָס ווערט,“
ענטפערט ער, ציענדיק מיט די פלייצעס.

„נאר ניט צעקראכן ווערן,“ וואָרנט אונז מיאדען.

מסתמא האָט דאָס גאר ניט לאַנג פאסירט, דאָס בלוט איז
נאָך פריש. ווייל אלע, וועמען מיר זעען דאָ, זיינען שוין טויט,
האַלטן מיר זיך ניט אָף, מיר מעלדן וועגן דעם אין נאָענטסטן
סאניטארן-פונקט. סוף-בל-סוף איז דאָך ניט אינזער אויפגאבע אָפ-
צוגעמען אַ שטיקל ארבעט בא די דאָזיקע טרענערס.

* * *

עס איז נויטיק אַרויסצושיקן אַ פאַטרול, בדי אויסצוגעפונען,
ווי ווייט עס ציען זיך דעם שונאם פאָזיציעס. אין צוואַמענהאַנג
מיט טיין אורלויב האָב איך עפעס אַ מיין שולד-געפיל לגבי מיינע
חברים, אין דעריבער רוף איך זיך אַרויס מיטצוגיין מיטן פאַטרול.
מיר ריידן אָפּ דעם פלאַן, קריכן דורך די דראַטן און גייען זיך
דעמאָלט פאַנאנדער, בדי ווייטער צו פּויושען איינציקווייז. אין אַ
זיילע אַרום געפין איך אויס אַ פלאַטשיקן טרעכטער, אין וועלכן
איך קריך אַריין. פון דאַנען לוג איך אַרויס.

דער גאַנצער שטח ווערט באַשאַסן דורך קוילן-וואַרפערס.

דאָס פּייער פענולט פון אלע זייטן, אפילו ניט צו שטארק, אָבער
דאָך געפערלעך גענוג, און מען דארף זיך היטן צו אָפן אַרויס-
צושמעלן דאָס פעקל ביינער.

עס פליט אוף אַ שירעם-ראקעט, און דער גאַנצער שמה
ווערט אָפגעגאַסן מיט אַ פלאַסן ליכט. נאָכדעם, ווי עס פארלעשט
זיך, ווערט עס נאָך מונקעלער. פאַ אונז אין גראָפן האָט מען
דערציילט, אז איצט שטייען קעגן אונז שווארצע זעלנער. דאָס
איז ניט גוט, מען קאָן זיי שלעכט דערנען, אַחוץ דעם זיינען זיי
זייער פלינקע אויסקוקער. אָפּטמאָל זיינען זיי אָבער מאָדנע ניט-
פארעכנט; — אַזוי האָבן קאט און קראָפּ איינמאָל אַראָפּגעשאַסן
אַ שווארצן פאמרוול דערפאַר, ווייל יענע זיינען זייער לחוט אַף
סיגארעטן און האָבן גערויכערט, קאט און אלבערט האָבן זיך
געצילעוועט אין די גלימערנדיקע פינגעלעך פון די סיגארעטן.
דערפּי לעבן מיר שלאָגט איין אַ קליין גראנאמל. איך האָב
גאַרניט געהערט, ווי ער קומט, און איך דערשרעק זיך שטארק.
צונאָך כאַפּט מיר אַן אַ משוגענער פּחד. איך בין דאָ אַליין און
פּמעט גאָר אָן הילף אין אַרוימיקן חושך. — אפשר קוקן מיך
שוין נאָך פון אַ טרעכמער אַ פּאַר פרעמדע אויגן, און אַ האַנט-
גראַנאט ליגט שוין גרייט מיך צו מרעפן און צערייסן. איך פּרוואו
זיך אויסגלייכן. דאָס איז ניט מיין ערשמער פּאמרוול, און אויך
ניט קיין פּאזונדערש געפערלעכער. אָבער איצט, נאָכן אורלוף, איז
דאָס פּאַר מיך דער ערשמער, און דערצו איז מיר נאָך די געגנט-
פרעמד.

איך רייד זיך אליין איין, אַז מיין אופּרעקונג האָט ניט קיין
גרונט, אַז אין דעם אַרומיקן חושך לאקערט קיינער גישט, ווייל
אַניט וואָלט מען דאָך ניט געשאָסן אַזוי פּלאַץ איבער דער ערד.
אומזיסט. אין אַ ווילדן געמיש זשוושען מיר אין מח די
געדאַנקען — איך הער די וואָרנענדיקע שטים פון מיין מאַמען,
איך זע, ווי די רוסן מיט די פּלאַמערנדיקע בערר שפּארן זיך אָן
די גראַטעס. איך שעל מיר אַף אַ וואונדערלעך פּולטן אופּן פּאַר
אַ זעלנער-קרעמל מיט שטיבלעך, אַ קינאָ ערגעץ אין וואלאַנט-
סיען, אין מיין איינבילדונג זע איך פּינלעך און מוראדיק, ווי עס

נלאַצט מיר אַנטקעגן לאַקערנדיק און גרוואַס אַ מויל פון אַ האַרמאט, און וואוהין איך דרײַ נישט מיין קאפּ, שטייט מיר דער האַרמאט אַליץ אַנטקעגן; איך בין אינגאנצן אויסגעווייקט פון שווייס. איך ליג נאָך אַליץ אין מיין מולטער. איך מו אַ קוק אַפן זיינער; עמלעכע מינוטן זיינען ערשט אַוועק, מיין שטערן איז פאַרשוויצט, מיינע אויגן זיינען נאָס, די הענט צימערן, און איך פרייך שמיל. דאָס איז מיך געוויס באַפאַלן אַ שטאַרקער פחד, אַ מין הינטישע, טויט-שרעק אַרויסצושטעקן דעם קאָפּ און צו פּוּזשען ווייטער.

מיין שפּאַנונג פאַרוואַנדלט זיך אין דעם איין פאַרלאַנג, ליגן צו בלייבן. מיינע גלידער זיינען אַנגעקלעפט צו דער ערד, איך מאַך אַן אומבוימיקן פּרוּאוּ: — זיי ווילן זיך נישט אָפּקלעפּן. איך דריק זיך צו דער ערד, איך קאן נישט קריכן פאַרויס, איך באַ- שלים צו בלייבן ליגן.

אַבער עס פאַרכאפט מיך היכף אַן אַנדער כּוואַליע, אַ כּוואַליע פון בוש, חרטה און אויף פון וועלן ראַמעווען מיין לעבן. איך מו זיך אַביסל אַ הייב, בדי זיך אַרומצוקוקן. איך קוק אַזוי שאַרף אַרײַן אין דעם חושך, אַז מיינע אויגן נעמען פּרענען. אַ ראַקעט הייבט זיך אַוּף; — איך מופּע זיך ווייטער אײַן. איך האָב אויסצושטיין אַ משוגענעם, ווילדן קאמף, איך וויל אַרויס פון מולטער, און איך גלימש זיך ווייטער אַרײַן אַהין, איך זאָג זיך: „די מוזט דאָס מאַן, עס רעדט זיך דאָך נישט וועגן עפעס אַ נאַרישן פּוסטן באַפעל, עס האַנדלט זיך דאָך וועגן דייע אַ חברים,“ — און באלד אַן ענטפּער; „וואָס גייט דאָס מיך אָן, איך לעב דאָך נאר איין מאָל אַף דער וועלט!“ —

דאָס מאַכט אַליץ דער אַדלויב, פאַרטיידיק איך זיך מיט אַ ביטערניש. אַבער איך גלויב אַליין נישט אין דעם, איך דערפיל, אַז איך האָב מער קיין פּח נישט, איך הייב זיך פאַמעלעך אַוּף און שפּאַר זיך אַן אַף די הענט, איך צי דעם רוקן, ווי אַ שלאַנג, און איצט ליג איך שוין האַלב אַפן ראַנד פון טרעכטער.

מיטאמאָל דערדער איך א רעש און כיצי זיך צוריק. צווישן די קלעפ הערט מען נאָך פאררעכטיקע גערוישן. איך הער זיך איין — דאָס גערויש טראַגט זיך הינטער מיר. דאָס זיינען אונז-זערע. זיי גייען דורכן גראָבן. איצט הער איך אויך פארשטיקמע שטימען. לויטן קול קאָן דאָס זיין קאט, דער וואָס רעדט איצט. מיט איין מאָל שטראַמט מיך דורך אן אויסטערלישע וואָ-רימקייט. אָט די שטימען, די עטלעכע, שמילע ווערטער, די גנבישע טריט אין גראָבן הינטער מיר, רייסן מיך מיט איין זעין אַרויס פון דער מוראדיקער איינזאמקייט, פון מויט-שרעק. זיי בא-טייטן מער, ווי מײן לעבן, די דאָזיקע שטימען, זיי פאמייטן מער, ווי א מאמעס צערטלעכקייט און ווי פחד, זיי זיינען דאָס שמארק-סמע און דאָס באשיצנדיקסמע, וואָס מען קאָן זיך בכלל פאר-שמעלן; דאָס זיינען די שטימען פון מיינע חברים.

איך בין שוין ניט מער א ציטערדיק שטיקעלע לעבן אליין אין דעם חושך — איך באלאַנג צו זיי און זיי צו מיר, מיר האָבן אלע די גליכע מורא און דאָס גליכע לעבן, מיר זיינען פאַרקניפּט איינער מיטן אנדערן מיט פשוטע און פארפלאַנטערמע פעדיס. עס ווילט זיך מיר איינגראָבן מיין פנים אין זיי, אין די פאר ווערטער, וועלכע האָבן מיך געראטעוועט און וועלכע וועלן מיר נאָך ביישטיין.

* * *

מיט גרויס פארויכט כאפ איך זיך אַריבער איבערן ראנד און פרויזשע ווי א וואָרים וויטער. איך שלעפ זיך אָף אלע פיר; עס גייט גוט, איך מעסט מיט די אויגן די ריכטונג, קוק זיך אַרום און מערק זיך אן דאָס בילד פון דעם האַרמאָטן-פיער, בדי איך זאָל קאָנען געפונען דעם וועג צוריק. נאָכדעם פרוואו איך זיך פארבינדן מיט די אנדערע.

איך האָב נאך אלץ פחד, אָבער דאָס איז א שבלדיקער פחד, אן אויסטערליש פארשמארקטע פארויכטיקייט. די נאכט איז ווייניק, און שאַטנס וואַקלען זיך אהין און צוריק בא יעדן אופ-

פלאקערן פון א שאם. צוליב דעם זעט מען אי צו ווייניק, אי צו פיל. אָפּט ווער איף, ווי פארשטיינערט, אָבער ס'איז נאך אַלץ ניט דאָס. אָט אזוי פּוּזשע איף אוועק אַ דיפּשן מהלך פּאַרויס און איך פּאַרקירעווע אָף צוריק. די פּאַרפּינדונג האָב איך ניט געפּונען. וואָס געענטער איך קום צו אונזער גראַבן, אַלץ זיכערער בין איך, און אַלץ גיכער פּוּזשע איך. איצט וואַלט זיך דאָך שוין לחלוטין ניט שיקן, מען זאָל מיך דערשיסן.

א נײַער שרעק געמט מיך מיטאַמאָל דורף. איך דערקען ניט מער דעם וועג. שמיל גלימש איף זיך אריין אין אַ טרעכ= מער, און פּרואוּ זיך פון דאָרטן אַרײַענמירן. ס'איז שוין אסך מאָל פּאַרגעקומען, אז מען איז מיט שמחה אריינגעשפּרונגען אין אַן אַקאַפּע, און נאכדעם האָט זיך ארויסגעוויזן, אז ס'איז ניט די ריכטיקע.

איך הויב זיך ווייטער אַן צוצוהערן. איך ווייס נאָך אַלץ ניט, וואו איך בין. דער פּלאַנמער פון די טרעכטערס און גריבער פירט מיך גאר אראפ פון ריכטיקן וועג. און פון אופּרעקונג ווייס איך שוין בכלל ניט, וואוהין איך ואל זיך פּאַרנעמען. אפשר פּוּזשע איך גאר פּאַראַלעל מיט אונזערע אַקאַפּעס, דעמאָלט וועט דאך גאר קיינמאל דערצו קיין סוף ניט געמען. דעריבער פּאַר= קערעווע איך זיך נאכאמאל.

די פּאַסקודגע שירעם-ראַקעמעס! מיר שיינט, אַז זיי שיינען שענהלאַנג, איך קאן קיין פּאַווענגונג ניט מאַכן, אַניט — וועלן תּיבֿף אנהויבן פּייפּן גראַנאַטן אַרום מיך.

אבער עס לאזט זיך ניט אנדערש, איך מוז ארויס. איך קריך פּאַרווערטס מיט הפּסקות, פּוּזשע הינטערווילעכס און צע= שנייד זיך די הענט אן די שפּיציקע שפּליטערס, וואס זיינען שאַרף, ווי גאַל-מעסערס. אנדערעמאל שיינט מיר, אז דער הימל ווערט אפן האַריוואַנט אביסל ליכטיקער, אבער דאס איז נאר אן אַינרײַדעניש. איך זע אבער אײן, אז איצט גי איך אפן מײַט.

א גראנאט שלאגט איין. תיכף קומען אן צוויי אנדערע.
און אזוי הויבט זיך דאס אן. א פייער-אנפאל. קוילן-ווארפערס
קנאקן. לעת-עמה איז ניטא קיין אנדער אויסוועג, ווי נאר בלייבן
לינג. עם שיינט, אז דא קומט אן אמאקע. אומעטום הייבן זיך
ראקעטעס, אן אויפהער.

איך ליג פארדרייט אין א גרויסן טרעכטער, די פיס ווייכן
זיך אין וואסער ביזן בויך. ווען די אמאקע וועט זיך אנהויבן
וועל איך אינגאנצן זיך אריינזארפן אין וואסער, וויפיל ס'וועט
זיך נאר לאזן, פרי ניט דערשטיקט צו ווערן, דאס פנים וועל
איך איינגראבן אין קרימ. איך וועל מוזן זיך פארשמעלן פאר
א מת.

מיטצמאל דערהער איך, ווי דאָס פייער ווערט אריבער-
געזייען. תיכף גליטש איך זיך אַראָפּ אונטערן וואַסער, דעם קיווער
פאַררוק איך אינגאַנצן אָפּן קאַרק, די מויל שמעל איך אַרויס נאָר
אַף אזוי פיל, כּוּזאַל קאַנען עטעמען.

איך ליג אָן באַוועגונג; — וויל ערנעץ הויבט שוין אָן
עפעס צו בראַוגען, מען רוקט זיך און מען טראַמפלט אלץ נעענ-
טער. — אלע נערוון אין מיר ווערן אָנגעצויגן, דאָס בלוט ווערט
פאַרקילט. דאָס בראַוגען איבער מיך דערווייטערט זיך, די ערשמע
טרופע איז שוין אוועק. מיין מח ענבערט נאָר איין געדאַנק: וואָס
וועסטו טאָן, אויב עמיץ וועט אַריינשפּרינגען צו דיר אין טרעכטער? —
איך טו א גיכן ריס מיין מעסער, נעם אים פעסט אָן און גראָב
מיין האַנט ווייטער איין אין בלאַטע. אין קאַפּ האַמערט מיר א
געדאַנק, אז ווי נאָר עמיץ שפּרינגט אַרײַן, וועל איך תיכף שמעכן,
אום תיכף דורכשניידן דעם גאַרגל, פרי ער זאָל ניט קאַנען
שריען, אַנדערש קאָן מען דאָ גאַרנישט מאַכן, ער וועט זיך אויף
איבערשרעקן, פונקט אזוי ווי איך, און שוין פון שרעק אליין וועלן
מיר אַרזפּאלן איינער אָפּן אַנדערן, דעריבער מוז איך זיין דער
ערשמער.

איצט הויבן אן אונזערע באמארייעס שיסן. א גראנאט שלאָגט
אין נאר ניט ווייט פון מיר. בא דעם געדאַנק, אז איך וועל

פאלן פון די אייגענע קוילן, ווער איך גאר משונע. און ווילד: איך
שילט און סקרופע מיט די ציין אין דעם קויט; דאָס איז אן
אויסברוך פון גרימצארן, ווען ער שמילט זיך איין, הויב איך אָן
קרעכען און קלאַנגן.

עס דערגרייכט צו מיר דאס רייסן פון האנט-גראנאמן.
אויב אונזערע מאכן א קאנטר-אמאקע, בין איך באפרייט. איך
דריק צו דעם קאפ צו דער ערד און הער מעמפע דונערס, ווי
ס'זאלטן אופגעריסן געווארן פעלן — און איך הויב זיך ווימער
אויף, בדי צו הערן די געדוישן פון אויבן.

די קוילן-ווארפערס שמעפן. איך ווייס, אז אונזערע דראמ-
פארצוימונגען זיינען פעסט און כמעט ניט-באשעדיקט; — א מיל
זייערער איז אנגעלאדן מיט הויכן עלעקטרישן שטראם. די ביקסן-
שיסעריי וואקסט זיך פאנאנדער. זיי קומען ניט דורך, זיי מוזן
אָפּטרעטן צוריק.

איך דריי זיך פנדאסניי צוזאמען, אנגעשמריינגט ביז גאר.
דאס בראונען און טרעטן דערנענטערט זיך. צווישן דעם בראונ
הערט זיך א דורכדרינגענדיקער יאמער. מען באשיסט זיי, די
אמאקע איז אפגעשטויסן.

* * *

דערווייל איז שוין אַפּוּסל ליכטיקער געוואָרן. איבער מיך
טראָגן זיך דאָסטיקע שפּרייזן. די ערשמע אוועק. אַנדערע קומען.
דאָס קנאַקן פון די קוילן-ווארפערס הערט גאָר ניט אויף. איך וויל
זיך איבערדרייען, אין דערזעלביקער רגע טוט עפעס אַ קלאַפּ,
און צו מיר אין טרעכטער פּאַלט אַריין א קערפער, קיקלט זיך
אַרָאָפּ, ליגט אָף מיר — איך טראכט נישט, איך קלער נישט —
איך שמעך ווילד אַריין מיין מעסער און איך פיל גאָר, ווי דאָס
לייב טוט זיך אַ צאַפּל, נאָכדעם ווערט עס אָפּגעלאָזן און פּאַלמ
צוזאמען, ווי אַ ליידיקער זאָק, ווען איך קום צו זיך, שפיר איך,
אז מיין האַנט איז קלעפיק און נאָס.

ער כאַרבּלמ. עס דאַכט מיר אויס, אז ער ברומט, אז
יעדער אָמעס זיינער איז אַ ווילדער געשריי, אַ דונער — אָפּער

דאָס שלאָגן נאָר אזוי זומלדיק מיינע אָרעין. מיר ווילט זיך אים צוהאלטן די מויל, זי פארשמאָפן מיט בלאָמע, אים נאָכאמאל אַריינשמעקן דאָס מעסער, ער זאָל שמויל ווערן, וויל ער וועט מיך דאָך ארויסגעבן אָבער איך בין שוין אף אזוי פיל ניכטער און כ'בין פלוצלונג אזוי אָפגעשוואַכט געוואָרן, אז איך קאָן מער בשום אופן ניט אויפהויבן די האנט אף אים.

איך פאַרקריך אין דעם ווייטסטן ווינקל און בלייב דאָרטן ליגן, מיט די אויגן אומבאוועגלעך איינגעריסן אין אים, דאָס מעסער פעסט איינגעקלאַמערט, גרייט ווימער אים צו שמעקן, זיי נאָר ער וועט זיך אַ ריר מאַן. — אָבער לויט זיין כאַרבלעך הער איך, אז ער וועט שוין מער גאָרנישט מאַן.

איך זע אים אומקלאָר, איין פאַרלאַנג ברענט אין מיר, אַרויסצוקומען פון דאָנער, ווען דאָס וועט היפּף ניט געשען, וועט שפעטער ווערן צו ליכטיק; איצט אפילו איז דאָס שוין אויף ניט ליכט. אָבער ווען איך פּראַוו אַזפּהייבן דעם קאַפּ, זע איך אז דאָס איז אוממעגלעך, דאָס פּייער פון די קוילן-וואַרפּערס קאָסיעט דעם גאַנצן שטח אזוי, אז איידער איך וועל נאך באַוווּיזן אַ שפּרונג צו מאַן, וועל איך שוין דורכגעלעכערט ווערן, זיי אַ זיפּ.

איך פּראַוו אַפּיסל אַרויטשמעלן מיין קיווער, בדי צו זען. זיי הויך איבער דער ערד עם פאלן די שאַסן, אין אַ רגע אַרום ווערט ער מיר דורף אַ קויל אַרויסגעריסן פון האַנט. דאָס הייסט, אז דאָס פּייער ליגט זיך גידעריק איבער דער ערד, און איך בין ניט גענוג ווייט פון דעם שונאם פּאָזיציע, בדי ניט געמערקט און ניט אַראָפּגעשאַסן צו ווערן באַ מיין ערשטן פּראַוו צו אַנטלויפן.

עם ווערט אַלץ ליכטיקער, איך וואַרט זשענדע אף אַנווער אַטאַקע, מיינע הענט זינען שוין ווייט געוואָרן באַ די קנעכלעך, אזוי שטאַרק דריק איך זיי צוזאַמען אין מיין הפּילה, אז דאָס פּייער זאָל זיך אָפּשמעלן און מיינע חברים זאָלן שוין קומען.

אַ רגע נאך אַ רגע גייט אַוועק, איך פּועל ניט באַ זיך אפילו נאָך איין קוק צו מאַן אף דאָס בונקעלע געשטאַלט פון

מיין שכן. אין גרויס אָנשמרדינגונג קוק איף פארביי אים און
כיווארט, כיווארט. די הארטאטן זשומען, עס איז אַ מיין שמאַלענע
נעץ, זיי הערן גאָר ניט אָף.

איף מוז אַ קוק אָף מיין בלוטיקע האַנט און כ׳דערפיל אַ
פלוזלינגדיקן עקל. איך רייב איין די הויט מיט קייט, איצט איז
די האנט בלאַטיק, זעט מען לבל-הפחות מער ניט דאָס בלוט.
די שיסעריי שמעלט זיך ניט אָפּ. ביידע זייטן גיבן פייער.
בא אונז האלט מען מיך שוין מסתמא לאנג פאר אומגעקומען.

* * *

ס׳איז שוין העלער, גראָער באַגינען. דאָס כאַרבלען דער-
מראַנט זיך נאָך. איף האַלט זיך צו די אויערן, אָבער כ׳מוז באלד
צוריק אַוועקנעמען די פינגער, ווייל אַ ניט קאָן איך איך די אַנ-
דערע גערוישן ניט הערן.

דאָס אַנטקעגנדיקע געשמאלט נעמט זיך רידן. איך דער-
שרעק זיך און קוק ניט ווילנדיק אַהין. איצט קאן איף שוין מיינע
בליקן מער פון אים ניט אָפּרייסן. דאָ ליגט אַ מענטש מיט
קליינע וואַנסעלעך, זיין קאָפּ איז אַראַפּגעזונקען אָף אַ זייט, אן
אָרעם איז האַלב געבוין, איבער אים ליגט אַפּגעחלשט דער קאפּ.
מיט דער אַנדער האַנט האַלט ער זיך פאר דאָס פאַרבלוטיקע
האַרץ.

ער איז טויט, רייד איף צו זיך, ער מוז זיין טויט, ער
פילט שוין מער גארנישט; נאר דער קערפער לעבט נאך. אָבער
ער פרואווט נאָך אַופּהייבן דעם קאפּ, דאָס קרעכצן שמאַרקט זיך
אָף אַ רגע, נאכדעם פאלט דער שטערן ווייטער אַראַפּ אָפּ אָרעם.
ער גוססט, אָבער טויט איז ער נאך ניט. איך מוז זיך אַ רוק צו
אים, בלייב ליגן, שפאר זיך אָן אָף די הענט, פּוּזשע ווייטער,
כיווארט אפּ — ווייטער, אַ שוידערלעכער, לאַנגער וועג פון דריי
מעטער. צום סוף בין איך שוין לעבן אים.

ער עפנט די אויגן. ווי עס שיינט, האָט ער מיך געהערט
צוקריכנדיק, און ער קוקט מיך איצט אָן מיט אן אויסדרוק פון
אומבאשרייבלעכן גרויל. דער גוף איז אומבאוועגלעך, אבער אין
די אויגן באווייזט זיך אן אויסטערלישער אימפעט, און אָף אַ רגע

מו איך א טראכט, אז זיי ווילן פארמאגן אף אזוי פיל ביה, כדי
 א רייס צו מאן נאך זיך דעם גאנצן גוף אף א מהלך פון הונג=
 דערמער קילאָמעטערס מיט איין שטופ. איצט איז ער שמיל,
 לחלוטין רואיק, זיין כאָרבלען האָט אונגעזעהערט, אָבער די אויגן
 שרייען, ברוסען, אין זיי האָט זיך דאָס גאנצע לעבן צוגויפ=
 געשמאָלצן אין אַן אומגעוויינלעכער אָנשטריוונג צו אַנטלויפן,
 אין א געוואלטיקן חיהשן שרעק פארן טויט, פאר מיר.
 איך מו א פאל אף די עלנבוינגס, און מינע געליינקען קנאקן.
 „ניין, ניין,“ שעפמשע איך.

די אויגן גייען מיר נאך. כל-זמן זיי קוקן מיר נאך, בין
 איך ניט בפח זיך א ריר צו מאן.

זיין האנט פאלט פאמעלעך אַראָפּ פון ברוסט. נאר אף א
 קליין שטיקלע פאלט זי אַראָפּ, אָבער די דאָזיקע באוועגונג
 שוואכט אָפּ דעם אימפעט פון די אויגן. איך בויג זיך צו, שאקל
 מיטן קאפ און שעפמשע: „ניין, ניין, ניין,“ איך הייב אוף א
 האנט, איך מו אים ווייזן, אַז כווייל אים נאר באוהילפיק זיין, און
 כ'טו אים א גלעט איבערן שטערן.

בער, איך הייב אוף מיין האנט, קוקן די אויגן זיי נאך, זיי
 פארלירן איצט זייער אומבאוועגעלעכקייט, די וועס לאָזן זיך מיפער
 אַראָפּ, די שפאנונג לאָזט אָפּ. איך קנעפל אים אוף דעם קאלנער
 און מאַך צורעכט די אומבאקוועמע לאגע פון קאפ.

די ליפן זיינען האַלב-אָפּ, זיי מיען זיך צו געשטאלטן
 ווערמער. די ליפן זיינען אויסגעטריקנט. מיין פלעשל איז נומאָ,
 איך האָב עס ניט מיטגענומען. אָבער אין דער בלאָמע אונטן אין
 מרעכטער איז פאראן וואַסער, איך קריך אַראָפּ, שפרייט ארויס
 מיין נאז-מיכל, און שעפ מיט דער האנט אין דעם אָן דאָס געלע
 וואסער פון דאָרטן.

ער זופט דאָס אויס. איך בריינג נאָך. נאכדעם קנעפל איך
 אפ זיין מונדיר, כדי אים צו פארבאנדאזשירן, אויב ס'וועט זיך
 לאָזן. בכל אופן מו איך דאָס מאן, כדי יענע, אויב זיי וועלן
 מיך כאפן, זאָלן זען, אַז איך האָב אים געוואלט העלפן, און זיי
 זאלן מיך ניט שיסן. ער פרוואוט זיך אפווערן, אָבער זיין האנט

איז צו שוואך דערציג. דאָס העמד איז צוגעקלעפט צו דער וואונד
און לאָזט זיך נישט אָפרוקן און א זייט, ס'איז צוגעקנעפלט פון
הינטן. איך מוז דאָס צעשניידן.

איך זוך מיין מעכער און געפין עס ווידער. אָבער ווען איך
הויב אן צו שניידן דאָס העמד, עפענען זיך זיינע אויגן פונדאָסניי,
און עס באווייזט זיך אין זיי ווימער דאָס געשרי און דער
משוגענער אויסדרוק, אזוי אז איך מוז זיי אים צוהאלטן און איך
שעפמשע: „איך וויל דיר דאָך העלפן, קאמראד, קאמראד, קאמ-
ראד, קאמראד — „ חזר איך מערערע מאל איבער דאָס וואָרט,
כדי ער זאל דאָס פארשטיין.

דריי אפענע וואונדן זיינען אָף דער ברוסט. איך פארדעק
זיי מיט מיינע באנדזשן, דאס בלוז שטראמט אונטער זיי, איך
דריק זיי פעסטער צו, און ער קרעכצט.
דאָס איז אליין, וואָס איך קאן מאַן, איצט מוזן מיר וואַרטן,
וואַרטן.

* * *

די שרעקלעכע שעהן. — דאָס כאַרכלען הויבט זיך ווימער
אָן — ווי לאַנגזאם אַ מענטש שטארבט! וויל איך ווייס, אז מען
קאָן אים שוין נישט ראַטעווען. איך האָב זיך דאָס אַפילו געפרואוּווט
איינריידן, אָבער שפעטער איז די האַפענונג צערוגען געוואָרן אונט-
ער זיינע גמסיה-קרעכצן. ווען איך וואָלט בעתן קריכן נישט געהאט
פארלאָרן מיין רעוואָלווער, וואָלט איך אים דערשאָסן. דערשמעכן
אים קאָן איך נישט.

מיטיקצייט ווערן מיינע געדאַנקען מושימש. א ווילדער
הונגער מאַטערט מיך, איך וויין זיך שיעור נישט פאנאנדער, אזוי
שטארק וויל איך עסן, אָבער איך קאָן גאָרנישט מאַן. אַסאך מאל
שעפ איך איין פארן גוסס וואסער און איך מדינק אליין איך
דערפון.

דאָס איז דער ערשמער מענטש, וועמען איך האָב דערהרגעט
מיט מיינע אייגענע הענט, וויל איך זע דאָך איין, אז דאָס האָב
איך געבראכט אָף אים דעם מויט. קאָט און קראַפ און מילער

האָבן שוין ניט איינמאָל געזען, ווי זיי האָבן עמיצן דערשטאַכן,
אלע האָבן דאָס שוין דורכגעמאַכט, באַזונדערש אין געפעכט פנים-
אל-פנים. —

אַבער יעדער זיפּן זיינער צערייסט מיר מיין האַרץ. אָם
דער גוסס האַלט אין די הענט אַ ניט-געזעענעס מעסער, מיט
וועלכן ער קוילעט מיך: די שעדן און מיינע געדאַנקען.

איך וואָלט דעם מייערסטן פרייז באַצאָלט, פּדי ער זאל
נאָר בלייבן לעבן. עס איז זייער שווער דאָ צו ליגן אין זיין גע-
נוים אים צו זען און צו הערן.

באַטאָ, אַרום דריי אַזייגער, שטאַרנט ער.

איך עמעס אױף. אָבער נאָר אַ קורצער צייט. עס איז
מיר שווער אריבערצומראַנגן די שמוילקייט, שווערער ווי דאָס פרייער-
דיקע קרעכצן. איך וואָלט וועלן, אז דאָס כאַרבלען זאל נאָר ניט
האָבן אױפגעזיערט, אָם דאָס פאַרהעקערטע, הייזערדיקע כאַרבלען,
וואָס האָט זיך דערמראַנגן אַמאָל פּיפּנדיק שטיל און אַמאָל היי-
זערדיק און הויך.

דאָס, וואָס איך טו, האָט קיין זין ניט. אָבער איך טו
האָבן עפעס אַן אַרבעט. איך לייג דעם מוט נאַכאַמאָל איבער.
פּדי ער זאל ליגן באַקוועמער, אויב אפילו ער פילט שוין מער
סיי ווי נישט. איך מאַך אים צו די אויגן. זיי זיינען פרוין, דאָס
האָר איז שוואַרץ, פון די זייטן אַביסל געקרייזלט.

די מויל אונטער די וואַנצעס איז פול און ווייך; די נאז איז
ליכט געבוין, די הויט — פרוילעך, זי זעט איצט מער ניט
אויס אזוי אַשפּאַרביק, ווי פריער, בעת זיין לעבן. איין מאַמענט
זעט דאָס פנים אויס כמעט, ווי געזונט; — אָבער באלד פאַר-
וואַנדלט זיך דאָס אין איינעם פון יענע פּרעמדע מתים-פּנימער,
וואָס כּהאַב שוין אזוי פיל געזען, און וואָס זיינען אלע גלייך.

זיין ווייב טראַכט איצט געוויס וועגן אים; זי ווייס ניט, וואָס
סייז געשען. ער זעט אים ווי אַ מענטש, וואָס האָט אפּט גע-
שריבן צו זיין ווייב; — זי וועט נאך איצט אויך באַקומען פון אים
פּרוין — מאַרנג, אין אַ וואַך ארום, — אפּשר נאך און אַ חודש

ארום אויף א פארבלאנדזשעמן בריוו. זי וועט אים לייענען, און
ער וועט צו איר ארויסריידן פון דעם בריוו.

מיר ווערט אלץ ערגער, איך קאן שוין מער נישט איינ-
האלטן מיינע געדאנקען. זיי זעט דען אייגנטלעך אויס אָמ די
פרוי? אויז זיי די מאָגערע ברונעמין פון יענער זייט קאנאל?
האָט זי דען איצט נישט קיין שייכות צו מיר? אפשר באלאנגט זי
מיר איצט צוליב דעם, וואָס ס'איז געשען! ווען קאנטארעק וואָלט
איצט געוועסן לעבן מיר! וואָלט מיין טאמע מיך איצט געווען. —
ווען איך וואָלט בעסער זיך אריינגעקלאַפּט אין מה, ווי איך זאָל
גיין צוריק, וואָלט דער געשמאָרפענער בלי-ספּק נאָך געקאָנט
לעבן א דרייסיק יאָר. ווען ער וואָלט אין פאַרביילויפן זיך פאר-
נומען צוויי מעטער מער אָפּ לינקס, וואָלט ער איצט געוועסן אין
בלינדזוש צווישן אייגענע און וואָלט געשריבן א נייען בריוו צו
זיין ווייב.

ווען איך זאָל אָבער אזוי טראכטן, וועל איך ווייב נישט קי-
מען; ווייל דאָס איז דאָך דער גורל פון איינז אלעמען; וואָלט
קעמערדיך געהאלטן זיין פּוס מיט צען סאנטימעטער מער אָפּ
רעכטס, וואָלט האַיע זיך אריבערגעבוּגן אָפּ פּאַרנט מיט פּונד
סאנטימעטער מער —

* * *

די שטילקייט וואַקסט זיך פּאַנצנדער. איך הויב אָן ריידן,
אין ריידן מוז איך, «חבר, איך האָב דיך נישט געוואָלט דער-
הרגענען. ווען דו וואָלסט איצט נאָכאמאָל אריינשפּרינגען אַדער,
וואָלט איך דאָס נישט געמאָגן, ווען דו וואָלסט נאָר אויף מיר קיין
שלעכטס נישט געוואָלט מאָגן. אָבער ביז דעמאָלט ביסטו פאר מיר
נאָר געווען א געדאַנק, א קאָמפּינאציע, וואָס האָט געלעבט אין
מיין מה און האָט ארויסגעריפן א באשלוס; — דערשמאָכן האָב
איך אָמ די קאָמפּינאציע. איצט זע איך ערשט, אז דו ביסט אויף
א מענטש, פּונקט ווי איך. איך האָב נאָר געמראַכט וועגן דייע
האַנט-גראנאטן, וועגן דיין פּאַנגעט און דיין פּיקס; — איצט זע
איך דיין ווייב און דיין פּנים, און דאָס פּשוטהפּורע אין איינז. זיי

מיר מוחל, חבר! מיר זעען דאָס שמענדיק איין צו שפעט. פאר-
וואָס זאָגט מען אונז נים, וועגן דעם, אז איר זיט אויף אַזעלכע
אומגליקלעכע, ווי מיר זיינען, אז אייערע מאַמעס צימערן אויך
איבער אייך, פונקט אזוי ווי אונזערע, און אז מיר האָבן דעם-
זעלביקן שרעק פארן טויט און דיזעלביקע גסיסה און דיזעל-
ביקע יסורים. — ווי מיר מוחל, חבר, ווי אזוי האַסנו געקאנט
זיין מיין שונא? ווען מיר וועלן אוועקוואַרפן אונזער וואַפן און
אונזערע מונדירן, וואַלסנו דאך אויך געקאנט זיין מיינער אַ
ברודער, פונקט אזוי ווי קאט און ווי אַלבערט. איך גיב דיר אפ
צוזאנציק יאר פון מיין לעבן, חבר, נעם זיי און הייב זיך און, —
נעם נאך מער, ווייל איך וויל דאך נים, וואס איך זאל בכלל
דערמיט מאַן."

סיאזו שטיל, דער פראנט איז רואיק, נאר די ביקסן טרא-
סקען. קוילן פליען אן אופהער, מען שיסט נים גלאט אזוי אין
דער וועלט אַרײַן, נאר מען צילעוועט זיך שאַרף אין אַלע זיימן.
איך קאן נים ארויס פון גראַפן.

"איך וועל שרייבן צו דיין ווייב, זאג איך האַסטיק צום
טויטן, איך וועל איר שרייבן, איך וויל, זי זאל זיך דורך מיר דער-
וויסן וועגן דעם, איך וועל איר זאגן אַלץ, וואס איך זאג דיר,
איך וויל נים, זי זאל ליידן, איך וועל איר העלפן, איר, און דינע
עלמערן, און דיין קינד —

זיין מונדיר איז נאך האלב אפגעשפּיליעט. מען קאן דארטן
לייכט געפינען דאס מענטל-בנד. אבער איך קווינקל זיך דאס צו
עפענען. דארטן ליגט דאס ביכל מיט זיין נאמען. בל-זמן איך
ווייס נים, ווי ער האט געהייסן, קאן איך אים נאך אפּשר פאר-
געסן, די צייט וועט פארווייען דאס בילד. זיין נאמען אבער איז
אַ משוואַק, וואס וועט זיך איינבויערן אין מיר און וועט שוין
קיינמאל נים אַרויס. דער נאמען וועט בּכּח זיין שמענדיק פאר
מיר אַלץ אופצולעבן, אַלץ פונדאסגיי ארויסצורופן אין
מיר.

איך האַלט דאס ביכל אין האַנט און קאן זיך נים בא-
שליסן. מיטאמאל פאלט עס אַראַפ און עפנט זיך. עס פאלן ארויס

פון דארטן עטלעכע בילדער און בריוו. איך קלייב זיי צוזאמען
און וויל זיי ווייטער אוועקלייגן, אבער איך בין אינגאנצן פאר-
צווייפלט פון דעם דרוק איבער מיך, פון דער גאנצער אומבא-
שטימטער לאגע מיינער, פון הונגער און סכנה, פון די שענה
מיטן מת, איך וויל שוין ניכער מאכן א סוף צו דער אומבא-
שטימטקייט און פארגרעסערן דעם פיין, אט אזוי ווי מען שמעכט
אריין א פינגער אין אן אומדערטרעגלעך ווייטוענדיקער וואונד,
שוין גאר ניט טראכטנדיק וועגן דעם, וואס ס'וועט זיין.

די בילדער זיינען פאטאגראפיעס פון א פרוי און פון א
קליין מידעלע, שמאלינקע ליבהאבער=פאטאגראפיעס, אין הינמער-
גונט — א וואנט מיט קרייך=געוויקסן. דערפֿי ליגן בריוו. איך
נעם זיי ארויס און פרוואו זיי לייענען. דאס רוב פון זיי פארשמי-
איך ניט, ס'איז זיי שווער צו לייענען, און איך פארשמי זייער
ווייניק פראנצויזיש. אבער יעדעס ווארט, וואס איך פאגרייף, דרינגט
מיר אריין, ווי א קויל אין הארצן — ווי א מעסער אין
לייב —

מיין מוח איז פארטומלט. אבער אזוי פיל פארשמי איך
נאך, אז איך מאד צו די מענטשן ניט שרייבן, ווי איך האב
פריער געטראכט. ס'איז אוממעגלעך. איך פאטראכט נאכאמאל די
בילדער; דאס זיינען געוויס ניט קיין נגידים. ווען איך וועל
שפעטער עפעס פארדינען, קאן איך זיי צושיקן אביסל געלט, זיי
זאלן ניט ווייסן, ווער דאס האט געשיקט. אן דעם געדאנק כאפ
איך זיך אן, דאס איז, לכל-הפחות, אויף א שטיקל אנהאלט. אט
דער מת איז פארבונדן מיט מיין לעבן, דעריבער מוז איך מאן
און צוואנג אלץ, פדי זיך צו ראטעווען; ניט איבערקלערנדיק גיב
איך זיך א נדר, אז פון איצט אן וויל איך לעבן נאר פון זיינעם=
וועגן און פון זיין כושפהוועגן, — מיט שוים אף די ליפן רייד
איך צו אים, און גאר מיך אין מיין הארצן איז פארבראגן א
האפענונג, אז דערמיט קויף איך זיך אויס, און אז צוליב דעם
וועל איך נאך אפשר ארויסקומען פון דאנען. א שאלקהאפטיקייט, שפע-
טער קאן מען זיך דאך נאך וועגן דעם מיט זיין. און דעריבער

עפן איך אוף דאס ביכל און ליען פאמעלעך: זשעראר דיזואל, דרוקער.

מיט דעם טויטנס בלוי-פען שרייב איך אן זיין אדרעס אף א קאנווערט און לייג אלץ אף גיך צוריק אין זיין רעקל. איך האב דערהרגעט דעם דרוקער זשעראר דיזואל. איך מוז ווערן א דרוקער, פלאנמערן זיך מיר אין קאפ צעשוויבערטע גע- דאנקען, א דרוקער ווערן, א דרוקער —

* * *

שפעטער ווער איך רואיקער. מיין פחד האט קיין יסוד ניט געהאט. דער נאמען מאכט מיך מער ניט מישונע. דער אנפאל גייט אריבער. "חבר", זאג איך צו מיין טויטן שכן, אבער איצט זאג איך דאס מוזטיק. "היינט דו, מארגן איך. אבער ווען איך וועל ארויס גאנגן פון דאנען, חבר, דעמאלט וועל איך קעמפן קעגן אמ דאס, וואס האט אונז ביידן צעקלאפט: דיר דאס לעבן — און מיר? — אויך דאס לעבן. איך זאג דיר דאס צו, חבר. דאס טאר שוין נאכמאל ניט געשען."

די זון-שמראלן פאלן שוין באלכסון. איך בין אפגעמעפט פון מאמקייט און פון הונגער. דער נעכטן איז פאר מיר, ווי א געפל, איך האף שוין ניט מער, ארויסצוקומען פון דאנען. עס רוקט זיך אן דער בין-השמשות. עס שיינט מיר, אז די צייט גייט גיך. נאך א שעה. וואלט איצט געווען זומער, וואלט נאך געווען דריי שעה בין נאכט. איצט איז נאך א שעה.

מיטמאל הויב איך אן צו צימערן. אז מ'זאל עפעס ווייטער ניט געשען, וואס זאל מיר שמערן. איך מראכט מער ניט וועגן דעם טויטן, ער איז מיר איצט אינגאנצן גלייכגילטיק. עס קומט אין מיר אוף די זשעדנעקייט צום לעבן, און קעגן דעם פארזינקט אלץ, וואס איך האב זיך פריער פארגענומען. כדי עס זאל מיר ווייטער ניט טרעפן קיין צרה, פלאפל איך מעכאניש: "איך וועל טאן אלץ, אלץ, וואס איך האב דיר צוגעזאגט" — אבער איך ווייס שוין, אז כ'וועל דאס ניט טאן.

פלוצלונג פאלט מיר איין א געדאנק, אז מיינע אייגענע חברים קאנען אף מיר שיסן, ווען זיי וועלן מיך זען קריכנדיק:

זיי וויסן דאך נישט. ווי נאר עס וועט מעגלעך זיין, וועל איך שוין אנהויבן שרייען, כדי זיי זאלן מיך דערקענען. איך וועל בלייבן ליגן פאר דער אקאפע אזוי לאנג, ביז זיי וועלן מיר ענטפערן.

דער ערשטער שטערן באווייזט זיך. דער פראנט איז שטיל. איך עמעס אויף און ריר פון אופרעקונג מיט זיך אליין: „איצט מו נאר ניט אפ קיין שמות, פויל — נאר רואיק, רואיק, דעמאלט ביסטו געראטעוועט, פויל.“ עס ווירקט אף מיר בעת איך רוף זיך אן באס נאמען, איך האב עפעס א געפיל, ווי אן אנדערער וואלט מיר באפוילן.

דער הושך וואקסט זיך פאנאנדער. איך בארואיק זיך ביס= לעכוויין, איך ווארט פארויכטיק אויס, ביז עס הייבן זיך ארויף די ערשטע ראקעטעס. דעמאלט קרויך איך ארויס פון דעם טרעכטער. דעם טויטן האב איך פארגעסן. פאר מיר ליגט אויסגעשפרייט די נאכט און דאס בלייך=פאלויכטענע פעלד. איך געפיין מיט די אויגן א גרוב; אין דער רגע, ווען דאס ליכט פארלעשט זיך, שופ איך אין דעם אריין, איך טאפ ווייטער מיין וועג, געפיין נאך א גרוב, בויג זיך, פויזשע ווייטער.

איך קום אלץ נעענטער. באס ליכט פון א ראקעטע דערוע איך, ווי בא דער דראט=וואנט באוועגט זיך עפעס, און כ׳בלייב ליגן שטיל. ווען נאך א ראקעטע שיסט ארויף, זע איך ווייטער דאסעלביקע, דאס זיינען געוויס חברים פון אינוער אקאפע. אבער איך היט זיך ניט ארויסצוגעבן, ביז איך דערקען אינוערע קיווערס. דעמאלט מו איך א געשריי.

באלד באקום איך אן ענטפער. מען רופט מיך באס נאמען:
„פויל—פויל“ —

איך רוף ווייטער. דאס זיינען קאט און אלבערט, וועלכע זיינען שוין ארויס מיך זוכן מיט א געצעלט=לייוונט.
„ביסט פארוואונדיקט?“

„ניין, ניין —“

מיר קריכן אריין אין גראפן. איך בעט עסן און שלינג דאס אראפ אין איין אמעס. מילער ניט מיר א סיגארעטל. איך

דערצייל בקיצור, וואס מיט מיר איז געשען. ס'איז ניט קיין ניס:
אוינים פארלויפט זיך זייער אפט. דאס איינציק נייע איז נאר די
נאכט-אמאקע. אבער קאט איז שוין איינמאל אפגעלעגן הינטערן
רוסישן פראנט גאנצע צוויי מעת-לעת, ביז ער האט זיך געקאנט
דורכשלאגן.

וועגן דעם טויטן דרוקער דערצייל איך גארנישט.

אף מארגן אבער האלט איך זיך שוין מער ניט איין. איך
מוז דאס דערציילן קאטן און אלבערמן. זיי בארואיקן מיר. "דו
קאנט דא גארנישט מאכן, וואס האסטו דען געוואלט אופמאן?
דערצו אייגנלעך ביסטו דאך דא!"

איך בין בארואיקט דורך זייערע דיבורים און געמייסט
דורך זייער נאָעמקייט. וואָס פאַר אַ שמוותים איך האָב דאָס
צוזאַמענגעברייט דאָרטן, אין טרעכמער.

"גיב נאָר אַ קוק אַהין, " וואָנט קאַמט⁸

הינטערן וואל שמייען עטלעכע פון אינוערע בעסטע שי-
סערס. זיי שמייען מיט זייערע ביקסן נרייט, און מיט שפאקמיוון
קוקן זיי אויס דעם אַנטקעגנלינגדיקן סעקטאָר. פון צייט צו צייט
זענען זיך אַ שאַס.

מיר הערן אויסרופן. "געטראָפן!" — "האַסט געזען, ווי ער
איז אופגעשפרונגען?" סערושאנט ערליך קוקט זיך גאוהדיק אַרום
און טראָגט אַרײַן צו זיך אין ביכל נאך אַ פונקט. ער פארנעמט
הינט דעם ערשטן אָרט אין דער רשימה, ווייל ער האָט דריי
מאַל שוין געטראָפן אין ציל.

"וואָס זאגסטו דערצו?" פּרעגט קאַט.

איך שאַקל צו מיטן קאַפּ.

"ווען אים וועט ווייטער אזוי אָפגליקן מיטן שיסן, וועט ער

הינט אַזוינט האָבן אין קנאפלאך מיט אַ בענדל מער, " זאגט
קראָפּ.

„אָדער ער וועט ווערן וויצע-פעלדפעבל,“ לייגט קאט צו.
מיר קוקן זיך איבער. „איך וואָלט דאָס ניט געמאָן,“
זאָג איך.

„עס איז נאָך גוט,“ זאָגט קאט, „וואָס דו זעסט דאָס לכל-
הפחות איצט איין.“

סערזשאנט ערליך גייט ווייטער צו צום וואל. די קאָלבע
פון זיין ביקס הויבט זיך אָן דרייען אין אַלע זיימן.

„איצט זעסטו שוין, אַז קעגן דעם-אַ איז דאָס, וואָס ס'האָט
מיט דיר פאסירט, נארניט ווערט די רייד,“ זאָגט אַלבערט.

איצט פארשטיי איך שוין אַליין ניט, וואָס דאָס איז מיט
מיר נעכטן געווען.

„דאָס איז געשען צוליב דעם, וואָס איך האָב אַזוי לאַנג
געמוזט לייגן מיט אים,“ זאָג איך. מלחמה בלייבט מלחמה.

עלריכס ביקס טראסקעט קורץ און טרוקן.

10.

מיר האָבן פאקומען אַ פּיין שטיקל ארבעט. זאלבעאַכט
מוזן מיר אָפהיטן אַ דאָרף, וואָס די איינוואוינער האָבן פארלאָזן.
ווייל ער איז געבליבן אין דער אמתער פייער-ליניע.

דער עיקר מוזן מיר אוּפּפאסן דעם פּראָוויאַנט-לאַגער,
וועלכער איז נאך ניט אינגאנצן אויסגעליידיקט. שפּיז מוזן מיר
זיך אַליין באַזאָרגן פון דעם, וואָס דאָ איז פאראן. די ארבעט איז
פאר אונז, ווי געוואונמשן. — דאָ איז פאראן אונזער גאַנצע
גרופע, קאט, אַלבערט, מילער, מיאדען, לעער, דעטערינג. האַיע
איז טויט. אָבער דאָס איז נאָך אַ גרויס גליק, ווייל אַלע אַנדערע
גרופעס האָבן געהאַט גרעסערע אבירות.

פאר אַ בלינדזאש קלייבן מיר אויס אַ קעלער, אין וועלכן
אַ טרעפּ פירט אַראַפּ היפּף פון גאס. דער אריינגאַנג איז באשיצט
דורך אַ בעטאן-וואנט.

מיר האָבן דאָ ווייטער אַ געלעגנהייט אויסצורען ניט נאר
די פייער נאר אויך די נשמה. אין אַזעלכע געלעגנהייטן נוצן מיר

אויס; ווייל אונזער מצב איז צו פארצווייפלט, ברי מיר זאלן לאנג בלייבן סענטימענטאל. דאָס איז מעגלעך נאר בל-זמן עם איז נאָך ניט אינגאנצן שלעכט. און אונז בלייבט ניט איבער קיין אנדער זאָך, ווי נאָר צו קוקן מיט אָפענע אויגן. מיר מוזן צווי זאכלעך זיין, אז אנדערעמאָל גרוילט מיר, ווען אין מיין מה פארבלאָגן-דושעט אָף אַ רגע, נאר אַ געדאנק פון דער פריערדיקער צייט, פון פאר דער מלחמה. ער בלייבט דאָרטן אָבער ניט לאַנג.

מיר מוזן זיך באציען צו אונזער לאַגע לייכט, ווי ס'איז נאר מעגלעך. דעריבער נוצן מיר אויס יעדע געלעגנהייט דערוי, און זייט פא זייט מיטן גרויל שטייט די נארישקייט, און זיי גייען אריבער איינס אין דאָס אנדערע אוממיטלפאר, גרויזאם, אָן איבערגאנגען. מיר קאנען גארניט אנדערש, מיר ווארפן זיך אין דעם אריין מיט לב-זנפש. איצט ארבעטן מיר אויך מיט גרויס התמדה, ברי צו שאפן אַן אידיליע, פארשטייט זיך, אן אידיליע פון פרעסן און שלאָפן.

קודם-בל בעטן מיר אויס דעם גאנצן קעלער מיט מאטראצן, וואָס מיר שלעפן צוזאמען פון די פארלאזענע היזער. א זעלנער בראקרט אויך ניט צו זיצן אָף ווייכס. נאָר אינמיטן קעלער בלייבט אַ ליידיקער ארט. נאָכדעם פאזארגן מיר פאר זיך קאל-דרעס און פערינעס, אַליץ פּרעכטיקע ווייכע זאכן. אין דארף איז דאס אַליץ גענוג פאראן. איך געפין מיט אלבערטן א מאהאנאניע-בעט, וואס לייגט זיך צוזאמען, מיט א חופה פון בלאַע זייד איבער דעם, און מיט אַ שפיצן-פארוואנג. פאס אריבערבריינגען דאס בעט שוויצן מיר, ווי די ביבערט, אבער מען קאן דאָך אזא מין זאָך ניט דורכלאָזן און נאָך איצט ווען עם וועט געוויס אין אַ פאר מעג ארום שוין צעשמעטערט ווערן פון די קוילן.

איך מיט קאטן מאַכן א קליינעם שפאציר איבער די היזער. אין א וויילע ארום האבן מיר שוין אַ טויז אייער און צוויי פונט פארהעלטענישמעסיק פרישע פומער. מיטאמאל, בעת מיר געפינען זיך אין א שטוב, טוט עם א שמארקן זעץ, אן אייזערנער אויוון פליז מיט שמורעם פארביי אונז, און ניט ווייט פון אונז בויערמ ער דורף די וואנט און פארשווינרמ. צוויי לעכער זיינען געבליבן

אין וואנט. דער אויוון קומט פון דעם אנטקעגנדיקן הויז, וואו ס'האט אדיינגעשלאָגן א גראנט. „געהאט מוז,“ שטייכלט בימער קאט, און מיר נישטערן ווימער. מיטאמאל שפיצן מיר אָן די אויערן און נעמען שמעלן גרויסע מריט. מיר בלייבן שטיין, ווי פארבישופט; אין א קליין שמעלכל דרייען זיך ארום צוויי לע= בעדיקע יונגע חזירימלעך. מיר רייבן זיך די אויגן און מוען ווי= מער א קוק אהין; זיי שטייען נאך דאָרטן אינדעראמתן. דאָס זיי= נען טאקע אן שום ספק צוויי חזירימלעך.

איצט וועלן מיר זיך שוין צוגריימן א גרויסארטיקע ווע= טשערע! בערך פופציק מריט פון אינזע רבלינדאזש שטייט א קליין הייזלע, וואו ס'זיינען איינקווארטירט געווען אָפיצירן. דאָרטן אין קיך איז פאראן א גרויסע פליט מיט צוויי בראָט=פאנען, מיט מעפ און מיט קעסלען, אַלץ איז דאָ, עס שטייט אפילו א שמעלכל, וואָס איז פול אָנגעפאקט מיט אָנגעהאקטן האַלץ — אן אמת פאַרבשופטע היזל פון א קינדער=מעשהלע.

פון אינדערפרי אָן שטייען שוין צוויי מאַן אין פעלד און זוכן קארטאפליעס, בוריקעס און יונגע אַרבעסלעך. מיר האָבן שוין גבירישע אַפעטימן, מיר לאַכן זיך אויס פון די קאָנסערוון פונם פראָוויאנט=לאַגער, מיר ווילן אַמאָל מועס זיין א פרישע זאך. אין אינזער שפייז=קאמער ליגן שוין צוויי קעפלעך בלומען=קרויט.

די חזירים זיינען אָפגעקוילעט. דאָס האָט קאט געטאָן. צו דעם געבראָמנס ווילן מיר נאָך מאַכן פאַמפעשקעס. מיר געפונען ניט קיין טארטקע פאר די בולבעס. אָבער דערצו האָבן מיר פאלד אויך א מיטל. אין א בלעכענעם דעקל קלאפן מיר מיט משוועקעס דורך א סך לעכלעך, און מיר שטייען שוין און רייבן. דריי פון אינז מוען אָן גראָבע הענטשקעס, פדי זיך ניט צו צע= דראפען די פינגער באס רייבן, צוויי אנדערע שוילן די קארטאפּל. אין די ארבעט גייט זייער גיך.

קאט גרייט צו דאָס חזיר=פלייש, די בוריקעס, אַרבעס און קרויט. צו דעם בלומען=קרויט גרייט ער אפילו צו א ווייסע זיפ. איף באק פאַמפעשקעס, צו פיר מיטאמאָל. אין צען מינוטן ארום לערן איך זיך אויס אוי קונציק אַרומצודרייען די פאן, אַז די

פאמפעשקעס, וואָס זיינען שוין אף איין זייט פארטיק, מען א פלי אינדערהויך, דרייען זיך איבער אינדערלופטן און פאלן צוריק אריין אין פאן. די הויזימלעך ווערן אָפגעבראַטן נאנצערהייט. אַלע שטייען אַרום זיי אין התפעלות, ווי אַרום אַ מזבח.

דערווייל זיינען געקומען געסט, צוויי ראדיאָ-מעלעגראַפיסטן, וועלכע ווערן ברייטהאַרציק איינגעלאָרן צום עסן. זיי זיצן אין צימער, וואו עס שטייט אַ קלאַוויר. איינער שפילט, דער צווייטער זינגט «באָס טיף וועער. " ער זינגט דאָס מיט געפיל, אָבער מיט אַ האַרמער סאַקסישער אויטשפראַך. פונדעסמועגן רירט אונז דאָס זייער.

מיר הויבן אָן צו מערקן, אז עס וועט עפעס געבן. פון די אויסקוק-באלאַנען האָט מען דערזען דעם רויף, וואָס האָט אַרויס-געשלאָגן פון אונזער קוימען, און מען הויבט אונז אָן צו באַמ-בארדירן מיט די קלייניקע שראַפנעלן. וועלכע שימן זיך זייער נידעריק איבער דער ערד און מאַכן אָן אַ הורבן מיט זייערע שפּריצנדיקע שפּלימערס. דאָס פּיפּן ווערט אלץ געענטמער, אָבער מיר קאָנען דאָך ניט לאָזן פאלן אונזער עסן. די חברה דערלאנגט פּייער. אַ פּאַר שפּלימערס פליען אריין מיט אַ טומל, דורכן קיכן-פענסטער. מיר זיינען שוין באלד פארטיק מיטן געבראַמנט. אָבער באַקן די פאמפעשקעס ווערט שוין איצט שווערער. עס נעמט אַזוי געריכט האַנגלען, אַז די שפּלימערס פאַטשן אָן אופּהער איבערן וואַנט פון הייז און פליען אריין דורף די פענסטערן. יעדעס מאָל, ווען איך הער אַ שראַפנעל פּיפּנדיק, מופע איך זיך איין מיט דער פאן פאמפעשקעס אין האַנט. ווען עס הערט אָף, שטעל איך זיך אַוועק און באַק ווייטער.

אונזערע געסט הערן איהן שפילן — אין קלאַוויר און אריינ-געפלוין אַ שפּלימער. מיר זיינען שוין איצט כמעט פארטיק און גרייט זיך צו מאַכן פּיס. נאכן קומעדיקן קלאַפ לויפן שוין צוויי פון אונז, מיט מעפ געקעכץ אין די הענט דעם מהלך פון די פופציק מעטער ביון בלינדאוש. מיר זעען, ווי זיי פארשווינדן. אַ נייער שאָס. אַלע בויגן זיך איין, און נאכדעם לויפן שוין אַרויס נאָך צוויי מאָן מיט גרויסע מעפ אויסגעצייכנטן קאווע אין

די הענט, און זיי באוויוון נאך צו דער רעכטער צייט צו דער-
גרייכן דעם בלינדאזש.

איצט כאפן קאמ און קראפ דעם עיקר: די גרויסע פאן
מיט די ברוינע אויסגעבראמענע חזירימלעך. א פייפער, א מופען
זיך, און זיי לויפן שוין אויף, ווי משוגע איבער די פופציק מעמער
פרייען שמה.

איך פארענדיק נאך פאקן מיינע לעצטע פיר פאמפעשקעס
דערביי מוז איך צוויי מאל זיך לייגן אף דער ערד — אבער
ס'איז ניט קיין קלייניקייט, מיט פיר פאמפעשקעס מער, דאס איז
דאך בייך באלויבטער מאכל.

נאכדעם כאפ איך דאס בלעך מיט דעם בארג געבעק
און פארלאזן דאס הייל. ארום ושיפעט און זשוושעט און מראם-
קעט, און איך לויף אין איין אָטעם, מיט בידע הענט צוהריקנדיק,
דאס בלעך צום הארצן. איך בין שוין כמעט אָנגעקומען, און דא
וואקסט זיך דאס פייפן אלץ פאנאנדער, אויף פלי, ווי א הירש,
די שפליטערס פאמשן איבערן מויער. זוכנדיק א באדעקונג, דריק
אויף זיך צו דער בעמאן-וואנט, נאכדעם קונץ אויף אראפ מיט
מיוולאָנישער געשווינדקייט דעם טרעפ, מיינע עלנבוינגס זיינען
צעקלאפט ווי אן עפל, אבער פונדעסטוועגן האָב איך אפילו קיין
אין פאמפעשקע ניט פארלאָרן.

צוויי אזויגער זעצן מיר זיך עסן. עס פארציט זיך ביי
זעקס. ביי האלב זיבן טרינקען מיר קאווע — אָפיצירישע-קאווע
פון פראַוויאנט-לאַגער — און רויבערן דערביי אָפיצירישע ציגאַרן
און סיגאַרעטן — אלץ פון פראַוויאנט-לאַגער. פונקט האלב זיבן
הויבן מיר אָן עסן וועטשערע. צען אזויגער ווארפן מיר ארום
דורף דער מיר די ביינער פון די חזירימלעך. דערנאָך טרינקען
מיר קאַניאַק און ראָם, אלץ פון דעם געבענטשטן פראַוויאנט-
לאַגער, און צום סוף רויבערן מיר ווייטער לאַנגע, גראָבע
ציגאַרן מיט פאַרשנידטע בייכער. מיאדען קלאָנט זיך, אז ס'פעלט
נאָר איין זאַץ: נקבות פון אָפיצירישע בת-זונות.

שפעט אינאָונט דערהערן מיר אַ מיאקען. באַם אריינגאַנג
זיצט אַ קליין, גראָ קעצל. מיר באַקומען זי אַרין און קאַרמען

איר. צווענדיק, ווי דאָס קעצל עסט, באַקומען מיר פּונדאָסני
אפּעטיט. מיר ליגן זיך שלאָפן קייענדיק.

א נאַכט האָבן מיר נישט קיין גומע, מיר האָבן אַרײַנגע-
פּאַקט אין זיך צופיל פעמע אכילור, פלייש פון א יונג געבראַטן
חזירל ווירקט שלעכט אפן מאַגן, אין בלינדאָזש הערשט אַ גרויסע
באוועגונג: לויטער מען גייט און מען קומט. אײַך אליין פון גייען
מאָל אפן וועג. ארום פיר אַויגער באַמאַגן שלאָגן מיר דעם דע-
קאַרד: אלע עלף מאָן, באַלעכאָמס און געסט, זיצן שוין אין
דרויסן.

ברענעדיקע היזער שטייען אינדערנאַכט, ווי פּאַקלען. גרא-
נאָטן פייפן און שלאָגן אײַן, איבערן וועג פלייען מוניציע-אַבאָן.
דער פּראָוויאַנט-לאַגער איז פון אײַן זייט אַפּגערויבן, צולחכעס
די שפּליטערס, קלייבן זיך דאָרטן די אַבאַן-סאַלדאַטן ארום, פונקט
ווי אַ מחנה בינען, און זיי שלעפן דאָס ברויט. מיר לאָזן זיי.
וואָלטן מיר געפרואוּט זיך אַנטקעגנשטעלן, וואָלטן מיר זיכער
געכאַפט אין די צײַן. דעריבער טוען מיר אַנדערש. מיר דער-
קלערן זיי, אז מיר זיינען דער פּאַטרוֹל, און אזוי ווי מיר ווייסן,
וואָס דאָרטן טוט זיך, בריינגען מיר זיי די קאָנסערוון און בייטן
דאָס אויס אַף יענע זאַכן, וואָס פעלן אינז, וויגס פאר אַ באַטרעף
דאָס האָט שוין — היינט-מאָרגן וועט דאָך דאָס סײַ-ווי אלץ
אוועק מיטן רויך. מיר אליין עסן גאַנצע טאַולען שאַקאַלאַד פון
דעפּאָ. קאָט זאָגט, אז דאָס איז אַ גוט מיטל צו אַ לייזן
מאַגן. —

בערף צוויי וואָכן גייען אזוי אַוועק אין עסן, טרינקען און
ליידיקניין. דאָס דאָרף ווערט בהדרגה פּאַרטיקולאַר אונטער די
גראַנאַטעס, און מיר פירן אַ גליקלעך לעבן, כל-זמן עס איז נאָך
פאראן אַ טייל פון פּראָוויאַנט-לאַגער, איז אינז אלץ גלייך, און
אונזער איינציקער וואונדער איז, דאָ זיך צו דערוואַרטן אפן סוף
פון קרייג.

טיאָדען איז איצט געוואָרן אזוי גרויסאַרטיק, אז די ציגארן
רויכערט ער שוין אויס נאָך פּו צום העלפּט. ער דערציילט מיט
נאָה, אז אזוי איז ער פון שטענדיק איינגעוואוינט. קאָט איז אויף

שטארק האָפּערדיק, ווי נאָר ער באַווייזט זיך אינדערפרי אופצו-
 כאַפּן שרייט ער שוין, "עמיל, בריינגט אַהער קאוויאר און קאווע."
 בכלל זיינען מיר געוואָרן שטארק אַריסטאָקראַטיש, יעשוידער
 האלט דעם אַנדערן פאר זיין בורש, רעדט צו אים מיטן לשון
 "איר" און ניט אים אַרבעט, "קראָפּ, עפעס בייסט מיר אונטערן
 פוס, כאַפּט אַקאַרשט די בנה", מיט די ווערטער ציט ער צו
 אים אים די פוס, ווי אַ פאַלערינע, און אַלבערט כאַפּט אָן די
 פוס און שלעפט אים אַרוף די טרעפּ. "מיאָרען!" — "וואָס?" —
 שטעלט זיך, ווי געהעריק, מיאָרען, און מען זאָגט ניט: "וואָס",
 נאָר "צום באַפעל" — פאַרשטאַנען?

אין אַכטאַג אַרום באַקומען מיר אַ באַפעל אוועקצוגיין.
 אים מיטן נין-ערן, מיר פאַרן אָפּ אין צוויי גרויסע משא-אוימאַמאַ-
 בילן, וועלכע זיינען פול אָנגעפאַקט מיט ברעמער. און אַף דעם
 פאַק איך מיט אַלבערטן נאָך אַרוף אונזער הימל-בעט מיט דער
 זיידענער חופּה, מיט די מאַטראַצן און מיט די שפיצן-פאַרהאַנג-
 לעך. צוקאַפּנס פון בעט לייגן מיר אוועק זעקלעך מיטן בעסטן
 פראַוויאַנט. פון צייט צו צייט רירן מיר אָן די זעקלעך און מיר
 קוועלן אן פון שמתה, בעת מיר דערפילן די אַלע מי-וואַרשטן
 די שאַכטלעך מיט די לעבער-וואַרשט, די קאַנסערוון, די ציגאַרן-
 קעסמלעך, יעדער איינער האָט באַ זיך אַזאַ מין אָנגעפאַקטן
 זאַק.

איך און קראָפּ האָבן נאָך אַחוץ דעם אַרויסגעדאַמעוועט
 צוויי רוימע פליישענע לען-שטולן. די שטולן שטייען אין בעט,
 און מיר זיצן אין זיי און הוסטן אונטער חשובדיק, אזוי ווי אין
 אַ טעאַטער-לאַזשע. אַט אזוי קוקן מיר אַראָפּ אַף דער געגנט,
 זיצנדיק אינדערהויך.

אַף אונזער אוימאַ שטייט אויך אַ פאַפּוגי-שטייג, וואו מיר
 האָבן איינפלאַצירט די קאַיז, מיר האָבן זי מיטגענומען און זי
 ליגט פאַר איר פלייש-שאַלעכין און מרוקעט הנאהדיק.

פאַמעלעך ציען זיך די אוימאַס איבערן שלאַך. מיר זינגען,
 הינטער אונז ווערט אונטער די שראַפנעלן חרוב דאָס פאַרלאָזענע
 דערפּל.

* * *

אין עטלעכע מעג ארום שיקט מען אינז ווייטער אפצוראמען א שמעטל. אפן וועג אהין מרעפן מיר די אנטלויפנדיקע אייגל וואוינער, וועלכע מען האט פון דארטן ארויסגעשיקט. זיי שלעפן מיט זיך זייער האב-אין-גוטס, אנדערע אף פורלעך, אנדערע אף קינדער-וועגלעך, און אנדערע — אפן יוקן. זייערע געשמאלטן זיינען געבוירן, זייערע פנימער — פול צער, פארצווייפלונג, פאר-יאגמקייט און הכנעה. די מאמעס מראגן זייערע קינדער אף די הענט, אפממאל פירט אן עלטערע מיידלעך די קלענערע קינדער, וועלכע שלעפן זיך פארמאמענט און קוקן זיך פסדר אום. אנדערע קינדערלעך מראגן מיט זיך ליאלקעס. זיי גייען אינז פארביי שטיל, ניט ארויסלאזנדיק קיין זילב.

מיר גייען אין א פולער קאלאנע, ווייל מיר זיינען זיכער, אז די פראנצויזן וועלן דאך ניט שיסן אין א דארף, וואו עס זיי-נען נאך פאראן זייערע אייגענע פויערים. אבער שוין אין א פאר מינוטן ארום הויבט די לופט אן צו וואיען, די ערד נעמט צו-טערן, עס דערמראגן זיך קולות — אין די לעצטע רייען האט איינגעשלאגן א גראנאט. מיר לויפן זיך פאנאנדער און לייגן זיך אויס אף דער ערד, אבער אין דער רגע דערפיל איך, ווי יענע שפאנונג, וועלכע ווייזט מיר שמענדיק אינסטינקטיוו אן פעת א סכנה, וואס מען דארף טאן, לאזט מיך אפ, מיט א ווערגנדיקן מאימדיקן פחד קומט אין מיר אויף א געדאנק „דו ביסט א פאר-פאלענער“ — און אין דעם צווייטן מאמענט שט מיר שוין א זעץ איבערן לינקן פוס א פייערדיקע בייטש. איך הער, ווי אל-בערט שרייט, ער ליגט לעבן מיר.

„לויפן, אלבערט, לויפן!“ שריי איך ניט מיט מוין קול, ווייל איך זע, ווי מיר ליגן ניט-באשיצט אין פרייען פעלד.

ער הייבט זיך וואקלדיק אויף און לויפט. איך לויף נאך אים; מיר מוזן אריבערשפרינגען א צוואמענגעפלאכטענעם פלויט פון קוממעס, וואס איז העכער פון אינז. קראפ כאפט זיך אן פאר די צווייגן, איך נעם אים אן פארן פוס, ער טוט א געשריי, בדי זיך אופצומונמערן, איך שטופ אים אונטער, ער פליזט אריבער, מיט

אין שפרונג בין איך שוין הינטער אים און איך פאל אריין אין א טיך, וואָס געפינט זיך הינטערן פלוים.

אונזערע פנימער ווערן אינגאנצן פארוויקלט מיט וואסער=געוויקסן און פארקויטיקט מיט זומפ, אָבער דער שוין איז אַ גוטער. דעריבער לאָזן מיר זיך אראָפּ אין וואסער פון האַלד צו זען א גראַנט טוט א פיף, טונקען מיר זיך אַפּ מיטן קאַפּ אונטערן וואסער.

נאָכדעם, ווי מיר האָבן זיך שוין אראָפּגעלאָזן און ארום=געהייבן אַמאָל צוועלף, האָב איף שוין מער קיין כח ניט. אלבערט קרעכצט אויף: "לאַמיר אוועק פון דאָנען, אַניט וועל איף זיך מער ניט קאָנען האַלטן."

"אין וואָס פאר אן אָרט האָט מען דיר אַריינגעשאַסן?" פרעג איף.

"ראַכט זיך, אַז באַס קני."

"קאָנסטו נאָך לויפן?"

"מיר שיינט, אַז יאָ —"

"אויב אַזוי לאַמיר לויפן."

מיר לויפן געבוירן ליינג-אויס דעם גראַבן פאזשע וועג. דאָס פייער יאָגט אינו נאָך. דער וועג פירט צו דעם מוניציע-לאַגער. ווען זיי וועט זיך נאר איינגעפן אופצורייסן דעם לאַגער, דעמאָלט וועט שוין פון אונז אויף קיין געדעכעניש ניט בלייבן. דעריבער בייטן מיר אום אינזער פלאַן אין מיר לויפן באלכסון איבערן פעלד. אלבערט הויבט זיך אָן פאמעלעכער באוועגן. "דו לויף, איף וועל דיר אָניאָגן." זאגט ער און לייגט זיך.

איף כאַפּ אים אָן פארן אָרעם און טרייסל אים אוף. "הייב זיך אוף, אלבערט, ווען דו לייגסט זיך איצט אוועק, וועסט שוין מער ניט קאָנען זיך אופהייבן. קום, איך וועל דיר אונטערהאַלטן." מיר דערשלעפן זיך צו אַ קליינעם בלינדאָוש. קראָפּ לייגט זיך אַנדער, און איך פארבאנדאָושיר אים. די קייל זיצט אַביסל העכער איבערן קני. נאכדעם באַטראַכט איך מיין אייגענע צרה. מיינע הויזן זיינען פארבלומיקט, אויף דער אָרעם איז אין בלוט. אלבערט פארבאנדאָושירט מיינע וואונדן. ער קאָן שוין מער ניט

רויך זיין פוס, און מיר וואונדערן זיך, ווי האָפּן מיר זיך דער-
שלעפט אהער. דאס האט אונז דער פחד געטריבן, אויב מען
וואָלט אונז אפילו אַראַפּגעשאסן די פיס, וואלטן מיר אויף גע-
לאָפּן — אף די קלומפעס.

איך האָב נאך אפּיסל פּח צו פּוּזשען, און איך רוף צו אַ
פּאַרבייפּאַרנדיקע פּור, וועלכע נעמט אונז מיט. די פּור איז פּול
מיט פּאַרוואַנדיקמע. דאָרטן ויצט אויך אַ סאַניטאַר, וועלכער
מאַכט אונז אן איינשפּריצונג קעגן פּאַרקראַמפּט ווערן.

אין פעלד-לאַזאַרעט פּאַקומען מיר אויך די מעגלעכקייט צו
ליגן אין נאָענטער שכנות. מען גיט אונז דאָרטן אַ שימערע גע-
קעכץ, וואָס מיר ופּן אויס זשעדנע, אָבער מיט ביטול, ווייל מיר
האָפּן דאָך שוין געזען בעסערע צייטן. מיר עסן דאָס נאר, ווייל
מיר זיינען שטאַרק הינגעריק.

„גו, אַלבערט, איצט קומען מיר אַהייב, “ זאג איך.
„לאַמיר האָפּן, “ ענטפּערט ער. „איך וואָלט נאר געוואלט
וויסן, וואָס מיר איז. “

די ווייטיקן שטאַרקן זיך. די באַנדאזשן ברענען ווי פּיער
מיר ופּן אָן אַופּהער אין גלאַז וואסער נאָך דער אַנדערער.
„ווי הויך איבער מיין קני גרייכט דער שאַס? פּרעגט קראַפּ.
„לכל-הפּחות אַ צען סאַניטעמער, אַלבערט,“ ענטפּער איך.
אינדערמאָן איז דאָס ניט מער, ווי דריי.

„דאָס האָב איך זיך שוין פּאַרגענומען,“ זאָגט ער אין אַ
וויילע אַרום, „אַז קוים שניידן זיי מיר אַרויס אַ ביין, נעם איך
זיך דאָס לעבן, איך וויל ניט בלייבן לעבן קיין קאַליקע.“
אזוי ליגן מיר מיט אינוערע מחשבות און וואַרטן.

* * *

אינאַוונט מראַגט מען אונז צום שעכט-ביינקל. איך דער-
שרעק זיך און פּאַקלער אַף גיך, וואָס איך וואָל טאָן; ווייל ס'איז
דאָך אַ באַוואוסטע זאַך, אַז די דאָקטוירים אין די פעלד-לאַזאַ-
רעמן שניידן מיט אַ לייכט האַרץ. באַ דעם גרויסן אָנשוואַם פּון
פּאַרוואַנדיקמע איז דאָך אַראַפּשניידן אַסאך פּשוטער, ווי דאָס

קאמפליצירמע היילן און פארלאמען. איך דערמאן זיך אָן קעמערדיך.
איך וועל זיך בשום אופן ניט לאָזן באַטויבן, און ווען ס'וועט מיר
אפילו אויסקומען זיי צו שפאלטן די מחות.

עס גייט נומ. דער דאָקטאָר זאָגט און וואונד אזוי לאַנג,
אז מיר ווערט פינסטער אין די אויגן. «מאכט נאָר ניט קיין
אַנשמעל», שרייבט ער אָן אַף מיר און קריכט ווייטער אין וואונד.
די אינסטרומענטן בליאשמשען אין דאָס בלענדנדיקע ליכט, ווי
חיות-רעות. די יסורים זיינען ניט צו דערטראָגן. צוויי לאַזערעם=
זעלנער האַלטן מיך פעסט באַ די ארעמס, אבער מיר גיט זיך
דאך איין ארויסצורייסן איין האַנט, און איך וויל שוין מיט איר
אריינפאָרן דעם דאָקטאָר אין די שפּאַקולן, אָבער ער דערזעט
דאָס און שפּרינגט אָפּ. «בלאָראַפּאַרמירט דעם חברה-מאַן!» שרייבט
ער, שטאַרק אין בעם.

איך באַדראַיק זיך. «זייט מיר מוחל, הער דאָקטאָר, איך
וועל קיין פיפּס ניט געבן, אָבער איך בעט אייך, בלאָראַפּאַרמירט
מיך ניט.»

«יאָ, יאָ», וואָרטשעט ער און נעמט זיך ווייטער צו זיינע
בליים. ער איז אַ בלאַנדער יונגעראַן, ארום דרייסיק, מיט עקל-
דיקע גאָלדענע שפּאַקולן און מיט אַ פּנים, וואָס איז פול מיט
צייכנס פון דוועלן. איך מערק, אז ער איודיעקעוועט זיך איצט
איבער מיך, ער ריעט זיך גלאַט אזוי אין מיין וואונד און כאַפט
א גנבישן קוק אָף מיך איבער זיינע שפּאַקולן. איך האַלט זיך
פעסט, איך וועל גיכער פּגרו, איידער ער וועט דערהערן אַ מוק
פון מיר.

ער האָט ארויסגענומען פון מיין וואונד אַ שפּליטער און
ווייזט מיר דאָס. ווי עס שיינט, איז ער צופרידן פון מיין האַלטן
זיך, ער קוקט מיך אָן און זאָגט: «מאָרגן וועט איר שוין אָפּפּאַרן
אַהיים.» נאָכדעם ווער איך איינגעניפּסט. ווען איך בין שוין ווייטער
צוזאמען מיט קראַפּן דערצייל איך אים, אַז מסתמא וועט מאָרגן
אַנקומען אַ לאַזערעם-ציג.

«מיר מוזן בעטן דעם סאַניטאַר-פעלדפעבל, ער זאל אונז
איינפלאַצירן צוזאמען.»

עם גימ זיך מיר איין מכבד צו זיין דעם פעלרפעבל מיט
א פאך פון מיינע ציגארן. ער באשמעקט זי און פרעגט: „האָסטו
נאָך אַזעלכע פון דעם מינז“

„סייזינען נאָך פאַרצאָן אַפּולעיִ. זאָג איך. „און מיין חבר“.
איך ווייז אָן אַף קראָפּ. „האָט נאָך אויף אסך. מיר וואָלטן איך
דאָס וועלן צוזאַמען מאַרגן דערלאַנגען פּונם פענסמערל פון דעם
לאַזאַרעט-ציג.“

ער פאַרשטייט אָן עסק, טוט נאָך א צי מיט די נאָלעכער
און זאָגט: „סייזינען געמאַכט.“

באַנאַכט קאָנען מיר אף קיין איין מינוט ניט איינשלאָפּן.
אין אונזער פאַלאַמע שטאַרבן זיבן מאָן. איינער זינגט מיט אַ
קול פון אַ באַק אַ גאַנצע שעה צייט קלויסמער-געזאַנגען, ביז ער
הויבט אָן כאַרכלען. א צווייטער איז פאַר דער גסיסה ארויס פון
בעט און צוגעפּוויזשעט צום פענסמער. ער ליגט פאַרן פענסמער.
אזוי ווי ער וואלט וועלן צום לעצטן מאל ארויסקוקן אף דער
זיעלע —

* * *

אונזערע טראַג-בעטלעך שטייען אפן וואקואל. מיר וואַרמן
אפן ציג. ס'רענגט און איבערן וואקואל איז נימא קיין דאָך. צו-
געדעקט זינען מיר מיט דינע קאלדרעס. מיר וואַרמן שוין צוויי
שעה.

דער פעלרפעבל פאַסט אונז אָף, ווי אַ געטרייע מאַמע.
איך פיל זיך אפילו זייער ניט גוט, אבער פון אונזער פלאן זאג
איך זיך דאָך ניט אפ. פלאחר-יך לאז איך אים זען די פעקלעך.
אין איך דערלאַנג אים אַ ציגאַר, אָן אַדערנאָך. דערפאַר דעקט
אינו דער פעלרפעבל אַריבער מיט אַ געזעלם-לייוונט.

„אַלבערטי, דערמאן איך זיך, „אונזער הימל-בעט און די
קאַץ — “

„און די ווייכע לען-שטולן“, ליגט ער צו.
יא, די לען-שטולן פון רויטן פליש. אין די אונטן זינען
מיר אין זיי געזעסן, ווי די מאַגנאַטן, און האבן אפילו געמאַכט
אַ פלאַן, זיי צו פאַרדינגען אף שעהן. אַ סיגאַרעט אַ שעה.

ס'וואלט געווען א גוט געשעפט און מיר וואלטן געמאכט א לעבן.

„אלבערט“, דערמאן איך זיך ווייטער, „און אונזערע זעקלעך אכילה“?

עס ווערט אונז אומעטיק, מיר וואלטן דאס איצט נאנץ גוט געקאנט געברויכן, ווען דער צוג וואלט אפגעגאנגען מיט א טאג שפעטער, וואלט אונז קאט בלי-ספק אויסגעפונען און גע-בראכט די פעקלעך.“

ווי פארשאלטן מיר זיינען. אין אונזער מאגן פליאשקעט זיך ארום א שיטער מעל-געקעכץ, אין דער צייט, וואס אין אונזערע זעקלעך ליגט געבראמענע חזיר-פלייש. אבער מיר זיינען אזוי אפגעשוואכט, אז מיר קאנען זיך אפילו ניט מאכן צוליב דעם קיין צו גרויסע שברי-לב.

ווען צום סוף קומט שוין אן דער צוג, זיינען די טראג-בעטלעך אינגאנצן דורכגענעצט. דער פעלדפעבל ארדנט איין אזוי, אז מיר זאלן אריינפאלן אין דעמועלפיקן וואגאן. אין צוג איז פארען א גאנצע מחנה בארימהארציקע שוועסטערן. קראפן לייגט מען אוועק אין אן אונטערשטן בעטל, מיך הייבט מען ארוף אפן בעטל איבער אים.

„וואס טוט איר דען?“ רייסט זיך פלוצלונג אראפ פון מיינע ליפן.

„וואס איז?“ פרעגט די שוועסטער.

איך ווארף נאך א קוק אפן בעט. עס איז אויסגעבעט מיט שניי-ווייסע לייונטמענע לילעכער. מיין העמד אבער איז שוין זעקס וואכן ניט געוואשן.

„קאנט איר דען ניט ארופקריכן?“ פרעגט די שוועסטער מיט א פארזארגטן קול.

„איך קאן“, זאג איך, און שווייס גיסט זיך פון מיר, „אבער נעמט דאך פריער אוועק דאס בעמציג.“

„פארוואס?“

איך קום זיך אליין פאר, ווי א דבר-אחר. און דא זאל איך מיך לייגן — „עס וועט דאך — “ איך קווינקל זיך.

„א קאפעלע שמוציק ווערן?“ מונטערט זי מיף און. „דאס מאכט ניט אויס, וועלן מיר דאס נאכדעם ווייטער אויס-וואשן.“

„ניין, ניט דאס —“, זאג איך אין גרויס אויפגעקונג. מייע פחות זיינען צו שוואך אויסצוהאלטן אט די קולטור-אמאקע. „דערפאר, וואס איר זייט געלעגן אין די אקאפעס, מעגן מיר נאך אויסוואשן אייער לײלעך“, זאגט זי ווייטער.

איף קוק זי אן, זי איז יונג און יאדערדיק, און פריש אויס-געצוואנגן. זי שיינט, ווי שוין אלץ ארום, עס ווילט זיך פשוט ניט גלויבן, אז דאס איז אייגנמלעך. ניט נאר פאר אפיצירן, מען פילט זיך עפעס ניט געמישלעך און מען שרעקט זיך אפילו א קאפעלע.

די שוועסטער פייניקט מיף אבער, ווי א הליון, זי שטייט צו, איך זאל אלץ זאגן. „איך מוין דאס“ — איך דעררייד ניט, זי מוז דאך פארשטיין, וואס איף מוין. „וואס מיינט איר?“

„איך מוין די ליו“, שריי איך פארצוויפלט ארויס. זי לאכט. „זיי דארפן דאך אויף אמאל לעבן א גוטן מאג.“

איצט איז מיר שוין אלץ איינס. איך קריך אריין אין בעט און דעק מיך צו. עמיצנס פיינגער שאוין איבער דער קאלדרע. דער פעלד-פעבל. ער כאפט די ציגארן און ציט אפ. אין א שעה ארום פארן מיר אפ.

* * *

באנאכט כאפ איף זיך און. קראפ רירט זיך אויך. דער צוג גלימשט זיך שמיל איבער די שינעס. עפעס לאזט זיך דאס גארניט באנעמען מיטן שכל: א בעט, א צוג, מען פארט אהיים. איך שעפמשע: „אלבערמ!“

„יא —“

„ווייסטו, וואו דא איז דער אפמריט?“

„מיר דאכט, די אנגעקעגנדיקע מיר רעכטס.“

„איכיל ועין.“ ס'איז פינסטער, איך טאפ דעם ראנד פון בעט און איך בין בדעה פאָרויכטיק זיך אראָפּצולאָזן. אָבער מ'זען פֿונם געפֿינט. ניט קיין אָנשפּאר, איך גלייב זיך ווייטער, און מ'זעט דעם פּאל איך אראָפּ אף דער פּאָדלאָגע.

„איינגעזונקען!“ — זיך איך זיך אויס.

„האַסט זיך צעמוזקט?“ פרעגט קאָט.

„האַסט דאָס גאַנץ גוט געהערט דאָרט זיך, וואָרמשע איך אין בעס, „מ'זען קאָפּ — “

א מירל אין הינטערשטן וואַנט פֿון וואַגאָן עפֿנט זיך. עס קומט אריין די שוועסטער מיט אַ ליכט אין דער האַנט און דער זעם מ'זעט.

„ער איז אראָפּגעפאלן פֿון בעט — “

זי נעמט אָן מ'זען פֿילם און פּאָטאָפּט מיר דעם שמערן.
„איר האָט אָבער ניט קיין היץ.“
„ניין — “, בין איך מספּים.

„האַט זיך איך עפּעס געחלומט?“, פרעגט זי.

„לערך אויף“, מ'זעט איך אויס א גראַדן ענטפּער. איצט הויבט זי ווייטער אָן צו שמעלן קשיות. זי קוקט מ'זען אָן מיט אירע פלישמעדיקע אויגן, זי איז אויף ריין און וואַנדערלעך, און איך קאָן איר ניט זאָגן, וואָס איך וויל.

מען הייבט מ'זעט ווייטער ארויף. א שיינע געשיכטע. ווי גאר זי וועט אוועקגיין, מוז איך הייבן פּונדאָסניין פּראַוון אראַפּקריכן. וואָלט זי געווען אן עלטערע פּרוי, וואָלט איך איר שוין געזאָגט, אבער זי איז דאך אויף יונג, העכסטנס פינף-און-צוואַנציק, ס'איז נישט צו מאַכן, איך קאָן דאָס איר ניט זאָגן.

דאָ קומט מיר אָבער אַלבערט צוהילף, ער שעמט זיך ניט, און סוף-בל-סוף איז ער דאך אויך ניט דער באַמראָפּענער. ער מוזט איר אַ רוף. זי קערט זיך אַום. „שוועסטער, ער האָט גע- וואָלט“ — אָבער אַלבערט ווייס שוין אויך ניט מער, ווי מען דאַרף זיך אויסדריקן ליימיש. צווישן זיך ריידן מיר וועגן דעם גאָר פּשוט, מיט איין וואָרט, אָבער דאָ, צו אַזאָ דאַמע — —

מיטאמאָל דערמאָנט ער זיך אָף דער שול-צייט, און ער פארענט-
דיקט אָף גיף: "ער וויל ארויסגיין, שוועסטער."

"אזוי" זאָגט די שוועסטער, "דערצו אָבער דאַרף ער דאָך
ניט קריכן פון בעט מיט אַ פארגיפסטער פוס. וואָס ווילט איר
דען? "ווענדט זי זיך צו מיר.

איך בין דערשראָקן אָף שויט: ווייל איך האָב קיין ידיעה
ניט אין דעם, ווי מען רופט אָן אָט די זאכן. די שוועסטער
קומט מיר צוהילף:

"קליין אָדער גרויס?"

איך האָב זיך ניט, וואו צו באַגראַפן פון חרפה. איך שוויץ
שמאַרק און זאג פארשעמט: "נו, נאר קליין" —
נאָך געהאט, לכל-הפחות, אַביסל מול.

איך באַקום אַ פלעשל. אין עמלעכע שעה אַרום בין איך
שוין מער ניט דער איינציקער, און אינדערפרי זיינען מיר שוין
דערמיט אויך איינגעוואוינט אין מיר זאגן אן בושה אלץ, וואָס
מיר ווילן.

דער צוג פארט פאמעלעך. אַנדערעמאָל שמעלט ער זיך אָפּ,
און די נעשטאָרבענע ווערן ארויסגעטראָגן. ער בלייבט אפט שטיין.

* * *

אַלבערט האָט היץ. מיר גייט עס נישקשהדיק, איף האָב
אַפילו אביסל ווייטיקן, אָבער דאָס ערגסטע איז, וואָס אונטער מיין
גיפס-באנדאזש זיינען נאך פאראן ליין. עס בייסט מוראדיק און
אויסקראַצן קאן איף זיך ניט.

גאַנצע מעג לעבן מיר אין דרעמלעך. פאר די פענסטערן
צייט זיך שטיל פאַרביי די לאַנדשאַפּט. אָף דער דריטער נאכט
קימען מיר אָן אין אַן אָרט, וואָס הייסט הערבעסטאַל. איך דער-
וויס זיך פון דער שוועסטער, אַז אַלבערטן וועט מען צוליב זיין,
כסדר זיך פארגרעסערנדיקער היץ, צופירן ביי דער נאַענטסטער
סטאנציע און אים דאָרטן לאָזן אין שפיטאַל. "ווי ווייט פאַרט דער
צוג?" פּרעג איך.

"ביי קעלן."

„אלבערמ, ״ זאָג איך, ״וועסט זען, אז מיר וועלן בלייבן
צוזאַמען.״

בעת די שוועסטער גייט פונדאָסני צו אונז צו האַלט איד
מיט אלע פחות איין מיין אָטעס אין צי אים צוריק אין זיד, אין
קאָפּ. מיין פנים ווערט אופגעבלאָזן אין רוים. די שוועסטער
שמעלט זיך אָפּ. ״האָט איר יסורים?״
״יאָ״ קרעכץ איך, ״מיטאמאָל באַקומען.״

זי דערלאָנגט מיר אַ מערמאָמעטער אין זי גייט ווייטער.
איך האָב אָבער געהאט אַ גוטן רבין — קאמין, און איך ווייס
זייער גוט, וואָס מען דאַרף מאַכן. די דאָזיקע זעלנערשע מערמאָמע-
טערס זיינען ניט פאר אונז, גענימע סאָלדאטן. ס׳איז דאָך גאָר
פון די לייכטע זאכן אַרופצוטרייבן דאָס קוועקוילבער. און דאָס
נאָכדעם איינצוהאַלטן אין דעם רערל, ס׳זאָל ניט אַראָפּפאלן צוריק.

איך לייג אַרונטער דעם מערמאָמעטער אונטערן אַרעם,
מיטן קעפל אַראָפּ, און איך שנעל אָף אים מיטן פינגער. נאכדעם
דריי איד אים אריבער נאָך אויבן. אזוי ארום דערגרייך איך 37.9.
דאָס איז נאך אָבער ווייניק. איך וואַרעם דעם קוועקוילבער אָן
מיט אַ שוועבעלע, אָף אזא אופן דערגייט ער ביז 38.7.

ווען די שוועסטער קומט צוריק, הויב איך אָן פרייבן אין
שווער עמעמען, גלאָץ אָף איר מיט די אויגן, דריי זיך אומרוואַק
ארום אין שעפּטשע: ״מער קאָן איך שוין ניט אויסהאַלטן —״

זי שרייבט מיך איין אין אַ רשימה.

צוזאַמען מיט אלבערמן טראָגט מען מיך אויף אַרום פון
וואַגאָן.

* * *

מיר ליגן אין אַ קאמיוילישן שפיטאַל, אין איין צימער. מיר
האָבן געהאט אַ באזונדערן מול, ווייל די קאמיוילישע שפיטאַלן
האָבן אַ שם מיט דער גוטער באהאַנדלונג און גוטן קעסט. דער
שפיטאַל איז אינגאנצן פאַרנומען מיט קראַנקע פון אינווער צוג.

א סך פאלן זיינען זייער ערנסטע. היינט באקומט מען אויב נאך
ניט, ווייל עס פעלן דאקטוירים. דורכן קארדיאָר פירט מען אָן
אופהער די פלאַטשיקע וועגלעך — אָף די גומיע-רעדער, און
שמענדיק ליגט דאָרטן עמיץ.

די נאכט איז זייער אָן אומרויאיקע. קיינער קען ניט שלאָפן.
באנינען דרעמלעך מיר אַפּיטל איין. איך כאַפּ זיך אָפּ, ווען ס'איז
שוין ליכטיק. די טיר איז אָפּ, און פון קאָרדיאָר הער איך שמי-
מען. די אַנדערע וואָכן אויך אָפּ. איינער, וואָס ליגט דאָ שוין
זינט עטלעכע מעג, דערקלערט אויב, וואָס דער מער איז: «איבער
אויב אין קאָרדיאָר דאוונען די שוועסטער יעדן פּרימאָרנג, דאָס
איז זייער פּרימאָרנג-תפילה. זי עפענען די טיר אַהער, כדי מיר
זאָלן באַקומען אוינזער חלק.»

געמינט איז דאָס געוויס גוט, אָבער אויב ברעכן די פיינער,
און די קעפּ טוען וויי.

«זאָא מין חירסמווע, זאָג איך, גראַד איצט, ווען מען
האַט קוים מיט צרות איינגעדערעמלט.»

«דאָרטן אויבן ליגן געוויינטלעך די לייכטערע קראַנקע, און
דעריבער מאַכן דאָס די שוועסטער אָף זאָא אָפּ,» דערקלערט
מיר יענער.

אַלבערט קרעכצט. איך ווער אָפּגערעקט און מו אַ געשריי:
«רויאיק זיט, איר דאָרטן!»

אין אַ מינוט אַרום קומט אריין אַ שוועסטער. אין אירע
ווייס-שוואַרצע בגדים זעט זי אויס, ווי אַ קאווע-הימעלע. «פאר-
מאכט דאָך די טיר, שוועסטער,» זאגט עכוין.

«דאָרטן דאוונט מען, דעריבער איז די טיר אָפּ,» ענט-
פערט זי.

«מיר ווילן נאך אָבער שלאָפן —
»דאוונען איז בעסער, ווי שלאָפן.» זי שמיכלט אומשולדיק.

«עס איז שוין זיבן אַזייגער.»

אַלבערט קרעכצט ווייטער. «מאכט צו די טיר!» גיי איך
ארויס פון די בליים.

זי איז צעטומלט, זי קאָן גאר זאָא מין עקשנות ניט פאר-
=

שטיין. „דאָרטן דאוונט מען דאָך פאר אייך אויך.“
„אלץ איינס! פארמאכט די טיר!“

זי גייט ארויס און לאָזט די טיר אָפן. דאָס געזאנג דער=
טראַגט זיך ווייטער. איך ווער אינגאנצן אויסער זיך און שריי:
„איך צייל פון דריי. אויב ס'וועט פון דעמאָלט ניט אופהערן,
ווארף אייך, וואס כוועל נאר כאַפן.“

„איך אויך,“ מאכט נאך עמיין.

איך צייל אָפּ פון פינף. נאכדעם כאַפּ אייך אַ פּלאַש, צי=
לעווע זיך אן און טו זי א שלידער דורכן טיר אין קארידאָר
ארויס. די פּלאַש צעפליט זיך אין מויונט שערבלעך. די תפילה
ווערט איבערגעריסן. עס לויפט אריין א גאנצע מחנה שוועסטער
און — אלע זידלען זיך, אף וואס די וועלט שטייט.
„די טיר מאכט צו!“ שרייען טיר.

זי טראגן זיך אפ, די פריערדיקע שוועסטער גייט ארויס
די לעצטע. „אפיקורסים,“ שיפעט זי, אָבער די טיר פארמאכט
זי דאָך.
אונזער נצחון.

* * *

מיטיק-צייט קומט דער לאַזערעט-אינספעקטאָר און מאַכט אַ
סקאַנדאַל. ער שרעקט אונז מיט טורמע און מיט אַנדערע וואַיל=
טיקן. אָבער אַ לאַזערעט-אינספעקטאָר איז דאָך, ניט געקוקט אָף
זיין לאַנגן שווערד און אָף זיינע פּאנאנעס, ניט מער, ווי אַ באַ=
אַמטער, פונקט אזוי ווי אַ פּראָוויאַנט-אינספעקטאָר, און פאר אונז,
זעלנער, איז ער אַ קנאפער מאַכער. דעריבער לאָזן טיר אים זיך
אויסריידן. וואָס קאָן ער שוין אונז מאַן —

„ווער האָט געוואָרפן די פּלאַש?“ פרעגט ער.
נאָך איידער איך האָב צייט זיך צו באַטראַכטן, אויב אייך
זאָל זיך מודה זיין, זאָגט שוין עמיין „אייך!“

עם הייבט זיך אויף א קראנקער מיט א פארקאלטנטער בארד. אלע ווילן שוין וויסן, פארוואס ער האט זיך ארויסגערויפן.

„איר?“

„יא, איך בין אין בעס געווארן, וואס מען האט אונז אימ= נישט אופגעוועקט, און כ'האב פארלארן דעם שכל. איך האב ניט געוואוסט, וואס כ'האב געמאן. " ער לייענט דאס אלץ אפ, ווי פון א בוך.

„ווי הייסט איר?“

„דערגאנצונגעזערוויסט יאזעף האמאכער. "

דער אינספעקטאר גייט אוועק.

אלע זיינען נייגעריק. „פארוואס האסטו זיך עפעס ארויס=

גערויפן? דו האסט דאך דאס ניט געווארפן? "

ער שמיכלט ביטער. „דאס מאכט ניט אויס. איך האב א

לגאטע-פאפיר. "

מיר פארשטייען, ווער עס האט א לגאטע-פאפיר, דער מעג

שוין מאן, וואס ער וויל.

„יא, דערציילט ער, „איך האב געכאפט א שאט אין קאפ,

און מען האט מיר געגעבן אן אטעסטאמט, אז פון צייט צו צייט

בין איך צומישט און איך ווייס אליין גיט, וואס איך גו. זינט

דעמאלט קאן מען מיט מיר גארנישט מאכן. מען טאר מיך ניט

רייצן. דער אינספעקטאר וועט שוין מאנען. און ארויסגערויפן האב

איך זיך צוליב דעם, וויל כ'האב געהאט הנאה פון דער מעשה

מיטן ווארפן. ווען זיי עפעגען מארגן ווידער די טיר, וועלן מיר

ווייטער ווארפן."

איצט גיען מיר שוין אף זיכער. וויבאלד יאזעף האמאכער

איז צווישן אונז, קאנען מיר זיך דרייסטן אף אלץ.

עס קומען שוין אן די שמילע, פלאטשיקע וועגלעך, בדי

אונז אפצופירן.

די באנדאושן זיינען אָנגעקלעפט צו דער הויט. מיר שרייען,
ווי די ווילדע אָקסן.

* * *

אין אונזער אָפטייל ליגן אכט מאָן. די האַרעסטע פאר-
וואונדונג איז בא פעטערין, — א יונגמאָן מיט שוואַרצע גע-
גריזלמע האָר — ער האָט א שווערן שאָם אין די לונגען.
פראַנץ וועכטער, וואָס ליגט לעבן אים, האָט אַ צעשאסענעם
אַרעם, וועלכער זעט אין אָנהויב גאר ניט שמארק שלעכט אַויס.
אַבער אָף דער דריטער נאכט הויבט ער אן שרייען, מיר זאָלן
גיכער אַריינרופן עמוצן, ווייל אים דאַכט זיך, אַז ער לויפט אפּ
מיט בלוט.

איך דערלאנג א שמארקן קלונג, די נאכט-שוועסטער קומט
ניט. פארנאכט האָט זי געהאט מיט אינו אַסך האַרעוואַניע, ווייל
מען האָט אינו אַלעמען איבערגעבונדן, און מיר האָבן צוליב דעם
געהאַט גרויסע ווייטיקן, איינער האָט געוואָלט, זי זאָל אים איבער-
לאַגן זיין פּוס דוקא אַזוי, דער צווייטער — אַנדערש, דער דריט-
טער האָט געפאַדערט וואסער, דער פערטער האָט געמאַגט זי
זאָל אים איבערטרייסלען זיין קישן; — די באַלייבטע אַלמעטשקע
האָט שוין צום סוף גענומען אומגעוילדיק וואַרטשן און אַרויס-
גייענדיק, האָט זי אַ זעץ געטאן מיט דער טיר. איצט קלערט זי
מסתמא, אַז ס'זיינען ווייטער אונזערע משוגערן, און דעריבער
קומט זי ניט.

מיר ווארטן אָפּ. אין אַ וויילע אַרום זאגט פראַנץ: «קלינג
ווייטער.»

איך קלינג נאָכאמאָל. זי לאָזט זיך נאך אַליץ ניט זען. באַ-
נאכט איז אָף אונזער גאַנצן פּליגל פאראן נאָר איין שוועסטער,
אפשר איז זי פארנומען אין אַנדערע צימערן. «ביסטו זיכער,
פראַנץ, אַז דו בלויטקסט טאקע?» פּרעג איך. «אניט וועלן מיר
ווייטער כאַפן אַ פארציע,»
«ס'איז נאָס. קאָן קיינער פון אייך ניט מאַכן קיין ליכט?»

דאָס קאָן מען אויך ניט, דאָס קנעפל איז פא דער טיר, און קיינער קאָן זיך ניט אופהייבן, איך האלט דעם פינגער אויף לאַנג אפן גלעקל, ביז ער הערט אינגאנצן אויף צו קלינגען. מעג לעך, אז די שוועסטער איז איינגעשלאָפן, זי האָבן אויף פיל ארבעטן, און פארן טאג האָרעווען זי זיך איבער, דערצו נאָך די שטענדיקע תפילות.

„זאָלן מיר ווייטער וואַרפן פלאַשן?“ פּרעגט יאָעקא האַמאַכער מיטן לאַגאַמעס פאַפּיר.

„דאָס וועט זי דער הערן נאָך ווייניקער, זי דאָס גלעקל.“ צום סוף עפנט זיך די טיר, די אלטע לאַזט זיך אַרײַן קיינענדיק אָף ביידע באַקן. בעת זי זעט די נעשיכטע מיט פּראַנצן, ווערט זי אימרוואַק און זאָגט: „פאַרוואָס האָט קיינער גאַרנישט געזאָגט?“

„מיר האָבן צעריסן דעם גלאַק, גיין קאָן דאָך קיינער ניט.“ ער האָט שטאַרק געבלומיקט און מען בינדט אים איבער, אינדערפרי זעען מיר זיין פנים, עס איז געוואָרן שפּיציקער און געלער, נעכטן אָונט האָט ער נאָך אויסגעזען בעמע, זי געזונט, איצט קומט שוין צו אונז עפּטער אַרײַן אַ שוועסטער.

* * *

צו פּראַנץ וועכטער קערן זיך שוין מער ניט אום זיינע פריערדיקע כחות, אין איינעם אַ טאג פירט מען אים גאָר פון אונז אַוועק און ער קומט מער ניט צוריק צו אונז, יאָעקא האַמאַכער ווייס וואָס דאָס באַטייט, „מיר וועלן אים שוין מער ניט באַקומען צו זען, זי האָבן אים אָפּגעפּירט אין שטאַרב-צימער.“ „וואָס איז דאָס אַזוינס?“ פּרעגט קראָפּ, „דאָס איז דאָס קליינע צימערל אין עק פּליגל, ווען עמײַך האַלט שוין נאָענט באַס סוף, טראַגט מען אים אַדיבער אַהײַן, דאַרמן שטייטן נאָך צוויי בעטן, אומעטום רופּט מען דאָס שטאַרב-צימער.“

„אָבער פאַרוואָס טוען זי דאָס?“
„דעמאָלט האָבן זי נאכדעם ניט אַווי פיל ארבעט, עס איז באַקוועמער, ווייל עס ליגט אָפּ וועג צום טוויטן-צימער, אפּטער

מען זיי דאָס אויך צוליב דעם, כדי אין די פאלאמעס זאָל
מען ניט זען, ווי עמיץ שמארנט. בעת עמיץ ליגט אליין, קאָן מען אים
אויך בעסער אופפאסן.

„אַבער ער גופא“

יאזעף קוועטשט מיט די פליצעס. „נו, דאס רוב מערקט ער דאס
שוין אליין גארניט.“

„און יעדער איינער ווייס וועגן דעם?“

„געוויס, ווער ס'איז דא שוין א לינגערע צייט, דער ווייס

דאס.“

* * *

נאָכמיטיק ווערט פראנץ וועכטערס בעטל פארנומען דורך א
ניי-אנגעקומענעס. אין א פאר מעג ארום נעמט מען שוין אויף
דעם נייעם ארויס פון דער פאלאמע. יאזעף טוט א מאָך מיט
דער האנט. עס קומען און גייען נאך עמלעכע.

אנדערעמאל קומען צו די קראנקע זייערע קרובים, זיי זיצן
אָף די בעטלעך און וויינען, אָדער זיי ריידן שמיל און עפעס ווי
פארשעמט. איינע אן אלטעמשקע וויל בשום אופן ניט אוועקגיין,
אבער זי קאן דאך ניט בלייבן נעכטיקן. אָף מארגן פעדערט זי
זיך שוין גאר פרי צוקומען, אָבער פונדעסטוועגן פארזאמט זי, וויל
בעת זי גייט צו צום בעטל, ליגט שוין דאָרטן אן אנדערער. זי
מוז איצט גיין אין טויטן-צימער. די עפל, וואס זי האט מיט זיך
געבראכט, גיט זי אונז אָפ.

דער קליינער פעטער ווערט אויף אלץ ערגער און ערגער
זיין טעמפּעראטור-צעטל צוקאָפּנס איז פארשריבן מיט אומעטיקע
ציפערן, און אין מאג פארט צו זיין בעט צו דאס פלאמשיקע ווע-
געלע. „וואוהיין“, פרעגט ער.

„אין פארבינד-צימער.“

מען הייבט אים ארויף אפן וועגל. אָבער די שוועסטער
טוט אָפ א גרויסן פארזען: כדי צו פארשפארן נאך א גאנג, נעמט

זי אראפ פון העקל זיין ראָק און לייגט אים אויך ארוף אפן וועגל.
פעטער פארשטייט הייבן, וואס דאס פאמייט, און ער וויל זיך צו-
ריק אראפקלען. „איך בלייב דא!“

זיי האלטן אים פעסט צו. ער שרייט הייזעריק פון צעשאסענע
לונגען ארויס: „איך וויל ניט גיין אין שטארב-צימער.“

„מיר גייען אָבער אינם פארבינד-צימער.“

„מא צוואס דארפט איר מיין רעקל?“ מער קאן ער שוין
ניט ריידן. ער שעפמשעט נאר הייזעריק, אין גרויס אופרעקונג:
„כיוול בלייבן דא!“

זיי ענטפערן נישט און פירן אים אַרויס. פארן טיר פרוואומ
ער זיך אַ הייב טאָן. זיין שווארצער, גרייזליקער קאפ צימערט, די
אויגן זיינען פול מיט טרערן. „איך קום נאך צוריק! איך קום
נאך צוריק!“ שרייט ער צו אונז.

די טיר פארמאכט זיך. מיר זיינען אלע שטארק גערירט; אָבער
מיר שווייגן. צום סוף זאגט יאזעף: „אפולע האפן דאס שוין גע-
זאגט. אַז מען פאלט שוין דארטן אַרײַן, קומט מען מער ניט
אַרויס.“

* * *

מען אָפערירט מיץ, און נאכדעם האלט איך צוויי מעג
פסדר אין איין ברעכן. דער שרייבער באט דאקטאר זאָגט, אז מיי-
נע פיינער האקסן זיך ניט צוזאַמען. באַ נאָך עמיצן זיינען זיי יא
צונויפגעוואקסן. אָבער ניט, זיי נויטיק איז עס קומט אויס נאכ-
אמאָל צו ברעכן. ווילדע יטורים!

צווישן די ניי-געקומענע זיינען פאראן צוויי סאָלדאטן מיט
פלאטשיקע פיס. בעתן באקוקן די קראנקע, שטעלמ זיך דער
עלטסטער דאָקטאָר באַ זיי אָפ מיט אַ פאַונדערער הנאה. „דאס
וועלן מיר שוין אויסהיילן“ זאָגט ער. „מירן טאָכן אַ קליינע אָפע-
ראציעלע, און איר וועט אוועק פון דאנען מיט געזונטע פיס. פאר-
שרייבט זיי, שוועסטער“

נאָך זיין אַוועקגיין וואָרנט זיי דער אַלין-וויסנדיקער יאָזעף
לאַזט זיך ניט שניידן! דאָס איז דעם אַלטנס משוגעת. ער איז
גליקלעך, בעת ער כאַפט עמיצן צו אַפּזירן, ער וועט אייך שניידן
איינער פּלאַטשיקע פּיס, און איר וועט מאַקע באַמט לויז ווער פּון
זיי; דערפאַר אָבער וועט איר באַקומען אַעלכע פּיס, אַז איר
וועט שוין איינער גאַנצן לעבן מוזן גיין אַף קוליעס."

„וואָס זאָלן מיר אָבער טאָן?" פּרעגט איינער.

„איר מוזט זאָגן, אן איר ווילט ניט! איר ליגט דאָ, פּד=
זיך אויסצוהיילן פּון אייערע וואונדן, אָבער ניט פּון אייערע פּלאַן
משיקע פּיס! איצט גייט איר אַרום, אָבער ווען איר וועט שוין ליג
אונטערן אַלטנס מעסער, זייט איר קאַליקעס אַף אייביק, ער דאַרף
האַבן קראַליקעס פאַר זיינע פּרוואַוון, די מלחמה איז פאַר אים ווי
געוואונטשן, ווי שוין פאַר אַלע דאָקטוירים. אַף דער סטאַנציע
וואַלגערט זיך שוין אַ גאַנצער טויז מענטשן, וואָס ער האָט מיט
זיין אַפּזירן געמאַכט פאַר קאַליקעס, אַנדערע ליגן דאָ שוין צו
עטלעכע יאָר, פּון דעם פּערצענטן און דעם פּונפּצענטן יאָר. עטלע-
לעכע מאָל אין יאָר כאַפט ער זיי פּונדאָסניי, שניידט זיי ווייטער,
און דעמאָלט איז ער שוין זיכער, אן ס'וועט זיך איינגעבן. היט
זיך דעריבער, ווען איר ווילט ניט, טאָר ער אייך ניט שניידן."

„מענטש איינער," זאָגט איין פּלאַטשיק-פּיסיקער מיט אַ מידן
קול, „שוין בעסער פאַרלירן די פּיס, איידער דעם שאַרפּן. ווער
ווייס, וואָס עס וואַרט, בעת מען גייט ווייטער אַרויס אַפּן פּראָנט?
זאָלן זיי מיט מיר טאָן, וואָס זיי ווילן, אבי אייך זאל נאר צוריק-
קומען אַהיים. שוין בעסער אַ קאַליקע, איידער גאָר אַ מת."

דער צווייטער, אַ יונגערמאַן אין אונזער עלטער, וויל דאָס
אָבער ניט. אַף מאַרגן לאָזט דער אַלטער ביידן אַראַפּפירן און ער
רעדט צו זיי מיט גוטן און מיט בייזן אַווי לאַנג, ביז זיי גייען
איין אַף דער אָפּעראַציע. וואָס זאָלן זיי דען טאָן. — זיי זיינען
דאָ נאר פּשוטע זעלנער, און ער איז אַ גרויסער אַדון. ווען מען
בריינגט זיי צוריק אַרײַן, זיינען זיי פאַרניפּסט און כלאַראַפּאַרימט.

אלבערסן ווערט ערגער. מען פירט אים אָפּ און מען אַמ=
פומירט אים. די גאַנצע פּוס בײַז אויפן אַרונף ווערט אים אַראָפּגע=
נומען. איצט רעדט ער כמעט מער נישט. איינמאל זאגט ער נאר.
אַז ווען ער וועט צוריק באקומען זײַן רעוואָלווער, וועט ער זיך
דערשיסן.

עס קומט אָן א נײַער מראַנספּאַרט פּאַרוואַנדיקמע. אין
אונזער צימער ווערן איינפלאצירט צוויי בלינדע. איינער פּון זײ
איז נאך גאר אַ יונגער מוזיקער. בער זײ שוועסטערן בריינגען
אים עסן, האַלפּן זײ פּא זיך קײנמאַל נישט קײן מעסער; ער האָט
שוין איינמאל פּא אַ שוועסטער אַרויסגעריסן אַ מעסער. אָבער נישט
געקוקט אָף דער גאַנצער פּאַרזוכטיקייט, געשעמ דאָף עפעס. פּאם
אַונט-עסן רופּט מען די שוועסטער אָף אַ רגע אַוועק פּון זײַן
בעט, און זײ לאָזט דערווײל אָף זײַן מיט דעם מעלער מײן גאַפּל.
ער דערמאפּט דעם גאַפּל, כאפּט אים און שמעכט אים מיט זײַן
גאַנצן פּח ארײַן אין האַרצן צו זיך, נאכדעם כאפּט ער אַ שוך
און קלאפּט דערמיט אפּן שטיל, פּדי די שפיצן זאלן וואס מיפּער
אַרײַן. מיר שרײַען געוואלד, און דרײַ מאן מוזן זיך מיט אים
ראנגלען, פּדי אָפּצונעמען פּא אים דעם גאַפּל. די מעמפּע צײנד=
לעך זײנען שוין געווען טיף ארײַנגעדרונגען. די גאַנצע נאכט
זידלט ער אונז און שילט, און קײנער קאָן נישט איינשלאָפּן. איג=
דערפּרי פּאקומט ער ספּאומעס.

עס ווערן באפּרייט עמלעכע בעטן, עס גײען אַוועק אַספּ
טעג אין ווייטיק און אין פּחד, אין קרעכצן און אין כאַדלען.
די שטאַרב-צימערן נוצן אויך נישט מער, זײ סמײען נישט, און אין
די נעכט שטאַרבן שוין מענטשן אָף אונזערע אויגן. דער מײז
קומט נאך ניכער, זײ די שוועסטערן פּאַווייזן די קראַנקע אַריבער=
צולײגן.

אין איינעם אַ טאַג ווערט די מיר אופּגעפּראַלט, עס קײקלמ
זיך ארײַן דאָס פּלאַטשיקע וועגל, און אָף אים ויצט מיט זײַן
צעשויבערסן געגרייזלטן קאַפּ, דער שוואַרצער פעמער. ער איז

בלאָס, אויסגעדרארט, אָבער מלא-שמחה. אַ שוועסטער פֿירט אים מיט אַ שמראַלנדיק פנים צו זיין פֿריערדיק בעמל. ער האָט זיך צוריק אַרויסגעדראָפּעט פֿון שמארב-צימער, מיר האָבן געמיינט, אז ער איז שוין לאַנג טויט.

ער קוקט זיך אַרום: „נה, וואָס זאָגט איר איצטערז“
און אַפילו יאָעף מוז צוגעבן, אז ער זעט דאָס צום ערשטן מאל.

* * *

עמלעכע פֿון אונז דערלויבט מען זיך אופצוהייבן. איך בא-
קום אויך קוליעס אָף אַרומצוהינקען. אָבער איך באַנוץ זיך ווייניק
דערמיט; איך קאָן ניט אַריבערמראַן אַלבערמס בליק, בעת איך
דינק איבערן צימער. ער קוקט מיר נאָך מיט אַזעלכע מאָדנע
אויגן. דערפֿער נבעט איך זיך אַפּטמאַל אַרויס אין קאָרידאָר —
דאָרטן קאָן איך זיך באַוועגן פֿרייער.

מיט אַ שמאַק נידעריקער ליגן מענטשן מיט שאַסן אין
בוך, אין רוקן און אין קאפּ, און מיט אַראָפּגעשנימענע איבליים,
אין רעכטן פּליגל ליגן ווידער געפֿים-שאַסן, פּאַרסממע מיט גאַזן,
שאַסן אין נאָז, אין די אויערן, אין האַלז. אין לינקן פּליגל —
בלינדע און מיט דורכגעשאַסענע לונגען, שאַסן אין געזעס, אין
די געליינקען, אין די נירן, אין מאָגן, אין די געשלעכטס-טײלן.
דאָ דערווייט מען זיך ערשמ, אין וואָס פּאַר אַ גרויסער צאָל
ערטער פֿון מענטשלעכן קערפּער עס קאָן אָנמערעפֿן די קויל.

צוויי מאָן שמאַרבן פֿון מאַרדך-ליימונג, די הויט ווערט אַש-
פּאַרפֿיק, די גלידער ווערן שטיף, נאר די אויגן לעבן נאָך אַ
לאַנגע צייט. אנדערע ליגן אין שטייפּע פּאַנדאַזשן, און פֿון דער
זייט בעט היינגען אַראָפּ שווערע געוויכטער. איך זע געדערים-
וואַונדן, וועלכע זיינען שטענדיק פּאַרמיסטיקט, דער שרייבער פֿון
דעם דאָקטאָר ווייזט מיר רענטגען-אָפּנאַמען פֿון צעשמעטערטע
היפּטן-ביינער, קניען אין פּלייצעס.

מען קאן דאָס גאָר ניט באַנרײפֿן, ווי אזוי איבער אָמ די
 אלע צעריסענע גופים באוועגן זיך נאך מענטשלעכע פֿנימער, אין
 וועלכע דאָס לעבן גײט זיך ווייטער זײן אלמעגלעכן גאַנג. און
 דאָס איז דאָך גאָר ניט מער, ווי אײן-אײנציקער לאזארעט, נאר
 אײן-אײנציקע סטאנציע. — עס זײנען דאָך פֿאַראַן הונדערטער
 מױזנטער אַזעלכע אין דײַטשלאַנד, הונדערטער מױזנטער אין
 פֿראַנקרײך, הונדערטער מױזנטער אין רוסלאַנד. אויב אַױנס איז
 נאָך מעגלעך, איז דאָך נאָרײַש אין פֿוסט אלץ, וואָס סײַזי גע-
 שרײַבן געױאָרן, וואָס סײַזי געמאַן און גערעדט געױאָרן! סײַזי
 דאָך אלץ שקר-וכזב, אלץ איז דאָך אזוי ניט וויכטיק, וויפֿאַר
 די מױזנטער-יאָריקע קולטור האָט ניט געקאָנט אָפֿהאַלטן, אַז די
 אלע שמראַמען בלומ זאָלן ניט פֿאַרגאַסן ווערן, אַז די אלע הונט-
 דערטער מױזנטער גהנימס פֿון זאַלן אַפֿהערן עקױסמירן.
 אין לאזארעט דערזעט מען ערשט, וואָס דאָס הייסט מלחמה.

אײַך פֿון יונג, אײַך פֿון צוואנציק יאר אלט; אָבער פֿון לעבן
 ווייס אײַך נישט מער, ווי נאר יאָש, מױט, פֿחד און צונויפקײט=
 לונג פֿון זינלאזער אויבערפֿלאַכקײט מיט אַ והוים פֿון לידן. אײַך
 זע, ווי פֿעלקער ווערן אַפֿגעזעצט אײַנס אַף דאָס אַנדערע, און
 זײ מױהן זיך אײַנס דאָס אַנדערע שױנגנדיק, ניט-פֿאַרשױענדיק,
 נאָרײַש, געהאַרכױט, אויפֿשולדיק, אײַך זע, אַז די קלינגסטע קעפֿ,
 פֿון דער וועלט געפֿינען אויס אלץ נייע וואַפֿן און נייע ווערטער
 פֿדי דאָס אלץ נאָך ראַפֿינירטער צו מאַכן און נאָך לײַנגער אױס-
 צוציען. און צוואמען מיט מיר, זענען דאָס אײַן אלע יונגעלײַט פֿון
 מײַן עלטער פֿון דער זײַט, און פֿון יענער זײַט, אין דער גאַנצער
 וועלט, צוואמען מיט מיר לעבט דאָס אַריבער מײַן דור. וואָס
 וועלן מאַן אַונזערע מאַמעס, ווען מיר וועלן זיך אַמאַל אַפֿהױבן
 און פֿאַדערן פֿון זײ דיך-והשבּוץ וואָס דערוואַרפֿן זײ פֿון אונז,
 ווען סײַזעט אָנקומען אַ צײַט, בעת קײן מלחמה וועט שױן מער
 ניט זײַן דורך גאַנצע יארן איז אַונזער אײַנציקע אַרבעט געױען
 נאר צו מױפֿן — דאָס איז געױען אַונזער וויכטיקסטע שליוות
 אין לעבן. אַונזער קענטשאַפט מױפֿן לעבן פֿאַרגענעצט זיך נאר
 מױפֿן מױט. וואָס וועט דען נאָך געשען? און וואָס וועט ווערן פֿון אונז?

דער עלטסטער אין אונזער פאלאמע איז לעוואנדאָוסקי. ער איז שוין אלט אַ יאָר פּערציק, און ער ליגט אין שפיטאַל צען חדשים צייט מיט אַ געפערלעכן שאַס אין בויך. ערשט פאַר די לעצטע וואָכן איז ער שוין אזוי ווייט געקומען, אז ער קאָן שוין אַפּייל אַרומהינקען, איינגעהאַרבעט אין דרייען.

זינט עטלעכע מעג איז ער שטאַרק אַופּגערעקט. זיין ווייב, וועלכע וואוינט אין אַ קליין שמעטעלע אין פּוילן, האָט אים גע-שריבן, אז זי האָט שוין צוואַמענגעקראַצט געלט אַף דער נסיעה, און אז זי וועט קומען צו אים צו פּאַרן.

זי איז שוין אונטערוועגס און יעדן מאָג קאָן זי קומען. לעוואנדאָוסקי קאָן שוין גאָר מער ניט עסן, אפילו אזא מאבל, ווי ווארשטלעך מיט קרויט ניט ער אונז אויף אַפּ נאַכדעם, ווי ער פאַרוכט פריער אַ פּאָר ביסנס. ער הינקט כּסדר אַרום איבערן צימער מיטן בריוו אין האַנט, יעדער פּון אונז קאָן שוין דעם בריוו אויסווייניק, ער איז שוין פאַרפּלעקט פּון די סך פינגער, וואָס האָבן זיך צו אים צוגערירט, און מען קאָן אים שוין כּמעט מער ניט דורכלייענען. צום סוף קומט אָן דאָס, וואָס עס מוז קומען: לעוואנדאָוסקי פּאַקומט הייז און מוז זיך ווייטער לייגן אין בעט.

ער האָט שוין זיין ווייב גאַנצע צוויי יאָר ניט געזען. פאַר דער צייט האָט זי געפּאַרן אַ קינד, און זי פירט דאָס עופּהלע מיט זיך. אָבער לעוואנדאָוסקן פאַרנעמט גאָר אן אַנדער געדאַנק. ער האָט געהאַפּט צו פּאַקומען אַ דערלויבּעניש זיך אויסצוגיין מיט זיין אַלטער, ווייל ס'איז דאָך קלאָר: זען זיך איז מאַקע אַ גומע זאָך, אָבער בעת מען טרעפט זיך, נאָך אזאַ לאַנגער צייט, ווייטער צוואַמען מיט דער ווייב, ווייל מען דאָך נאָך עפּעס אויף, אויב עס לאָזט זיך גאָר.

שעהנלאַנג האָט לעוואנדאָוסקי דאָס אַלץ אַרומגעזעט מיט אונז, ווייל זעלנער צווישן זיך מאַכן דערפּון ניט קיין סוד. קיין איינער זעט אויף אין דעם ניט איין קיין שום בייז, די יעני-

קע פון אונז, וואָס מען לאָזט זיי שוין אַרױסגיין, האָבן אים אַפילו אױסגערעכנט אַלע אױסגעצױכנטע פאַרוואַרפענע װינקעלעך אין סקװערן און צװײען, װאָו קײנער װאַלט אים נױט געשטערט. אײנער האָט אַפילו געװאָוסט װעגן אַ קלײן צױמערל. אָבער דערפֿון װעט, װי עס שײנט, גאָרנישט אַרױסקומען. לעװאַנדאַװסקי לױגט אין בעט און ברעכט זײך דעם מוח. דאָס לעבן זײנס װעט אים מער נױט אײנגױן, אױב ער װעט אױצט מױן דורכלאָזן די געלעגנהײט. מיר טרױסטן אים און זאָגן אים צו, אַז מיר װעלן זײך שױן מײן דעם ענין װי עס איז אײנצו־אַרדענען.

אין אַ מאָג ארום פּאַװױזט זײך זײן װײב, אַ קלײן, מױאָם פּאַשעפּענישל מיט אומרױקע אױגלעך, װי פּא אַ צעשראַקן פּױגעלע, אָנגעטאַן אין אַ מין שװאַרצער מאַנטיליע מיט שפּיצן און בענדער, אײן גאַט װײס, װאָו זײ האָט אָפּגעױרשנט אױז מײן שײנדל. זײ פּרעפּלט עפעס שמויל און שמעלט זײך אָפּ אין טױד. זײ דערשרעקט זײך, בעת זײ דערוועט זעקס מאַנסביל. „גו, מערעײ, זאָגט לעװאַנדאַװסקי, און זײן גאַרנל נױט אין גרויס אױפּרעקונג ארום און אַרױפּ, אַקאַנסט ארײנגױן, זײ װעלן דיר קײן בײז נױט מאַן.“

זײ גײט ארױן און נױט יעדערן פון אונז די האַנט. נאָכדעם פּאַװױזט זײ דאָס קינד, וואָס האָט בײז-לײגן אָנגעמאַכט אין די װינדלעך. פון איר גרויסן, מיט פּערל אױסגעװײשן מעשל נעמט זײ ארויס אַ רײן װינדל, כּדי פּונדאַסני צו פּאַרװיקלען דאָס קינד. אױצט אױ שױן די ערשמע פּאַרלאַרנױט פּאַרביי, און מאַן און װײב דױבן אָן זײך דורכצושמועסן. לעװאַנדאַװסקי אױ זײער געװױי, ער קוקט פּסדר ארױבער צו אונז מיט אומבליקלעכע בליקן.

די צײט אױז גראָד צונעפּאַסט, דער דאָקטאָר אױז שױן דאָ געװען, העכסטנס קאָן אַמאַל אַ שװעמער ארײנקוקן אין אונזער צױמער. אײנער פון אונז גײט נאָך ארויס אַ קוק מאַן, וואָס עס הערט זײך. ער קומט ארײן צוריק און שאַקלט מיטן קאָפּ צו

לעוואנדאָווסקן. «קײן לעבעדיק נפש איז נישט צו זען. זאָג איר דאָס, יאהאָן, און מיר, וואָס דו דאַרפסט.»

זײ שמועסן צווישן זיך אַף זייער לשון. די פרוי רוימלט זיך און איז פאַרשעמט. מיר שמייכלען גוטמוטיק און מאַכן בײַ-טולדיק מיט די הענט, ווי איינער זאָגט: כ׳ווייס, ס׳איז פאַרען, וועגן וואָס צו רײדן! זײ מעגן גיין צום טײוול, אַלע פאַראַרמײלן, זײ זײנען צונעטראַכט געוואָרן פאַר אַנדערע צײטן, אָם לײגט דאָ דער סמאָליער יאָהאַן לעוואַנדאָווסקי, אַ צעקאַליעמשעטער זעלנער, און אָם איז זײן ווייב, ווער ווייס, ווען ער וועט זײ ווירער זען, ער וויל זיך מיט איר באַהעפּטן, זאָל ער דאָס טאָן, מילא.

צוויי מאָן שמעלן זיך אַוועק באַם מיר, בדי אָפּצוהאַלטן די שוועסטערן, ווען זײ וועלן פאַרבייגיין, און זײ פאַרנעמען מיט עפעס אַנדערש. זײ דאַרפן דאָ שטיין בערד אַ פערטל שעה.

לעוואַנדאָווסקי קאָן לײגן אַף אַ זײט, דעריבער שפאַרמ אים עמוּין אונטערן רוקן אונטער נאָך אַ פאַר קישנס, אַלבערמ באַקומט צו האַלטן דאָס קינד, נאָכדעם קערן מיר זיך אַפּיסל אָפּ, די שוואַרצע מאַנטלייע קריכט אַראָפּ אונטער דער קאָלדער, און מיר נעמען זיך שפּילן סקאַט מיט טומל און מיט רעש.

דאָס שפּיל גײט גוט. מיר פאַרגעסן אינגאַנצן לעוואַנדאָווסקן. אין אַ ווילע אַרום הויבט דאָס קינד אָן געוואַלדעווען. אַלבערמ פּרוּאווט אים איינשמילן, וויגט אים אַף די הענט. נאָכדעם שורשעט עפעס, און ווען מיר גיבן אַ קוק, דערווען מיר שוין, ווי דאָס קינד לײגט ווייטער באַ דער מאַמען און האַלט דאָס פּלעשל אין מויל. אַלין איז אַראָפּ פּשוּרה.

מיר פּילן זיך איצט ווי איין גרויסע משפּחה, די פרוי איז אופגענומענערט געוואָרן, און לעוואַנדאָווסקי לײגט מיט אַ פאַר-שוויצטן און שטראַלנדיקן פנים.

ער עפנט דעם אויסגענייטן רידיקויל, און נעמט אַרום אַ פאַר גוטע ווארשמלעך. לעוואַנדאָווסקי נעמט אין האַנט דאָס מעסער אזוי ווי מען נעמט אַ בוקעט בלומען, און ער צעשניידט די ווארשט אַף שטיקער. ער באווייזט אַף אונז — און דאָס קלייניקע ווייבעלע גײט פון איינעם צום אַנדערן, לאַכט צו אונז

און פארטיילט די ווארשט, איצט איז זי גאָר שענער געוואָרן.
מיר רופן זי אָן מאַמעשי, און זי פרייט זיך און קלאַפט און
אונזערע קישנעם.

* * *

אין עמלעכע וואָכן אַרום הויבט מען מיך אן יעדן טאָג
פירן אינעם ארמאפעדישן אָפטייל. דאָרטן ווערט מיין פּוס פעסט
איינגעשנירט און באוועגט. דער ארעם איז שוין אויסגעהיילט.
פון שלאכט=פעלד קומען אָן אַליץ נייע טראַנספּאָרטן. די
באנדאושן, וואס מען מאכט אינו, זיינען שוין מער ניט פון שטאָף,
איצט זיינען זיי פון ווייסן קרעם=פּאפּיר. עס פעלט אויס שטאָף.
דער אָרט, וואו אַלבערמס פּוס איז געווען, פארהיילט זיך.
די וואונד איז כמעט פארוואקסן. אין עמלעכע וואָכן אַרום וועט
מען אים שוין אָפשיקן אין אַ פראטען-סטאנציע. ער דערט נאָך
אַליץ ווייניק און ער איז אַסך ערנסטער. ווי פריער. אָפּטמאל
שלאגט ער זיך איבער אין מיטן ריידן און קוקט פאר זיך מיט
פארגליימע אויגן. ווען ער וואָלט ניט געווען צוזאמען מיט אינו,
מיט נאָך חברים, וואָלט ער שוין לאנג געמאכט אַ סוף צו זיין
לעבן. איצט אָבער האָט ער שוין אַריבערגעלעבט די ערגסטע צייט.
אַנדערעמאָל קוקט ער זיך אַפילו צו צו אונזער סקאט=שפּיל.
מען לאָזט מיך אָפּ אַהיים אָף צו דערהוילן זיך.
די מאמע וויל מיך מער ניט אָפּלאָזן. זי איז אזוי שוואַך.
עס איז איר נאָך ערגער, ווי דאָס לעצטע מאָל.
נאָכדעם רופט מיך אַרויס מיין פּאָלק און איך פּאָר ווייטער
אָפּ אַפן פּראָנט.
דאָס געוועגענען זיך מיט מיין פריינט אַלבערט קראָפּ פאלט
מיר זייער שווער. אָבער אַ זעלנער געוואוינט זיך צו אַליץ.

מיר האָפּן שוין פאַרלאָרן דעם חשבון פון די וואָכן. געקויפּט
מען אַהער בין אַיף אין ווינטער, אין די גרודעס, איינגעפאַרענע

ערד זיינען דעמאלט געווען פונקט אזוי געפערלעך, ווי די שראפ-
נעלן. איצט זיינען שוין די בוימער ווידער גרין. אונזער לעבן פאר-
לויפט זיך צווישן פראגמט און באראקעס. מיר האָבן זיך שוין
מיילוויי צוגעוואוינט צום געדאַנק, אז דער קריג איז אויף אַ סיבה פון
טויט, פונקט אזוי ווי קרעפס און טובערקוליאז, ווי גריפ און
דעזינמערע. די אופנים פון טויט זיינען נאָר פארשידנארטיקער
און גרויזמער, און עס זיינען אָפּטער די פאלן.

אונזערע געדאַנקען זיינען ווי ליים, וואָס ס'ווערט געקוואַמן
דורך דעם אויסטויש פון די מעג — זיי זיינען גוט, בעת מיר
האָבן אָפּרו, און זיי זיינען טויט, ווען מיר ליגן אין פּיער. צעשאַסענע
פעלדער אַרום אונז און אין אונז.

מיר האָבן געשאפן אַ גרויסע פארברידערונג, וועלכע פאראיי-
ניקט אין זיך אַן אָפּגלאַנץ פון דער חברשאפט-אידיע, די פּאָלקס-
לידער באַזינגען זי, פון דעם סאלידאריטעט-געפיל פון אַרעסטאנטן
און פון דעם אהדות פון צום טויט פארמשפעטע. דאָס אלץ האָבן מיר
צונויפגעשאַלצן צו אזא מין לעבנס-מדרגה. וועלכע מיילט זיך
אויס אפן הינטערגרונט פון דער גרויסער סכנה, פון דער אנגעשמררינגטקייט
און פארלאָזנקייט מיט דעם, וואָס יעדע געוואונענע רגע ווערט לייכט-
זיניק און אויבערפלאַכיק דורך אונז אויסגענוצט. ווען מען זאָל
דאָס וועלן שאַצן, איז דאָס העלדיש און באַנאל צוגלייך — אָבער
ווער וויל דען דאָס טאָן?

דאָס ליגט אין דעם, למשל, וואָס מיאדען זופט געשווינד
אויס פאר דעם שונאם אמאקע זיין אַרבעט-געקעכץ, ווייל ווער ווייס,
אויב ער וועט נאָך לעבן אין אַ שעה אַרום? מיר האָבן אַ צייט
וועגן דעם זיך געאמפערט, אויב דאָס איז טאַקע ריכטיק. קאָט
מינט און ס'איז ניט ריכטיק, ווייל מען מוז זיך דאָך רעכענען
דערמיט. וואָס אפשר וועט מען כאַפן אַ שאם אין בויד, און דע-
מאָלט, בעת דער מאַנן איז פול, איז אזא שאָם אַסך געפערלעכער.

* * *

אָט איז די נאָרישע מעשה מיט דעטערינג.
זיין אומגליק איז געווען, וואָס ער האָט אין איינעם אַ נאָרטן

דערזען א קארשן-בוים, מיר זיי-ען גראד געקומען פון פראַנט, און דער קארשן-בוים איז געשטאנען אין נאענטער שכנות פון אונזער נייער קווארטיר, אָפּ א קרייצוועג, און אין א פארטאָג האָבן מיר אים פלוצלונג דערזען. ער האָט ניט געהאט קיין פלעטער, ער איז אינגאנצן אפגעשאטן געזען מיט בליטן.

פארנאכט איז דעמערינג פארפאלן געווארן. ענדלעך איז ער געקומען און האָט מיטגעבראכט א פאר צווייגלעך מיט קארשן-בליטן. מיר האָבן זיך געוויצלט און געפרעגט אויב ער קלייבט זיך ניט גיין אויסזוכן א בלה. גאָרנישט ענטפערנדיק, האָט ער זיך געלייגט אין זיין בעט. פאנאכט האָב איך אים געהערט זיך פארנדיק, מיר האָט זיך אויסגעדאַכט, אז ער פאקט זיך. איך האָב דערפילט, אז דאָ איז עפעס ניט גלאַטיק, און בין צו צו אים. ער האָט זיך אָנגעשמעלט ווי ער וואָלט ליגן רואיק, און איך האָב אים געזאָגט: "מאָך ניט קיין נארישקייטן, דעמערינג."

"גאָר א ניס — פשוט, עס שלאָפט זיך מיר ניט —
וואס עפעס האָסטו געבראכט די קארשן-צווייגן?"

"איך וועל מוזן אַפרייסן נאָך קארשן-צווייגן, ענטפערט ער און פארהעקערט זיך — און אין א ווילע אָרום: "אינדערהיים האב איך א גרויסן סאָד מיט קארשן. בעת מען קוקט אָפּ זיי אַראָפּ פון הייזלאק ווען זיי בליען, זעען זיי אויס, ווי איין גרויסער ליילעך, אזוי ווייס זיינען זיי. איצט איז די צייט."

"אפשר וועלן מיר באלד באַקומען אורלויב. עס קאָן זיין, אז מען וועט דיך ספעציעל אָפלאזן, וויל דו ביסט דאָך א לאנדווירט."

ער שטימט צו, אָבער איך פיל, אז זיינע געדאַנקען זיינען גאָר אנדערשוואו. בעת א פויער ווערט פון עפעס אופגעטרייסלט, באַקומט ער אזא מערקווירדיקן אויסדרוק, א מין געמיש פון א קאלב און א פארביינקטן גאַט, אידיאטיש און טראגיש צוגלייך. כדי אים אַפצורייסן פון זיינע געדאַנקען, בעט איך באַ אים א שטיקל ברויט. ער דערלאנגט מיר תיבף. דאָס איז חשודיק, וויל געוויינמלעך איז ער זייער קאַרג, צוליב דעם שלאָף איך ניט איין

איך בלייב אנה, אָבער עס פאסירט נים קיין ואך, אינדערפרי איז
ער ווי שמענדיק.

מסהמא האָט ער באַמערקט, אז איך הויט אים. — אין אַ
טאָג אַרום איז ער דאָך אַנטלאָפֿן. איך זע דאָס באַלד, אָבער
איך זאָג קיינעם נים וועגן דעם, כדי אים צו לאָזן צייט, אפשר
וועט אים דאָס מזל צושפּילן, מערערע זיינען שוין אזוי אַנטלאָפֿן,
איבער האַלאַנד.

באָס אויסרוף ווערט אָבער זיין פעלן חשודיק. אין אַ וואַך
אַרום דערוויסן מיר זיך, אז די פעלד-זשאַנדארן, די דאָזיקע ^{מיר} מיאָר-
סע זעלנער-פּאָליצייסטן, האָבן אים געפּאָקט. ער איז געגאנגען
מיטן וועג קיין דייטשלאַנד — דאָס איז, פארשטייט זיך, געווען א
גרויסע נארוישקייט — ער האָט די גאַנצע זאָך אָפּגעמאַן זייער
נאַריש. יעדער האָט געקאָנט איינזען, אז זיין אַנטלויפֿן איז אַרום-
געוואָרן געוואָרן דורך ביינקעניש אהיים און פון אויגנבליקלעכער
ניט-בארעכנטקייט. אָבער וואָס פארשטייען דען קרויג-ריכטער, וואָס
זיצן הונדערט קילאמעטער ווייט פון פראַנט? — מער האָבן מיר
וועגן דעמערינג נאַרישט געהערט.

* * *

אונזערע אקאָפּעס זיינען שוין פון לאַנג חרוב, מיר קאָנען אייגנט-
לעך קיין ריכטיקע פּאָזיציע-מלחמה מער נים פירן, און אונזער
פראַנט איז איצט באוועגלעך. נאָך דער אַטאקע און אונזער קאָנטר-
אַטאקע, בלייבט איבער אַ דורכגעריסענע ליניע און אַ פאַרבימערט
געפעכט פון מרעכטער צו מרעכטער. די פּאָדעשמע ליניע איז
דורגעבראָכן, און אומעמום אין די מרעכטערס האָבן זיך איינפלאַ-
צירט גרופּעס.

מיר זיצן אין אַ מרעכטער, פון דער זייט זיינען ענגלענדער, זיי
קלייבן זיך אריין אין פּלאַנט און ווילן אונז אָפּשניידן. מיר זיינען
אַרומגערינגלט. זיך אונטערצוגעבן איז נים לייכט, ארום אינו הייבן
זיך וואַלקנס נעפל און רויך, קיינער וועט גאַרניט דערזען, אז
מיר ווילן זיך אונטערגעבן, אפשר ווילן מיר דאָס טאקע נים טאָן,
אין אַוועלכע מאָמענטן ווייט מען דאָס אליין אויך נים גוט. מיר

הערן, ווי די אופרייסן פון די האנט-גראנאטעס דערנענטערן זיך. אינזער קוילן-ווארפער באשימט דעם פאדערשטן האלב-קרייז, דאס אָפקיל-וואַסער אין דעם קוילנווארפער ווערט אויסגעראמפט, מיר דערלאנגען זיך איינער דעם אנדערן די קאסטנס, יעדער איז אין דעם משתין, און אָף אזא אופן האָבן מיר ווייטער וואַסער און מיר קאנען ווייטער שיסן. אָבער הינטער אונז פלאצן די גראנאטעס אַליץ נענעמער. אין עמלעכע מינוטן אַרום זיינען מיר שוין פארלאָרן. מיטאמאָל הויבט אָן אָף אַ קליינעס מהלך פון אונז צו שטעפן אַ צווייטער קוילן-ווארפער. דער קוילן-ווארפער שטייט אין שכונת-דיקן טרעכטער, בערגער האָט אים געבראכט צושלעפן, און איצט הויבט זיך הינטער אונז אָן די קאנטר-אמאקע, מיר ווערן באפרייט און מיר פארבינדן זיך ווייטער מיט דער הינטערשטער ליניע.

אין אַ וויילע אַרום, בעת מיר ליגן שוין מער אָדער ווייניג קער גוט געשיצט, דערציילט איינער פון אונזערע עסן-טרעגערס, אַז מיט אַ פאָר הונדערט טריט ווייטער ליגט אַ פארוואונדיקמער מיליטער-הונט.

„וואוּ?" פרעגט בערגער.

יענער פאשרייבט אים דעם אָרט. בערגער וויל גיין, בריי דעם הונט צו בריינגען, אָדער צו דערשיסן. פריער וואָלט ער זיך ניט גערופן דעם פעליץ צוליב אַזא מין זאך, ער וואָלט געוויס גע-ווען קליגער, מיר פרוואון אים אָפהאַלטן. אָבער ווען ער רייסט זיך אַרויס פון אונז, לאָזן מיר אים לויפן און מיר זאָגן צו זיך: „משוגע געוואָרן!" אָט די אָנפאלן פון פראַנט-ווילדקייט קאָנען ווערן געפערלעך, ווען מען טוט דעם זעלנער ניט פאלד אַ וואָרף אָן דער ערד און מען האַלט אים ניט פעסט צו. און בערגער האַלט אַ מעמער מיט אַכציק, ער איז דער גרעסטער און שטארקסטער אין אינזער ראַטע.

ער איז אינדעראמתן משוגע, ווייל בריי צוצוקומען צום הונט, מוז ער דורכלויפן די פּיער-ליניע; — אָבער אין אים האָט איינ-געשלאָגן אַ בליץ, יענער בליץ, וועלכער לאַקערט איבער אינזערע אַלעמענס קעפּ. באַ אנדערן דריקט זיך דאָס אים אין דעם, וואָס

זיי הויבן אן פושעווען, וואָס זיי אַנטלויפן, איינער איז געווען בא
אונז, וואָס האָט זיך פסדר געגראָבן אין דער ערד מיט הענט
און פיס און מיט די ציין.

מען סימולירט אויף זייער אָפּט מיט די זאכן, אָבער בעת
מען סימולירט, איז דאָס שוין איינגעלעך אויך אַ סימן, און ס'וועט
באלד אָנבאָפן. אין אַ וויילע ארום נעמט מען בערגערן אַראָפּ פון
דער ליניע מיט אַ צעשמעטערטן געזעס, און איינער פון די יע-
ניקע, וועלכע טראָגן אים אַראָפּ, באַקומט דערפֿוי אַ קויל אין לימקע.

* * *

מילער איז טויט. מען האָט אים פון גאר נאָענט אריינגעשאָסן אַ
קויל אין בויך. ער האָט נאָך אַ האַלב שעה געלעבט, איז געווען
באָס פולן שכל און האָט געהאט מוראדיקע ווייטיקן. פארן טויט
האָט ער מיר איבערגעגעבן זיין טענטל-בוך און האָט מיר איבער-
געלאָזט זיינע שיד, דיזעלפיקע שיד, וואָס ער האָט בשעתו אָפּ-
געירשנט באַ קעמערדיך. איך טראָג זיי, ווייל זיי זיינען מיר ריכטיק
אין מאַס. נאָך מיר וועט זיי באַקומען טיידען, איך האָב אים שוין
צוגעזאָגט.

מיר האָבן מילערן באַגראָבן, אָבער לאַנג וועט אים ניט
אויסקומען רואיק צו ליגן אין קבר. אונזערע ליניעס ווערן פסדר
אָפּגעוואָרפן צוריק. אַף יענער זייט זיינען פאראן צופיל פרישע
ענגלישע און אַמעריקאַנער פּאָלקן. דאָרטן איז פאראן צופיל
פלייש און ווייסע ווייצנמעל. און צופיל נייע האַרמאָנן. צופיל
אַעראַפּלאַנעס.

מיר אָבער זיינען אויסגעדארט און אויסגעהונגערט. אונזער
עסן איז אַזוי שלעכט און איז אַזוי פיל אויסגעמישט מיט בלעראַי סו-
ראַנאָטן, און מיר ווערן דערפון קראַנק. די פאַבריקאַנטן אין דייטש-
לאַנד זיינען רייך געוואָרן — אונז צערייסט די דעזינטעריע די
געדערויס. די אפּמירטן זיינען פסדר געדיכט געפאַקט. ס'וואָלט
פּדאי געווען צו באַווייזן יענע לייט אין הינטערלאַנד אָט די גראַע,
געלע, עלנטע, הכנעדיקע פּנימער, די אויסגעקרימטע געשטאַלטן,
בא וועמען די בויך-ספּאַזמעס קוועטשן ארויס דאָס גאַנצע פלוס

פון לייב, און וועלכע שמיכלען בימער איינער צום אנדערן מיט פארקריממע, נאָך פון ווייטיק ציטערנדיקע ליפן: „עס לוינט זיך גאַרניט ווייטער אַרופצוציען די הויזן —“

אונזער אַרמילערדיע האָט זיך שוין אינגאַנצן אויסגעשאסן — זי האָט צו ווייניק מוניציע געהאַט — און האַרמאַטן-ראָרן זיינען אזוי אָפגענוצט, אז זיי אַרבעטן ניט ריכטיק, און זיי שוסן אין אונז גופא. מיר האָבן צו ווייניק פערד. אונזערע פרישע זילית באשמייען פון בלוט-אַרימע, אָפגעשוואַכטע אינגלעך, וועלכע קאָ-נען אפילו ניט מראַנגן די שווערע רענצלעך, נאָר איין זאָך קאָנען זיי: שטאַרבן. אין די מווינמער, זיי פאָרשמייען לחלוטין גאַרנישט פון מלחמה, זיי גייען נאָר פאַרזיס און לאָזן זיך אַראָפּשיסן, באַלד. ווי זיי זיינען אַראָפּ פון ציג, האָט איין איינציקער פליער אַראָפּ-געשאָסן גאַנצע צוויי ראַמעס זייערע, נאָך איידער זיי האָבן זיך געכאַפט, אז מען דארף זוכן עריגען באַיעקונג.

„דייטשלאַנד מוז שוין באַלד אויסגעליידיקט ווערן, זאָגט קאַט.

מיר האָבן גאָר קיין האָפענונג ניט, אז עס וועט אַמאָל נעמען אַ סוף. בכלל טראַכטן מיר ניט אזוי ווייט אַוועק. מען קאָן כאַפן אַ קייל און פאַלן מוים; מען קאָן פאַרוואונדיקט ווערן, און דעמאָלט איז דאָס לאַזאַרעט דער גאַענטסמער פונקט. און ווען מען שניידט די פוס ניט אַראָפּ אינגאַנצן, פאַלט מען פריער אָדער שפעטער אַרײַן צו איינעם פון די שטאַב-דאָקטוירים, וועלכע מראַנגן אין קנאַפלאַך אַ קריגס-מעדאַל. „ניין“, זאָגט אַזאַ מין דאָקטאָר, „אַפּ די פוס אייערע, וואָס איז אַביסל קירצער, איז קיין חסרון ניט. אויב איר זײט נאָר אַ דרייטער יונג, דאַרפט איר דאָך דאַרמין קיין פוס ניט האָבן, איר וועט דאָך פון פראַנט ניט לויפן, איר מײנט זיך. מאַרש זי!“

קאַט דערציילט איינע פון די מעשור, וועלכע גייען אַרויס דעם גאַנצן פראַנט, פון פלאַנדערן ביז צו די וואַגעזן — די מעשה וועגן דעם שטאַב-דאָקטאָר, וועלכער רופט אויס בערן מושטירן נעמען, און ווען דער ארויסגערופענער שטעלט זיך פאר אים, קוקט ער אים גאָר ניט אָן און זאָגט: „איר מײנט. אַפּן

פראָנט דארפן מיר סאָלדאטן. פאר אים שמעלט זיך אַוועק איינער מיט אַ הילצערנער פּוס. דער דאָקטאָר זאָגט, ווי געוויינטלעך: „מייג. — און דאָ, קאט הייבט און זיין שטים, זאָגט יענער צו אים: אַ הילצערנע פּוס האָב איך שוין; אָבער ווען איכיל איצט גיין אפן פראָנט און מען וועט מיר דאָרטן אַראָפּשיסן דעם קאָפּ, וועל איך זיך לאָזן צומאַכן אַ הילצערנעם קאָפּ און ווערן אַ שטאַב-דאָקטאָר.“ — מיר זיינען אַלע שטאַרק צופרידן מיט דעם ענטפער.

די טאַנקעס, פון וועלכע מען האָט פריער חווק געמאַכט, זיינען איצט געוואָרן אַ געפערלעך בלי-זין. זיי קייקלען זיך אין לאַנגע געפאַנצערטע שורות, און זיי פאַרקערפערן אין זיך דאָס גאַנצע גרויל פון דער מלחמה.

די האַרמאַטן, וועלכע פיערן אין אונז, זעען מיר בכלל ניט; די אַטאַקירנדיקע ליניעס ווידער, באשטייען פון מענטשן, אוי ווי מיר, — אָבער אָט די טאַנקעס זיינען נאָר מאַשינעס, זייערע קייטן-סטיינגעס קייקלען זיך אָן אופהער, אַזוי ווי דער קריג אַליין, זיי זיינען די פאַרטייליקונג אַליין, נאָרנישט פילנדיק קריכן זיי אַרײַן אין די טרעכטערס, זיי דראַפען זיך פון דאָרטן אַרויס, אָן אָפּהאַלט, אַ פּלאַט פון ברומעדיקע, רויך-שפייעדיקע פאַנצערס, שטאַלענע חיות, וואָס צעקוועטשן מויע און פאַרוואַנדיקטע און ווערן אַליין קיינמאַל ניט פאַרוואַנדיקט — פאַר זיי קאָרטשן מיר זיך צונויף אין אונזער אויסגעדאַרטער הויט, פאַר זייער אויסטערלישן כח ווערן אונזערע אָרעמס פאַרוואַנדלט אין שמרויע-לעך און אונזערע האַנט-גראַנאַטן אין שוועבעלעך.

גראַנאַטן, גאַז-קנוילן און מאַנק-פלאַמיליעס — צעקוועטשן, אויספּרעסן, מויע.

דעזינמערע, גריפּ, טיפּוס — דערווערנגן, פאַרברענען, מויע.

אַקאַפּע, לאַזאַרעט, מאַסן-קבר — מער טויטן זיינען דאָך שוין בכלל ניט פאַראַן.

בעת אין אַמאָקע פּאַלט אונזער ליימענאַנט בערטינק, ער
איז געווען איינער פון יענע אויסגעצייכנטע פּראָנט-אַפיצירן, וואָס
גייען שטענדיק בראש פון זייער ראָמע אין אלע שווערע סיטואַ-
ציעס. צוויי יאָר צייט איז ער שוין צוזאַמען מיט אונז, פאַר דער
צייט איז ער נאָך קיינמאָל ניט געווען פאַרוואונדיקט, עפעס האָט
שוין געמוזט פּאַסירן.

מיר זיצן אין אַ טרעכטער און זיינען ארומגערינגלט. צו-
זאַמען מיט די קנױלן פּולווער דערטראַגט זיך צו אונז דער
עיפּוש פון אױל און קעראַסין. מיר דערױענען, ווי עס גייען צוויי
מאַן מיט אַ פּלאַס-וואַרפּער, איינער טראָגט אַפּן רוקן דעם קאַסען,
דער צווייטער האַלט אין די הענט דעם שפּרייז, פון וועלכן דאָס
פּייער קומט. ווען זיי וועלן שוין דערגיין צוויי נאָענט, אַז זייער
פּייער וועט דערגרייכן צו אונז, זיינען מיר פאַרטיק, ווייל צוריק
אַפּטערעמן קאָנען מיר ניט איצט.

מיר נעמען שיסן אין זיי. אָבער זיי קומען דאָך אַליץ נעענ-
טער, און עס האַלט שוין שמאַל. בערטינק ליגט אױף מיט אונז
צוזאַמען. ווען ער זעט, אַז מיר טרעפּן ניט צוליב דעם, ווייל
מיר מוזן זיך צופּיל אויספּאַהאַלטן אינמיטן דאָס פּייער, כאַפט ער
אַ בוקס, קריכט ארויס פון טרעכטער און נעמט זיך צילעווען.
ער שיכט אויס — און אין דערזעלביקער רגע טרעפט אים אַ
קױל. אָבער ער בלייבט ליגן אין צילעוועט זיך ווייטער — ער
שיכט נאָכאַמאָל אויס; און ווען דער שאַם דיילכט אָפּ, לאָזט
בערטינק אַרויס דעם בוקס, זאָגט: „גוט“, און קױקלט זיך אראָפּ
פון אויסווייניקסטן קאַנט פון טרעכטער. איינער פון די צוויי מיטן
פּלאַס-וואַרפּער איז פאַרוואונדיקט, ער פּאַלט, דער שפּרייז פּאַלט
ארויס פון דעם אַנדערנס האַנט, דאָס פּייער צעשפּריצט זיך אין
אַלע זייטן, און דער זעלנער ווערט פאַרברענט.

בערטינק האָט באַקומען אַ שאַם אין האַרצן. אין אַ וויילע
אַרום רייסט אים אַ שפּליטער אַראָפּ זיין מױל-ביין. און דער-
זעלביקער שפּליטער האָט נאָך פּח צו צעשמעטערן פּאָ לעערן די

היפמ. לעער קרעכצט און שפארט זיך אָן אָן די הענט, ער לויפט אינגאנצן אָפּ מיט בלוט, קיינער קאָן אים ניט העלפן, און אין אַ פּאָר מינוטן אַרום פּאַלט ער צוואמען, ווי אן אויסגעליי= דיקמער לאַגל. וואָס נוצט אים דען איצט, וואָס ער איז אין שול געווען אזא גומער מאמעמאטיקער?

* * *

די חדשים גייען. דער זומער פון יאָר 1918 איז דער בלוטיקסטער און דער שווערסטער. די מעג דערהייבן זיך אזוי ווי נאַלדיק-בלאַע מלאכים, אומדערגרייכבאַר איבערן קרויז פון פאַרמי= ליקונג. יעדער איינער ווייס, אַז מיר וועלן דעם קרויג פארשפילן. מען רעדט ניט קיין סוף וועגן דעם, מיר טרעטן אָפּ צוריק, נאָך אָט דעם גרויסן אַנגריף וועלן מיר שוין מער ניט קאָנען גיין אין אַטאקעס, מיר האָבן מער ניט קיין מענטשן און ניט קיין מוניציע. אָבער די שלאכטן ציען זיך ווייטער — די הריגהם ציען זיך ווייטער.

זומער 1918—קיינמאָל נאָך האָבן מיר זיך ניט אזוי שטארק געריסן צום לעבן אין זיין נעבעכדיק געשטאַלט, ווי איצט; די רוימע מאָן-בלומען אָף די לאַנקעס אַרום אונז, די גלאַטינקע זשוקעלעך אָף די שטרויעלעך, די וואַרימע אָונטן אין די האַלב= טונקעלע, קילע צימערן, די שוואַרצע, סודותדיקע בוימער אינם פּיך-השמשות=ליכט, די שמערנס און דאָס פליסן פונם וואַסער, די חלומות און דער לאַנגער, זיכער שלאָף — אָ, לעבן, לעבן, לעבן!

זומער 1918—קיינמאָל איז נאָך ניט מער אַריבערגעלעבט געוואָרן, ווי אין דער רגע בעתן אַרויסגיין אַפן פּראָנט. עס זיינען אַפּגעקומען ווילדע און אַפּהעצנדיקע קלאַנגען וועגן וואָפּן=שטיל= שטאַנד און שלום, זיי צעטומלען אינגאנצן די מחות און מאַכן דעם אַרויסגאַנג נאָך שווערער, ווי שמענדיק!

זומער 1918—קיינמאָל איז דאָס לעבן אַפּן פּראָנט פאַר אונז ניט אזוי בייטער און גרויליק, ווי אין די שעהן פון קרייץ=פּייער, בעה אונזערע בלייכע פּנימער גראָבן זיך אין דער ערד, און די

הענט זיינען פארקראמפט צו איין איינציקן ווילדן; נימ! נימ! נאך
נימ איצמ! נאך נימ איצמ, אין דער לעצטער רגע!

זומער 1918—דאס ווינמל פון האפענונג, וואָס ווייעט איבער
די פארשרפעטע פעלדער, ווילדער ברען פון אומגעדולד, פון אַג-
טוישונג, וויטיקדיקער צימער פונם מויט, ברענענדיקע שאלה:
פארוואָס? פארוואָס מאַכט מען נאָך נימ קיין סוף? אין פארוואָס
קימען זיי אף, אָמ די קלאנגען וועגן טוף?

* * *

דאָ זיינען פאראן אזוי פיל פליעריס, און זיי פילן זיך אַלע
אזוי זיכער, אז זיי מאַכן געיעגן אָף איינצעלנע מענטשן, פונקט
ווי אָף האָזן, אָף איין דייטשן אַעדאָפלאַן קומט אויס לכל-הפּרוּה
פינף ענגלישע און אמעריקאנער, אָף איין אויסגעהונגערטן, אויס-
געמאטערטן דייטשן סאָלדאַט קומט אויס פינף געזונטע, פרישע
זעלנער פונם קענגער. אָף איין דייטש ברוימל קומט אויס אָף
יענער זייט פופציק פושקעס פלייש-קאָנסערוון, מען האָט אינו נימ
צעשלאָגן, — מיר זיינען בעסערע און גענימערע זעלנער; מיר
זיינען פשוט צעקוועטשט און אוועקגעשטופט געוואָרן דורך דעם
פיל גרעסערן פח.

שוין עמלעכע וואכן, ווי עם רעגנט — דער הימל איז
גראָ, די ערד איז גרא און צעשוואומען, דער טויט איז גראָ,
ווי נאָר מיר פארן אַרויס, עסמ זיך שוין די נאַסקייט איין אין
אינו דורך די מאַנטלען און בגדים, — און אזוי גייט עם אויך די
נאנצע צייט אָף דער פאדערשמער ליניע, מיר טריקענען זיך גאר
קיינמאָל נימ אויס, ווער עם האָט נאך שטיוול, וויקלמ זיי ארום
מיט זעקלעך זאמד, בדי דאָס ליימיקע וואַסער זאל נימ אריינ-
דרינגען, די ביקסן זשאוערן, די בגדים ווערן פארהארטעוועט,
אַלץ איז דורכגעוויקט, פון אַלץ טריפט אַ פייכטע, געדיכטע
ערד-מאַסע, אין די געלע זומפיקע גריבער לויפן פארקרייזן און
פארקווער רוימע בלוט-ריטשקעלעך, און די מויטע און די פאר-
וואונדיקטע פארוינקען אין זיי פאמעלעך.

איבער אינז רייסט דער שמורעם, פון דעם געמיש פון גראָ
און געל רייסט דער שפליטער-האַגל אַרויס די שפיציקע קינדישע
יללות פון די געטראָפּענע, און אין די נעכט קרעכצן צעריסענע
לעבנס זיך מיט מאַטערנישן אויס זייער וועג צו דער אייפיקער
שמילקייט.

אונזערע הענט זיינען שטיקער ערד, אונזערע גופים זיינען
ליים און אונזערע אויגן — רעגן-זומפן. מיר ווייסן שוין גארניט,
אויב מיר לעבן נאָך.

נאָכדעם פאלט אריין א אַ דושנעקייט אין אונזערע טרעכ-
טערס, אַזוי ווי אַ פייכמע, גליטשיקע שופן-היה, און אין איינעם
פון אַט די זומער-מעג פאלט אויף קאט, בעת ער נעמט אָפּ זיין
עסן. מיר זיינען בידע אַליין, איך פארבינד זיין וואונד; זיין קני-
ביין איז צעבראכן. די קויל איז אים אריין אין ביין, און קאט
קרעכצט אין פארצווייפלונג: און גראד איצט — גראד איצט האָט
דאָס געדארפט געשען.

איך טרייסט אים. „ווער ווייס ווי לאַנג עס וועט זיך נאָך
ציען אט דאָס אומגליק! דערוויל ביסטו געדאמטעוועט —“

די וואונד לויפט אָפּ מיט בלוט, איך קאָן קאמפן ניט לאָזן
אַליין, כדי צו לויפן בריינגען אַ טראַג-בעטל, איך ווייס אויך ניט
וואו עס געפינט זיך אַ נאענטער סאַניטאר-פונקט.

קאט איז ניט קיין שטארק שווערער; דעריבער פאק איך
אים אַרוף צו זיך אַפן רוקן און טראַג אים אַזוי צום פארבאנד-
פונקט.

צוויי מאָל רוען מיר זיך אַפן וועג, ער האָט שטארקע
ווייטיקן. מיר רירן ניט קיין סך, איך האָב אָפּגעקנעפלט דעם
קאַלנער פון מיין רעקל און כ'אמעם העפטיק, איך שוויץ, און
מיין פנים איז אופגעשוואלן פון אַנשמריינגונג, פונדעסמוועגן שטיי
איך צו, מיר זאָלן ווייטער גיין, וויל דער אָרט איז אַ געפער-
לעכער.

„גייען מיר ווייטער, קאט?“

„מען מוז דאָך, פויל.“

„גו, גייען מיר.“

איך הייב אים אוף, ער שטייט אָף זיין געזונטער פּוס
און שפּאַרט זיך אָן אָן אַ בויס, נאָכדעם נעמט אײַך אָן פּאַרזוכטיק די
פאַרוואַנדיקטע פּוס, ער טוט זיך אַ רוק, און אײַך כאַפּ אַרום
אײַך דאָס קני פּון געזונטן פּוס.

אינזער וועג ווערט אַלין שווערער. אַנדערעמאָל הערט זיך
נאָר נאָענט דער פּייף פּון אַ גראַנאַט. אײַך שטעל טריט גיף, ווי
אײַך קאָן נאָר, ווייל דאָס בלוט פּון קאַטס וואַנד טריפט שוין
אַראָפּ אָף דער ערד.

בדי אַריבערצוואַרמן די שיסעריי, וועלכע ווערט אַלין
שטאַרקער, לייגן מיר זיך אין אַ קליינעם טרעכטער. אײַך ניב
קאַטן צו טרינקען מי פּון מיין זעלנער פּלאַש. מיר רויכערן
בידע איין סיגאַרעט. "זעסטו קאַט, " זאָג אײַך אומעטיק, "איצט
וועלן מיר דאָך צעשיידט ווערן."

ער קוקט מיך שווייגנדיק אָן.

"געדיינסט נאָך, קאַט, ווי מיר האָבן רעקוויירט די גאַנצ
און ווי דו האָסט מיך אַרויסגעטראָגן פּון פּייער, בעת אײַך בין
נאָך געווען אַ יונג רעקרויטל און כּיפּין צום ערשטן מאָל פאַר-
וואַנדיקט געוואָרן? דעמאָלט האָב אײַך נאָך געוויינט, קאַט, דאָס
איז שוין געווען מיט דרײַ יאָר צוריק."

ער שאַקלט צו מיטן קאַפּ.

עס קומט אין מיר אוף אַ פּחד צו בלייבן אַליין. ווען קאַט
וועט אָפּגעשיקט ווערן, האָב אײַך דאָ שוין מער קיין איין פּריינט
ניט.

"קאַט, מיר מוזן זיך דאָך בכל-אופן זען, אויב אפילו ס'וועט
ווערן שלום איידער דו וועסט נאָך קומען אַזער צוריק."

"מיינסטו, אַז איכיל מיט מיין אַראָפּגעשאַסענעם פּוס נאָך
ווייטער קומען אַזער? " פּרעגט ער ביטער.

"דו וועסט געזונט ווערן. דאָס געלייגט איז דאָך גאַנץ."

"גיב מיר נאָך אַ סיגאַרעט," זאגט ער.

"אפּשר וועלן מיר שפּעטער זיך קאָנען צוזאַמען נעמען צו
עפעס, קאַט." — אײַך בין זייער אומעטיק, עס איז פשוט אומ-
מעגלעך, אַז קאַט, — קאַט, מיין פּריינט, קאַט מיט די משופּע-

דיקע פלייצעס און מיט די שימערע, ווייסע וואַנסן, קאמ, וועמען
איך קען נאָר אָפּ אַן אַנדער אופן, ווי וועמען ניט איז אַנדערן אָפּ
דער גארער וועלט, קאמ, מיט וועמען איך האָב פארבראכט די
אַלע יאָרן — עס איז אוממעגלעך, אַז איך זאָל קאמן מער שוין
ניט זען.

„גיב מיר דיין אַררעס פונדערהיים, וואָס עס זאָל ניט
געשען, און אָט פארשרייב איך דיר מיין אַררעס.

דעם צעמל לייג איך אריין אין מיין בוים-קעשענע, ווי
פארלאָזן איך פּיין שוין איצט, כאַטש ער ויצט נאָך בא מיר, זאָל
איך זיך ניט אַמאָל אויף אַרײַנשיסן אין פּוס, פּדי צו קאָנען
בלײַבן צוזאַמען מיט אים?

קאט הויבט מיטאמאָל אן צו כאַרכלען, און ער ווערט גרין
און געל. „לאַמיר גיין ווייטער,“ שטאַמלט ער אַרויס.

איך שפּרינג אָפּ, מיטן ברענענדיקן פארלאַנג אים צו העלפּן,
איך כאַפּ אים אַרויף און נעם מיט אים לויפן, אָבער פּאַרויכטיק
לויפן, פּדי ווין פּוס זאל זיך צופּיל ניט טרײַסלען.

ווען איך קום שוין, צום סוף, זיך שטרויכלענדיק און פּאַר-
פּיסן, אין סאַניטאַר-פּונקט, איז מיר אין האַלז אויסגעטריקנעט. פּאַר
די אויגן טאַנצן רויטע און שוואַרצע פּליאַמעס.

באם אַרײַנגיין טו איך אַ פּאַל אָפּ די קניען, אָבער איך האָב
נאָך אַזוי פּיל כּוח אין זיך, צו פּאַלן צו דער זייט, וואו קאַמס
געזונטע פּוס איז. אין עמלעכע מינוטן ארום הייב איך זיך פּאַר-
מעלעך ווידער אָפּ. מיינע הענט און פּיס ציטערן אומרחמנותדיק,
איך מאַמער זיך שטאַרק, בעת איך וויל געפּינען די פּלאש מיינע,
פּדי אַ זופּ צו טאן. דערפּי ציטערן מיר די ליפּן, אבער איך
שמייכל — קאט איז אָפּ אַן אָרט.

אין אַ ווילע ארום דערטראַגט זיך אַ טומלדיקע כּוואליע
ריד, און עסט זיך מיר איין אין געהער.

„די אַרבעט האַסטו זיך געוויס געקאָנט פּאַרשפּאַרן,“ זאָגט
אַ סאַניטאַר.

איך פּאַרשטיי ניט, וואָס ער מיינט.

ער ווייזט אָפּ קאַמן. „ער איז דאָך טויט.“

איך פארשטיי אים אלץ ניט. „ער האָט אַ דורכגעשאַסענעם קני-ביין.“ זאָג איך.

דער סאניטאר קוקט זיך איין. „יא, דאָס אויך — איך קער זיך אום. מיינע אויגן זיינען אלץ פארנעפלמ, דער שווייס איז מיר אויפגעקומען פונדאָסניי. זיינע טראָפנס לויפן מיר איבער די וויעס. איך וויש אָפּ דעם שווייס און טו אַ קוק אָפּ קאַמף.“ „געחלשט“ זאָג איך אָפּ גיך.
דער סאניטאר טוט אַ שמילן פּיף: „איך ווייס עס בעסער. ער איז טויט. מיר קאָנען ניין אין געוואַמ.“

איך שאַקל מימן קאַפּ: „אויסגעשלאָסן! מיט צען מינוטן צוריק האָב איך מיט אים גערעדט. ער איז נאָר געחלשט.“
קאטס הענט זיינען ווארים, איך כאַפּ אים אָן בא די פלי-צעס, בדי אים אָפּצורייבן מיט טוי. איך דערפיל, ווי מיינע פינגער ווערן נאס. ווען איך נעם זיי אוועק פון זיין קאַפּ, זיינען זיי בלוטיק. דער סאניטאר פּיפט פון צווישן די ציין:
„זעסט —“

איך האָב דאָס גאָרניט געמערקט, ווי אפן וועג האָט קאט באקומען אין קאפּ אַ שפּלימער. דאָרטן איז נאר אַ קליין לעכעלע, מסתמא איז דאָס געווען אַ פיטשינקער, פארבלאָנדזשעמער שפּלי-מער. אָבער ס'איז גענוג געווען.

קאט איז טויט.

איך הייב זיך לאנגזאם אוף.

„וויילסטו מיטגעמען זיין זעלנער-בינל און זיינע זאכען?“
פרעגט מיך דער יעפריימער.

איך שאַקל מימן קאַפּ, אין ער גיט דאָס מיר אָפּ.
דער סאניטאר איז פארהיטשט. „איר זייט דאָך ניט קיין קרובים?“

ניין, מיר זיינען ניט קיין קרובים. ניין, מיר זיינען ניט קיין קרובים.

גי איך דען? האָב איך נאָך טאקע פּיס? איך הייב און די אויגן, איך קוק זיך מיט זיי ארום, איך דריי זיך מיט מיינע פּיס

אין א קרייה, אין א קרייה, בין איך בלייב שטיין, אלץ אין, ווי געווען, נאָר דער זעלנער סטאניסלאוו קאמישינסקי איז געשטארבן. נאכדעם ווייס איך שוין מער גארנישט.

12.

ס'איז הארבסט. פון די אלטע זעלנער זיינען שוין ניט פיל געבליבן. איך בין דאָ דער לעצטער פון די זיבן מאָן פון אונזער קלאס.

יעשווידער רעדט וועגן פרידן און וואָפּן-שמילשטאנד. אלע ווארטן. ווען ס'וועט זיך ווייטער גאָרנישט אויסלאָזן, וועלן זיי שוין מער ניט אויסהאלטן, די האָפּענונגען זיינען צו גרויס, זיי לאָזן זיך שוין מער ניט אָפּטרוגן, ניט אופרייסנדיק. ווען ס'וועט קיין שלום ניט זיין, וועט זיין א רעוואָלוציע.

איך האָב באקומען פּערצן טעג אָפּרה, ווייל איך האָב אַרייַנגעזופט אַפּויל גאז. איך זיך גאנצע טעג אין זון אין א קליין גערטעלע. באלד קומט דער וואָפּן-שמילשטאנד, איצט גלויב איך שוין אויך. דעמאָלט וועלן מיר פאָרן אַהיים.

דאָ שטעלן זיך מיינע געדאַנקען אפ און איך קאָן זיי ווייטער ניט דערפירן. געפילן באמעכטיקן מיך מיט א גוואלטיקן פח. דאָס זיינען געפילן פון לעבנסלוסט, דאָס איז דאָס היים-געפיל דאָס איז דאָס בלוט, דאָס איז די שיכרות פון ראטעווען זיך אָבער קיין צילן זיינען דאָס ניט.

וואָלטן מיר געקומען אַהיים אין 1916, וואָלטן מיר אין א ווילדן שמורעם פארוואנדלט דעם ווייטיק און די קראפט פון אונז זענען איבערלעבענישן. אז מיר קערן זיך אָבער איצט אים, זיינען מיר מיר, צעקראכן, אויסגעשרפט, אן ווארצלען און אן האָפּענונגען. מיר וועלן שוין ניט קאנען געפינען דעם ריכטיקן אָרט. אבער אפשר איז אָט דאָס אלץ, וואָס איך טראכט איצט, נאָר אן אומעט, וואָס וועט פארבייגיין, ווי נאָר איך וועל ווייטער שטיין אונטער די טאפאליעס און איך וועל זיך צוהערן צום רוישן פון זייערע בלעטער. עס קאָן דאך ניט זיין, אז דאָס זאָל אייג-

גאַנצן פארשוואונדן זיין, די טויזנטער פּנימער פון דער צוקונפּט, די מעלאָדיע פון חלומת און ביכער, דאָס גערױש און דאָס פּאַר-געפיל פון דער פּרוי, עס קאָן נישט זיין, אז דאָס אַלץ זאָל אונטער-געגאַנגען זיין אינם קרױץ-פּיער, פּאַרצווײפּלונג און זעלנערשע בתי-זנות.

איך הייב זיך אױף.

איך בין זייער רואיק. די חדשים און יארן מעגן זיך קומען, זיי וועלן שוין פון מיר מער קיין זאך נישט אפּנעמען, זיי קאנען שוין מיר גאַרנישט אפּנעמען, איך בין אזוי איינזאַם און איך וואַרט שוין מער אָפּ גאַרנישט, אז איך קאן זיי גראד קוקן אנטקעגן אן פּחד. דאָס לעבן, וואָס האָט מיך דורכגעטראָגן דורך די אַלע יאָרן, שלאגט נאך אין מײנע הענט און קוקט נאָך פון מײנע אויגן אַרויס. אויב איך האָב דאָס באוועלטיקט, ווייס איך נישט, אָבער בל-זמן עס איז דא, וועט עס זיך זוכן זיין אייגענעם וועג, נישט געקוקט אָפּ דעם, אויב דער „איך“ אין מיר וועט דאס וועלן, אָדער נישט.

* * *

געפאלן איז ער אין אקטאבער 1918, אין אַ מאָג, ווען אפּן גאַנצן פּראָנט איז געווען שוין רואיק און שטיל, און דער מלחמה-באריכט האָט זיך געמענט פּאַרניגען צו באגרענעצן מיט דער מעל-דונג, אז אפּן מערב-פּראנט איז נישטא קיין נישט. ער איז געלעגן מיטן פנים אראפּ און ס'האָט אויסגעזען, ווי ער וואָלט זיך האָבן צוגעלייגט שלאפּן, ווען מען האָט אים איבערגע-לייגט, האָט מען געזען אז ער האָט זיך לאַנג נישט געקאנט מאטערן— דער אויסדרוק פון זיין פנים איז געווען אנטשלאסן, און ס'האָט אויסגעזען, ווי ער וואָלט כּמעט צופּריין זיין דערמיט, אז ס'איז דוקא געשען אזוי, און נישט אַנדערש.